Fahrettin Yıldırım'a

Evliyalar Şehri Yozgat

Abdulhalim Durma

Önsöz

Kişilerin olduğu gibi şehirlerin de kimlikleri veya ruhları olduğundan söz edilir. Bunu her şehir çalışmasında gördüğümü söylesem, abartmış olmam. Belki de sadece bu yönü, projenin devamı için gereken dinamizmi sağlıyor. Uzun süredir, yeni bir çalışmaya başlarken yeni bir macera yaşayacağımı biliyorum.

Epey bir süre önce, Yozgat ile ilgili aslında sıkıntı veren bir ön çalışma yapmıştım. Bir boşluk vardı ve iticiydi. Sadece başka bir çalışmanın ağırlığını üzerimden atmak için, üstesinden hemen gelinecek bir iş olarak Yozgat'a döndüğümü itiraf ederim. Fakat beklediğim gibi olmadı.

Bu şehir Amasya gibi, Türklerin Anadolu'ya geldiklerinde karşılaşmış oldukları kadim bir şehir değildi. Van gibi asırların birikiminin bir anda yerle bir edildiği veya Maraş gibi top gülleleriyle harabeye döndürüldüğü bir şehir de değildi. Elazığ veya Malatya gibi terk edilerek kendiliğinden yok olmaya bırakılmış bir şehir hiç değildi. Belki biraz Nevşehir'di. Ondan daha genç.

Osmanlı'da ayanlar üzerine genel bir tarih çalışması yapılsa, şüphesiz ismini sürdürecek eserler bakımından Çapanoğulları, listenin pek de üst sıralarında yer almaz. Bununla birlikte, abartılı olarak görülse de, bu ayan ailesinin ismini yaşatan Ulu Cami, Anadolu'nun içlerinde tıpkı Divriği gibi istisna teşkil eder. Mengücekli Ahmet Şah'ın banisi olduğu eser, sanat tarihimizde müstesna bir

yere sahiptir. Halbuki, Çapanoğlu Camii Divriği gibi bir mucize değildir. Burada belki de sadece göz ardı edilemeyecek bir kader benzeyişi vardır. Payitahttan uzak, taşranın ücra bir köşesinde, diğerleri gibi herhangi bir yer.

Şüphesiz, Yozgat demek, büyük ölçüde Çapanoğulları demektir. Bu ismin bir isyan ile birlikte anılması ise, açıkçası bir talihsizliktir. Aslında, sadece bu yüzden Yozgat'ın bürokrasi tarafından kara listeye alınan şehirlerden olduğu düşüncesi, şehrin uzun süre geri kalmış olmasının sebebi olarak gösterilemez. Çapanoğulları bölgenin yönetiminde merkezi idareye hep sadakatle hizmet etmiş olmakla birlikte, yerel idareciler arasında yöneticilik vasıfları bakımından da müstesna yer işgal etmişlerdir. Onların Çerkezlere ve gayrimüslimlere yaklaşımlarındaki bu üstün yönleri, zor günlerinde onlar tarafından görmüş oldukları destekle de açıklanabilir.

Son olarak, burada yazarın düşüncelerinin görece değeri bakımından birkaç söz söylemek uygun olur. Eleştiri konusu olarak görülen S. Ali'nin Yozgat hakkındaki duyguları, ister istemez Y. Kadri'nin aydın-halk arasındaki uçurumu, açık ve kaygıdan uzak şekilde ele alan Yaban isimli romanını akla getirir. Açıktır ki, bu iki yazar gözlemlerinde sanatçı zenginliklerini yansıtırlar. Dr. Yanko da şehre dair gözlemlerinde çekinceleriyle birlikte hakikati dile getirmeye çalışır. Mutlaka başkaları da olacaktır. Ne var ki, bu değerlendirmeler hakikatin sadece bir yönünü dile getirir.

İçindekiler

Yozgat'ın içinde bulunduğu coğrafya Cumhuriyet dönemine kadar Bozok Vilayeti diye anılır[1]. Bu isim, bölgeye XV. yüzyılın ortalarından itibaren gelip yerleşen Oğuzların Bozok kolundan gelir. XVIII. yüzyılda kurulup gelişen şehir XVI. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı kayıtlarında ise 'köy' şeklinde geçer. Anadolu'da Osmanlı döneminde doğrudan Türkler tarafından kurulan ve geliştirilen bir şehir niteliği taşımasının yanı sıra bir ayan kenti olarak da öne çıkar.

Malazgirt Zaferinden sonra bölge yavaş yavaş Türkleşmeye ve Türk hakimiyetine girmeye başlar[2]. Yöredeki siyasi hakimiyet önceleri Danişmendlilere, 1174'ten sonra ise Anadolu Selçuklularına geçer. Bu devirde mamur olan Muşallim Kalesi daha sonra terkedilir. Yine aynı dönemde kurulan Emirci Sultan Zaviyesi bölgenin Türk dönemine ait bilinen ilk sivil yerleşim birimidir. Zaviye, adını Babai İsyanı'na katılan Yesevi-Babai şeyhi Emirci Sultan'dan alır. Emirci Sultan I. İzzeddin Keykavus, I. Alaeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Keyhusrev dönemlerinde, o zaman Danişmendiye vilayeti sınırları içinde kalan Yozgat'ta yaşamış, bölgenin Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır. 1256 yılından itibaren Anadolu'da

---

[1] Yozgat. Yunus Koç. TDV İslam Ansikloedisi. Cilt 43

[2] Hakkı Acun. Yozgat Ve Yöresi Türk Devri Yapıları. Vakıflar Dergisi. Sayı 13

asker bulundurmaya başlayan Moğol işgal kuvvetlerinden önemli bir topluluk 'Özler Bölgesi' adı verilen Yozgat yöresini yurt tutar. Bunlar Ankara Savaşı (1402)'ndan sonra Timur tarafından zorla Orta Asya'ya götürülmelerine kadar burada kalır. Timur'un götürdüğü Moğolların yerine XV. yüzyılın ortalarından itibaren Bozok Türkmenleri gelmeye başlar.

Yöre Ankara savaşından sonra Çelebi Mehmed tarafından tekrar Osmanlı Devletinin topraklarına katılır. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı (1514)'ndan dönüşünde Bozok ve Kayseri sancakları Dulkadirli beylerinden Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verilmiştir[3]. Önceleri Bozok'un yönetiminde bırakılan Şehsüvaroğlu Ali Bey, Alaüddevle ve oğlu Şahruh Beyler kendilerine bağlı boy ve oymakların yaşadığı yörede yaptırdıkları cami, türbe, zaviye, köprü ve hamamlarla çevrenin imarına önemli katkıda bulunurlar. Bu yapılar arasında Çandır'da bir zaviye, Şah Sultan Hatun Türbesi (1485-1490) ve Şahruh Bey Mescidi (1510-1515), Gemerek'te Şahruh Bey Mescidi (1515-1522), Gemerek yakınlarındaki Şahruh Köprüsü, Boğazlıyan/Mescidli'de bir mescid, Aşağı

---

[3] Karabıyık Köprüsü Yozgat-Şefaatlı yolu üzerinde, Yozgat'a 38 km. mesafede, doğu-batı yönünde, Konak Suyu üzerinde kurulmuştur. Kitâbesi yoktur. Yavuz Sultan Selim tarafından (1516) Mısır Seferine giderken yaptırılmıştır. Ayaklar üzerine oturan üç sivri kemerli, iki alçak mahmuzlu, 60 cm. yüksekliğinde korkuluk duvarı ile uçlarda ve ortada baba taşları olan, beyaz kesme taştan yapılmış bir köprüdür.

Kanak'ta Yunus Halife Zaviyesi[4], Toraman köyünde Ali Derviş Zaviyesi gibi eserler bulunmaktadır.

Yöre XVI. ve XVIII. asırlarda birçok isyan ve karışıklıklara maruz kalır. 1518-1519 yıllarında Tokat ve Yozgat çevrelerinde Bozoklu Celal, 1527-1528'de Şah Veli, Baba Zünnun, Süklünoğlu/Süğlünoğlu Musa ve Kalender Çelebi önderliğinde birbiriyle bağlantılı peş peşe isyanlar patlak verir[5]. Bu isyanların çıkmasında yörenin Osmanlı idaresine katılımıyla ilgili idari, sosyal ve ekonomik sebeplerin (fazla vergi konması, yeni bir düzene geçişin ortaya çıkardığı sıkıntılar, mazul sipahi ve sipahizadeler gibi) yanı sıra o dönemlerde bütün Anadolu'da görülen Safevi propagandasının etkisi de söz konusudur.

Celali isyanları döneminde köyler terkedilir ve nüfus önemli ölçüde azalır. 1600'lü yılların başından itibaren Bozok'un nüfusça tenha görünümü 1690'lı yıllara kadar devam eder. Daha sonra Bozok'un yeniden iskanı için tedbirler alınmaya başlanır ve eski nüfusuna kavuşması için devletçe sürdürülen çabalar neticesinde Mamalı Türkmenlerinin yerleştirilmesiyle Bozok, önceki canlı

---

[4] Bugünkü Sarıkaya kasabasının batısındaki Kadılı köyünden başlayıp, Kanak suyunu takiben, Şefaatlı'ya kadar uzanan toprakları ihtiva ediyordu. Günümüzdeki Höke, Kara Kaya, Halaçlu, Seydiyar, Hüyük Kışla, Yenice Özü, Çamurlu, Bayad Viran, Kadılı köylerinin Aşağı Kanak'a ait olduğu anlaşılıyor.

[5] Evliyalar Şehri Çorum'da bu konuya kısmen değinilmiştir, sh. 133-136.

görünüm ve meskun vaziyetine ancak XIX. yüzyılın başlarında yeniden kavuşur.

Yozgat'ın 1750'lerde kasaba şekline gelmesine kadar Bozok sancağının mamur bir şehri yoktur. Bölge XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Çapanoğullarının hakimiyeti altına girer.

Çapanoğulları takriben 300 sene önce Horasan'dan kalkıp Erivan, Kars ve Maraş yoluyla Güney Anadolu'ya gelmişler ve Gaziantep, Maraş dolaylarında yerleşmişlerdir. Fakat sürüleri için daha elverişli yerler aramak zorunda kalan bu yörükler, Çapar Ömer Ağa idaresinde İç Anadolu'ya yürümüş ve Yozgat ile Yerköy arasında bulunan *Saray* köyünü kurup bir müddet burada kalmışlar, daha sonra Yozgat'a gelip yerleşmişlerdir. Yozgat kasabasını ilk defa Çapanoğlu Ahmet Paşa tesis etmiş ve oğulları Mustafa ve Süleyman Beyler burasını imar ile bir kasaba haline koymuşlardır[6].

Bozok'ta yaşayan Mamalı Türkmenlerinden olan Çapanoğullarından Ahmed Ağa'nın Bozok'u 1755'ten itibaren malikane suretiyle tasarruf etmeye başlaması, kendisini bölgenin tartışılmaz hakimi durumuna getirir. Yeni İl Voyvodalığını da malikane tasarruf etmeye başlayan Ahmed Ağa 1761'de mirimiranlıkla Sivas valiliğini üstlenir. Saray köyünde bir cami (1749), Yozgat

---

[6] Çapanoğullarına ait WEB sitesinde, soyağacı anlatılırken şu bilgi verilir. Bugün hayatta olanlar ve ebediyete intikal eden akrabalarıyla birlikte toplam 4520 isme ulaşılmıştır. http://www.capanoglular.com/

merkezde bir medrese inşa ettirir ve bu medreseye vakıflar tahsis eder. 1753'te yaptırdığı medrese (Demirli Medrese) Yozgat'ın imarında ilk önemli adım olur. Ahmed Paşa buraya bir de kütüphane ekler. Çapanoğulları'nın inşa ettirdiği diğer yapılar ve bu yapılara ait vakıflar Yozgat'ın gelişmesinde önemli rol oynar. Demirli Medrese, Saathane'nin dibinde, Cami-i Kebir istikametinde, hemen yanı başındadır[7]. Ancak 'Yozgat'ın Edhemli Günleri'nden Demirli Medrese de nasiplenir ve kütüphanesi yakılır. Ardından medrese de ortadan kaldırılır. Yerine 1926'da Yozgatlıların 'Çamlık Palas' diye bildiği görkemli bina yapılır.

Ahmed Paşanın ismi ilk defa Mamalu Türkmenleri voyvodalığının iltizamla uhdesine verilmesi 1732 tarihli belgede geçer[8]. Bozok'ta Yozgat köyündeki zaviye binası ve mescitten oluşan Çarşı Zaviyesi manzumesinin zaviyedarı Ali'nin vazifesinden alınması üzerine 1 Cemaziyelahir 1143 (12 Aralık 1730) tarihinde Şeyh Ahmet ve Şeyh Süleyman müştereken zaviyedarlık görevini yürütmektedirler[9]. Bu tarihten sonra nüfuzu hızla artmaya başlamış ve ailenin yerel hanedanlığa giden yolu açılmış olur. Ahmed Bey'in halk arasında din ve mezhep gözetmemesi, Babıali'yle iyi geçinmesi, bölgede güvenliği sağlaması, ihtiyaç anında İstanbul'a et ve

[7] Yozgat'ın Üç Sırlısı. S. Burhanettin Kapusuzoğlu
[8] Serkan Polat. Çapanoğlu Ahmed Paşa'nın Muhallefâtı
[9] M. Murat Öntuğ. Bozok Sancağı'ndaki Dinî Ve Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)

cepheye de asker ve zahire temin etmesi, hem bölgenin demografik yapısının çeşitlenerek artmasını, hem devlet nazarında itibar kazanmasını, hem de bölgedeki diğer ayanlara üstünlük kurmasını sağlamıştır[10]. Zamanla çeşitli kimseler tarafından merkezi idareye Ahmed Paşa hakkında kimi gerçek kimi ise iftira olmak üzere birçok şikayet başvurusu yapılır. Bu şikayetlerin de etkisiyle Ahmed Paşa hakkında artık zalim ve zorba olduğu yönünde kanaate sahip olan Osmanlı idaresi, Paşa'nın artan nüfuzunu da kırmak maksadıyla idam edilerek kesik başının İstanbul'a gönderilmesi görevini Sivas Valisi Zaralızade Feyzullah Paşa'ya verir[11]. Çapanoğlu Ahmed Paşa, devlete karşı açıkça cephe alıp isyan etmemesine rağmen, bu şikayetlerin de etkisiyle 1765'te idamla cezalandırılır. Mezarı Çapanoğlu Camii yanındaki türbededir. Yarım yüzyıla yakın bir süre bu bölgede görev yapan Paşa'nın cezasının infazıyla servetinin devlet adına zaptı emredilmiş, aile efradının mağdur olmaması ve yaşanabilecek sıkıntıların önüne geçilebilmesi için ise 1765 tarihinde Bozok Sancağı Mutasarrıfı Abaza Mehmed Paşa'ya emir verilmiştir.

Ahmed Paşa'nın idam edilmesinden sonra oğlu Mustafa Bey zamanla hükümet nezdinde öne çıkarak

---

[10] Recep Yüner. İnanç Tarihi Açısından Yozgat. Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2015

[11] "Sivas ve çevresinde yaklaşık yüz elli yıl etkisini devam ettiren Zaralızâde ailesi…" Evliyalar Şehri Sivas'ta bu ayan ailesinin hizmetlerinden söz edilir.

nüfuzunu arttırır ve o da Yozgat'ın imarına katkı sağlar. 1777-1779 yıllarında inşa ettirdiği Çapanoğlu Camii ve kurduğu vakıflar Yozgat'ın gelişimini hızlandırır[12]. Cami için düzenlenen vakfiyede seksen adet dükkan, bir han ve bir hamamın yer alması Yozgat'ın Mustafa Bey dönemindeki gelişmesini gösterir. Ayrıca 1773 yılında Boğazlıyan Mustafa Bey'in çiftliği durumuna getirilir ve pek çok arazi adına tapulanır. Mustafa Bey'in Canikli ailesiyle olan mücadeleler esnasında öldürülmesi (1782) üzerine Bozok sancağı mutasarrıflığı kardeşi Süleyman Bey'e tevcih edilir[13].

Süleyman Bey, 1808'de Babıali'de Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa tarafından tertip edilen toplantıya katılarak sened-i ittifakı imzalayanlardan biridir. O da Yozgat ve civarının imarında önemli işler gerçekleştirir. Çapanoğlu Camii'ni genişletir, bir okul, bir hamam ve civardaki bazı köylere cami yaptırır; bunlar için altmış dükkan ve bir hamamdan oluşan bir vakıf kurar (1793). Bu hamam Çapanoğlu Camii'nin güney-doğusunda, bir büyük sekizgen kasnaklı, iki küçük kubbeli, moloz taş bir yapıdır[14]. 1793 tarihinde yaptırılmış olan bu hamama,

---

[12]Çapanoğlu Camii ve Vakıfları. Mehmet Duru. Vakıflar Dergisi. Sayı 13 Duru bu makalesinde Mustafa, Süleyman ve Abdülfettah Beylerin vakfiyelerinden söz etmektedir.

[13] Evliyalar Şehri Samsun ve Evliyalar Şehri Ordu'da Caniklizadeler ve Çapanoğullarıyla aralarındaki çatışmalar hakkında kısmen bilgi verilmektedir.

[14] Hakkı Acun. Yozgat Ve Yöresi Türk Devri Yapıları. Vakıflar Dergisi. Sayı 13

batıya açılan dikdörtgen bir kapıdan girilir. 1960'larda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılan bu yapının kuzeyine yakın bir tarihte aynı plana benzer bir hamam kısmı ilave edilerek çifte hamam görünümü verilmeye çalışılmıştır[15]. Bunların yanı sıra Çapanoğlu Süleyman Bey Yozgat'ta kendisi için görkemli bir konak yaptırır.

Çapanoğulları ailesi içinde en nüfuzlu ve devlet hizmetinde en çok emeği geçmiş birisi de Süleyman Bey'dir. O, III. Selim'in tesis ettiği Nizam-ı Cedid teşkilatındaki gayreti ile Padişah'ın Anadolu'da en çok güvendiği ve sevdiği bir şahsiyettir. Süleyman Bey Nizam-ı Cedid'e hizmeti sebebiyle geniş imtiyazlara nail olmuş, Bozok ve Çankırı'dan başka zaman zaman Kırşehir, Aksaray, Kayseri, Çorum, Ankara, mütesellimliklerinde bulunmuş, İskilip, Zile, Amasya'yı nüfuzu altına almış, oğlu Celaleddin Paşa vezir ve Sivas valisi olunca bu nüfuzunu o havalide Elbistan, Adana ve Tarsus'da bile göstermiştir. Devlete sadık sikkesiz bir hükümdar gibi tam serbestlik içinde hareket ederek icabında şedid icraatıyle yöreye kuvvetle hakim olmuş, buna mukabil hükümetin bütün işlerinde hizmeti ve fedakarlığı görülmüştür. Süleyman Bey devlete sayılamayacak kadar pek çok yararlı işler yapmış, ayrıca Çapanoğullarına bazı eşkıyalıkları önlemek gibi görevler

---

[15]Emine Saka AKIN ve Elif ÖZTÜRK makalelerinde çifte hamamdan ilki için 1778 ikincisi için 1793 tarihlerini erirler. Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkilerinin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi

de verilmiştir. Bozok bölgesi merkezli olmak üzere Anadolu'da birçok bölgede nüfuz sahası oluşturan Süleyman Bey kendisine bahşedilen gücün diyetini merkezî idarenin pek çok konuda muhatap olduğu emrini yerine getirerek öder[16]. Bu kapsamda kendisine verilen önemli görevlerden biri, zahire temini olur. Devlet, özellikle Çaparzade Süleyman Bey'i, emin olarak atadığı bazı madenlerdeki idari düzenin sağlanmasının yanı sıra üretilen madenin başkente sevk işlerinden de sorumlu tutar[17].

"Çok karıştırma altından Çapanoğlu çıkar" ve "Çapanoğlunun abdest suyu" gibi deyimler Süleyman Bey zamanından gelmektedir.

Süleyman Bey devlete yaptığı yararlı işlerden başka şehirde ve çevrede birçok imar faaliyetlerinde bulunur. Şehirde bir cami ile *Türkmensarılar* köyü camii ve birçok köprü yaptırmıştır. Süleyman Bey'in genelde İç Anadolu'da ve özelde Nevşehir'de siyasî, askerî, malî, iktisadî ve ictimaî bakımdan etkisinin büyük olduğu görülmektedir[18].

---

16 Serkan Polat. İstanbul'un Zahire İhtiyacının Temini Hususunda Çapanoğlu Süleyman Bey'in Faaliyetleri

17 Yaşar Öcal. Çaparzade (Çapanoğlu) Süleyman Bey'in İdaresindeki Maden İşletmeleri

18 Metin Ziya Köse/Ali Kozan. Nevşehir Şer'ıyye Sicili 3 Numaralı Defterde Yer Alan Çapanoğlu Mîr Cebbarzâde Süleyman İle İlgili Kayıtlar

Çapanoğulları'nın idari nüfuzu kırıldıktan sonra 1845'te Mehmed Münib Paşa idaresindeki Bozok bu tarihlerden itibaren Ankara ve Sivas arasında el değiştirir. Yozgat'ın nüfusu XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlar ve yüzyılın sonlarına doğru 10.000'e ulaşır. Bunda sadece Çapanoğlu Mustafa ve Süleyman Beylerin imar faaliyetleri değil Süleyman Bey'in kasabaya din ve mezhep ayırımı gözetmeksizin herkesi celbeden yönetim anlayışı da etkili olur. XIX. yüzyılın başlarında Yozgat'ı gezen J. McDonald Kinneir (1782-1830)'e göre, o sırada kasabanın nüfusu 16.000 civarındadır ve bu nüfus içerisinde Rum, Ermeni ve Yahudiler de bulunmaktadır.

Süleyman Bey'den sonra yakın zamana kadar Yozgat ve Çevresi Çapanoğulları ailesi idaresinde kalmıştır. İstiklal Harbi sıralarında da bu ailenin birçok yararları olur.

XVIII. Yüzyıl

Çapanoğlu Ahmed Paşa 1749 yılında Yozgat'a yakın bir mesafede bulunan Saray köyüne yaptırdığı caminin yanı sıra 1753 yılı sonlarında Yozgat'ta bir medrese ile vakıflar tahsis ettirir. Şehrin imarında ilk ve en önemli adım olan bu medreseye, 1754 yılında Ahmet Paşa tarafından ayrıca bir kütüphane ilave edilir. Yozgat'ın merkezinde Cumhuriyet meydanında bugün bir işhanı ve bankanın bulunduğu yerde kurulmuş olan Demirli Medrese'nin, 1898 yılında 84 öğrencisinin olduğu kaydedilir. Dönemi itibariyle bölgenin en önemli medreseleri arasında yer alır. Aynı tarihte Fetvahane Medresesi diye bir medresenin daha yaptırıldığı görülür; ne var ki, bu medrese hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

Medresenin kitabesi Büyük Cami (Çapanoğlu Ulu Camii)'de bulunan Çapanoğulları aile büyüklerinin yer aldığı türbenin içinde muhafaza edilmektedir. Burası özellikle bir tefsir ihtisas medresesi olarak anılmaktadır. Köseyusuflu Medresesi'nden buraya tefsir ihtisası için gelindiği bilinir. Asrın başında Şeyhu'l-Ulema olarak meşhur olan Gedikhasanlı Şakir Efendi burada iki dönem tefsir dersleri verir[19]. Demirli Medrese'de Saray Hattatlarından "Katib-i Sarayı Sultani Hace-i Enderun-i Hümayun" ünvanı ile meşhur hattat Abdülkadir Şükri (ö.

---

[19] Oral, agm.

1806) hat dersi vermekle görevlendirilmiştir[20]. Harputlu Şevki Efendi, 1882 yılında el-Hac Osman Feyzi Efendi, Müftü Mehmet Hüsnü Efendi burada ders veren alimler arasında yer alırlar. Mehmet Hüsnü Efendi, Seyyid Abdullah Tahir Efendi'nin oğludur. İlmi kişiliği ile Büyük Müderris olarak da anılmıştır.

Demirli Medrese, 1919 yılında Darü'l-Hilafe Medresesi'ne dönüştürülmüş, burada akaid ve kelam, tefsir, hadis, fıkıh ve İslam hukuku gibi dini derslerin yanında fizik, kimya ve biyoloji gibi ilimler de verilmiştir.

Çapanoğlu (Büyük) Camii Osmanlı İmparatorluğu döneminde Avrupa etkisinde ortaya çıkan Türk mimari tarzının Anadolu'daki önemli örneklerinden birini teşkil eder. İstanbulluoğlu Mahallesinde bulunan yapı iki ayrı tarihte inşa edilen iç ve dış cami bölümlerinden oluşmaktadır[21]. İç cami, Çapanoğlu Ahmet Paşa'nın büyük oğlu Mustafa Bey tarafından 1779 yılında, dış cami ise kardeşi Süleyman bey tarafından

---

[20]Sultan III. Selim'in ve Saray'ın hat hocası olmak dolayısıyle imzalarında ekseriya " katibü's-Saray-ı Sultani" veya " Hace-i Sultani" şeklinde nisbe kullanan Abdülkadir Şükri'nin hayatı hakkında bilinenler pek azdır; halbuki en önde gelen hattatlardandır. Abdurrahman Hilmi (?/1805) ve Abdülkadir Hamdi (?/1795) efendilerden sülüs-nesih yazılarını öğrendiği ve memuriyette bulunduğu Kangırı (Çankırı)'da 1806'da vefat ettiği nakledilmektedir.

[21] Karakaya Enis, Çapanoğlu Camii. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 08

1795 yılında yaptırılır. Şehrin her yerinden görülebilen cami, ince minaresi, yüksek kasnaklı kubbesi ve köşe kuleleri ile Yozgat'ın önemli yapılarının başında gelir.

Beyaz kesme taştan inşa edilen iç cami, dıştan kırık saçaklarla dört kata bölünerek kademeleşme oluşturulmuş olup kubbe kasnağındaki konsollarla da dikkat çekmektedir. İki yapının birleştiği batı cephede de ince zarif minare yer alır. Dış cami ise, açık kahverengi bordo kesme taştan inşa edilmiştir. Birçok özelliği farklı olsa da, bu iki yapı birbiriyle oldukça uyumludur.

Cami, ardı ardına sıralanan mekanlarıyla dikkat çekmektedir. İç cami, 1779 yılında, tek kubbeli, üç bölmeli ve iki katlı mahfil, dışarıda da üç bölmeli revak biçiminde yapılmıştır. 1795 yılında bu kısmın önüne, yine üç bölmeli, geniş bir mekan olan "dış cami" eklenmiştir. Fakat ek mekanın büyüklüğü, buranın ikinci bir harim gibi görünmesini sağlamıştır. Dış caminin de önüne daha sonra küçük bir giriş revakı ilave edilmiştir.

Caminin dört tarafı avlu duvarıyla çevrilidir. Avlunun doğu ve batı tarafında bulunan kemerli abidevi kapılara, 1964 yılında, kuzey tarafından üçüncü bir kapı açılmıştır.

Camide yoğun olarak kalem işi süslemeler görülmektedir. İç ve dış caminin harim duvarları, üst duvarları, kemer kavsi ve karınlarında mermer taklidi boyamalar yer almaktadır. Dış caminin ana kubbe içinde ve iç cami kubbesi ve pandantiflerinde kıvrık dallar,

yapraklar, çiçek ve meyve tasvirleriyle yapılan süslemeler dikkat çekicidir. Dış camiden asıl harime girişteki yapının ilk taç kapısı, zengin ve görkemli bir kompozisyon oluşturmuştur. Akantus yaprakları, C ve S kıvrımları, deniz kabuğu motifleri mihrap çevresini taçlandırmaktadır. Minber ise renkli damarlı mermerlerden, barok motiflerinin de yer aldığı çeşitli şekillerle bir mücevher gibi süslenmiştir.

Türbe iç ve dış caminin birleştiği kuzeydoğu köşesinde, beden duvarlarından dışarı doğru taşmış, küçük kubbeli, beyaz kesme taşından yapılmış bir yapıdır. Türbeye dış cami içine açılan yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Yapı içinde çeşitli büyüklüklerde 18 sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalar, Çapanoğlu ailesi ve Yozgat eşrafına aittir.

Hazire ve türbedeki 207 mezarda 176 baş, 155 ayak taşı olmak üzere 331 tane mezar taşı mevcuttur[22]. Diğer bir kaynakta "caminin üç tarafında toplam 232 adet mezar yer almakta" olduğu kaydedilir[23].

Anlatılır ki, bir gün Büyük Cami inşaatına harç karan amelelerden birinin yanına aksakallı ihtiyar bir adam gelir. Camiye emeğinin geçmesi için çalışan işçiden küreği alır, bir müddet harç kardıktan sonra

---

[22] Halit Çal. Yozgat Çapanoğlu Camisi Haziresindeki Mezar Taşlarında Tipler

[23] http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/TR-92282/tek-yapilar-ve-anitlar.html

küreği tekrar işçiye vermek ister. İşçi küreği geri almaz ve ihtiyara, "Ben senin kim olduğunu biliyorum. Her sabah namazında bu camide olacağına söz verirsen küreği alırım. Yoksa almıyorum." der. İhtiyar, "Her sabah namazı için söz veremem ama her kandil ve cuma namazlarında bu camide olacağıma söz veriyorum.", der. Bunun üzerine işçi ihtiyar adamın elinden küreği alır. Aksakallı, fani görünüşlü Hızır oracıkta kaybolur. Yozgat halkı Hızır Aleyhisselam'ın her cuma ve kandil namazlarında Büyük Cami'de olduğuna inanmaktadır.

Yine halk arasında anlatılan hikayelerden biri şöyledir. Büyük Caminin temeli kazıldığında temelden su çıkar. Temele ardıç ağaçları çaprazlama atılarak temel duvarı örülür. Temel duvarının örülmesinden sonra caminin ustabaşı ortalıktan kaybolur ve cami inşaatı devam etmez. Yedi yıl sonra ustabaşı gelir caminin inşaatına devam ederek camiyi tamamlar. Niçin kaybolduğu sorulunca, "Cami temelinin yerleşip yerleşmediğini ölçtük. Böylece camiyi sağlama aldık. Bu cami duvarı kolay kolay çatlamaz." der.

Cevahir Ali Efendi Camii, Yozgat'ın Aşağı Çatak Mahallesinde, eski Yozgat-Sungurlu yolu üzerinde, yoldan tahminen 1,5 m aşağıda inşa edilmiş, kırma çatılı kagir duvarlı, dikdörtgen planlı bir yapıdır[24]. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunur. Bu kitabeye göre cami

---

[24] Acun, agm.

H. 1202/M. 1788 yılında Çapanoğulları zamanında, Cevahir (Cevheri) Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Yapıyı çevreleyen sarı kesme taştan yapılmış avlu duvarı vardır. Avluya, doğu ve batı yönündeki yuvarlak kemerli, Çapanoğlu Camii'nin doğu kapısının benzeri olan ufak bir kapıdan girilir. Avluya doğu kapısından girilecek olursa, altı basamaklı, yarım yuvarlak merdivenle inilir. Bu merdivenin güney tarafında, yapının kuzey doğusuna yapışık, kare kaide üzerine oturan, armudi iri topuklu, çokgen gövdeli, beyaz kesme taştan yapılmış bir minaresi vardır. Minareye son cemaat yerine açılan kapıdan çıkılır. Minarenin güneyinde, caminin doğusunda ufak bir hazire kısmı bulunur. Burası, tüf taşı ve mermerden yapılmış kitabe ve sandukalar olan bir mezarlıktır. Batı kısımdaki bölümün etrafı duvarla çevrilmiştir. Bu bölümdeki mezarların kitabeleri daha ince işçiliğe sahiptir. 32 adet mezar bulunmaktadır.

Kuzey avlu duvarının iç kısmında ufak bir revaklı kısım vardır. Revaklı bölümün içinde bir lahit yer alır. Bu lahit, camii yaptıran Ali Efendi'nin Cevahir veya Cevheri adını almasına sebep olmuştur. Rivayete göre, Ali Efendi bir lahit dolusu kıymetli eşyalar bulmuş ve bu parayla Ali Efendi ve Kayyumzade Camilerini yaptırmıştır.

Avludan harime, önü camekanla sonradan kapatılmış son cemaat yerinden, siyah, beyaz ve kırmızı mermerden yapılmış yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. İç mekanı, her duvarda ikişer tane, dıştan içe doğru genişleyen dikdörtgen pencere aydınlatır. Harimin gerisinde, son cemaat yerinin üzerine doğru, dışarda iki büyük ahşap direkle desteklenen, altı düz tavanlı, üç bölmeli son cemaat yerini teşkil etmektedir. Mahfilin bu şekilde kuzeye doğru çıkıntı yapması, Saray Köyü Çapanoğlu Camii'nde de görülür. Mahfilin harime bakan yüzü, kare kesitli dört ağaç direk üzerine oturur. Ayrıca iki yan kanadı kıbleye dikey uzanan, ince uzun yedi tane sütunce üzerine oturan ve birbirlerine bağdadi kemerlerle bağlanan bir üst galeri bulunur. Mahfilin orta kısmı balkon gibi güneye doğru çıkıntı yapar.

Yapı dışında pek süsleme ile karşılaşılmaz. Avlu kapıları, geç devir özellikli tipik minaresi ve üst kat pencerelerinin tuğla dizileri dikkati çeker. Pencere kemerlerine bakarak, tuğlaların süsleyici olarak değerlendirildiği düşünülebilir.

Yapı içinde, süslemelerin daha yoğunlaştığı göze çarpar[25]. Çift sıra çıtalarla kasetlenmiş tavanın orta kısmı, kare şeklinde, kat kat profillerle çerçevelenmiştir. Bu profillerin üzeri oyma ve kalem işi, bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Tavan göbeğinin orta kısmında çam kozalağına benzer bir sarkıt bulunur. Ayrıca güneye

---

25 Makbule Savaş Sezer. Yozgat ve Çevresi Tarihi Yapılarındaki Süslemeler. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi. Denizli. 1998

doğru uzanan galerilerin ince uzun ağaç sütunlarının başlıklarında ve mahfil direklerinin harime bakan yüzey kemerlerinde, ajur tekniğiyle yapılmış naturalist ve geometrik motiflere rastlanır.

Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber, çok sadedir. Yalnız giriş kapısı alınlığı 'S' şeklindeki kıvrımlarla taçlandırılmıştır. Harimdeki en güzel ahşap süslemelerden birisini de vaiz kürsüsünde görmekteyiz. Vaiz kürsüsü, Korint başlıklı, 'C’ ve 'S' kıvrımların oluşturduğu kemerli, dört ağaç sütunce üzerine oturur ve yan yüzeyleri kasetleme tekniğiyle yapılmıştır.

Motifler 'C' ve 'S' kıvrımlı, geometrik, natüralist ve bitkisel motiflerdir. Kalem işlerinde en çok yaldız boya kullanılmıştır. Ayrıca duvarlarda ve bazı kemer alınlıklarında madalyon içlerine yapılmış yazı motifleri de dikkatinizi çeker.

Harim daha süslü olması beklenirken, yapılan sıva ve onarımlar neticesinde bu süsler kaybedilmiş veya tahrip edilmiştir.

Buhara’dan gelip Yozgat’a yerleşen Cevheri Ali Efendi (v.1810), halk arasında Yozgat’a hizmet eden hayırseverlerden biri olarak bilinmektedir[26]. Şehre camiler, vakıflar, suyolları ve köprüler yaparak buranın imarına büyük katkı sağlamıştır. Yozgat, Boğazlıyan ve Sungurlu civarına yirmi altı çeşme, birkaç köprü, iki

---

[26] Yüner, agt.

ilkokul, 50 km. kaldırım, ayrıca Yozgat merkezdeki Ali Efendi ve Kayyumzade camilerini yaptırmıştır.

XIX. Yüzyıl

1834 tarihli nüfus defterine göre Yozgat, yaklaşık on bin kişilik nüfusuyla yakın şehirlerle aktif ticareti bulunan, Müslüman ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları bir yerleşim alanıydı[27]. Bu yıl içinde muhtarlık teşkilatının Yozgat'ta bütün mahallelerde kurulduğu görülür. 1834'te Yozgat'ta üç papaz bulunmaktaydı. Tellal sayısı altı idi ve bunlardan üçü Müslüman üçü gayrimüslimdi. Kadı, müftü, imam ve müezzinlerden oluşan Yozgat ilmiye sınıfı mensubu sayısı ise 37 kişiydi. Kayıtlı 11 imamdan bir kısmı cami imamı olarak ifade edilmişken; kimisi de mahalle imamı olarak kayda girmiştir. Nüfus defterine göre şehirdeki zanaat sahipleri dokuma iş kolunda çalışanlar, giyim eşyası üretenler, madeni eşya üretenler ve ağaç sanayiinde çalışanlar olmak üzere dört grupta değerlendirmektedir. Yozgat'ın en çok ticaret yaptığı şehir ise Kayseri ve köyleriydi.

1847'de idari olarak, Bozok Livası Sivas Eyaletinden ayrılarak kendi başına bir eyalet olmuştur. Bu dönemde Bozok Eyaleti, Merkez Liva ile Kayseri Livasından oluşuyordu. 1867'de, Yozgat kazasının içinde bulunduğu Bozok Sancağı Ankara Eyaletine bağlıydı. Bozok Sancağı, Yozgat Merkez Kaza, Çorum, Budaközü ve

---

[27]Yunus ÖZGER. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Yozgat'ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı

Maden kazalarından oluşmaktaydı. 1877'deki idari bölünme sonrası Bozok Sancağının kazaları, sırasıyla Yozgat Merkez Kaza, Akdağmadeni, Boğazlıyan, Çorum ve Sungurlu idi.

İngiliz Seyyah J. M. Kinneir asrın başında Yozgat'ta bulunur[28]. Seyyah Yozgat'taki ikameti esnasında kendilerine Türk denilen çok sayıda Rus tarafından ziyaret edilir. 'Moskof'lar paşa tarafından Ruslarla yapılan savaşta buraya getirilmişlerdir. Bu insanlar dinlerini değiştirmiş, Müslüman kadınlarla evlenmiş, mesleklerini devam ettirerek önceki hayatlarından çok daha mutlu olmuş olduklarını anlatırlar. Seyyah daha sonra taşradaki başkent saraylarını hatırlatan büyük konaktan söz eder. "Yozgat Sarayı, birçok daireleri, uzun koridorları ve bahçeleri olan bir binadır. Geniş bir duvarla çevrili olan bu ahşap bina iki katlı ve kiremit çatılıdır. Zengin döşemeleri vardır. Dairelerinde renkli resimler ve yaldızlı süsler göze çarpar. Birçok salonları vardır. Bu salonlardan biri kırmızı, diğeri sarı ve çeşitli renklerle boyalıdır. Sarayın ihtişamı göz kamaştıracak derecededir. Harem dairesi, çok güzel Çerkes kadınlarıyla doludur. Mutfaklarında her gün 300 kişiyi doyuracak yemekler çıkar." Ne var ki, Çapanoğullarının sarayı yüzyılın ortalarında geçirmiş olduğu yangınla ihtişamını kaybeder.

[28]J. M. Kinneir, Journey Through Asia Minor, London 1818

Texier'in, 1832 yılındaki gezisinden sonra Batı'da yapmış olduğu tanıtımları sayesinde, Anadolu'ya birçok araştırmacı ve seyyah akın eder. Yazar eserinde Yozgat hakkında şunları kaydetmektedir[29]. "1805 yılına doğru ölümünde akrabaları ve oğlu, onun gücünü devraldılar. Memleketlerine, Rum ve Ermeni göçmenleri çekmeye devam ettiler. Sultan Mahmut'un derebeylerin gücünü yok etme projesinde, Çapanoğlu ilk darbeye uğrayarak serveti daha sonra paylaşmak ümidini verip komşuları olan paşaları Osmanlı Devletinin bu girişimi aleyhine ayaklandırdı. Bu güçlü ailenin düşüşüyle, memlekette düzensizlik başladı. Yozgat bir Sancak merkezi olarak bile bırakılmayıp, işleri basit bir mütesellime verilmişti… Beyin yaptırdığı konak, yakılarak tahrip edilmişti… Yozgat'ın manzarası, şehrin diğer bütün yerleşim yerlerine terstir. Damları kiremitle örtülmüştür ve genel görüntüsü, aynı Avrupa şehirleri gibidir. Ermeniler, Rumlardan daha çoktur; ama farklı dinden olan insanlar çok iyi yaşarlar. Hristiyan binalarıyla Türklerinki arasında fark yoktur ve aile hayatları ikisinde de aynıdır: Kadınlar kocalarıyla beraber yemek yemezler; aile reisine karşı her fırsatta gösterilen bir saygı vardır. Çubuk içme adetinin yaygın olmasına rağmen, bir oğul babasının yanında tütün içemez. Şehrin her ihtiyacı, bol miktarda sağlanmıştır. Civar dağlardan yazın kar getirerek içeceklerini soğuturlar."

---

[29] Charles Texier. Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi. Çev. Ali Suat. Enformasyon Ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı. Ankara - 2002

Kayseri'deki İngiliz konsolosunun İstanbul'daki büyükelçiliğe yazdığı ve büyükelçiliğin de Babıâli'ye yolladığı 6 Teşrinisani 1848 tarihli yazıda Yozgat Kaymakamı Said Paşa ile oğlunun halka yaptıkları haksızlıklardan söz edilmektedir[30]. Konsolos, Osmanlı Devleti'nin birçok yerinde bulunduğunu, fakat Yozgat halkı kadar haksızlığa uğrayan bir başka yer görmediğini, rüşvetin yaygınlaştığını, Said Paşa'nın oğlu kumandasında olan 1.500 kadar başıbozuk süvarinin halka ağır yük bindirdiğini, bu askerlerin yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak bahanesiyle halktan zorla zahire alındığını, hatta aşiretlerin on sene zarfında gördükleri zulümden daha fazlasını böylece gördüklerini, askerlerce alınan zahireye karşılık bir akçe bile bedel verilmediğini anlatmaktadır. Konuyu araştıran Babıâli, Bozok Kaymakamı Said Paşa'yı görevinden alarak Sivas'ta oturmaya memur eder. Bozok ve Kayseri sancakları Vecihi Paşa'nın uhdesine verilir.

1861 yılında Yozgat'a gelen seyyahlardan George Perrot'un bir anısı Çapanoğulları'nın eğitime verdiği önemi gösterir[31]. Perrot'un, Ankara'da karşılaştığı bir

---

[30] Abdullah Saydam. Tanzimat'ın Memurları

[31] Perrot, 1861 yılında Fransız hükümetince, Anadolu'da arkeoloji araştırmaları yapmakla görevlendirilmiştir. Bu seyahatte gördüklerini ve edindiği intibaları 1864'te Paris'te kitap halinde yayımlamıştır. Bu seyahat heyetinde Arkeolog Perrot başkanlığında bir Fransız mimar, bir Fransız doktor, bir Levanten tercüman ve bir Müslüman kavas bulunmaktadır. Heyet 2 Mayıs 1861'de vapurla İstanbul'dan İzmit'e hareket

gayr-i müslim doktorun İtalya'da yaptığı eğitiminin masraflarını Çapanoğlu Süleyman Bey karşılamıştır. Perrot bunu öğrendiğinde çok şaşırdığını ifade edecektir[32].

1876'larda Yozgat'ta bulunan Burnaby (1842-1885), bir Müslüman Türk'ün Hıristiyanlığı kabul ettiğinin görülmediğini ancak bir Ermeni'nin Müslüman olmak istemesinin Türklerle Ermeniler arasında soruna yol açtığını, Gregoryen Ermenilerin Protestan veya Katolik olan Ermenilere tepki gösterdiğini, Yozgat'ta misyonerlik faaliyetlerinin yoğun olduğunu, Katolik misyonerlerin boş durmadığını, Anadolu'daki Amerikalı misyonerlerin çabasıyla birçok Ermeni'nin Protestanlığı kabul ettiğini, Papa'yı kilisenin başı olarak kabul eden bir kısım Ermeni'nin İstanbul'daki Ermeni patriğiyle bağını kopardığını ifade eder. Türklerin ve Ermenilerin sürekli birbirlerine misafir olduklarından, Yozgat'a gelen

---

etti. Bursa-Bandırma-Kütahya-Sivrihisar-Mudurnu-İzmit güzergâhını takip ederek Haziran sonunda İstanbul'a döndü. Heyet on bes gün Beyoğlu'nda kaldıktan sonra, Temmuz ortasında yeniden yola çıkıp 16 Temmuz sabahı Karadeniz Ereğlisi'ne vardı. Bu sefer heyet Bolu-Ankara-Yozgat-Çorum-Amasya üzerinden Samsun'a ulaştı; 20 Aralıkta da denizyoluyla İstanbul'a döndü. Böylece Anadolu seyahatinin ilk bölümü iki ay, ikinci bölümü dört buçuk ay sürmüştür.

[32] "J'ai vu à Angora un vieux médecin, âgé de près de quatre-vingts ans; il a étudié à Rome aux frais de Soliman-Bey, auprès de qui son père, un Napolitain, était fixé comme médecin. Non content de rétribuer largement le père, Tchapan-Oghlou avait voulu faire aussi les frais de l'éducation du fils." Perrot, sh. 391

yabancılara karşı çok misafirperver davrandıklarından, cirit oyununun yaygın olarak oynandığından, Müslümanların inançları gereği batıl inanç beslemediklerinden, Türklerle Hristiyanlar arasında büyük bir uyumun olduğundan ve halk arasında Anadolu'nun başka yerlerinde böyle bir uyumun olmadığından bahseder[33].

Sancağın idari durumu, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatını ele alan tezinde Cansız, aile yapısının gayrı Müslimlerle Müslümanların yaşama tarzları ve aşiretlerin durumlarını da karşılaştırır. Gayrımüslimlerin Müslüman halkın hayat biçimine büyük ölçüde adapte olduklarını belirtir. Bazı gayrımüslimlerin Müslüman-Türk adı taşımaları, yabancılara karşı haremlik-selamlık uygulamaları, Türk-İslam kültürüne uyumları hususunda örnek teşkil eder[34].

Dr. Bafralı Yanko'nun, 1880 yılında Yozgat'a yapmış olduğu bir seyahatte 55 gün kaldığı şehirde gördüklerini kaydetmiş olduğu notları ise Yozgat'ın demografik, onomastik, coğrafi vb. özelliklerini bir tabip gözüyle ortaya koyan önemli bir eserdir[35]. Bu yazılarda Dr. Yanko anlattığı bazı durumların kritik, üzebilecek,

---

33 Yüner, agt

34 İsmail Cansız. Şeriyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 1997

35 Muhittin Eliaçık. Bir Yozgat Seyâhatnâme (Husûsiyyâtnâme) si

itiraz getirebilecek konular olduğunu hissedip uyarılarda bulunur. Dr. Yanko'nun Yozgatlıların menşei, şehirde tuvaletlerin tiksindirici durumu ve kızların çok erken yaşta evlendirilmeleriyle ortaya çıkan hastalıklar konularındaki vermiş olduğu bilgiler hassas olup bu gerçekler muhtemelen bazılarının fikir, anlayış ve şahsi menfaatlerine ters gelerek üzülmelerine sebep olacaktır. Ama Dr. Yanko, amacının padişaha ve yüce hilafete doğru ve uygun hareket etmek olduğunu, dolayısıyla bunlara hiç aldırış etmeyeceğini, umumun menfaatini hiçbir zaman şunun bunun menfaatine tercih etmeyeceğini vurgulamakta ve "Bu konuda halk varsın istediğini söylesin. Saf niyetimiz ortada olduğundan bunun Hak nezdinde sevgili olacağında hiç şüphe yoktur.", demektedir. Öte yandan Dr. Yanko'nun, Yozgatlıların zeka, maharet ve konukseverliğini övmede kullandığı ifadeler şehirde göze çarpan menfi görüntülere göre daha ağır basmaktadır[36].

1894 Kolera salgınında Yozgat'ta 300 kadar ölüm meydana gelir[37].

---

[36] "Doktor yarbaylığından mütekaid Bafralı Yanko vefat ederek cenazesî evvelisi gün defnedilmiştir. Doktor Bafralı Yanko matbuat âleminde malum bir şahsiyetti. Eski gazetelerde fennî ve edebî birçok yazıları vardır." Cumhuriyet Gazetesi. 29. 12. 1936

[37] Erol Karcı. II. Abdülhamid Döneminde Yozgat Sancağının Sağlık Durumu

Asrın son çeyreğinde V. Cuinet, şehirde 22 cami, 10 medrese bir hastane, iki eczane, bir Rum altı Ermeni kilisesi ve iki Protestan mabedi olduğunu kaydeder[38]. 4800 Müslüman öğrenciye karşılık 2400 Ermeni ve 550 Rum öğrencinin varlığından söz eder.

1882 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesine göre Yozgat'taki mevcut dini ve sosyal yapıların diğer sancaklarda bulunan yapılardan daha fazla olduğu göze çarpar[39]. Ne var ki bu karşılaştırma daha sonraki yıllara ait rakamlarda Yozgat'ın aleyhine değişir.

Şemseddin Sami, şehir merkezinde on sekiz cami ve mescid, iki küçük kütüphane, yüz doksan iki dükkan, dört han ve sekiz hamam olduğu bilgisini verirken, yeni bir kasaba olarak tanımladığı Yozgat'ta her sene haziran ayında kaliteli hayvan ticareti yapılan "Köhne Panayır" namıyla büyük bir panayırın kurulduğunu ifade eder[40].

---

[38] Vital Cuinet. La Turquıe D'Asie Geographie Administrative. Cilt I

[39] Yüner, agt

[40] "Yozgat kasabasında haziran başından temmuz beşine kadar "Köhne Panayırı" namıyla kurulan pazar pek revaçlı ve kalabalıktır. Buraya, vilayetin her tarafından ve civar vilayetlerden kalabalık bir halk kitlesi toplanmakta ve en fazla at, kısrak, merkep, katır, karasığır ve sair hayvanlar alınıp satılmaktadır. Bu panayıra bazen Halep ve Maraş taraflarından iyi cins at ve kısraklar dahi getirilmekte ve yirmi-yirmi beş bin hayvan alınıp satılmaktadır."

Yozgat sancağı tahrirat müdürü Osman Namık Bey tarafından 1895'te kaleme alınan layihada[41] birçok tespit yapılır ve görülen eksikliklerin giderilmesi istenir. Tarım ve hayvancılığın geleneksel yöntemlerle sürdürüldüğü ve bu nedenle arzu edilen verimin alınamadığı ve bu iki alanda mutlaka reform yapılması gerektiği kaydedilir. Özellikle at yetiştiriciliğinin desteklenmesi talep edilir. Orman bakımından fakir olan bölgedeki mevcut ağaçlık alanların iyi korunamadığından bahsedilerek gelecekte yok olma tehlikesine vurgu yapılır. Yörenin tek madencilik alanı olan ancak geliri giderini karşılayamadığından kapatılmak zorunda kalınan Akdağmadeni kazasındaki gümüş madenlerinin yeniden faal hale getirilmesinin bölge ekonomisine büyük katkı sağlayacağına işaret edilir. Ticaret alanında gayrimüslim reayanın etkin olduğu ve Müslümanların da son birkaç senedir yeni yeni ticaretle uğraşmaya başladıkları bilgisi paylaşılır. Tapu işlemlerinde ve çiftçilerin sürekli temas halinde bulunduğu ziraat sandıklarında da reforma ihtiyaç duyulduğu merkeze bildirilir. Vergilerin tahsil ediliş zamanının çiftçilerin üretim faaliyetleriyle uyuşmadığı ve bu nedenle zarara uğradıkları kaydedilerek bu hususta da ıslahat yapılması talep edilir. Birkaç yoldan başka bayındırlık eserinin bulunmadığına dikkat çekilmiş, eğitim kurumlarının yetersiz olduğu ve köylerde mektep açılmasının gerekliliği üzerinde hassasiyetle durulmuştur.

[41] Yunus ÖZGER. II. Abdülhamid Döneminde Yozgat'ın Sosyoekonomik Durumu (Tahrirat Müdürü Osman Namık Bey'in Raporuna Göre)

Memur sisteminde de sorunlar olduğuna değinilmiş ve görevini kötüye kullananların cezalandırılmasında ihmalkarlık yapıldığı söylenerek tedbir alınması istenmiştir. Osman Namık Bey layihasında, önceden çok bilgili insanların Yozgat'taki medreselerden yetiştiğini ama hali hazırdakilerin halkı eğitecek durumda olmadıklarını, medreselerin bu durumunun neticesi olarak toplumsal ahlakın zedelendiğini söylemekte ve Yozgat hapishanesinde yatan Müslüman mahkumların çokluğunu buna delil olarak ileri sürmektedir[42].

Raporun kaleme alındığı 1895 yılında Yozgat'ın nüfusu, yarısı Müslüman diğer yarısının büyük kısmı Ermeni ve bir haylisi Rum ve az miktarda Katolik, Protestan olmak üzere toplam 19 bin kişidir. Belediyenin yıllık geliri 90 bin kuruş civarındadır. Bu miktar, ancak belediyenin daire masrafı, tabip, eczacı, aşçı ve tulumbacı maaşlarıyla diğer ufak tefek giderlerine yetebilmektedir.

---

[42] Osman Namık Bey, Cemiyet-i Rusûmiye üyesi Ali Şevket Paşa'nın oğlu olarak 1847'de İstanbul'da dünyaya geldi. Osman Namık Bey'in Yozgat serüveni 16 Kasım 1891'de başladı ve dokuz yıl gibi uzun bir süre devam etti. Başarılı bir bürokrat olarak değerlendirildiğinden 27 Aralık 1894'te üçüncü rütbe [rütbe-i salise] ile ödüllendirildi. Yaklaşık dokuz yıl Yozgat'ta kalan Osman Namık Beyin ne zaman vefat ettiği bilinmiyor.

Yozgat Rüşdiye Mektebi'nin açılışına,16 Mart 1856 tarihli iradeyle izin verilir[43]. Ancak mektebe yapılan tayinler, 19 Haziran 1856 tarihli yazıyla gerçekleşmiş ve mektep 20 erkek öğrenci ile eğitim hayatına başlamıştır. İki yıl sonra, başta Rişvan Aşireti ileri gelenleri olmak üzere Yozgat halkı rüşdiye mektebine rağbet göstermeye başlar. Bu rağbet sonucunda çocuk sayısının 100'ü geçmesi ve diğer taraftan mektep öğrencilerinin ilim tahsilinden mahrum kalmaması gibi nedenlerle Yozgat'ta yeni bir rüşdiye binasına ihtiyaç hasıl olur. Bu ihtiyacın karşılanması için Yozgat'ta Medrese Mahallesi'nde bulunan merhum Ebubekir Efendi'nin evini Ankara Valisi Ali Rıza Paşa 13.000 kuruş karşılığında satın alarak onarmış ve mektebe dönüştürmüştür. Rişvan Aşireti'nden Hüseyin Bey de mektebin tamir edilmesi için 5000 kuruş yardımda bulunmuştur. Yine Çankırı Kaymakamı Mehmet Bey, Yozgat'ta olduğu sırada mektebin suyollarının tamiri için 5000 kuruş yardım etmiştir. Mektebe olan kişisel yardımların yanında aşiretlerin de yardımı olmuştur. Bu çerçevede, Haremeyn (?) Aşireti'nden Akçicelu, Çamurlu, Gargın, Ağçakoyunlu, Yağlı, Doğanlı, Sağırkanlı, Topaklı, Alabaşlı cemaatleri yardım olarak mektep için 13 adet kilim, bir adet makat, 5 adet yastık; muallim-i evvelin odasına 4 adet kilim, 5 adet yastık ve 1 adet makat;

---

[43]Hatip YILDIZ-Abdullah CENGİZ.Osmanlı Modernleşme Döneminde Bozok (Yozgat) Sancağı'nda Açılan Rüşdiye Mekteplerinin Durumu

muallim-i saninin odasına 2 adet kilim, 1 adet makat, 6 adet yastık ve yapağı köşe minderi; bevvab odasına 4 adet küçük ve büyük demir maşa, 4 adet demir mangal vermişlerdir.

1835 tarihinde kurulan Jurnal Teşkilatı çerçevesinde Bozok sancağı ve kazalarına on tane jurnal kâtibi görevlendirilir[44]. Bu kazalar sancağın merkezi olan Yozgat'la birlikte Akdağmadeni (Karahisâr-ı Behramşah'la birlikte) Boğazlıyan, Budaközü, Emlak, Gökçubuk, Kızılkoca, Selmanlı, Sorkun (Sorgun) ve Süleymanlı'dır. Bu kâtipler bulundukları yerlerle ilgili bilgileri jurnal defterlerine kaydetmişler ve zaman zaman da merkeze göndermişlerdir. Bu bilgiler Redif Askeri Teşkilatı çerçevesinde Bozok sancağında teşekkül ettirilen taburla ilgili bilgiler; bazı köylere cami yapılması, Selmanlı ve Akdağmadeni kazalarında meydana gelen deprem, ihtida, zirai ürünlerde meydana gelen hastalık, bazı görevlilerin görevlerini suistimal ederek köylülerden gayri kanuni para toplamaları gibi bilgilerdir.

Tanzimat'a dahil olan bölgelerde 1845 yılında İmar Meclisleri adı altında meclisler oluşturulur[45]. İmar Meclisi memurlarının hazırladığı raporlar Yozgat'ın tarımdan ticarete, eğitimden sağlığa birçok alanda zengin

---

[44] Mehmet Zahit Yıldırım. Jurnal Defterlerinde Bozok
[45] Tahir Bilirli. İmar Meclisi Raporlarında Yozgat (1845-1846)

bir içeriğini sunmaktadır. Bu içerikte kazaların nüfus oranları, işgücü dağılımı, arazilerin nüfusa göre durumları, yetiştirilen ürünler ve hayvanlar, ürünlerin hasat zamanları, esnaf ve tüccar çeşitliliği, bölgede bulunan pazar yerleri ve en yakın iskeleler, istenilen borçların çeşidi ve geri ödeme olanakları, kazaların alt yapı gereksinimlerinin neler olduğu detaylı bir şekilde yer almaktadır. Bu raporlara yansıyan bölge halkının en büyük sıkıntısının salgın hayvan hastalıkları olduğu görülmektedir. Salgın hastalıklara bağlı olarak birçok hayvanları telef olmuş, ölen hayvanlarının yerine devletten hayvan desteğinde bulunması meclis memurlarından talep edilmiştir. Bölge bir diğer sıkıntısı da Rafşan, Afşar, Kuzugüdenli, Badilli gibi konargöçer aşiretlerin mallarına, ürünlerine zarar vermesinin yanında en önemlisi at gibi değerli hayvanlarını çalmasıdır. Bu yüzden bölge halkı at yetiştiriciliğini bırakma noktasına kadar gelmiştir.

Osmanlı arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere Yozgat ve çevresinde kıtlığın baş gösterdiği bilinmektedir. Kıtlığın sebebi olarak da zaman zaman yaşanan kuraklık zikredilmektedir. Bu kıtlığın hatta açlığın giderilmesi için Sivas'tan Bursa'dan zahire geldiği gibi Diyarbakır valisi İsmail Hakkı Paşa'nın kıtlığın izalesi için 1875 tarihinde zahire ve hayvan tedariki için çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Kimi zamanlarda kıtlığın boyutu öyle artmıştır ki bazı aileler İstanbul'a göç etmiştir. Kıtlığın şehir merkezinden ziyade başta Boğazlıyan olmak üzere

bazı kazalarında uzun süre devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum sözlü tarihte de yer bulmaktadır. Boğazlıyan'ın kimi köylerinin kıtlık sebebiyle boşaldığı halk anlatılarında halen mevcuttur[46]. Bu dönemde Yozgat'ın çevre illerden fakir ve Anadolu'nun tam ortasında bulunmasına rağmen yol ağının ve ulaşım imkânlarının sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasya istilasını tamamlayan Rusya, bölgenin Müslüman ahalisine, Rusya'nın diğer bölgelerine sürgün edilme dışında bir seçenek sunmaz[47]. Kafkasya'nın Müslüman ahalisi Osmanlı Devleti'ne müracaat ederek kendilerinin muhacir olarak kabul edilmelerini isterler. Rusya ile yapılan görüşmeler neticesinde Kafkasya'nın Müslüman ahalisinin Osmanlı ülkesine göç etmeleri uygun görülür. Osmanlı Devleti, muhacir olarak geleceklerin miktarını kırk-elli bin olarak tahmin etmiş ve hazırlıklarını da buna göre yapmıştır. Ancak çok kısa sürede gelen muhacirlerin miktarı bir milyona hatta bazı kaynaklarda bir buçuk milyona ulaşır. Osmanlı Devletinin bu miktarda bir nüfusu içinde hazmetmesi çok büyük sıkıntılara sebep olmuştur. Yozgat Sancağı hem iskân bölgesi hem de diğer bölgelere nakledilecek muhacirlerin kışı

---

46 Ahmet Oğuz. 19. Yüzyılın Son Çeğreğinde Yozgat'ta Açlık, Kıtlık Ve Zahire Ticareti

47 Oktay Kızılkaya. XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kafkasya Muhacirlerinin Yozgat Sancağında İskânına Dair Tespitler

geçirecekleri yerlerden biri olur. Sancağa gönderilen muhacirlerin iaşe ve iskânı konusunda sıkıntılarla karşılaşılır. Öncelikle sancağın mevcut durumu kendi ahalisine yetmekte zorlanmaktadır.

İstanbulluoğlu Mahallesinde yer alan *Nizamoğlu Konağı* 1871 tarihinde yapılmış, uzun yıllar konut olarak kullanılmış, bir müddet Kız Sanat Okulu ve bir dönem de Tekel Deposu olarak hizmet vermiştir. Konak 1975 yılında korunması gerekli eski eserler kapsamına alınır. 1979 yılında kamulaştırılan bina büyük bir onarım sonrası 1985 yılında Müze olarak hizmete girer. Müzenin alt kat salonlarında arkeolojik eserler, üst kat salonlarında ise etnografik eserler sergilenmektedir. Bu konaktaki resimlerde kutsal olayların tasvirleri ile karşılaşılmaktadır.

Sungurlu Sokak'taki *Karslıoğlu Konağı* 1883 yılında yaptırılmıştır. Atatürk Yozgat'a ikinci gelişinde XIX. yüzyıl barok etkisi gösteren bu konakta konuk edilmiştir. Konak 1936 yılından itibaren konut olarak kullanılmış, Kültür Bakanlığı tarafından 1979 yılında kamulaştırılarak restore edilmiş ve Arkeoloji Müzesi olarak düzenlenmiştir.

Konak dikdörtgen planlı, iki katlı bir yapı olup, taş temel üzerine bağdadi tekniğinde yapılmış, üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür[48]. Girişte bir hol, bu holün iki yanında

---

[48] Ahşap karkas yapılarda duvar yüzeylerinin sıva ile kaplanabilmesi için boşlukların tuğla, kerpiç vs malzemelerle

odalar bulunmaktadır. Holden çıkılan bir merdivenle üst katta yine bir hol etrafında odalar sıralanmıştır.

Yapıda yöresel ağaç işçiliğinin örneklerine yer verilmiştir. Bu ağaç işleri özellikle tavan, kapı ve dolap kapaklarında görülmektedir.

Eski Cezaevi dikdörtgen planlı olup ön ve arka olmak üzere iki girişi bulunan, iki katlı ön cephesi mermer kesme taş ve ocak taşından inşa edilmiş olup çatısı kiremitle kaplıdır. Yuvarlak kemerli çift kanatlı büyük kapısı ve kemerli pencereleri vardır. Dış duvarları tamamen mermer kaplıdır. Kapı kemerinin ortasında profilden bir aslan kabartması ve bunun iki yanında çember içerisinde "Maşallah" ve "Subhanallah" ifadeleri yazılıdır. Kapı kemerinin üzerinde üçgen alınlık ve bunun içerisinde kabartma çiçek motifleri bulunmaktadır. İçeride her iki katta dikdörtgen planlı 10 sütunlu revaklı orta avluya geçilir. Sütun araları kemerli, üst katta tonozludur. Üst kat revak zemini taş odalar ise ahşaptır. Üst katta biri küçük 11 oda bulunmaktadır. Avludan girişin karşısından sağlı sollu iki taş merdivenle arka sokağın seviyesindeki iki kanatlı kapısı olan arka girişe çıkılır. Bina saçakları silmeli, çatısı kiremitle kaplıdır. Üst kat odalardan birinin kapısının üst kısmında 1316 (1898) tarihi kabartma şeklinde yazılmıştır.

---

doldurulması ya da sıva taşıyıcı ahşap çıtaların çakılması gerekir. Sıva harcının bu çıtaların arasına girip yüzeye tutunması ile yapılan sıva tekniği "bağdadi sıva"dır.

Kayyumzade (Demircili Ali Efendi) *Camii* Köseoğlu Mahallesinde kurulmuş, kırma çatılı, son cemaat yeri ile harimin birleştiği kuzey-doğu köşesinde, çokgen gövdeli minaresi olan bir yapıdır[49]. Yapıyı, kuzeydeki tek kapıdan girilen yüksek duvarlı bir avlu çevirir. Avlunun doğu duvarında iki ağaç direk üzerine oturan ufak bir revaklı kısmı vardır. Bu kısmın güney tarafına, adeta revak ikiye bölünmüş gibi imam için lojman yapılmıştır. Sonradan revakta bulunan abdest muslukları sökülerek giriş duvarının iç kısmına nakledilmiştir. Harime giriş kapısı üzerinde mermerden kitabe yer alır. Bu kitabeye göre, cami 1804 tarihinde yapılmıştır. Banisinin Cevahir Ali Efendi olduğu kabul edilir.

Avludan camiye, altı basamaklı bir merdivenle çıkılır. Cevahir Ali Efendi Camii, Köseyusuflu ve Başçavuşoğlu camilerinde olduğu gibi, ön kısmı sonradan camekanla kapatılmış son cemaat yeri, beş ağaç direkle ve doğu ile batı duvarları üzerine oturur.

Kapıdan girilen harim, dikdörtgen planlı olup düz tavanlıdır. Harimi, doğu ve batı duvarlarında üçer, güney ve kuzey duvarlarda ikişer dikdörtgen pencere ile üst vitray pencereler aydınlatır.

Harimin gerisindeki mahfil, son cemaat yerinde batıya doğru bir çıkıntı yaparak genişler. Harim dışında herhangi bir süsleme unsuruyla karşılaşılmaz. Harimde ise sadece alçıdan yapılmış vitray pencereler dikkati

---

[49] Acun, agm.

çeker. Mihrap, istiridye kabuğu şeklinde boyanmış kavsara kısmı ile yarım yuvarlak niş şeklindedir. Minber herhangi bir özellik taşımaz.

Başçavuşoğlu Camii İstanbulluoğlu Mahallesinde, kırma çatılı, taş ve tuğla karışımı kagir bir yapıdır[50]. Yapının kuzey batısına yapışık yuvarlak gövdeli bir minaresi ile büyük bir avlusu vardır. Avluya kuzey ve güneydeki ufak kapıdan girilir. Batı tarafı hazire kısmı olarak kullanılmıştır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabeye göre cami, H. 1215/M. 1800-1801 yılında Çapanoğlu Süleyman Bey'in baş çavuşu Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Sonradan camekanla kapatılan son cemaat yerine, yamuk şeklinde dört basamaklı bir merdivenle çıkılır. Ön kısmı iki kare kesitli ağaç direkle dışarı açılan son cemaat yerinin üzeri, doğu ve batı duvarları ve bu ağaç direklere oturan üst mahfil uzantısı ile düz tavan şeklinde örtülmüştür. Buradan harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim kareye yakın dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harim ve üst kat mahfil planı bakımından Cevahir Ali Efendi ve Köseyusuflu camilerine çok benzer. Yalnız burada üst galeriler ve vitray pencereler daha süslüdür. Ayrıca ince uzun galerilerin alt kısmındaki 'S' kıvrımlı bağdadi korniş yüzeyinde ince uzun şerit manzaralar yer alır.

---

[50] Acun, agm.

Yapı dışında herhangi bir süslemeyle karşılaşılmaz. Harimde ise, yoğun bir şekilde, ahşap ve kalem işi süslemeler görülür. Tavan, kabartma Barok motiflerle ve kalem işi kompozisyonlarla aplike tekniğiyle halı gibi işlenmiştir. Tavanda büyük bir kare çerçeve vardır. Bu çerçevenin içinde, karenin kenarortaylarına teğet olan büyük bir daire yer alır. Bu dairenin merkezinde, ajur tekniği ile yapılmış taşkın bir sarkıt bulunur. Bu sarkıttan dairenin çemberine doğru güneş ışını gibi, 'S' kıvrımların oluşturduğu şeritler vardır. Bu şeritlerin uçları birleşerek dairenin çemberini oluştururlar. Bu çember ile kare çerçeve arasında kalan üçgen boşluklarda kıvrım dal ve çiçeklerden oluşmuş dört tane motif bulunmaktadır. Harim duvarları, pencere üzerleri ve araları tamamen kalem işi nakışlarla süslüdür. Alt duvarlarda kıvrım dal motiflerinin oluşturduğu baklava dilimleri içinde ufak çiçek motifleri yer alır. Harimin en güzel süsleme unsuru, ince uzun üst galerilerin alt kısmındaki 'S' kıvrımlı bağdadi korniş yüzeyindeki şerit manzaralardır. Doğu ve batı korniş yüzeylerinde, ince kartuşlu üçer şerit bulunur. Pano içlerinde birbirlerine çok benzeyen manzaralar vardır. Figür hiç göze çarpmaz. Sadece tabiat ve yapı manzaraları yer alır. Bunlar kır yapıları, köşkler, pavyonlar, çadırlar, köprüler ve derelerdir.

Yarım yuvarlak niş şeklindeki mihrap alınlığı, alçıdan yapılmış volütlerle, C ve S kıvrımlarla ve bir vitray pencere ile taçlandırılmıştır. Minberin korkuluk

duvarında kasetleme tekniği ile yapılmış geometrik süsleme görülür.

Daha süslü olması beklenen harim, yapılan onarımlarla tahrip edilmiş ve orijinalliği bozulmuştur.

Caminin üç tarafında bulunan bahçe içerisine yerleştirilmiş çok az sayıda mermer, çoğunluğu tüf taştan olan 38 adet mezar bulunmaktadır. Mezarların birçoğu yok olmaya yüz tutmuştur.

Halil Ağa'nın günümüzde restore edilen 1825 tarihli bir de iki kısımlı çifte hamamı (Yanan Hamam) bulunmaktadır.

Dediklioğlu (Top) Camii Taşköprü Mahallesi Susam Sokak üzerindedir. Hacı İbrahim Efendi tarafından 1895-96 yılında yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı kırma çatılı olan yapının harim içinden tavanı çıtalı ahşap tavan ile kapatılmıştır.

Alacalıoğlu Camii, Aşağıçatak Mahallesinde Musa Ağa sokak ile Alacalıoğlu caddesinin kesiştiği yerde bulunmaktadır[51]. Yapının kitabesi yoktur. Haziresinde 1881-1882 tarihli mezar taşına bakılarak bu tarihten önce yapıldığı söylenebilmektedir. Cami ve medreseden oluşan bir külliye iken, günümüze sadece cami gelebilmiştir. Dikdörtgen planlı kırma çatılı olan yapının tavanı içten çıtalı ahşap tavan ile kapatılmıştır. Harimin

[51] Özlem Sağıroğlu-Arzu Özen Yavuz. Yozgat Tarihi Camilerinin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi

kuzeyinde önü çıkma yapan bir mahfil bulunur. Son cemaat yerinin doğu ve batısı harim duvarları ile kapalı olup, günümüzde camekanla kapatılmıştır. Harim ile son cemaat yerinin birleştiği köşede kare kaideli daire gövdeli bir minaresi mevcuttur.

Tekke Arap Dede Camii Tekke Mahallesi, Çamlık Caddesi ile Seyfi Ağa Caddesinin kesiştiği köşede yer alır[52]. Yapının kitabesi yoktur. Fakat son cemaat yerinin iki penceresi arasında "Maşallah sene H.1327" yazılıdır ki bu tarih (M. 1899–1900) muhtemelen caminin tamir tarihidir. Çünkü caminin 14 Ocak 1842 tarihli bir vakfiyesi vardır. Caminin etrafını (kuzey hariç) çeviren hazirede tespit edilen en eski tarihli iki mezar taşı da bize caminin vakfiye tarihinden önce yapıldığının açık delilleridir. Harim kareye yakın dikdörtgen planlı olup düz tavanlıdır. Güneyde eksende yarım silindirik gövdeli bir mihrap ve yanında (batıda) yapılmış ahşap minber yer alır. Harimin kuzeyinde önü balkon gibi kuzeye doğru çıkıntı yapan bir mahfil bulunur. Mahfile son cemaat yerinin kuzeydoğusunda, girişin yanındaki oda içerisinde bulunan merdivenle çıkılır. Batıdaki minber çok sade ve ahşaptan yapılmıştır. Doğudaki vaiz kürsüsü ise, ince ahşap sütunlar üzerine oturan sade bir kuruluştur. Harimi doğu ve batı duvarlarda birer, güney ve kuzey duvarlarda ise ikişer alt pencere aydınlatır. Ayrıca yalnız güney cephedeki alt pencerelerin üzerinde küçük birer üst pencere daha vardır. Yapının iç ve dışında süsleme

[52] https://www.kulturportali.gov.tr/

yoktur. Harime güney–kuzey eksenindeki yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Harimin kuzeybatı köşesinde kare kaideli, yuvarlak gövdeli bir minare bulunur. Minareye son cemaat yerinin kuzeybatı köşesindeki kapıdan çıkılır. Caminin çift katlı, yanları harimin uzantısı olan duvarla, alt önü camekanla kapalı çok küçük bir son cemaat yeri vardır. Burası sonradan ince bir duvarla ikiye ayrılarak doğu tarafı bir oda haline getirilmiştir. Yapı meyilli bir arazi üzerine kurulduğu için son cemaat yeri zeminden yüksekte kalmıştır. Buraya iki taraflı 5–10 basamaklı merdivenlerle çıkılır.

Son cemaat yerinin önünde ve doğusunda küçük bir haziresi vardır. Burada yirmi dört adet tüf taşı ve mermer kitabeli mezar yer almaktadır. Mezar taşları değişik tiplerde yapılmıştır. Çoğunun üzerinde eski yazı kitabeler mevcuttur. Caminin etrafı bir duvarla çevrilmiştir. Cami kırma çatılı, üzeri oluklu kiremit örtülü ve geniş saçaklıdır. Minaresi sarı kesme taştan yapılmıştır. Tavan ve taban ahşap döşemelidir. Burası şehrin önemli tarihi mekanlarındandır.

Musa (Ağa) Efendi Camii Yukarı Nohutlu Mahallesi Musa Sokakta bulunmakta olup dikdörtgen planlıdır. Kapı üzerinde iki sütun halinde üçer satır kitabe ve H.1210 tarihi mevcuttur. Caminin üç tarafında yer alan mezarlıktaki mezarlar tüf ve mermer taşlardan yapılmıştır. Eski mezarların yanı sıra yeni mezarlarla da karşılaşmak mümkündür. Yapılan tespitte toplam 52 adet eser görülmüştür. Kimisi üzerinde kitabe mevcut olup mezar taşları klasik tarzdadır.

Yozgat'ta Osmanlı merkezileşme ve modernleşme sürecinde inşa edilen Cephanelik (1886-1887)[53], Askerlik Şubesi Binası (1895-1896), lise binaları (1895-1896) ve Saat Kulesi (1909) son dönem Osmanlı mimari özelliklerini taşır. Bu türden yapıların dışında XIX. yüzyıldan itibaren yaptırılan konaklar da önemli yapılardır. Aynı yüzyıl içinde Yozgat'ı ziyaret eden Batılı gezginlere göre şehir konaklarının muhteşem görünümü; temizliği, güzelliği, sokakların bakımı, konakların çokluğu ve zenginliği, evlerin kiremit örtüsü, bahçeleri ve Avrupai görünümüyle dikkat çekmektedir[54]. Çapanoğlu Mustafa ve Süleyman Beyler tarafından inşa ettirilen Çapanoğlu Camii neo-barok üsluptadır. Bu cami ve mektep için Süleyman Bey çok sayıda dükkan, han, hamam, konak, değirmen, bahçe ve bağlar vakfetmiştir. Ayrıca şehirde bulunan yedi adet çeşme ve iki adet şadırvanın bakımı da bu vakıflar tarafından yapılmaktadır.

Askerlik Şubesi binası şehrin orta yerinde, sarı kesme taştan yapılmış, kırma çatılı ve iki katlı bir yapıdır. Yapı girişinin orta kısmında üçgen alınlıklı, dört sütuna oturan,

---

53 İç içe geçmiş dörtgen planlı yapının duvarlarında köşelerde sarı renkte blok kemer taş diğer taraflarda moloz taş kullanılmıştır. Kapı üzerinde mermer üzerinde yazılmış bir kitabesi vardır, ancak silinmiştir. Günümüzde restorasyonu yapılmıştır.

54 Yaşar Öcal. XIX. Yüzyıl Seyahatnamelerinde Yozgat ve Çevresi

üç yönden kemerlerle dışarı açılan bir çıkma vardır. Çıkma orta kemer alınlığında yer alan kitabesine göre H. 1311/M. 1895-1896 tarihinde yapılmıştır. Ön cephedeki çıkma kemerler ile pencere kemer ve söveleri hafifçe dışarı taşmıştır. Dışarı taşkınlık yapan bu kısımlar (çıkmanın üst kat pencereleri hariç) renkli taşlarla yapılmıştır. Dış cephe görünüşü ile Neoklasik Üslup özellikleri gösteren yapının, sundurmalı kısımdan içeri girildiğinde bir salonla karşılaşılır. Odalar salonun iki yanına sıralanmıştır. Üst kata iki taraflı, ortada birleşen trabzanlı bir merdivenle çıkılır. Burada da salonun iki tarafına sıralanmış dörder oda bulunmaktadır. Alt ve üst kat odalarının içlerinde yüklükler ve şerbetlikler vardır.

Yozgat Lisesi sarı kesme taştan yapılmış, iki katlı, kırma çatılı dikdörtgen planlı bir yapıdır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan yapının dört köşe odası iki yönde çıkıntı yapar. Ayrıca yapının güneye bakan kısmında, ortası üçgen alınlıklı ve iki sütuna oturan cumba gibi bir taşkınlık vardır. Bu sundurmalı kısmın ortasında yer alan yuvarlak kemerli giriş kapısının sağ üst köşesinde bir kitabe yer alır. Kasıtlı olarak kazınan kitabenin hiç bir yazısı okunmamaktadır. Yalnız H. 1311./M. 1895-1896 yılında Sultan Hamid döneminde yaptırıldığı bilinmektedir. Yapı yüksek tavanlı, uzun koridorludur. Bu uzun koridorun iki tarafına karşılıklı olarak sıralanmış, alt ve üst katta on birer oda bulunur. Üst kata, girişin karşısında iki taraflı ortada birleşen trabzanlı bir merdivenle çıkılır.

Miralay Konağı 1890'lı yıllarda Yozgat'ta alay komutanı olarak görev yapan Miralay Şerif Bey tarafından yaptırılmış üç katlı bir binadır[55]. Kat aralıkları taş silmelerle ayrılmış yapının girişi güneyden sağlanmıştır. Zemin kat sarı kesme taştan yapılmıştır. Diğer katlar ahşap dikme arası taş dolgu şeklinde inşa edilmiştir. Pencereler kemerli ve söveleri taş silmelidir. Binanın doğu cephesinde yuvarlak kemer üzerine oturtulmuş konsollu cumba mevcuttur. Bina halen Milli Eğitim Bakanlığınca kullanılmaktadır. Atatürk'ün Yozgat'a ikinci gelişinde ikamet ettiği bir konak olduğu için ayrı bir öneme sahiptir.

Tol Çarşısı Çapanoğlu ailesi tarafından 1780-1798 tarihleri arasında yaptırılmıştır[56]. Çapanoğlu Camiinin güneyinde hamamla bağlantılı olup doğusunda Çarşı Hamamı bulunmaktadır. Doğu ve kuzey yönünde sokağa açılan tamamı kesme taştan yığma, üst örtüsü beşik ve haç tonozlu, tek katlı, birbirine bitişik küçük dükkanlardan oluşmuş arasta tipi çarşıdır. Çapanoğlu Camiine vakfiye olarak yaptırılmışlardır.

Kitabesi olmayan *Çarşı Hamamı* vakfiyesine göre tarihlendirilir[57]. Erkekler kısmı vakfiye tarihi 1778'den sonra, kadınlar kısmı 1793'te yapılmıştır. Kuzey ve

---

[55] Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkilerinin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi

[56] Emine Saka Akın-Elif Öztürk. Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkileşiminin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi

[57] Saka-Öztürk, agm

güney doğrultusunda soyunmalık, soğukluk, wc, sıcaklık ve havuzlu birimden oluşmaktadır.

1898 yılında Yozgat'ta toplam 13 tane medrese bulunmaktadır[58]. Bu medreselerin dokuz tanesi şehir merkezinde, dört tanesi ise köylerdedir. Bu medreselerden başka iki tane de kütüphane, Demirli ve Köse Yusuflu Medreseleri bünyesinde yer alır. 1753 yılında oluşturulan Demirli Kütüphanesi'nde 413 kitap; 1834 yılında kurulan Köse Yusuflu Kütüphanesi'nde ise 365 kitap vardır. Yozgat'ta, medreselerin dışında gerek vakfiyeler tarafından yaptırılan mahalle mekteplerinin ve gerekse devlet tarafından yaptırılan iptidai okulların (ilk okullar), bir rüştiye (orta okul), bir idadi[59] (lise) ve bir de darülmuallimin (öğretmen okulu) bulunduğu görülmektedir. Bu darülmualliminden 129 hocaya icazet verilerek kasaba ve köylerde ilköğretimin başlattırıldığı kaydedilir. Mekteplerin muallim ve hademe ihtiyaçları

---

[58]Taha Niyazi Karaca. Yozgat Eğitim Tarihine Katkı

[59] 1880'lerin sonunda açılan Yozgat Rüştiyesi 1895 yılında yapılan tadilatla idadi olacak hacme erişmiş ve o devrin eğitim sistemine göre de beş yıllık idadi olarak hizmetine devam etmiştir. Bu sürenin üç senesi rüştiye, iki senesi idadidir. 1908 yılında II. Meşrutiyet'le başlayan eğitimde daha modern olma arzusunun sonucu olarak 1913'te Yozgat İdadisi Yozgat Sultanisi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda her yer gibi Yozgat Sultanisi de çok mahrumiyet çekmiş, dersler çok aksamıştır. Bu harp sırasında Yozgat Sultanisi'nin üst sınıflarındaki talebeler ile birçok öğretmen askere alınmış, bunların çoğu da şehit olmuşlardır. –Talip Mert. Yozgat İdadisi/Yozgat Sultanisi-

varlıklı kişilerin yardımları ile karşılanmıştır. Yozgat rüştiyelerinde diğer illere göre daha fazla öğrenci bulunmaktadır.

1905-1908 verileri esas alındığında şehirdeki gayrimüslimlerin okul sayıları 65 iken Müslümanların 63'tür[60]. Gayrimüslimlere ait bu sayıya Ermeni Katolik Lisesi ile Amerikan Protestan Liseleri de dahil edildiğinde okul sayıları 67 olmaktadır. 1914 sayımlarına göre Müslümanların nüfusu 77.187, gayrimüslimlerin toplam nüfusu ise 16.250 kişidir. Aradaki büyük nüfus farkına rağmen okullardaki kurumsallaşma ters orantılı bir şekilde gelişme göstermiştir.

Vakıflar başta iskanı kolaylaştırmak suretiyle bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında; yüzün üzerinde cami-mescid, onlarca medrese-mektep, zaviye ve tekke yaptırarak kültürel hayatında; yüzlerce dükkan, birçok işhanı ve imalathane inşa ettirerek ticaret hayatının gelişmesinde etkili olduğu gibi, 1890-1920 yılları arasında borç vererek bölgede hem tefeciliğin önlenmesinde hem de iktisadi hayatın dengelenmesinde ve vakıf müesseselerinde yüzlerce insanı istihdam ederek işsizliğin önlenmesinde önemli rol oynar. Keleş'in çalışmasında vakıfları tespit edilen başlıca medreseler şunlardır[61]. Köseyusuflu Medresesi, Çorum-Camii Kebir

---

[60] Karaca, agm.

[61] Hamza Keleş. Vakfiyelerine Göre Yozgat Vakıfları. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 1996

Medresesi, Hoşyar Kadın Medresesi, Züleyha Hanım Medresesi, Huri Hanım Medresesi, Ortaköy Medresesi, Topaç köyü Medresesi, Kargalık köyü Medresesi, İncirli-i Müslim köyü Medresesi, Karacalar köyü Medresesi, Kızıldağ köyü Medresesi, Virancık (Örencik) köyü Medresesi, İşleğen köyü Medresesi, Yozgat Medrese Mahallesi Medresesi.

Şevki Efendi Medresesi Medrese Mahallesinde olup müderrisi Hacı Ali Osman Efendidir[62]. 1898'deki talebe sayısı 110 olan medresenin banisi Zarife Hatun'dur. Mehmed Şakir Efendi (ö.1937), bir dönem Tefsir dersi okutur[63]. Müderris Şevki Efendi'nin (ö.?) burada görev yapmasından dolayı medrese "Şevki Efendi Medresesi" adıyla meşhur olmuştur.

Kayyumzade Medresesi 1804 yılında Köseoğlu Mahallesinde kurulmuş olup müderrisi Şükrü Efendidir[64]. 1898'deki talebe sayısı 60 olan medresenin banisi Züleyha Hatundur. Bundan dolayı burası Züleyha Hanım binti Abdullah Medresesi diye de anılır[65]. Züleyha Hanım eğitim ve öğretimin devam edebilmesi ve ihtiyaçların karşılanabilmesi için medreseye vakıflar tahsis eder[66]. Medrese ve camide Kayyımzadelerden Osman Efendi (ö.?) ile kardeşleri Osman ve Mehmet Efendi'ler,

---

[62] Karaca, agm.
[63] Oral, agm.
[64] Karaca, agm.
[65] Oral, agm.
[66] Keleş, agt

Müderrislik ve İmam-Hatiplik gibi görevleri ifa ettiklerinden burası “Kayyımzade Camii ve Medresesi” ismiyle de bilinmektedir. Yozgat eski müftülerinden Seyyid Abdullah Tahir Efendi, medresenin Müderrislerindendir. Daha sonra Yozgat Müftülüğü yapan Mehmet Hüsnü Efendi de, bu medresede babası Tahir Efendi’den icazet aldıktan sonra müderris olmuştur.

Nefeslizade Medresesi Çıtak Mahallesinde olup müderrisi Divanlızade Ali Efendidir[67]. 1898’deki talebe sayısı 105 olan medresenin banisi Nefeslizade Mehmed Emin Efendidir.

Alacaoğlu Medresesi Nohudlu-yı Bala Mahallesinde olup müderrisi Hayrullah Efendidir[68]. 1898’de 100 talebesi olan medresenin banisi Alacalızade Hacı Hafız Efendidir[69]. 1900'lü yıllardan evvel medresede Sarı Osman Efendi, 1914 ve 1915'li yıllarda da Ömer Lütfi Efendi ile Sadreddin Efendi ve kardeşi Nuri Efendi müderristir.

Başçavuş Medresesi İstanbulluoğlu Mahallesinde olup müderrisi Ahmed Efendidir[70]. 1898’de 70 talebesi olan medrese hayır sahipleri tarafından inşa edilmiştir[71].

---

67 Karaca, agm.
68 Karaca, agm.
69 Oral, agm.
70 Karaca, agm.

Sağır Mustafa Ağa Medresesi Nohudlu-yı Zir Mahallesinde olup müderrisi Hayrullah Efendidir[72]. 1898'deki talebe sayısı 30'dur. 1954 yılında yenilenen ve Süleyman Sırrı İçöz (1878-1963)'ün adını alan bugünkü caminin yanında bulunan medrese, Sağır Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır[73]. Medresenin varlığı hem 1898 Maarif Salnamesi'nde hem cami haziresinde Müderris mezarlarından da anlaşılmaktadır. Divan Edebiyatı'nın önemli isimlerinden ozan Yozgatlı Hüzni (asıl adı Mehmet Bahattin)'nin de (1879-1936) dört yıl kadar eğitim gördüğü Sağır Mustafa Ağa Medresesi'nde, Arapça ve Farsça eğitimlerinin verildiği bilinmektedir.

Caminin 1953-54 yıllarında yenilenmesi sırasında medrese kısmının yıkıldığı sanılmaktadır. Ayrıca yenilenme sonrasında cami Süleyman Sırrı İçöz Camii olarak da anılmaya başlanır. Caminin ön taraf duvarında bulunan mermer levhada "İşbu cami ve minare eski Yozgat Milletvekili Sırrı İçöz'ün asarı hayriyesindendir. 1953" yazmaktadır. Yoldan yaklaşık 3 metre kadar aşağıda bulunan avluya merdivenler ile inilir ve cami geniş bir arsa üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı olup, kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir[74]. Son cemaat

---

71 Oral'a göre Kapusuzoğlu, Başçavuş Medresesinin 1800-1801 yılında Çapanoğlu Süleyman Bey'in Başçavuşu Halil Ağa tarafından yaptırılmış", olduğunu kaydeder.

72 Karaca, agm.

73 Oral, agm.

74 Emine Saka Akın-Elif Öztürk. Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkileşiminin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi

yerine çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Harim kapısı orijinal olup, taş söveli, kemerli ve çift kanatlıdır. Harim içindeki Barok tarzı süslemeler 1953 yılındaki onarımda yapılmıştır. Minber ve vaiz kürsüsü orijinaldir.

Yine diğer camilerde olduğu gibi bu arsanın büyük bir bölümünü, mezarların bulunduğu alanlar teşkil eder. Tüf taşından yapılmış bir tanesi beton olmak üzere toplam 35 adet mezardan oluşan mezarlıktaki mezar taşlarının bazıları üzerinde eski yazı bazıları üzerinde yeni yazı kitabeler mevcuttur. Mezar taşları klasik tarzdadır.

Sarı kese taştan inşa edilmiş olan ve caminin doğu duvarına bitişik olan minarenin girişi dışarıdadır. Hem anayoldan üç metre kadar aşağıda bulunması hem de çevresinde yükselen çok katlı konutlar nedeniyle minaresi sayesinde fark edilen Sağır Mustafa Ağa Camii'nin aydınlatması, duvarlarında bulunan altı büyük pencere ve büyük bir avize ile sağlanır.

Köse Yusuflu Medresesi Köse Yusuflu Mahallesinde olup müderrisi Hacı Salih Efendidir[75].1898'deki talebe sayısı 150 olan medresenin banisi Abdullah Ağadır.

Bunların dışında Osmanpaşa köyünde Osmanpaşa Medresesi, Şefaatli'ye bağlı Seydiyar köyünde Seydiyar

---

[75] Karaca, agm.

Medresesi, Paşa köyünde Paşa Medresesi ve Köhne-i Kebir köyünde Köhne Medresesi bulunmaktadır[76].

Nakıpzade Camii harime giriş kapısı üzerindeki medrese kitabesine göre cami, 1844 tarihinde II. Mahmut'un ikinci kadını olan Hoşyar Kadın tarafından medrese ile birlikte yaptırılır[77]. Kitabede Beyhan Sultan'ın manevi kızı Mihrimah Sultan'ın kızı gibi görülen Hoşyar Kadın, aslında Beyhan Sultan'ın manevi annesi, Mihrimah Sultan'ın öz annesidir. Her iki kızının da kendinden önce öldüğü kitabede belirtilerek onların adına bu eseri yaptırdığı yazılıdır. Kitabeden başka caminin iki tane de vakfiyesi vardır. Vakfiyelerden ilki 1852'den öncesine tarihlidir. Bu vakfiyede banisi camiye 12.000 guruş para vakfında bulunarak, bu para ile caminin bakım ve tamiri ile diğer masraflarının karşılanmasını ister. İkinci vakıf ise, 1914 tarihlidir. Bu vakfiye, Yozgat Tekke Mahallesi'nde oturan Sivas Ziraat Müfettişi Ayıntabizade Mustafa Mahzar Bey b. Hacı Ömer Lütfi Bey tarafından bir takım gayrimenkul gelirlerinden vakfedilen yıllık 500 guruş gelirdir. Vakfın şartlarına göre gelirin her yıl 200 guruşu caminin tamir ve bakımına, 30 guruşu ise suyollarının tamirine harcanacaktır[78]. Harim boyuna dikdörtgen planlı düz tavanlıdır. Güneyde eksende beşgen gövdeli bir mihrap,

---

76 Karaca, agm.
77 https://www.kulturportali.gov.tr/
78 Keleş, agt.

yanında (batıda) korkulukları kafes oyma tekniği ile yapılmış orijinal ahşap minber yer alır. Doğu duvarda güneydeki pencerelerden ikisinin arasında, pencere içinden geçilerek çıkılan balkonumsu bir vaiz kürsüsü vardır. Vaiz köşkünün önü ahşap parmaklıkla, yanları taş silmelerle süslenmiş yuvarlak kemerlidir. Harimin kuzeyinde önü balkon gibi güneye doğru çıkıntı yapan bir mahfil bulunur. Mahfille son cemaat yerinin kuzeydoğusundaki son cemaat yan duvarı içindeki merdivenlerle çıkılır. Harimi doğu ve batı duvarda üçer güney ve kuzey duvarda ikişer alt pencere ile onların üzerindeki üst pencereler aydınlatılır. Harim içinde süsleme olarak minberin kafes oyma tekniği ile yapılmış korkulukları, vaiz kürsüsü köşkü ve yanındaki selvi motifli bezemeler ile kesme taştan yapılan binanın duvarlarındaki silmeler dikkate çeker.

Harimin kuzeyinde yanları harimin uzantısı duvarla, önü camekanla kapalı, dört sütun üzerine oturan üç yuvarlak kemerle dışarı açılan çift katlı bir son cemaat yeri vardır. Harim ile son cemaat yerini mihrap ekseninde kaval silmeli şerefeli bir minare bulunur. Minareye güneybatı köşedeki kapıdan çıkılır. Caminin batısında ve güneyinde tüf ve mermer taşlardan yapılmış toplam 17 adet mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan birkaçı çok yenidir. Mezarların bazısı üzerinde eski yazı bazısı üzerinde yeni yazıyla kitabeler bulunmaktadır. Süslemeler klasiktir.

Nazırzade Medresesi Köseoğlu Mahallesinde olup müderrisi Hafız Ali Efendidir[79]. Medrese, Nakibzade Camii'nin (Natırların Cami) yanında cami ile beraber hicri 1260, miladi 1844'de yapılmıştır.

Kitabede, Sultan II. Mahmut Han'ın (ö.1839) eşi Hoşyar Kadın (ö.1859) tarafından yaptırılan medrese cami birlikte bir Darü'l-İlim olarak bilinmektedir. Padişah eşinin medrese ve cami yaptırmak için Yozgat'ı tercih etmesi Çapanoğulları'nın devlet kademelerindeki etkinliğine bağlanabilir[80]. Medresede görev yapan bazı müderrisler Nakib Ali Efendi (ö.?), Çömez Mehmet Efendi (ö.?), Asım Efendi (ö.1913), Natırzade Hacı İbrahim Efendi (ö.?), Hacı Hüseyinzade Şeyh Efendi (ö.?), Damat Mehmet Efendi (ö.?)' dir. Yozgat halkı tarafından vaaz ve dersleri ile sevilen Müderris Nakib Ali Efendi (ö.?)'nin bu medresede görev yapması, burasının Nakibzade Medresesi diye de anılmasına sebep olmuştur. 1898'de 59 talebesi bulunmaktadır.

Banisi Hoşyar Kadınefendi doğurduğu çocuklar sebebi ile ikinci kadınefendiliğe yükseltilir. Fakat önce çocuklarını daha sonra da II. Mahmut'u kaybetmesi üzerine inzivaya çekilerek günlerini ibadetle geçirir. Kendini hayır işlerine adayan Hoşyar Kadınefendi birçok

---

79 Taha Niyazi Karaca. Yozgat Eğitim Tarihine Katkı

80 Osman Oral. Yozgat Halkının Dînî Anlayış Ve İnançlarına Katkı Veren Medrese, Zâviye Ve Âlimler

bölgede medrese yaptırır. 1859 yılında Hac esnasında ölür[81].

Yozgat'ın güney tarafındaki Çamlık yolu üzerinde Taşköprü Mahallesinde bulunan Şeyh Hacı Ahmed Efendi Tekkesi (Dergahı), Sultan Abdulmecid Han ve hanımı Şevk-Efza Hanım'ın yardımlarıyla Şeyh Hacı Ahmed Efendi tarafından H. 1275 (M. 1858-1859) yılında yaptırılmıştır[82].

Tekkenin iki vakfiyesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Sultan Abdulmecid Han'ın hanımı Şevk-Efza Hanım tarafından 1861 tarihinde düzenlenmiş ve Hanım Sultan şeyhin yaptırdığı cami ile dergaha 150.000 guruş vakfetmiştir. Vakfiyenin şartları gereği, vakfedilen paranın yıllık %15 hesabı ile istirbaha verilmesi ile temin edilen gelirden cami görevlilerinin ücretleri ve diğer masraflar çıkarıldıktan sonra, kalanı dergahta bulunan derviş ve müridlerin yiyecek, içecek ve diğer masraflarına meşruttur. Vakfın tevliyeti, sağlığında şeyhin kendisine, vefatından sonra ise, "evlad-ı zükur"una şart kılınmıştır.

Şeyh Hacı Ahmed Efendi Tekkesi'ne ikinci vakıf ise banisi tarafından yapılmıştır. Şeyh, kendi yaptırdığı tekkesine, 1861 tarihinde, tekkenin yakınında bulunan yaklaşık dört dönümlük bahçesini vakfetmiştir.

---

[81] Çağatay Uluçay. Padişahların Kadınları ve Kızları. Ötügen Yayınevi. 1980

[82] Keleş. Yozgat Ve Çevresinde Tekkeler Ve Zaviyeler

Vakıfın şartlarına göre, mevkuf bahçenin meyvelerinden ve diğer mahsulatından elde edilen gelirlerden yılda 100 guruşu dergahın aydınlatma masraflarına ayrılıp, kalanı ise, vakıfın erkek evladının arasında taksim ediliyordu. Vakfın tevliyet vazifesi, sağlığında vakıfın kendisine, vefatından sonra ise, “evlad-ı zükur”unun “ekber”ine meşruttu[83].

Halveti-Şabani şeyhi Yozgatlı Hacı Ahmed Efendi (ö. 1896), Yozgat’ta dünyaya gelir[84]. XVII. yüzyılın sonlarında Yozgat’ın doğusunda, il merkezine 10 km. mesafedeki *Çalatlı* köyünü yurt edinen bir Türkmen aşiretine mensuptur[85]. Babası Derviş Süleyman Efendi ailesiyle birlikte Yozgat’ın merkezine gelip yerleşmiş ve Ahmed burada dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilini Yozgat’ta yapan Ahmed Efendi genç yaşta tasavvufa ilgi duyar. Yozgat’taki gençlik yıllarında

---

[83] Bugünkü dille, “erkek çocuklarından en büyüğüne şart koşulmuştu”.

[84] Yozgatlı Hacı Ahmed Efendi. Ali Şakir Ergin. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 43

[85] Tarihi Çalatlı köprüsü köyün yaklaşık 500 metre doğusunda ve Alaca yolu ayrımına 500 metre mesafede, yolun 50 metre kuzeyinde yer almaktadır. Batıdan doğuya doğru akmakta olan Eğriöz Deresi üzerinde kuzey güney doğrultusunda uzanmaktadır. Moloz taş üzerine düzgün kesme köfeki taşı kaplanarak inşa edilmiş dört gözlü, üstü düz olan köprü yaklaşık olarak 50 metre uzunluğunda ve 3,5 metre genişliğindedir. Köprü gözleri basık kemerli olup, hemen hemen aynı kemer açıklığına sahiptir. Mansap tarafında bir memba tarafında iki olmak üzere üç ayağında mahmuzları vardır.

amcası Halveti-Kadiri şeyhi Hafız İbrahim Edhem Efendi'den tasavvuf bilgileri ile ilk telkinlerini almış, Arapça ve Kur'an dersleri görmüştür. Bilahare Çerkeş'e gidip Şabaniyye tarikatının Çerkeşiyye kolunun kurucusu ve "Piri Sani" lakabıyla anılan Çerkeşi Mustafa Efendi (1743-1814)'ye intisap eder[86]. Seyrüsülukünü tamamlayıp ondan hilafet alır. Şeyhinin tavsiyesiyle Anadolu'yu dolaştıktan sonra Suriye, Irak ve İran'a gider. Bağdat'ta Abdülkadir Geylani Türbesi'nde halvete girer. Çerkeş'e döndüğünde Yozgat ve civarında irşadla görevlendirilir. Hilafet aldığı Hz. Pir tarafından teberrüken hediye edilen 'külah ve asa'yı alarak Yozgat'a dönmüştür. Şeyhinden aldığı emir üzerine burada "Halveti" tarikatının "Şabaniye-Çerkeşiye" koluna bağlı tekkesini kurmuş ve kendi adıyla anılan camii yaptırmıştır. Sultan Abdülmecid'in saltanatının son yıllarında müridlerinden eski Sivas Valisi Münib Mehmed Paşa'nın misafiri olarak İstanbul'a gittiğinde saraya davet edilir. Sultan Abdülmecid, Veliaht V. Murad ve annesi Şevk-i Efza Kadın (1820-1889) ile tanışma fırsatı bulur[87]. Kendisine bir kılıç ve hazineden yüklü miktarda para ihsan edilir. Ancak yol güvenliğini ileri

[86] Çankırı/Çerkeş ilçesi, Kurtlar Mahallesi, Osman Paşa Caddesinde yer alan Türbe, Pir-i Sani Camiinin içinde ayrılan bir bölümde bulunmaktadır.

[87] Şevkefza Sultan Çerkes asıllıydı. 1 Ağustos 1839 tarihinde Sultan Abdülmecit'in eşi oldu. İki çocuk doğurdu. Birisi Şehzade Murat, diğeri Aliye Sultan'dı. Oğlu V. Murat'ın 1876 yılındaki 3 aylık padişahlığı sırasında Valide Sultan oldu. Vefatında Yeni Camii Türbesine gömüldü.

sürüp parayı almadan İstanbul'dan ayrılır. Birkaç ay sonra Yozgat mutasarrıfı tarafından kendisine teslim edilen bu parayla cami ve tekkesi için bir vakıf kurar, emlak ve arazi satın alır. Şabaniyye tarikatının Yozgat ve civarında yayılmasını sağlayan ve "Büyük Şeyh" olarak bilinen Hacı Ahmed Efendi 1896'da vefat eder ve bugün kendi adıyla anılan caminin avlusuna defnedilir. Bir yıl sonra oğlu Muhyiddin Efendi kabrinin üzerine bir türbe yaptırır. Günümüzde, türbe içinde Şeyh Hacı Ahmet Efendi, iki oğlu ve torunu medfun bulunmaktadır.

İlk çocuğu Mehmed Rızaeddin Efendi müderris olup 1900 tarihinde görevli bulunduğu Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. İkinci oğlu Şeyh Sadreddin[88] Efendi küçük kardeşi Muhyiddin Efendi'den sonra postnişin olmuş, 1920 tarihinde vefat etmiştir ve türbede medfundur. Üçüncü oğlu Şeyh Hasan Muhyiddin Efendi, babasından sonra tekkenin postnişini olmuş 1911 tarihinde vefat etmiştir ve türbede medfundur. Dördüncü oğlu Hafız Hayreddin Efendi hem şair hem hattattır. Devrin Ankara valisi Abidin Paşa (1843-1906)'nın tahrirat katibi olmuş, daha sonra Musul'da görevli iken 1899 tarihinde vefat ederek Irak'ın Dehok kasabasında defnedilmiştir. Beşinci çocuğu Müderris Abdullah Arif Efendi 1911 yılındaki kolera salgınında vefat etmiş ve *Arapseyfi* köyü kabristanına defnedilmiştir.

---

[88] Bu isim Kültür Bakanlığının sitesinde Bedreddin olarak geçer.

Şeyh Ahmed Efendi’nin türbesi bugün ziyaretgahtır. İyi bir güreşçi, yüzücü, at binici, gürz sallayıp kılıç kullanmakta mahir bir sporcu olduğu, uzun bir ömür sürdüğü ve 125 yaşında vefat ettiği nakledilir.

Türbenin dışında altı adet mezar bulunmaktadır. Caminin doğu kısmındaki geniş ve ağaçlıklı bahçe içerisinde sağa sola serpiştirilmiş vaziyette tüf ve mermerden yapılmış irili ufaklı mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarların mezar taşlarında eski yazı kitabeler görülebilmektedir. Çoğu mezar yok olmaya yüz tutmuştur.

“Terkiya” mahlasıyla şiirler yazan Hacı Ahmed Efendi’nin bir divanı olduğu söylenirse de eser günümüze ulaşmamıştır. Bazı şiirleri torunlarından Ömer Faruk Ergin tarafından yayımlanmıştır.

XIX. yüzyılda yaşamış olan şair **Hicabi**, şiirlerinde daha çok dini-tasavvufi konuları işlemiştir[89]. Medrese tahsilinden sonra imam olarak görev yapmıştır. Halvetiye tarikatı şeyhlerinden Hacı Ahmet Efendi’ye bir methiye yazmış ve şeyhine bağlılığını dile getirmiştir. Yozgat’ı o kadar sevmiştir ki beğenmediği birinin Yozgat’a mütesellim tayin edilmesine kızarak hicviye yazmıştır. Şiirlerinde Yozgat’ı övmüştür. Şiirlerinde aruz ve hece veznini birlikte kullanmıştır.

“Ey Hicabi, Hak bilür, halk bilmez ahvalini

---

[89] Yüner, agt.

Cübbe, destar ile her yerde olsan da ayan”[90]

Ermenilerin Yozgat şehrindeki iskanları ancak Çapanoğullarının hakimiyetlerine ve uyguladıkları politikalara bağlı olarak gerçekleşmiştir. Ermeniler daha çok şehir merkezine yakın mahallelerde ve büyük kiliseleri etrafında oturmayı tercih etmişlerdi. Büyük oranda da kiliselerinin bulunduğu Köseoğlu Mahallesine toplanmış oldukları görülmektedir. Yozgat Ermenileri arasında bulunan Protestanların da Gregoryen Ermenilerle birlikte Köseoğlu ve Tekye mahallelerinde oturdukları anlaşılmaktadır.

Yozgat’taki dini yapı içerisinde Ermeniler daima azınlıkta kalmışlardır. Müslümanlara nazaran ortalama nüfus yoğunlukları %15 civarında olmuştur. Böyle olmakla birlikte Yozgat Ermenilerinin dinlerini yaşayabilecekleri bir ortam içerisinde bulundukları görülmektedir. Şehirde altı tane Ermeni Gregoryen ve iki tane Protestan kilisesi ve Ortodoks Rumlar için de ayrıca bir tane kilise tesis edilmiştir. Buna karşılık aynı tarihte; yani 1890’da Yozgat’taki cami sayısı 22’dir.

Avrupalı seyyahların ifadesinden Yozgat’taki Ermeniler ile Müslümanların dini yaşantıları açısından herhangi bir sorun olmadığı, hatta örf ve adetler ile dini davranış şekillerinin Müslümanlara yakın bir şekil aldığı anlaşılmaktadır.

---

[90] Rasim Deniz. Hicabi’nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

1856 yılına ait belgelerde Protestanlığa geçen Ermenilere diğer Ermenilerce kötü davranıldığı, ticari muamelelerden men edildikleri Yozgat'taki Protestan cemaati başı tarafından hükümete şikayet edilerek bu gibi davranışların önlenmesi istenmiştir.

Yozgat'ta bulunan ve Çapanoğlu Camii olarak anılan Ulu Cami'nin elli metre kadar ilerisinde Ermeni Büyük Kilisesi yer almaktadır.

Harim doğu-batı doğrultusunda iki sıra üçayakla üç nefe bölünmüştür. Köşeleri volütlü sütunlar yüksek kare kaideler üzerine oturur. Doğuda dışarı taşmayan bir apsis yanlarında pastaforiom hücreleri bulunur. Batıda ise güney ve kuzey kanada doğru galeri gibi uzanan U şeklinde bir mahfili vardır. Güney cephede bir mihrap nişi açılmıştır. İç mekanı dikey eksende yer alan geniş yuvarlak kemerli alt ve üst pencereler aydınlatır. Batıda üç bölümlük bir narteks vardır. Kırma çatılı ve profili ince saçaklıdır. Yapının içinde ve dışında süsleme yoktur. Kuzey duvarının dışında bir üst pencere alınlığında 1907 tarihi yazılıdır ve bu tarihte yapıldığı kabul edilmektedir. İstanbulluoğlu Mahallesi'nde, Çapanoğlu (Büyük) Camii'nin kuzeybatısında bulunur ve uzun süre değişik amaçlarla kullanılan kilise, güneybatı köşesine bir minare ilave edilerek 1996 yılında Fatih Camii adı ile camiye çevrilir.

XX. Yüzyıl

1900 yılında Yozgat'ta 192 dükkan, on beş fırın, dört han, sekiz hamam, altı değirmen, on sekiz cami ve mescid, üç tekke ve zaviye, sekiz medrese, üç kilise, iki kütüphane, bir rüşdiye mektebi, üç ibtidai mektep, on beş sıbyan mektebi, köylerde kırk sekiz sıbyan mektebi, bir hükümet konağı, bir kışla, bir karakolhane, bir cephanelik, bir hapishane, bir belediye dairesi, iki depo, bir telgrafhane, on üç ahşap kagir köprü, bir gazhane yer almaktadır[91]. 1907'de şehirde bir cami, on yedi mescid, üç kilise, 852 dükkan, dokuz han, bir idadi, on beş ibtidai mektep, bir fabrika, bir bedesten, sekiz hamam ve 155 çeşme mevcuttur. Sıbyan mekteplerindeki çocuk sayısı ise 3220'dir.

Yozgat Saat Kulesi şehrin merkezinde yükselen kare prizma gövdeli uzun bir kuledir[92]. Kuleyi, Tevfikizade Ahmet Bey, Belediye Başkanlığı sırasında yaptırmıştır. Mimarı Şakir Ustadır. 1908 Tarihli Ankara salnamesinde Saat Kulesinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilir. Yozgat'a birçok köprü de yaptıran Tevfikizade Ahmet Beyin II. Belediye Başkanlığı 1908- 1909 tarihleri arasındadır. Bu bilgilere dayanarak yapının 1908'de yapıldığı kabul edilmektedir.

---

91 Yozgat. Yunus Koç. TDV İslam Ansikloedisi. Cilt 43
92 http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/

Kule enine silmelerle altı kata bölünmüştür. Üst kısmı şerefe gibi balkonla çevrilmiştir. Üzerini çan şeklinde bir külah örter. Külahın altında, her yüzeyde bir saat kadranı yer alır. Çanı 288 kg. ağırlığındadır. Çanı yukarıya iki kırmızı lira karşılığında Hamal Kör Musa çıkartmıştır. Her yarım ve tek saatlerde ispatlı olarak çalan saatin üzerinde Norez'Jura ve L.D. Odobey Gadet yazılıdır. Kuleye kuzeydeki yuvarlak kemerli kapıdan girilir. Ve zikzak şeklindeki ahşap merdivenlerle çıkılır. Şerefenin altında aşağı doğru her katta küçük yuvarlak kemerli bir pencere bulunur.

1 Ekim 1914'te padişah iradesiyle yabancılar elinde bulunan mali, hukuki ve idari kapitülasyonların kaldırılacağı duyurulur ve İstanbul'da bulunan yabancı elçiliklere de bu haber verilir[93]. Bu durum özellikle Müslüman tebaada büyük bir sevinç doğurur. Başta İstanbul olmak üzere birçok yerde mitingler yapılır. Yozgat'ta yapılan mitinge Müslüman, Hristiyan ve Rum tebaa ile birlikte sancağın adli ve mülkiyesinden üst düzey birçok memur da katılır. Mitingde konuşma yapanlardan Müderris Hoca Mehmet Efendi'nin duasının bir bölümünde "Bizim düşmanlarımızı ve din düşmanlarını kahr eyle ve kâfirlere karşı bize yardım et", ayetini zikreder. Yozgat İstinaf Müddei-i 'umûmîsi

---

[93] Mesut DEMİR. Kapitülasyonların Kaldırılmasının Yozgat'ta Kutlanması -Bir Dua Ve Bir Hakaret Davası

Tevfik Bey bu duanın yeri ve zamanı olmadığı ve gayr-i Müslüm tebaanın rencide edildiği şeklinde yakınında bulunanlara bazı sözler söyler. İstinaf Mahkemesi eski Başkâtibi Abdullah Efendi tarafından bu sözlerin ahalinin nefretini çektiğini ve hocaya hakaret edildiğini ifade eden bir ihbar mektubu ile Tevfik Bey'i Ankara Valiliği'ne şikâyet eder. Bu şikâyet üzerine Ankara ve Yozgat Adliye Müfettişliğince mitinge katılan Ermeni murahhası, Yozgat mutasarrıfı, Yozgat müftüsü gibi görevlilere sorular sorularak bir soruşturma yapılır. Yapılan teftiş neticesinde bu ihbarın gerçek olmadığı ortaya çıkar.

Yozgat ve havalisinde yaşayanlar İzmir'in, İstanbul'un, Maraş'ın işgali üzerine, Kuvva-yı Millîye'nin tanınması, Sivas Kongresi kararlarına iltihak edilmesi, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifası, Sevr Antlaşması'nın imzalanması, herhangi bir devlet adamının Millî menfaatlere uymayan beyanatı veya Yabancı bir devlet adamının Türkiye üzerine beyanatı, Osmanlı istiklâl günü münasebetiyle, herhangi bir cephede kazanılan galibiyet veya mağlubiyet ve daha pek çok mevzu üzerine milli tezahürat, protesto ve mitingler yapılmıştır[94].

---

[94] Mehmet ŞAHİNGÖZ. Milli Mücadele'de Yozgat Ve Havalisinde Çeşitli Olaylar Karşısında Yapılan Tezahürat, Protesto Ve Mitingler

Yozgat, önemli sayılabilecek miktarda Ermeni nüfusa sahiptir. Yozgat olaylarının çıktığı 1893 yılında yaklaşık olarak 156.000 nüfuslu Yozgat Sancağında 18.500 Ermeni vardır[95].

Hınçak Komitesi'nin faaliyetleri neticesinde meydana gelen Kilise Hadisesi, çok ciddi bir hazırlık süreci neticesinde gerçekleşmiş olup, Osmanlı Devleti ve Türk halkını galeyana getirerek Ermeni sivil halkın üstüne saldırtmayı hedefler[96]. Ermeni isyancılar tarafından isyan süresince bu sebeple Müslüman halka baskı ve zulüm yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin aldığı güvenlik tedbirleri neticesinde tutuklanmış olan Yozgat Hınçak Komitesi reisi Moruk ve arkadaşları ile isyana iştirak edenlerin suçları kanıtlanmış olup, batılı devletlerin desteğine güvendikleri anlaşılmıştır. Adil bir yargılama neticesinde isyana katılanların cezaları verilir. Bu sürece dair Başbakanlık Osmanlı arşivi belgeleri yeterli bilgi vermesine rağmen, batılı devletler ve Ermeni yazarlar aksi iddialarla, geçmişten günümüze kadar Kilise Hadisesi sonrasında Ermenilerin katliama maruz kaldığını iddia etmeye devam edegelmişlerdir.

Yozgat'ta 1907'de 154.866 Müslüman, 29.675 gayrimüslim vardır. 1914 yılında Yozgat, Akdağmadeni ve Boğazlıyan'da toplam 157 bin civarında Müslüman

---

95 Haluk Selvi. Yozgat'ta Ermeni Olayları (1893-1894)
96 Selma Yel-Ahmet Gündüz. 1893 (H.1309) yılında Yozgat'ta Hınçak Komitesinin tertip etmiş olduğu kilise hadisesi

varken, 32 bin civarında Ermeni ve 11 bin civarında Rum bulunmaktadır. 1927 nüfus sayımında ise Yozgat'taki Müslüman sayısı 205 bin iken çoğunluğu Ermeni olan gayrimüslimlerin sayısı dört bin civarındadır[97].

I. Dünya savaşının çıkmasının ardından, Ermenilerin bunu bağımsızlık yolunda kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak görmelerinin Yozgat Ermenilerini de etkilediği anlaşılmaktadır[98]. Seferberlikten sonra Yozgat ve çevresinde bir takım olaylar vukua gelir. İlk huzursuzluk Boğazlıyan'ın Ermeni köylerinde çıkar.

Ülke genelinde giderek yayılan kargaşaya son vermek amacıyla, 27 Mayıs 1915 tarihli Ermenilerin sevk ve iskan edilmesini öngören geçici kanun yürürlüğe konulur. Yozgat Ermeni sevkiyatının ilk kafilesi, 21 Temmuz 1915'te Sivas yoluyla gerçekleştirilir. İkinci sevk de Sivas'tan yapılmış, üçüncü sevk ise Kayseri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yozgat'tan sevk edilen Ermenilerin ne kadarının yollarda öldüğü ve öldürüldüğü belli değildir.

Diğer taraftan, Yozgat ve çevresindeki Ermeni çetelerinin, sevkiyattan sonra da faaliyette oldukları anlaşılmaktadır.

---

97 Yüner, agt

98 Nejdet Bilgi. Yozgat'tan Zorunlu Göç

Sancak nüfusu I. Dünya Savaşının ikinci yılında Ermeni komitacılarının çevrede uyguladıkları zulüm ve baskılar yüzünden ortaya çıkan iç güvenlik meselesi sebebiyle bölgedeki Ermeni nüfusun tehcire tabi tutulması; Yozgat merkez, Boğazlıyan ve Akdağmadeni kazalarında yaşayan Ermeni nüfusun tahliye edilmesi kararlaştırılır[99]. Bu tahliye ve tehcir esnasında yeterli güvenlik ve asayiş tedbirleri almadığı gerekçesiyle Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey, İstanbul'da yargılanarak idama mahkum edilir (9 Nisan 1919). Tehcirle birlikte sancak nüfusu yaklaşık 1/6 oranında azalır. Buna, savaş boyunca çeşitli cephelerde verilen kayıplar sebebiyle Türk nüfusundaki azalma da eklendiğinde, Cumhuriyet'in başlarında bütün Türkiye'de olduğu gibi Yozgat'ta da ciddi bir nüfus kaybı görülür. Buna karşılık, özellikle Kafkasya ve Balkanlar'dan gelen göçmen nüfus iskan edilmemiş bölgelere yerleştirilir.

1914-1917 yılları arasında Yozgat Üsera Garnizonu da İngiliz, Fransız ve Rus esirlerinin karışık olarak tutuldukları esir garnizonlarındandır[100]. Yozgat Garnizonunda tutuklananların büyük çoğunluğunu subaylar heyeti teşkil etmektedir ve ayrıca burada bu subayların mensubu bulundukları milletlerden emir erleri

---

99 Yozgat. Yunus Koç. TDV İslam Ansikloedisi. Cilt 43

100 Vasif GAFAROV**.** Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Esirlerin Tutuldukları Osmanlı Kampları Ve Yozgat Üsera Garnizonu

de bulunmaktadır. Garnizonda tutulan esirlerin hayat şartları düşman devletlerdeki Türk esirlere reva görülen hayat şartlarından mukayeseye gelmez derecede çok yüksektir. Esirler, aslında siviller gibi normal bir hayat sürmüşler, sadece nezaret ve koruma altında olmuşlardır.

Elias Henry Jones'un 1919 yılında yayınladığı "The Road to En-dor" adlı kitabı savaş edebiyatı içerisinde en çok okunanlardandır. Yozgat Garnizonunda esir hayatı yaşamış olan yazar eserinde Türkleri, "aptal ve cahil" olarak göstermek için büyük çaba sarf eder. Yazılanlar sanki, "bir film senaryosu" gibi ve esirlerin ne gibi faaliyetlerle uğraştıklarını anlatması açısından dikkate değerdir. Mesela, Yozgat kampında Kayak Kulübü, Avcılık Kulübü, Hokey Kulübü, Tiyatro Kulübü, Dil öğrenimi, Resim Kulübü kurulmuş, dağ yürüyüşleri, piknikler, karda kayma seansları, karla kaplı tepelerde kayak yarışmaları, bahisler, satışlar ve hepsinin üzerine de yarışma sonrası harika eğlenceler organize edilmiş, kapalı alanlar eğlencesi adına da tiyatro oyunları yazılıp, neşeli ve ciddi melodramlar, komediler ve pantomimler oynanmıştır. Esirleri sanki "İngiltere'deymiş gibi hissettiren "Köy ortamı" resimleri yapan ressamlar, esarette yapılan müzik aletlerini kullanan orkestra, koro ve onlara müzik yapan besteciler" vardır. "Sanatçılar, müzisyenler, şairler, tarihçiler, romancılar, aktörler, drama oyuncuları ve özellikle de eleştirmenler beynimizin paslanmaya karşı sağlıklı tutulmasına katkısı olanlardı. Kesinlikle okul yaşamına geri dönmüştük!

İngiltere'den kitaplar gelmeye başlayınca da bir kütüphane kuruldu. Matematik, Fizik, Politik ekonomi, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Hintçe, Elektrik, Teknikerlik, Ziraat ve Karakalem resim kursları organize ettik. Adeta küçük bir üniversite yaratmıştık."

Sandes ise Yozgat ile ilgili olarak şunları kaydeder[101]. Yozgat, gerçekten Müslüman nüfusuyla kıta Avrupası kasabalarından birine benzer.. kasaba özellikle vadi dibi boyunca akan küçük bir dere mahallesindeki bolca kavak ve meyve ağaçları ile beslenmiştir. Önceleri hastane olarak kullanılan ve kıdemli subayların kaldığı binanın yanında büyük bir bahçe vardı. Bu bahçe daha sonra esirlerin egzersiz alanı olur.. Yozgat'ın birçok yerinde boş evler vardı ve bunlar yıkılmaya yüz tutmuştu. Bu boş evlerin sahiplerinin Ermeniler olduğu söyleniyordu[102]. Birçok subay memleketinden mektup alırdı ve bu mektuplarda Almanların eline değil de Türklere esir düştükleri için tebrik dahi ediliyorlardı. Arkadaşları onlara "Türklerin esirlere centilmen gibi davrandığını" söylemişlerdi. Esir subaylara Türklerin centilmence davranacağı düşünülürken, Yozgat'taki ilk esaret günlerinde iyi yemek ve yatak verilmesi hariç bunu göremediler.

---

101 E.W.C. Sandes. In Kut And Captivity With The Sixth Indian Division

102 *İsmet ÜZEN, Mehmet Şah ÖZCAN.* Bir Kut'ül-Amare Savaş Esirinin (Binbaşı E.W.C. Sandes) Yozgat Günleri (1916-1917)

5-6 Temmuz gecesi ilginç bir şey oldu. Esirler birkaç tüfek sesi duyduğu zaman çoğu yataktaydı. Bu olağan bir şey değildi. Sonra birisi ay tutulması olduğunu söyledi ve anlaşıldı ki silahlı şehir sakinleri ayın ışığını engelleyen şeytanı korkutmak için ateş ediyorlarmış. Gümüş hilal görünene kadar ateşe devam ettiler ve hatta muhafızları bile silahlarını göğe doğru ateşledi. Yazara göre, 1916'da esirlere yapılan muamele kötüydü. Tarafsız ülke temsilcilerinin esirleri ziyaretine müsaade edilmiyordu. Şikâyetler dikkate alınmıyordu. Esirlere gönderilen giyecek ve yiyecek genellikle çalınıyordu. Hastalar tedavi edilmeden ölüyordu. Ölüler soyulup gruplar halinde atılıyordu. Hiçbir papaza cenaze görevi yaptırılmıyordu. Askerler önemsiz suçlar için, aylarca yürüyemesin diye, falakaya yatırılıyordu. Yavaş yavaş, Türkler Kızıl Haç delegelerine ülkelerini açmak zorunda kalınca mahkûmların durumu düzeldi.

Ekim başında İspanyol nezlesi kampı sardı[103]. Hatta hastalık bütün şehri sardı ve sakinlerinin yüzlercesi

---

[103] 1918 yılının ilkbaharında Amerika'nın Kansas City şehrinde ortaya çıkan ve İspanyol gribi (veya nezlesi) olarak adlandırılan grip salgını, Birinci Dünya Savaşı'nı etkilemekle kalmamış aynı zamanda milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır. Savaş dönemi olması nedeniyle sosyal hareketliliğin fazla olması bu hastalığın dünyanın dört bir yanına rahat bir biçimde yayılmasını oldukça kolaylaştırmıştır. Salgın muhtemelen Avrupa üzerinden Osmanlı'ya giriş yapıp Anadolu'nun pek çok yerine ulaşmıştır. Salgınla mücadele edebilmek için okul gibi kamuya açık mekânların kapatılması gibi önlemler alınmıştır. Osmanlı'da ölenlerin sayısı ile ilgili

birkaç hafta içinde öldü. Ekimin ortasında hastalık zirvesine ulaştı. Beş İngiliz subay ve yedi emir eri gribe yenik düştü ve Ermeni mezarlığına gömüldü.

Yozgat halkı, Yozgat'taki esir kampındaki insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında, Milli Mücadele sırasında ordunun ihtiyaçlarının giderilmesinde ve savaştan sonra yaraların sarılmasında önemli rol oynamış, topladığı yardımları Hilal-i Ahmer Cemiyeti genel merkezine göndermiştir[104]. Yozgat ve kazalarında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti yararına para toplanmasına dair ilk kayıtlar 1912 yılına dayanmakta fakat Yozgat ve kazalarındaki Hilal-i Ahmer Cemiyeti şubelerinin faaliyetlerini 1914 yılından itibaren takip etmek mümkün olmaktadır.

Mart 1918'de, Ermeni katliamlarına katılmış olmak ve Hıristiyanların mallarını yağmalamakla suçlanan hükümet yetkilileri ve polis memurları, Akdağmadeni, Boğazlıyan (Ankara Vilayetine bağlı) Yozgat, ve (Sivas Vilayetine bağlı) Yeni Hani'nin yerlileri olan çok sayıda Türk vatandaşlarıyla birlikte bir

---

olarak net bir sayı ortaya koyulamamıştır. Bu salgın neticesinde, dünya genelinde ölü sayısı 50 milyon civarındadır.

[104] Mehmet KARAYAMAN. Yozgat Merkez Ve Kazalarında Hilâl-İ Ahmer Cemiyetinin Kuruluşu Ve Faaliyetleri

çete kurarak, bölgedeki Hristiyanlara saldırıp, mal ve mülklerini yağmalarlar[105].

Papadopulos kitabında bir nefret dili kullanır. 8 Eylül 1919'da acımasızlığıyla kötü bir şöhrete sahip olan subay Cemil liderliğinde Kemalist düzenli ordu birlikleri (Yozgat'tan iki saat uzaklıktaki) Otçuoğlu köyüne girerler ve hepsi Rum olan 280 köylüyü kilisede toplarlar. Arkasından, babalarının, kocalarının ve kardeşlerinin gözleri önünde bütün kadın ve genç kızlara tecavüz ettikten sonra onları öldürürler. Daha sonra da küçük bebekleri bile ayırmadan, erkeklerin hepsini öldürürler.

Ankara'daki yeni yapılanmaya karşı şüpheyle yaklaşan Çapanoğulları durumu kabullenmekte zorlanırlar ve şehirdeki güvenliğin arttırılması sonucu 13 Haziran 1920 tarihinde Sorgun'da ve ertesi gün Yozgat'ta isyanı fiilen başlatırlar. Hareketin başında dokuz on kişilik Çapanoğlu ailesi mensubu vardır. İsyanın daha da büyümesi ve Karaman'dan Tokat'a kadar yayılması Ankara'yı harekete geçirir. Çerkez Ethem 23 Haziran'da Yozgat'ı çatışmayla ele geçirir; ardından Alaca üzerine yürür[106]. Burayı da teslim aldıktan sonra asilerin

---

[105] Alexander Papadopoulus. Resmi Belgelerle Avrupa Savaşından Önce Türkiye'li Rumlar Üzerindeki Zulüm. Pencere Yayınları. 2013

[106] Ankara İstiklal Mahkemesi'nin kararıyla ağabeyleri ve yakın adamlarıyla beraber, Edhem Bey de gıyabi olarak idama mahkum oldu. Türkiye'den ayrıldıktan sonra önce Berlin'e daha sonra Kahire'ye gitti. Buradan Lübnan ve Ürdün'e geçerek

toplandığı Arapseyfi Boğazı'ndaki direnişi kırar. Böylece Milli Mücadele döneminin en tehlikeli isyanlarından biri bertaraf edilmiş olur.

Nutuk'ta Çapanoğlu İsyanı ile ilgili şu satırlar kaydedilir[107]. "Çapanoğullarından Celal, Edip, Salih, Halit Beyler; Aynacıoğulları ve Deli Ömer çeteleri gibi birtakım eşkıyayı başlarına toplayarak 13 Haziranda Yozgat civarında Köhne nahiye merkezini işgal etmek suretile isyan ettiler ve 14 Haziranda da Yozgat şehrini işgal ederek büyük bir mıntıkaya hakim oldular. Merkezi Sıvas'ta olan Üçüncü Kolordu kuvvetleri ve o mıntıkada bıraktığımız milli kuvvetler gayrı-kafi geldi. Eskişehir'den Etem Bey müfrezesi ve Bolu havalisinden İbrahim Bey müfrezesi de Yozgat mıntıkasına sevk olundular."

Çapanoğlu Ahmet Edip Bey (1859-1925), II. Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve terakki Partisinden milletvekili olur[108]. Edip Bey'in ve kardeşi Celal Bey'in partilerinin birçok konudaki uygulamalarını eleştirmesi İttihat ve Terakki yönetimi tarafından hoş karşılanmaz. Bu yüzden Ahmet Edip Bey hem mutasarrıflıktan azledilir hem de emekliliği dahil tüm hakları elinden

---

oradaki Kafkas göçmenleri arasında sade bir hayat yaşadı. 150'likler arasında olan kardeşleri aftan istifade ettilerse de o, bir daha Türkiye'ye dönmedi. 1948 yılında Amman'da öldü. Hatıraları bir kitap halinde yayımlandı.

[107] Nutuk

[108] Yüner, agt.

alınır. Daha sonra bu iki kardeş Yozgat'a gelerek muhalefetlerine devam ederler. Milli Mücadeleyi, İttihat ve Terakki yönetiminin iktidarı ele geçirmek için bir oyunu olarak görmektedirler[109].

Kendini "Halife Orduları Komutanı" olarak gösteren Celal Bey, çevredeki birçok çetenin desteğiyle sırasıyla Sorgun'u, Yozgat'ı ve Alaca çevresini ele geçirir, kendisine muhalif olanları tutuklar, ayrıca Yozgat'ı padişah adına yönetmeye başlar[110]. Yunanlıların genel bir saldırıya hazırlandığı günlerde patlak veren bu olay, Ankara hükümetini zor durumda bırakmıştır.

Çerkez Ethem'in 70 subay, 2100 er, 1300 hayvan, 4 kudretli dağ topu, bir sahra topu, 8 makinalı tüfekten oluşan Kuva-yi Seyyare'sinin Ankara'ya

---

[109] Asıl adı Mustafa Edip'tir. Vezir Mehmet Celalettin paşanın torunudur. Kayseri'de vefat etmiştir. Tahsilini Yozgat İbtidâî ve Rüşdi mektepleri ile Demirli Medresesinde tamamlamıştır. Sırası ile Arapkir, İskilip, Sungurlu, Akdağmadeni, Keskin, Osmancık, Akşehir, Zile de kaymakamlık, Kayseri, Dersim, Çorum, Yozgat, Nâblus, İçel ve tekrar Yozgat'ta Mutasarrıflık yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanıyla Yozgat mebusu olmuştur. Kardeşi Celal beyle birlikte Yozgat'ta İttihat ve Terakki partisinin kurucusudur. Daha sonra Yozgat Müdafaa-ı Hukuk cemiyetinin de kurucusudurlar. Edip Bey iyi yetişmiş şair ruhlu bir insandır. Edip Bey divanı isminde bir şiir kitabı da vardır.

[110] Yüner, agt.

getirilmesi için özel bir tren gönderilir[111]. 23 Haziran'da Yozgat'a gelen Çerkez Ethem vakit kaybetmeden şehri kuşatarak topçu ateşiyle taarruza geçer. Gafil avlanan Çapanoğlu kardeşler bir kısım asilerle Alaca'ya doğru kaçarlar. Şehir kısa zamanda milli kuvvetlerce ele geçirilir. Şehirde 200 kişilik bir müfreze bırakan Çerkez Ethem 24 Haziran günü Alaca üzerine yürür ve aynı günün akşamı Alaca'yı çarpışma olmadan ele geçirir. "Çapanoğulları Yozgat ve Alaca düştükten sonra bütün kuvvetlerini Arapseyfi'de toplamıştır. Arapseyfi, Yozgat ile Alaca yolu üzerinde sarp bir boğazdır. Çerkez Ethem 27 Haziran 1920'de asilerin toplanmakta olduğunu bildiği Arapseyfi'ye doğru yola çıkar. Çerkez Ethem'in en güvenmekte olduğu komutanlardan Parti Pehlivan'ın kuvvetleri boğazın yan ve gerisini kuşatmış, asileri dağıtmıştır." Bu arada Yozgat'ın alındığı gün "Çerkez Ethem TBMM'nin çıkardığı Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereğince şimdiki askerlik binasında askeri bir mahkeme kurarak yakalanan asilerden 12'sini, asilerin yargılamalarını sürdürerek 2 Temmuz'da da 22 asiyi daha idam etmiştir.

Papadopulos kitabında o günleri şöyle anlatır. 25 Mayıs 1920'de, bin kadar Çerkeş, Yozgat'a girerek,

[111] Demokaan Demirel. Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği. Demirel'in makalesi, yazıldığı tarih ve kullanılan jargon ile günün olaylarına telmihte bulunmaktadır.

burayı 14 gün ellerinde tuttular[112]. 21 Haziran'da şehrin tekrar Kemalist birlikler tarafından alınması üzerine, kumandanları Ethem Bey'in idaresi altında Çerkesler, önce yağmaya, sonra da Rum ve Ermenilerin hepsini öldürmeye başladılar. Pazar yerinde meydana gelen bu katliamdan kimse kurtulamadı. Birçok genç kıza tecavüz edildi, evler ateşe verildi ve çok kişi yaralandı. Cesetler dört gün sonra toplandı ve hiçbir dini tören yapılmaksızın, şehir dışındaki bir hendeğe atıldılar. Öldürülenler arasında Samsun vilayetindeki Kuğluköy'ün bölge papazı Muhterem Peder John Architectonides de bulunuyordu. Şehrin zenginlerini onlara bildirmeyi reddettiği için öldürülmüştü.

Çerkes Etem ise anılarında bu olaylardan şöyle söz eder[113]. "Yozgat şehrinde ele geçirilen teşvikçi ve tahrikçilerden 12 kişinin yargılamaları yapılıp asıldılar. Bunlar arasında Yozgat kadısı ile kuvvetlerimiz arasına Düzce'de yalvarışları kabul edilerek alınmış bulunan Abaza Rıfat Bey müfrezesinden dört kişi de bulunuyordu. Bunlardan başka, bizzat Abaza Rıfat Bey dahil olmak üzere, dört kişi de sanık olarak tutuklanmışlardı. Rıfat Bey müfrezesinden idam olunanların suçu, şehir içinde ilk çatışma gecesi kargaşalıktan yararlanarak, Rıfat Bey'in izniyle bazı evlere girip sahiplerini tazyik etmek

---

112 Alexander Papadopoulus. Resmi Belgelerle Avrupa Savaşından Önce Türkiye'li Rumlar Üzerindeki Zulüm Pontus Trajedisi 1914 – 1922. Pencere Yayınları. 2013

113 Çerkes Etem. Anılarım. Berfin Yayınları. 1993

ve bu suretle birkaç yüz lirasını almaktı. Aynı zamanda bir Ermeni kızının da kızlığını bozmaktı.”

Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyare Yozgat İsyanı’nın bastırılması olayında halka çok şedit davranmış ve halkın hayvan ve kıymetli eşyalarını gasp ederek Ankara’nın Karaoğlan pazarında panayırlar kurmak suretiyle, gasp edilen malları haraç mezat satmıştır[114]. İsmet İnönü bu konuyla ilgili olarak anılarında şunları söylemektedir[115]. “Yozgat İsyanı çok kanlı bir şekilde bastırılmış ve Yozgat yağma edilmiştir. Ethem Bey’in kuvvetleri Ankara’ya geldikten sonra Ankara Çarşısı’nda ve Ankara’nın etrafında büyük panayırlar kuruldu. Bizim Kuvayı milliye (Seyyare) Yozgat’tan sürdükleri hayvanları halkın gözü önünde satmaya başladı.

Arapseyfi muharebesinde yenilerek kaçan Çapanoğlu Edip, Celal, Salih ve Halit Bey'ler, yanlarındaki Çerkez Şahin Bey'le beraber Aziziye'ye (Pınarbaşı) sığınırlar[116]. Buradaki ileri gelenlerce son derece iyi karşılanırlar. Ankara Hükümeti Çerkez Beylerine haber göndererek Çapanoğulları'nın teslimini talep etse de onlar bunu kabul etmezler. Aziziye

---

[114] Osman AKANDERE**.** Millî Mücadele’de Çapanoğulları (Yozgat) İsyanının Bastırılmasında Çerkez Ethem Ve Kuvayı Seyyarenin Rolü

[115] İsmet İnönü. Hatıralar. Sh. 199. Bilgi Yayınevi. 2009

[116] Mesut Ünsal. Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. 2004

Çerkezlerinin bu davranışlarının sebebi, Çapanoğulları'nın dedelerine karşı duydukları minnet hissidir. Çünkü Sultan Abdülaziz devrinde Rusya'dan göç eden Çerkezler bölgeye yerleşmek istedikleri zaman yerli Avşarların mukavemetiyle karşılaşırlar. Çapanoğulları'nın dedeleri, Avşarları kovarak göçmen Çerkezleri buraya yerleştirmişler ve kurulan kasabaya da Aziziye adını vermişlerdir. Çapanoğulları'nın, Çerkezlere sığınmaları bu yüzdendir.

Nutuk'ta bilahare şunlar geçer[117]. "Yozgat ve dolaylarındaki ayaklananlar yok edildikten sonra, oraya gönderilen birliklere, öbür bölgelerde görev verildi. Ama bu dolaylarda genellikle dinginlik oluşamadı…" Mustafa Kemal daha sonra şunları kaydeder. Etem Bey'e göre, "Sözde Yozgat ayaklanması, Yozgad'ın bağlı bulunduğu Ankara valisinin kötü yönetiminden çıkmıştı, bundan dolayı öbür ayaklandırıcılar hakkında uyguladığı cezayı ki o ceza asarak öldürmekti, Ankara Valisi hakkında da olay yerinde kendisi uygulamaya karar vermişti."[118]

Çapanoğulları 1921'de af çıkıncaya kadar burada yaşamışlardır. Daha sonra Celal ve Edip Bey'ler

---

117 Nutuk, sh. 441

118 Çerkes Etem anılarında şunları kaydeder. "Ben görüyordum ki, mücadele müddetimin son ayları zarfında dava ve vatan arkadaşlarım diye yıllardan beri bütün varlığımla koruduğum bazı siyasi rakiplerimin amansız husumetine maruz kalmış bulunuyordum."

affedilerek İstanbul'da kalmaya mecbur edilmişlerdir[119]. Salih Bey ise isyanda faal bir rolü olmadığı için takibata uğramamış, serbest bırakılmıştır. Halit Bey aftan faydalanma fırsatı bulamamıştır. Çünkü daha önce Arapseyfi'de bulunan ailesini ziyaret edebilmek için Aziziye'den kaçmış, Yozgat-Alaca arasında bulunan Karatepe köyünde gizlenirken ihbar edilerek yakalanmıştır. Oradan Amasya'ya götürülmüş, Amasya İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkum edilerek asılmıştır. Komiser muavini Yusuf Ziya Bey yakalandıysa da kadın elbisesi giyerek kaçmaya muvaffak olmuş ve Suriye'ye sığınmıştır. Orada kendisini tanıyan ve Yozgat'tan tehcir edilen bir Ermeni, ona ev ve arazi (çiftlik) vererek ölünceye kadar geçimini temin etmiştir. Çapanoğulları hadisesinin en büyük mağduru, bu ailenin öncülüğüne güvenen bir kısım masum yöre halkıdır[120]. Çapanoğlu, makalesinde, "Aslında Çapanoğullarından ve onlara akraba kabul edilenlerden asılan sayısı 30 civarındadır fakat kayıtları tutulmadığı için kim oldukları bilinmemektedir. 2 Ağustos 1920 tarihli İkdam Gazetesine göre üç gün içinde 180 kişi idam

---

[119] Celâl Bey, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, ülkenin taşra vilayetlerinde alaylı olarakgörev yapmış bir Osmanlı mutasarrıfıdır. 1935'te kaleme aldığı hatıralarında olayların sorumlusu olarak kardeşi Halit Beyi gösterir. Hatırat 2013'te TTK tarafından basılmıştır. Nursal Kumaş. Osmanlı Mutasarrıfı Çapanoğlu Mahmut Celâleddin (Celâl) Bey'in Hâtıraları

[120] Nejdet Bilgi. Ali Şakir Ergin. Çapanoğulları Hadisesi ve Abdulkadir Beyin Hatıraları.

edilmişti" diye kaydeder[121]. "Başkaldırı sırasında yapılan muhtelif yerlerdeki çatışmalarda ise ölü sayısı 2000 civarında idi."

93 harbinden itibaren ve Birinci Dünya Savaşı esnasında Rus işgaliyle de artarak gelmeye başlayan göçmenler bölgede kendiliklerinden yerleşmiş, ticaret ve çiftçilikle hayatlarını idame ettirmiş olduklarından Cumhuriyetin ilk yıllarında bunlara normal olarak iskan hakkı verilmiş, bulundukları yerlerde yaşamlarını sürdürmeleri uygun görülmüştür[122].

Cumhuriyet döneminde Yozgat bölgesindeki iskan sürecinde aksaklıklar yaşanmış, ancak elde edilen arşiv belgelerinden Yozgat ve çevresinde mübadil, mülteci veya harikzede sıfatında birçok göçmenin iskanına uygun, yeterince arazi bulunduğu anlaşılmıştır. Ancak bölgenin iklim şartlarının sert olması ve parçalanmış ailelerin bir araya gelmek için başka vilayetleri tercih etmiş olmaları iskan sırasında ve sonrasında yaşanan en önemli sorun olmuş, bölgede mübadele sonrasında dahi birçok boş halde emval-i metruk ve tarlanın varlığı görülmüştür.

---

[121] A. Kadir Çapanoğlu. Çapanoulları Hadisesi Bir İsyan mıdır? http://www.yozgatgazetesi.com/yazarlar.asp?yazar=37&yazi=1291

[122] İbrahim Erdal. Erken Cumhuriyet Döneminde Yozgat'ta Mübâdil Ve Mültecilerin İskânı Uygulamaları (1923-1938)

Balkanlar ve Kafkasya'dan gelen göçmenler burada iskan edildiği gibi 1930'lu yıllarda Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler de bölgede iskan edilir. Türk-Yunan mübadele anlaşması sonucunda 1924 yılından itibaren Yozgat'a dönem dönem olmak üzere yaklaşık 4.000 mübadil yerleştirilir. 1933-1938 yılları arasında aralıklarla yaşanan göç ve yerleştirme politikası sonucunda Yozgat merkez kaza ile Boğazlıyan, Sorgun ve Akdağ madeni kazalarında 73 bin civarında göçmen iskan edilmiştir.

Yozgat ve kazalarına iskan edilen göçmenler, Yozgat merkezde ve merkeze bağlı ziraat yapmaya müsait olan Saray, İncirli, Karabıyık ve Saçlı köylerine yerleştirilmiştir. Boğazlıyan kazasında ise merkez başta olmak üzere Hamam ve Kadılı köylerine, Akdağ kazasında Karayakup, Terzili ve Bebek köylerine ve Sorgun kazasında ise, merkez başta olmak üzere, İkikara ve Sarıhamzalı köylerine iskan edilmişlerdir.

II. Dünya Savaşında Türkiye'de Askeri Mülteciler ve Gözaltı kamplarından sadece Yozgat'ta 1942'de Alman, Fransız, Rus, İtalyan, İngiliz, Bulgar ve İspanyol olmak üzere toplam 147 kişi bulunmaktadır[123].

---

[123] Ahmet Emin Yaman. II. Dünya Savaşında Türkiye' de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)

Yozgat Halkevi 1932 yılında kurulan ve ilkler arasında sayılan halkevlerindendir[124]. Kuruluşu itibariyle ilçeleri ve köylerine kadar önemli faaliyetlere imza atan Yozgat Halkevi, emsalleri içerisinde maddi ve fiziki imkansızlıklarına rağmen kültür, spor, derleme ve eğitim alanlarında birçok faaliyete imza atar. CHP'nin 1928 yılında Yozgat'taki teşkilatlanmasında şehrin merkezinde bir binayı kiralaması binada yeteri derecede oda ve salon bulunduğundan Halkevi'nin de bu binada faaliyet göstermesi ve binanın fiziki şartlarının o yıla göre yeterli olmasından dolayı parti ve halkevi faaliyetlerinin aynı binada bulunması kabul edilmiştir.

Kuruluşundan 1950 Seçimlerine kadarki sürede Demokrat Parti Türkiye genelinde yakaladığı ezici çoğunluğu Yozgat'ta da yakalamayı başarmış ve 1950 Seçimlerinde ilin yedi milletvekilinin altısını çıkarmayı başarmıştır[125]. Ancak 1950'ye kadar olan bu süreç içerisinde Yozgat'ta CHP ile DP arasında ciddi bir siyasi rekabet yaşanmış, aynı zamanda bireysel rekabet ve şahıslar arasında tartışmalar da görülmüştür.

Şeyh Osman Nuri Bağdadi (1881-1943) Bağdat'ın Süleymaniye kazasının Biyara köyünde dünyaya gelir[126]. Annesinin adı Seyyide Fehime,

---

124 İbrahim ERDAL. Yozgat Halkevi'nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri 1932-1951)
125 İsmigül ÇETİN.Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde Yozgat
126 Koçaker, agt.

babasının adı Seyyit Emin'dir. Osman Nuri çocukluk ve gençlik yıllarında bir taraftan dünyevi ilimler öğrenip askeri okullardaki tahsilini yürütürken, diğer taraftan babası tarafından Bağdad'ta özel olarak tutulan hocalardan, lisan dersleri alır. Medrese hocalarından Kur'an, Tefsir, Hadis öğrenir. Osman Nuri Efendi, Irak'ın önde gelen mutasavvıflarından Şeyh Ömer Ziyaeddin Hazretlerinin dergahında tasavvufi eğitimini de sürdürür. Osman Nuri Efendi, İstanbul'da askeri okulda teğmen olduktan sonra Bağdat'a atanmış ve orada Şeyh Ömer Ziyaeddin'in sohbetlerinden istifade etmeye çalışmış, onun oğlu Şeyh Necmeddin Hazretleri tarafından irşad edilmiştir.

1. Dünya savaşında Erzurum, Kars Cephesinde (Şark Cephesinde) görevlendirilir. 30 yıla yakın süren askerlik hayatını, kıdemli binbaşı rütbesiyle Elazığ Askerlik Şubesi başkanıyken tamamlar. Kadiri tarikatından, Arvasi kolundan icazet alır ve Malatya'ya gider. Orada Ali Kara isimli birini yetiştirir ve ona icazet verir[127]. 1944'te oradaki tekkenin kapatılmasıyla Yozgat'a sürgün edilir.

Yozgat'ta Şeyh Osman Nuri Bağdadi 40 gün gibi kısa bir süre içinde kendisini çevresine kabul ettirmiş, sevmiş, sevilmiştir. Vefatında Çamlık altı mevkiinde, Sarı Toprak mezarlığına defnedilir. Kabrini Malatya, Elazığ ve Sivas'tan sık sık ziyarete gelenler olur.

---

[127] Şeyh Ali Kara için Evliyalar Şehri Malatya'ya bkn.

Son devir din alimlerinden **Mehmet Hulusi Akyol** (1888-1964), Yozgat'ta dünyaya gelir[128]. Babası Hacı Bekir Ağa, annesi Mevlude Hanım'dır. İlköğreniminden sonra Yozgat İdadi-i Mülkisi'nden pekiyi derece ile mezun olur (1904). Daha sonra Kayseri'ye giderek Hamurculu Osman Hulusi Efendi'nin medresesinde Arapça ve dini ilimleri tahsil ederek icazet alır. Bilgisini ve görgüsünü artırmak maksadıyla İstanbul'a gider. 1912 yılında yapılan ruus imtihanında başarı göstererek müderris unvanını alır ve kayd-ı hayat şartıyla dersiamlık maaşına bağlanır. Üç yıl kadar Beyazıt Camii müderrisliği yapar. Medresetü'l-kudat üçüncü sınıf imtihanlarını bitirdikten sonra, öğrencilerin askere alındığı I. Dünya Savaşı yıllarında tahsilini terk ederek askerlik görevini yapar. 1920 yılında Yozgat Müftülüğüne tayin edilir. Bu yıllarda Yozgat'ta Medrese-i İlmiyye'de müderrislik yapar. Ayrıca Darülhilafe Medresesi'nde müderrislik ve müdür vekilliği görevlerinde bulunur.

İstiklal Savaşı'na Yozgat'tan katılır ve burada kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne başkanlık eder. Gösterdiği gayret ve faaliyetleri sonucunda, bölgede üstün hakimiyeti olan ve İstanbul hükümetine bağlılığı ile

---

[128] AKYOL, Mehmet Hulûsi - A. Şakir Ergin. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt. 02

tanınan Çapanoğulları ailesiyle arası açılır[129]. İlk Büyük Millet Meclisi'ne Yozgat mebusu olarak katılır. Mebusluk ile başka bir memuriyetin birleşemeyeceğine dair çıkarılan karar üzerine 14 Mart 1921 tarihinde mebusluktan istifa ederek tekrar Yozgat müftülüğüne döner. Bu görevde iken medreselerdeki müderrisliğinden başka özel dersler de verir. Hilal-i Ahmer, Tenvir u İrşad, Mecruh u Guzata Yardım gibi hayır cemiyetlerinde çalışır; Emval-i Metruke Komisyonu azalığı ve Hey'et-i Teftişiyye reisliği yapar. 15 Haziran 1950 tarihinden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dini Eserleri İnceleme Kurulu üye yardımcılığı ve üyeliği görevlerinde bulunur. Bu görevine devam ederken 12 Ocak 1955 tarihinde geçirdiği bir trafik kazası sonucu iki ayağından sakat kalır ve Haziran 1959'da emekli olur.

Mehmet Hulusi Efendi ömrü boyunca halkı irşad ile meşgul olmuş, İstanbul ve Yozgat'taki müderrisliği sırasında birçok talebe yetiştirerek icazetler vermiştir. İleri görüşü, ilmi dirayeti ve fazileti herkes tarafından kabul edilerek "Büyük Müftü Efendi" diye şöhret bulmuştur. Müşavere ve Dini Eserleri İnceleme Kurulu üyesi iken, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca kendisine Yakovas'ın İslamiyet'e karşı tecavüzkar neşriyatına cevap mahiyetinde bir eser yazma görevi verilmişse de

---

[129] A. Kadir Çapanoğlu makalesinde aile ile Akyol arasındaki anlaşmazlıklara yer verir. "Çapanoğulları Hadisesi Bir İsyan mıdır?" http://www.yozgatgazetesi.com/

daha sonra böyle bir eserin neşrinden vazgeçilmesi üzerine bu çalışması yarım kalmıştır.

Mehmet Hulusi Akyol 22 Kasım 1964 tarihinde Yozgat'ta vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

Yozgatlı Hacı Ahmed Efendi'nin vefatından sonra tekkesinde oğulları Muhyiddin Efendi, Sadreddin Efendi, torunlarından Ethem Efendi, ardından altı ay kadar aile dışından Damadzade Necib Efendi şeyhlik yapmış, şeyhlik makamı son olarak beşinci oğlundan torunu olup **Şeyhzade Ahmed Efendi** diye tanınan Ahmet Şevki Ergin'e intikal etmiştir[130]. 1906'da doğan Şeyhzade Ahmed Efendinin babası Şevki Efendi Medresesi'nde müderris Hacı Ahmet Efendi'nin beşinci ve en küçük oğlu olan Abdullah Arif Efendi'dir (ö.1910). Annesi ise Gümüşhanevi Ahmet Ziyaeddin Efendi'nin halifelerinden müderris Mehmed Ali Efendi'nin (ö.1905) kızı Hafize Hanım'dır[131]. Ahmed Efendi babası Abdullah Arif Efendi'yi küçük yaşta kaybeder. Yozgat'ta başlayıp İstanbul'da sürdürdüğü öğrenimini rahatsızlığı sebebiyle tamamlayamadan Yozgat'a döner.

Fatih müderrislerinden Gümülcineli Mustafa Efendi, bir vesile ile kendisine, Yozgat'a gidip Gedikhasanlı Şakir Efendiye intisap etmesini tavsiye eder. 1925 yılında öğretmenlik için müracaat eder ve

---

130 Yozgatlı Hacı Ahmed Efendi. Ali Şakir Ergin. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 43

131 Oral, agm.

Şakir Efendiye yakın olmak amacıyla merkez Karga köyü vekil öğretmenliğini tercih ederek göreve başlar. Böylece hafta sonlarında ve tatil günlerinde sıkça ziyaret ettiği, daha sonrada ömrü boyunca unutamayacağı değerli hocası Şakir Efendiden ilk manevi derslerini ve feyizlerini almaya başlar. Bu görüşmeler 1937 yılında Şakir Efendinin vefatına kadar devam eder.

Maarif Vekaleti'nin çeşitli kademelerinde kırk yedi yıl görev yaptıktan sonra 1971'de emekliye ayrılır. 1942-1987 yıllarında dedesinin camisinde fahri olarak imamlık görevini üstlenen Şeyhzade Ahmed Efendi, Halveti-Şabaniliğin yanı sıra Erbilli Esad Efendi'nin halifelerinden Ayazma Camii imam-hatibi Mustafa Hulusi Efendi'den (Arınmış) Nakşibendi-Halidi, Damadzade Necib Efendi'den Kādiri hilafeti almıştır. Ahmed Efendi 1992 yılında girdiği şeker koması yüzünden son on yılını yatağa bağlı geçirir ve 7 Ocak 2002'de vefat eder. 2009 yılında ailesi tarafından Ahmet Şevki Ergin Kültür ve Hizmet Vakfı kurulur. 2015 Cuma günü elektrik sobasından çıktığı tahmin edilen yangın sonucu, içi ahşap olan cami kullanılamaz hale gelmiş, yangın, türbe ve diğer bölümlere ulaşmadan söndürülmüştür[132].

Şeyh Ahmet Şevki Ergin Hoca Efendi'nin türbesi Yozgat'ın güney tarafındaki Çamlık yolu üzerinde (bugünkü Taşköprü Mahallesi, Hastane Caddesinde)

[132] Oral, agm.

eğimli bir arazi üzerinde kurulmuş olan Şeyhzade Camiinin içinde yer almaktadır[133]. Türbe Şeyhzade Camiinin kuzey doğu tarafında üç metre kadar bir boşluktan sonra birkaç basamak merdivenle çıkılan, sarı kesme taştan yapılmış kemerli bir kapı ile girilen kare planlı, yuvarlak kubbe üzeri saçla örtülü olup türbe içerisi bakımlıdır. Türbe içerisinde Ahmet Efendi'nin dedesi, iki amcası ve bir amca çocuğu olmak üzere kendisininkiyle beraber beş tane kabir bulunmaktadır.

Ahmet Lütfi Bostan (1926-2006) Efendi eski adı Kırık Ali Fakılı olup günümüzdeki adıyla *Güneşli* köyünde dünyaya gelir. Babası Osman Efendi annesi Satı Hanımdır. Ahmet Efendi İlkokulu bitirdikten sonra köy imamlarından Kuran-ı Kerim ve ilmihal bilgileri öğrenir.

Askerlik görevini Adana/Dörtyol'da yapan Ahmet Efendi, askerlik dönüşü köyüne gelerek çiftçilikle uğraşmış, burada ilk evliliğini yapmış, bu evliliğinden Osman adında bir çocuğu olmuştur. İlk eşinin vefatı ile birlikte Nazire hanımla evlenen Ahmet Efendi'nin bu eşinden de üç kız iki erkek evladı olur.

Ahmet Efendi bilahare tasavvufa meylederek Sungurlu/Müdü köyünde bulunan Uşşaki şeyhi Hüsnü Gülzari hazretlerine intisap eder[134]. Bu zatın vefatıyla

---

133 Ebubekir Koçaker. Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri ile ilgili bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuiyet Üniversitesi. Sivas. 2004

134 Hüsnü Gülzari için 'Evliyalar Şehri Çorum'a bkn.

halifesi Tirkeşli Mehmet Ali Fehmi Dedeye, onun da vefatıyla Fehmi Dedenin halifesi Osman Bahri Efendiye biat ederek sülukuna devam etmiş ve nihayet 1973 tarihinde sülukunu ikmal ederek Osman Bahri Efendiden Uşşaki icazeti alarak halifesi olmuştur. Osman Bahri Efendi 1973 yılında bütün müritlerini toplar, Güneşli Köyü'ne gelerek kurban kesip icazetini vererek Ahmet Efendinin şeyh olduğunu orada ilan eder.

1976 yılında İstanbulluoğlu Mahallesinde dedesinden kalma evi dergah yaparak Yozgat'ta merkeze taşınmış, 1990 yılında Şeyhi Osman Bahri Efendinin de vefatıyla hizmete başlamıştır.

1989 yılında Ankara'ya hicret eden Ahmet Efendi Ankara, Yozgat ve havalisinde hizmetlerine devam etmiştir. Vefatında cuma namazına müteakip Yozgat merkezde Taşocağı Kabristanında tepe üstüne defnedilir.

Şiirlerinde Lütfi mahlasını kullanan Ahmet Efendinin Uşşaki Divanı isimli bir divanı ve Tarikat isimli Tasavvufi usul ve erkana dair bir eseri vardır. Yerine halife bırakmamıştır.

Yozgat'ın güneyinde Atatürk yolu olarak bilinen Yozgat-Kayseri karayolu üzerinde ve Yozgat'a 30 kilometre mesafede Osman Paşa kasabasında bulunan **Emirci Sultan Zaviyesi**, halk arasında Osman Paşa

tekkesi olarak bilinir[135]. Sultan Emirci köyüne Osmanpaşa adının da verilmesi ve köyün iki isimle anılmaya başlanması XVI. yüzyıl başlarından itibaren olur[136]. Giderek Sultan Emirci ismi unutulmuş ve Osmanpaşa ismi hâkim duruma geçmiştir. Zaviye, kurucusu Emirci Sultan-ı Veli'nin adını taşır. Arşiv belgelerinde Emirci veya Emirce Sultan, meşhur menkabesinde Emir-i Çin Osman olarak bilinen ve Anadolu'da Yeseviliğin tarihi bakımından büyük bir önem taşıyan bu şahsiyetten Gelibolulu Mustafa Ali ve Evliya Çelebi eserlerinde bahsetmişlerdir. Evliya Çelebi ve Ali, şifahi geleneğe uyarak Emir-i Çin Osman adıyla andıkları Emirci Sultanı, Ahmet Yesevi geleneğine bağlarlar.

Evliya Çelebi, Emirci Sultan ile ilgili olarak şunları kaydeder[137]. "Cihanın kutbu (kutb-ı afak-ı cihan) Şeyh Çin Osman, Bozok sancağı köylerinden Kürkçükıran (Keçikıran/Osmanpaşa) köyünde büyük Osman Paşa Tekkesi'nde gömülüdür. Türk-i Türkan Hoca Ahmed Yesevi atamızın yedinci halifesidir. Çin diyarında bir tahta kılıç ile yedi başlı bir ejderi katl ettiğinden Emir-i Çin Osman diye nam almıştır. Allah sırrını aziz etsin. Hala bütün insanların ziyaret yeridir."

---

[135] Keleş, agm.
[136] Mehmet Demiryürek. Tahrir Defterleri İle Evkaf Muhasebe Defterlerine Göre Emirci Sultan Zaviyesi (Osmanpaşa Tekkesi)
[137] Evliya Çelebi. Seyahatname. Cilt. III. Kitap I. YKY. 1999

Evliya Çelebi'deki bilginin çok kısa olmasına karşılık Ali, Bozok Sancağındaki görevi sırasında ziyaret ettiği zaviyede şeyh hakkında dinlediği uzun bir menkabeyi aktarmaktadır. Bu menkabe Emirci Sultan'ı bir yandan Veysel Karani soyuna bağladığı gibi, öte yandan Ahmet Yesevi tarafından Çin'de ortaya çıkan bir ejderhayı öldürmekle görevlendirildiğini kaydetmek suretiyle, ona Emir-i Çin lakabının veriliş nedenini de izah eder.

Emirci Sıltan'ın sülalesi XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar bütün resmi belgelerde Veysel Kareni evladı olarak zikredilmiştir[138]. Bu zatın, Veysel Kareni'nin kız kardeşinden olma Muhammed Dosti'nin oğlu olduğuna inanıldığı gibi, sülale mensupları arasında da birçok kimse Veysel adını taşımaktadır[139].

16. yüzyılın sonlarına doğru, Bozok sancağı tahririne memur olan Gelibolulu Mustafa Ali, tahrir esnasında uğradığı bugünkü Yozgat yakınında bulunan Osman Paşa Tekyesi Karyesi'nde, oradaki türbede yatan Emir-i Çin Osman (arşiv belgelerinde Emirci Sultan) adlı, 13. yüzyılda yaşamış bir Yesevi şeyhinin

---

[138] Ahmet Yaşar Ocak. Veysel Karani ve Üveysilik. Dergah Yayınları. II. Baskı. 2002

[139]Veysel Karani (594-657), Yemen'li bir Müslüman ve mistik. Hz. Muhammed döneminde yaşamasına rağmen onu görememiştir. Meşhur hikâyede Medine'ye kadar gitmiş, ancak zamanlamasından dolayı onu görememiş ve geri dönmesi gerekmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona hırkasını hediye olarak göndermiştir.

menkabesini dinlemiş ve bunu Künhü'l-Ahbar adlı eserine koymuştur[140]. Hayli uzun ve bir yandan da Veysel Karani geleneğine bağlanan bu menkabe, Hacım Sultan ve Hacı Bektaş-ı Veli menakıbnamelerinden sonra elimizdeki üçüncü mühim Yesevi metnidir. Menkabenin 16. yüzyılda yazıya geçirilmiş olmasına rağmen, 13. yüzyılda teşekkül ettiğine muhakkak nazarıyla bakılabilir. Bu menkabe, Emir-i Çin Osman'ı Anadolu'daki Ahmed-i Yesevi halifelerinden olarak takdim etmektedir.

Emirci Sultan hakkında bütün bilgiler yakın zamana kadar adı geçen bu iki kaynaktaki rivayetlerden ibaret iken, 1972 yılında halen Osmanpaşa Kasabası'nda, zaviyeye ait zengin bir arşivin bulunduğunun anlaşılmasıyla kendisinin ve zaviyesinin tarihi kimliği önemli ölçüde aydınlığa çıkarılmıştır.

Bu zaviye arşivinde bulunan ve H. Zilhicce 637/M. Temmuz 1240 tarihli mezar kitabesine göre, şeyhin asıl adı, Şerefüddin İsmail Bin Muhammed olup Emirci Sultan onun lakabıdır. Bu belgelerden ve menkabeden anlaşılacağına göre, Emirci Sultan I. İzzettin Keykavus, I. Alaeddin Keykubat ve II. Gıyasettin Keyhüsrev devirlerinde, o zamanki adıyla Danişmendiye vilayeti içinde bulunan şimdiki Yozgat bölgesinde yaşamış, Yesevi tarikatına mensup bir Türkmen şeyhidir.

---

[140] Ahmet Yaşar Ocak. Türk Sufiliğine Bakışlar. İletişim Yayınları. 1996

Osman adı gerçekte kendisiyle değil, belgeler arasında bulunan H. 794/M.1392 tarihli icazetnameye göre amcasının oğlu Osman Paşa ile ilgilidir[141]. Osman Paşa bir süre zaviyesinin mütevelliliğini yürütmüş ve bu sebeple zaviye halk arasında Osman Paşa Tekkesi olarak onun adıyla anılmaya başlamıştır. Osman adı zaman içinde Emirci lakabıyla birleşmiş ve menkabe oluşurken Emir-i Çin Osman şekline dönüşmüş olmalıdır. H. 794/M.1392 tarihli icazetnameden Emirci Sultan'ın büyük bir sufi ailesinden geldiği anlaşılmaktadır. Lakabındaki Emirci (Emirce) kelimesi onun bir Seyyid ailesine mensup olduğunu göstermektedir. Bazı belgeler Emirci Sultan zaviyesi şeyhlerinin Osmanlı Devleti zamanından Cumhuriyete kadar, Bozok bölgesindeki bütün Seyyidlerin kaim makamlığı görevini yürüttüklerini göstermektedir. Gelibolulu Mustafa Ali, Emirci Sultan'ın H. 600/M. 1203-1204 yılında bölgeye geldiğini, sonradan kendi adıyla anılacak olan ve o zaman gayrimüslimlerin oturduğu köye yerleşerek zaviyesini kurduğunu söyler. Menkabeye göre, Emirci Sultan bu köyü şeyhi Ahmet Yesevi'nin talimatı üzerine seçmiş ve gösterdiği kerametlerle köy halkını Müslüman ederek kendisine mürit yapmıştır. Zaviye arşivinde bulunan vakfiyeler, şeyhin kurduğu zaviyeye 33 parça köyün vakfedildiğini göstermektedir. Anadolu'da Yeseviliğin tarihi bakımından taşıdığı önemin yanı sıra, Babailer

141 Cami ve türbeye ismini veren Osman Paşa zaviyenin mütevellisi ve nazırı, Emirci Sultan'ın amcası Hızır Paşa'nın oğlu ve Emirci Sultan'ın halifesidir.

İsyanında da ismi geçmektedir. Emirci Sultan'ın Babailik isyanında yer alan birbirine çok yakın iki tarikat çevresi; yani Yesevilik ve Vefailik ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Emirci Sultan zaviyesi, Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkıda bulunur, bölgenin iskanında önemli rol oynar[142]. Zaviye önemli ticaret yollarının geçtiği bir yerde bulunduğundan dolayı buradan geçenler için bir konak yeri olmuştur. Emirci Sultan Zaviyesi, 1826 tarihinden sonra Nakşibendilik tarikatının hakimiyetine geçer. Tanzimat döneminde bütün vakıfların Evkaf-ı Hümayun Nezaretine bağlanmasına rağmen bu değişiklikten ayrı tutulan vakıflar arasında yer almış ve 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kaldırılmasına kadar varlığını devam ettirmiştir.

Yozgatlı alimlerden M. Şakir Efendi (ö.1937), buradan icazet almış ve yine burada müderrislik yapmıştır[143]. Birçok alim daha burada görev yapmış, öğrenci yetiştirmiştir.

XIII. yüzyılın ilk yarısında ve özellikle I. Alaaddin Keykubat devrinde, Cengiz istilasından kaçıp, Anadolu'ya sığınan şeyh ailelerine verilen evlatlık vakıf imtiyazlarından biri de Emirci Sultan'a verilmiştir. Bizzat

---

142 Emirci Sultan. Ahmet Yaşar Ocak. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 11

143 Oral, agm.

Emirci Sultan tarafından tertip edilen vakfiyeye elde olmadığından dolayı şeyhin zaviyesine tahsis ettiği vakıf arazisi kesin olarak tespit edilmiş değildir. Emirci Sultan Zaviyesi XX. Yüzyıla kadar Sivas-Kayseri ve Yozgat-Kayseri arasındaki yol üzerinde bir konaklama yeri olduğu için buraya gelen misafirleri ağırlamakta vakıf gelirleri yetersiz kalmış bu nedenle zaman zaman karışıklıklar yaşanmıştır.

Türbe, Osman Paşa Camiine bitişik, kubbeli, kübik, moloz taş yapıdır[144]. Kubbe kasnağını destekleyen 'S' konsolları ve köşe kuleleri ile Yozgat Çapanoğlu Camiine çok benzer. Türbeye bitişik zaviyenin 1204'de kurulduğu bilinmesine rağmen türbenin yapım tarihi ise kesin olarak bilinmemektedir. Sadece yapı içerisindeki sandukalardan H. 637/M. 1239-40 tarihli Emirci Sultan'a ait olanının kitabesine göre, türbenin 1240'dan sonra yapıldığı söylenebilir. Birçok onarımlar geçirdiği anlaşılan bugünkü yapının orijinal durumunu yansıtmadığı bir gerçektir. Çünkü kubbe kasnağındaki köşe kuleleri ve Çapanoğlu Camiine benzeyen yönleriyle Barok Dönem yapı özelliklerini taşır. Zaten yapı içinde bulunan bir levha üzerindeki yazı da bu tezi kanıtlar. Buradaki yazıdan anlaşıldığı gibi, H. 1328/M. 1912-13 tarihi dolaylarında son onarımını geçirmiştir.

Türbeye güneyindeki yuvarlak kemerli, çift kanatlı büyük bir kapıdan girilir. Ayrıca yapının doğu

---

[144] Acun, agm.

duvarında cami ile bağlantılı küçük bir kapısı daha vardır. Kareye yakın dikdörtgen planlı türbe, ne Selçuklu ne de Osmanlı türbe biçimlerine benzer. Bu şekli ile türbe-mescid karışımı bir yapıdır. Tromp geçişli büyük kubbenin kapattığı kübik mekanı, batı ve kuzeyde üçer, güneyde de iki tane olmak üzere yuvarlak kemerli sekiz pencere aydınlatır. Yapıda herhangi bir süsleme unsuru yoktur.

Yapı içerisinde dört sanduka vardır. En eski sanduka H. 637 tarihli Emirci Sultan Şerefüddin İsmail b. Muhammed'e aittir. Bundan başka, H. 715/M. 1315-16 tarihli, Gıyas'üd-Din b. Halid b. Ali el-İsfehani'ye ait sanduka vardır. Ayrıca, biri Emirci Sultan'ın hanımına ait olduğu söylenen iki kitabesiz sanduka daha bulunur.

Menkıbeye göre, babası çocukluğunda onu Ahmet Yesevi'ye gönderir. Yesevi'nin yanında birçok kerametler gösterir; "Bir gün Yesevi Dergahına Çinli tüccarlar gelir. Ülkelerinde ejderha türediğini ve insanları öldürdüğünü söylerler. Ahmet Yesevi Hazretleri'nden yardım isterler. Ahmet Yesevi dervişlerine, "Çin'e kim gitmek ister?", deyince dervişler, "Emir sizindir" derler, ama içlerine de bir korku düşer. Bu sırada Osman Efendi gitmek istediğini söyler. Ahmet Yesevi Osman'ın beline tahta bir kılıç kuşandırarak dualarla uğurlar. Osman Efendi tahta kılıcıyla Çin diyarında ejderhayı öldürür ve geri döner. Başından geçenleri ve ejderhayı nasıl öldürdüğünü hocasına anlatır. Ahmet Yesevi de ona, "Emir–i Çin" lakabını verir. Bu lakap zamanla bozularak

Emirci'ye dönüşür ve Yozgat yöresinde, Osman Efendi hakkında bu lakap kullanılır.

Anlatıldığına göre, Osman Efendi, Ahmet Yesevi'nin 1194 yılında vefatıyla Türkistan'da duramaz, Rumeli'ye doğru yola çıkar ve Anadolu'da Keykavus Kalesi yakınlarında konaklar[145]. Daha sonra Yozgat'ın *Keçikıran* köyüne yerleşir. Bu sırada Sivas'a Vali tayin edilen Selçuklu veziri Osman Paşa Emir–i Çin'in şöhretini duyarak yanına gelir, sohbetinde bulunur ve talebesi olur. Hükümdara bir mektup yazarak istifa eder ve Şeyh Osman'ın zaviyesi çevresindeki birkaç köyü ve bir miktar araziyi satın alarak vakfeder. O günden sonra tekkenin adı "Osmanpaşa Tekkesi", köyün adı da "Osmanpaşa Beldesi" olarak değişir.

Yörede anlatılan başka bir menkıbe ise şöyledir. "Emir–i Çin Sultan Hazretleri, bir emir üzerine yanında İsfahanlı Halit Paşa, Veysel Karani'nin torunu Mehmed–i Şerafeddin ve İmam Hüseyin'in torunu Sekune Hanımla beraber Anadolu'nun fethi için şimdiki Osmanpaşa Kasabası civarlarına gelir. Bu esnada Seyid–i Battal Gazi de Rum–i Kayser Hükümeti'nin üzerine yürür. İkisi de gittikleri yerleri fethetmeye başlarlar. Emir–i Çin şehit olan askerlerini şehit oldukları yere, kendisi de öldüğü zaman şimdiki türbesinin bulunduğu yere defnedilmesini

---

145 Sorgun ilçesine 5 km. uzaklıktaki Şahmuratlı köyünde bulunan kentin, antik kaynaklardaki Pteria olarak kaydedilen kent olduğu sanılmaktadır. Keykavus Kalesi ismiyle de geçen Kerkenes Harabeleri oldukça geniş bir alana yayılmıştır.

vasiyet eder. Fetih tamamlandıktan sonra, Emir–i Çin, tekke kurarak mürit yetiştirmeye başlar ve ünü her tarafa yayılır. Emir–i Çin'in ününü duyan Sivas Valisi Osman Paşa, Şeyhi ziyaret etmek için yola çıkar. Gelingüllü köyü (şimdiki Esenli Kasabası) civarına çadır kurar. Şeyhe haber göndererek, "kendisini ziyaret edeceğine, askerleri için iaşe, atları için de arpa hazırlamasını" söyler. Şeyh de, "Peki, gelsinler" der. Osman Paşa gelir bakar ki türbe ahşap bir yapı. Bir tarafta bir çinik arpa, diğer tarafta da kaynayan küçük bir kazan vardır. Kendisi için hazırlık yapılmadığını gören Paşa, "Hocam, ben sana askerlerimle beraber geliyorum diye haber göndermedim mi, niye hazırlık yapmadınız?" der. Şeyh, "Paşam, buyurun gelin" der. Askerler gelir. O bir çinik arpadan atının torbasını dolduran gider. Arpayı bitiremezler. Sıra askerlerin yemeğine gelir. Ufacık kazandaki pilavı da o kadar asker yer yer bitiremez. Durumu hayretle seyreden Osman Paşa, Şeyh'in yanında mürit olarak kalmak ister. Şeyh de, "Git askerlerini teslim et, görevinden de istifa et, gel", der. Osman Paşa denileni yapar, Şeyh'in yanına gelir, uzun zaman Şeyh'e müritlik eder. Şeyh, Paşa'ya, "Madem her şeyi bırakıp burada kaldın, tekkeye senin adını verelim", der. Bundan sonra tekkeye ve tekkenin kurulduğu kasabaya "Osmanpaşa Tekkesi" denir".

Faroqhi eserinde, Emirci Sultan ile ilgili şu düşünceyi ileri sürer[146]. "Emirci Sultan, müritlerinin neredeyse tamamı kendi soyundan olduğundan, bir tür

---

[146] Anadolu'da Bektaşilik. Suraiya Faroqhi. Sh. 14-15

aşiret şeyhi olarak nitelendirilmelidir." Emirci Sultan'ın ne kendisinin ne de zaviyesinin Bektaşi tarikatıyla bir bağlantısı yoktur.

Osmanpaşa Camii, kasabanın orta kısmına yakın bir yerde, hafifçe yüksek bir alanda yer alır[147]. Büyük bir avlu içinde, biri kubbeli, diğeri kırma çatılı, birbirine bitişik iki yapıdır. Kırma çatılı, sarı kesme taştan olan caminin, doğu kısmında beş yuvarlak ağaç sütuna oturan sundurmalı kısım vardır. Sundurmanın kuzey doğusunda harime giriş kapısı yer alır. Kapının sol üst köşesinde, iki pencere arasında iki tane, bir tane de diğer pencere arasında olmak üzere üç tane kitabe bulunmaktadır. Kitabelerine göre yapı, 1316 tarihinde Hacı Mehmet Barcuk tarafından yaptırılmıştır. İkinci kitabede belirtilen 1585 tarihinde ise Sultan III. Murat zamanında, Seyyid Ahmet İbn Dusta'nın oğlu Sultan Emirci tarafından onarılmıştır. Mahalli rivayetlere göre, 1910 yılında yapılan son onarımında sadece kuzey duvarı sabit kalmak üzere tamamen yenilenmiştir. Bu onarım sırasında batı duvarına bitişik türbe yapılmıştır.

Harim, kareye yakın dikdörtgen planlı, mahfilli ve düz tavanlıdır. Mahfilin altında kuzey-batı köşesinde minareye çıkış kapısı ile batı duvarının ortasına yakın bir yerinde, ufak dikdörtgen, türbeye geçiş kapısı yer alır. Harimde, iki kıble duvarında, üç de doğu duvarında olmak üzere beş pencere vardır. Pencerelerin az ve küçük

---

[147] Acun, agm.

olması nedeniyle yapının içi biraz karanlıktır. Harimde süsleme unsurlarıyla karşılaşılmaz. Minber yeni yapılmıştır. Mihrap, çok sade bir niş şeklindedir. Yalnız mihrap kavsarası içinde iki sıra dikine sıralanmış üçgen prizma şeklinde stalaktitler bulunur.

Yozgat İli Merkez İlçesi'ne bağlı *G(K)örpeli* köyünde bulunan türbenin kitabesi bulunmadığından kime ait olduğu ve yapım tarihi bilinmemektedir. Türbenin yanında bir çeşme mahzeni bulunmaktadır.

Şair **Zemini** (1838–1908), Bektaşi tarikatına bağlı, şiirlerinde keskin hicivler yazan bir şairdir. Yaşının ilerlemesinden sonra içki ve eğlenceyi bırakarak Rıfai tarikatına girer. Yozgat'ta medrese eğitimi almış olup buradaki şairler üzerinde derin bir etkiye sahip güçlü bir şair olarak kabul edilir.

Asıl adı Mehmet Bahaeddin olan şair **Hüzni** (1879-1936), Keşşafzade olarak tanınan Mehmet Derviş Efendi'nin oğlu olarak Yozgat'ta dünyaya gelir[148]. Tahsilini Sağır Mustafa Ali Medresesinde tamamlar. 13,5 yıl askerlik görevi ifa eden Hüzni, Yozgat Mahkeme-i Şeriyye'de zabit katibi olarak ve belli bir süre de imamlık yapar[149]. İki divanı ve bir şiir defteri vardır. Hüzni mahlasının yanında Hizbi'yi de kullanmış olan şair, şiirlerinde dini-tasavvufi temalara ağırlık vermiş ve

[148] Yüner, agt.
[149] Mustafa Güneş. Hüzni Divanı. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana. 1988

Bektaşiliği, Hacı Bektaş-ı Veli'yi, Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan ve on iki imamı konu olarak işlemiş, onlara övgüler dizmiştir. Ayrıca, Nakşibendiliğe ilgi duyduğunu şiirlerinde dile getirir. Nakşibendi tarikatının Yozgat'ta meşhur simalarından Mustafa Nakşi'nin torunudur. Şiirlerinde aruz ve hece veznini kullanmıştır. 'Kurt İmam' adıyla tanınan Hüzni, şiirlerini aruz vezniyle yazdığı Hüzni Divanı (I-II) adlı eserinde toplamıştır. Yozgat'ta ölen Hüzni, vasiyeti gereği, Çamlık Mevkiinin alt tarafında bulunan Halit Efendi Bağının üst kısmına defnedilir[150]. Eski ve yeni mezarların bir arada bulunduğu Hüzni Baba Mezarlığı ihata duvarı ile çevrilidir. Burada düz basit toprak gömü mezarların yanı sıra taş sanduka ve fesli mezarlar da vardır.

Hüznî için, Kültür Bakanlığı 1991'de bir anıt mezar yapılmasını programa almış ve Yozgat Belediyesi ile işbirliği hâlinde bu anıt mezar tamamlanmıştır[151]. Hüznî Baba'nın ömrünün son yıllarını geçirdiği evi, Yozgat Belediyesi tarafından restore edilmiş ve Yozgatlı Şair Hüznî Baba, Tarih, Edebiyat ve Musiki Konağı adıyla 15 Ekim 2015'te hizmete açılmıştır.

Aşık Nazi (1863-1902) Yozgat'ta doğmuştur. Tüccar İsmail Efendi'nin oğludur. Ailesi Çekerek ilçesinin *Beyyurdu* köyünden gelmektedir. Nazi'nin asıl adı Mustafa'dır. Yozgat'ta Mustafa Nazi diye tanınır.

---

150 Mustafa Güneş. XX. Yüzyıl Divan Şairi Yozgatlı Hüzni
151 http://teis.yesevi.edu.tr/

Anlatılır ki, Yozgat çevresinde en cins at onun olurdu. En iyi ata binen, cirit oynayanlardan birisi idi. Nazi ölümünden yedi sene önce bir cirit oyunu sonunda fazlasıyle terlemiş, istirahat için oturduğu çimenlerin üzerinde bağırsaklarını üşütmüş ve ölümüne sebep olan kanlı basur (hemoroid) hastalığına yakalanmıştı. Nazi, bu hastalığı yenememiş ve ömrünün son zamanlarındaki şiirlerini tutulduğu amansız dertleri anlatmakla, doktorlardan imdat istemekle ah ü figan ederek yazmıştır.

Nazi, ahengi, muhabbeti, meclisi, hele güzeli ve güzel sanatları çok severdi. Şiirindeki ince sanat, onu arkadaşları arasında seçkin bir şahsiyet yapmıştır. Nazi'nin şiirinde mahlası gibi kibarlık ve yenilik duyulur.

Mezarı, Kevenli Burun'dadır. Bu bölge 1940'lı yıllarda yerleşime açılınca mezarı ve kitabesi kaybolur.[152] Bir el yazma divanı mevcuttur.

Gül Halim (1855-1910) merkez ilçeye bağlı Karga köyünde doğmuştur. Babasının adı Mehmed'dir. Anlatıldığına göre Gül Halim şiir söylemeye aşk şerbeti içerek başlar. Şiirlerini irticali olarak söyleyen Gül Halim tahsil görmemiş olup ümmidir. Genellikle köyünden dışarı çıkmadan yaşayan, dini şahsiyeti hakkında bir iki menkabe de teşekkül eden Gül Halim'in şiirlerinde dini konular ağır basmaktadır. Şiirleri hece vezninde ve koşma şeklindedir. 93 Harbi olarak bilinen Türk-Rus

[152] Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü

Savaşı'na katıldığı, bu savaşı anlatan destanından anlaşılan Gül Halim'in şiirleri ve hayatı hakkında başkaca bilgi bulunmamaktadır.

“Cihana geleli daim ağlarım
Mehmed oğlu Gül Baba Halim
Adımız Asumana çıktı ah u feryadımız
Cenazeme gelmeye yoktur evladımız
Ölümüz meydanda kaldı ağlarım.”

Gülşani (1878-1918)'nin asıl adı Hafız'dır. Yozgat'ın *Dedik* köyünde dünyaya gelir[153]. Dalmızrakoğulları ailesine mensuptur. Üç yaşında çiçek hastalığına yakalanır ve ama olur. Bu yüzden öğrenim göremez. Evlerinde düzenlenen toplantılarda aşıkları dinleyerek bilgisini geliştirir ve deyişler söylemeye başlar. Sesi ve saz çalmadaki ustalığıyla kısa sürede ünlenir. Özellikle içtimai konulu şiirleri ve yergileriyle dikkatleri üzerine çekmiştir.

“Bir fukara keşf-i keramet olsa/ Müzevir insana ahbab denilir/ Zengin kapısında bir hayvan ölse/ Eyvah yazık gönlü harab denilir/Fukarayı baş köşeye sürmezler/ İyi yere münasebet görmezler/ Ak sakallı olsa bir yer vermezler/ Fukara ayağı türab denilir/Fukara durmayıp hizmet yetirse/ Yüklese de gam yükünü götürse /Zengin

---

[153] Esenli kasabası 1829 Yılında Yozgat ili Sorgun ilçesine bağlı 35 km. uzaklıkta bir vadiye yedi hane olarak kurulmuş ve adı da İnce Karasu Gül Şehri olarak konmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Dedik olarak anılan yerleşim yerinin ismi 1960’ta Esenli olarak değiştirilir.

bir mahalden beygir getirse /Bu halis küheylan arap denilir.”

Gamlı (1883-1934), şiir söylemeye medrese yıllarında başlar, fakat şiirlerini topladığı defterini ailesi yakınca bir daha şiir söylememeye yemin eder. Hüzni'nin arkadaşıdır. Asıl adı Bekir Durak Gülsoy'dur. Tahsilini Yozgat'ta Divanlızade Ali Efendi Medresesi'nde tamamlar. Babası ölünce Sağır Mustafa Ağa Camii'ne imam olur. Gamlı'nın ömrü fakr u zaruret içinde geçer. Yozgat'ta vefat eder.

Gevrekzade Yusuf Efendi, Hoca Dede gibi isimlerle de anılan **Yusuf Bahri Efendi** (1870-1961) İlmiyye sınıfına mensup müderris Mehmed Nuri Efendi'nin oğlu olarak 1870 (H. 1287)'de Yozgat'ta doğar. İlk medrese tahsilini ve hıfzını tamamlayarak Arapça ve Farsça'yı dedesinin medresesinde, babasından öğrendikten sonra Kayseri'ye gider. Orada devrinin meşhur alimlerinden ve Müderris Emin Efendi'den de dersler alarak icazetname almaya hak kazanır ve Yozgat'a döner. Yusuf Bahri Efendi'nin ilk görevi Akdağmadeni Şeriyye katipliğidir. Daha sonra Yozgat'da Müftü M. Hüsnü Efendi'nin yanında müsevvidlik yapar. Daha sonra Çapanoğlu Camii İmam-Hatipliği'ne geçer ve burada 42 yıl hizmette bulunur. Yusuf Bahri Efendi geçirdiği bir ameliyat sonucunda, hastalığı sebebiyle 1948 yılından itibaren devamlı izinli sayılmış ve 1961 yılında Yozgat'ta vefatı üzerine Çatak Mezarlığındaki babasının mezarının yanına defnedilmiştir. Hoca Yusuf Bahri Efendi Arapça

ve Farsça'yı iyi bilen, hafız, edip, ta'lik ve sülüs hatlarında iyi bir hattat; aşık ruhlu bir şairdir. Bahri mahlasıyla şiirler yazmıştır. Son derece mütevazı, yumuşak huylu olduğu nakledilir.

<u>Ve Diğerleri</u>

Karadavut çalışmasında bölgede oluşan menkıbeleri sınıflandırırken Dini Efsaneler başlığı altında Şemunel Gazi, Şakir Efendi, Molla Osman, Emir Çin, Aliyar, Koca Fakı, Hafız Nuri, Cemaleddin Efendi, Avni Şıh, Abdullah Efendi, Bedir Baba, Yeşeren El, Mehmet Hoca, Seyit Dede, Saadettin Efendi ve Dişli köyüne yer verir[154]. Ayrıca ziyaret yerleri hakkında Çoban Dede yatırı, Kömüşlük, Üçkaraağaç, Güzelce Mahmut, Kara Dede, Turudu Dede, Dedenin Tepe, Şeyh Demir ve Ziyaret Tepe'den söz eder.

İl merkezine 21 km. mesafede bulunan *Kuşçu* köyündeki Çapanoğlu Camii 1754 tarihlidir. Dikdörtgen planlı yapı köşeleri düzgün kesme taş olmak üzere moloz taştan yığmadır. Caminin doğusunda artık kullanılmayan bir mezarlık bulunmaktadır.

Taşköprü Mahallesi, Nakipzade Camii yanındaki *Taşköprü* günümüzde tamamen kapatılmıştır. Orijinali kesme sarı taştan inşa edilmiştir. İki gözlü olan köprünün gözleri yuvarlak kemerlidir. Köprü ayağı iki göz arasında olup sonradan beton ve taşla yenilenmiştir. Köprü korkulukları iri kesme siyah taştandır. Mermer kitabesinde Çapanoğlu Mutasarrıf Edip Bey tarafından

---

154 Zekeriya Karadavut. Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin) Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya. 1992

H.1313 / M.1895 -1896 tarihinde tamir ettirildiği ve kitabe metnini de Hayri isimli birinin yazdığı belirtilmektedir. Kitabesi Yozgat Müzesindedir.

Bozok Üniversitesi Kampüsü içerisinde yer alan *Kemer Köprü*, sarı kesme taştan iki gözlü olarak inşa edilmiştir. Yaklaşık 20 metre uzunluğunda, 5 metre genişliğindeki köprüde kemer gözleri basık kemerlidir. Kemer gözlerinin birleştiği noktada iki cephede de kemer ayağında üst kısmı konik, yarım daire formlu birer adet köprü mahmuzu bulunmaktadır. Köprünün batı cephesinin orta kısmında mahmuzun üstüne gelen bölümde yer alan boşluktan köprünün kitabesinin bulunduğu ancak yerinde olmadığı anlaşılmaktadır.

Yozgat'taki türbe ve ziyaret yeri olarak tespit edilen mekanlar şunlardır[155]. Ahmet Lütfi Efendi Türbesi (Yozgat merkez Mehmet Hulusi Efendi Mahallesi); Arap Dede Türbesi (Yozgat merkez Tekke mahallesi); Bektaş Dede Türbesi (Yozgat merkez Kababel köyü); Bulgurcu Baba Türbesi (Yozgat merkez Kaşkışla köyü); Bun Baba (Mum Dede) Türbesi (Yozgat merkez Mutafoğlu mahallesi); Çapanoğulları Aile Türbesi (Yozgat merkez İstanbulluoğlu Mahallesi Çapanoğlu Camii); Damat Hocazade Necip Efendi Türbesi (Yozgat merkez Sarıtopraklık Mezarlığı içinde); Dede Beli Türbesi (Yozgat merkez Akyamaç köyü); Emirci Sultan Türbesi (Yozgat merkez Osmanpaşa kasabası); Körpeli Türbesi

---

[155] Yüner, agt.

(Yozgat merkez Körpeli köyü); Musabeyli Türbesi (Yozgat merkez Musabeyli köyü); Nohutlu Baba Türbesi (Yozgat merkez Nohutlu tepesi); Şeyh Hacı Ahmet Efendi Türbesi (Yozgat merkez); Şeyh Osman Nuri Ölmez Öztoprak Türbesi (Kadiri tarikatı, Yozgat merkez Şeyh Osman mahallesi); Tayfur Baba Türbesi (Yozgat merkez Tayfur köyü); Yedikardeşler Türbesi (Yozgat merkez Çalılı köyü); Yozgat Ali Baba (Çam Baba – Sarı Baba) Türbesi (Yozgat merkez Çamlık Milli Parkı içinde)’dir[156].

Alevilerce ziyaret edilen yerler de şunlardır.

Köçekkömü köyünde “Hüso Baba”, Mezra köyünde “Pir Baba”, Deremumlu köyünde “Ebe/Eba Müslim (Mumlu)”, Sarımbey köyünde “Geyik Baba”, Büyük Mahal köyünde “Sapanlı (Sapanca) Dede/Hızır

---

156 1958 yılında milli park ilan edilen ve 264 hektarlık alana sahip olan Çamlık Milli Parkı Türkiye'nin ilk milli parkıdır**.** 1982 yılında yapılan bir araştırmaya göre, 400–500 yaşlarındaki Kafkas Çamı Karaçam türünü barındırmaktadır. Bu çam türü Türkiye'de sadece Çamlıkta bulunmakta ve halen tohum verebilmektedirler. Ayrıca Çamlıkta 43 familya ve 144 cins içinde toplam 212 bitki türü yaşamakta olup, bunların içinde 30’a yakın endemik tür bulunmaktadır. Çamlık Milli Parkında Orta Anadolu'nun mevcut bilinen hayvan türlerinin yanında **Beyaz Kartal** olarak bilinen, Amerika'ya has Altın Kartallar 1992 yılına kadar görülmekte idi. Çamlıkla ilgili söylenceye göre; Çamlığa ilk fidanı Aslı'nın ardından diyar diyar dolaşan Kerem dikmiştir. Yolu Yozgat yöresine düşen Kerem Aslı’sını sormuş, bulamayınca Çamlığın bulunduğu kıraç yamaca bir fidan dikmiş; "Bu çamdan nice çamlar filizlenir, koruk olur, bizi söyler bizi fısıldar." deyip yollara düşmüştür.

Hatem türbesi”, Büyük İncirli köyünde “ Hasan Baba (Hasan Halil İbrahim) ve Adile İbrahim türbesi”, Yozgat merkez Çamlık’ta “Emine Ana türbesi”, Pembecik köyünde “Kul Emin” ziyaret yerleri, Güllük köyünde “Eli Büyük”, Köçekkömü köyünde “Halil Dede”, Darıcı köyünde “Hasan Dede”, Tayip köyünde “Pir Hüsniye Ana (küçük Hüsniye Geyik türbesi)”, Aktaş köyünde “Kuzu Baba ve İbn Abbas” ve Çorak köyünde “Yıldız Doğan” türbeleri; Pembecik köyünde “Çıplak Ali” ve Büyük İncirli köyünde “Tıvga” ocağı; Kuyumcu köyünde “İlyas Ağa” yatırı, Sarınınören köyünde “Satı Ana ve Nebahat Ana” ve Büyüknefes köyünde “Yeşil” tekkeleri ve Bozhöyük köyünde “Büyük Derviş Ali” ziyaret yeri vardır.

Bun Baba Türbesi Yozgat’ın Mutafoğlu Mahallesi Yalçın Sokakta Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulunun yanındaki Özalp Apartmanının bahçesinde yer almaktadır[157]. Türbe duvarlarla çevrili bahçe içerisindedir. Burası yürüyemeyen, konuşamayan çocukların getirildiği bir yerdir. Bun Baba ‘bunalanların babası’ olarak da bilinmektedir. Bun Baba’nın üç kardeş olduğu söylenir. Biri Nohutlu’da diğerinin de Çamlıkta olduğuna inanılır[158].

Sarı Baba türbesi Çamlık Tepesindedir[159]. Türbe binasının bir odası halılarla döşenmiştir. Duvara Arapça Allah ve Muhammed yazılı tablolar asılmıştır. Duvarda

---

157 Koçaker, agt.

158 Furkan KURT. Yozgat’taki Türbeler ve Ziyaret Yerleri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 2013.

159 Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

ayrıca bir Türk bayrağı vardır. Küçük bir kitaplıkta Kuranı Kerim ve Yasin-i şerif bulunmaktadır. Türbe tavanı kubbe biçimindedir. Yan odaya da halı serilmiştir[160]. Türbenin bulunduğu yerde yedi mezar vardır.

Anlatıldığına göre, Sarı Baba, Nohut Baba ve Bun Baba kardeştir. Sarı Baba Yozgat'a Erzurum'dan gelmiştir. Ölümünden önce Erzurum'a gider. Döneceği gün oğluna, "Ben yarın öleceğim. Yozgat'ta bir yer işaret edeceğim. Beni oraya gömün", der. Vasiyeti yerine getirilir. Sarı Baba'ya çocuğu olmayan veya çocukları kusurlu doğanlar gider.

Nohutlu Baba türbesi il merkezine bir km. mesafedeki Nohutlu Tepede bulunur[161]**.** Türbe birbirine bitişik iki odadan ibarettir[162]. Sol taraftaki oda çeşitli eşyalarla doldurulmuş olup kilitlidir. Sağ odada ise iki sanduka bulunmaktadır. Burada Nohutlu Baba'nın yattığına inanılır. Çevrilen alanda bolca taş mevcuttur, fakat içinde mezar olduğuna dair herhangi bir işaret yoktur. Türbenin arkasında bulunan çalılıklara da çaputlar bağlanmıştır. Türbe bir süre önce yenilenmiş, elektrik ve su bağlanmıştır. Buraya yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

---

[160] KURT, Agt.
[161] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri
[162] KURT, Agt.

Kuzu Baba ziyaret yeri, Yozgat'a 27 km mesafede bulunan *Aktaş* köyünün kuzeyinde, köyün üst başına 1,5 km uzaklıkta yer almaktadır[163]. Etrafı tel örgülerle çevrili büyük bir bahçenin içinde bulunan türbe, betonarme bir binadan yapılmış olup üzerinde küçük bir kubbe vardır. Türbede ziyaretçilerin kullanabileceği tüp, çakmak, kurbanlarını rahatça kesebilecekleri bıçak, kap kacak gibi eşyalar bulunmaktadır. Burada bulunan bahçe, köy halkı tarafından piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Kuzgun Baba türbesi, çeşitli sebeplerden dolayı ziyaret edilmektedir. Köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duası için buraya gelir. Dua edilip kurban kesilir. Kesilen kurban burada pişirilip topluca yenilir.

Aktaş köyündeki **Halil İbrahim** ziyaret yeri bir eve bitişik olarak inşa edilmiştir[164]. Mezar başına renkli eşarplar (kırmızı, mavi, yeşil) bağlama, mezarın başında dilek taşları bulundurma ve mum yakma gibi ritüeller uygulanır.

Sarıayağ ziyaret yeri Aktaş köyündeki diğer iki ziyaret yerinden daha düzenli bir durumdadır[165]. Konum itibariyle de köyün yüksek bir tepesindedir. Ziyaret yerinin etrafında birkaç tane mezar vardır. İçerisinde mum yakmak için şamdanlık, duvarlarda Hz. Ali’nin ve

---

163 Koçaker, agt.
164 KURT, agt.
165 Kurt, agt

Atatürk'ün fotoğrafları asılıdır. Ayrıca mezar başında dilek taşları, tespih ve seccade de bulunmaktadır.

Aziz Baba türbesi Yozgat'a sekiz km mesafede bulunan *Azizli* köyünün güneyinde olup köye 200 m. uzaklıkta yer almaktadır[166]. Kubbeli olan türbe içerisinde üç mezar yeri bulunmaktadır. Mezarlardan ikisi yapılı olup biri halen boştur. Aziz Baba türbesi 2002 yılından itibaren ziyaret yeri haline getirilmiştir.

Ağacadağ ziyaret yeri Yozgat'a 18 km mesafede bulunan *Baltasarılar* köyünün doğusunda, köye 1,5 km uzaklıkta bulunan Ağacadağ tepesinde yer almaktadır[167]. Ağacadağ ziyaret yerinde sadece bir tane yatır yer alır. Etrafı taşlarla çevrili olan yatırda kimin yattığına dair her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer, eskiden beri ziyaret edilmektedir. Yatırın şehit bir kişiye ait olduğuna inanılır. Buraya yağmur duası, felçli hastaların iyileşmesi ve adak için ziyaretlerde bulunulur.

Hasan Baba türbesi Yozgat'a 25 km mesafede bulunan *Büyükincirli* köyünde, köy evleri arasında olup köyün doğu kısmında yer almaktadır. Çevre köyler tarafından fazla bilinmeyen ziyaret yeri, sadece köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Türbe olarak bilinen ziyaret yerinde üzeri çatılı bir yapı bulunmaktadır. Bina içi serili olup gelen ziyaretçilerin rahat edebilmeleri için

---

[166] Koçaker, agt.
[167] Koçaker, agt.

gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Hasan Baba ziyaret yeri bina içerisinde yer almaktadır.

Hızır Ethem Türbesi diye de anılan **Sapanlı Dede** ziyaret yeri, Yozgat'a 23 km mesafede bulunan *Büyükmahal* köyünün batısında olup köye 1,5 km uzaklıktaki sapanlı mevkiinde yer almaktadır[168]. Sapanlı Dede ziyaret yeri betonarme bir yapı olup üzeri çatılı ve iki göz odadan ibarettir. Odaların biri aş evi, diğeri de ziyaret yeri olarak kullanılmaktadır. Ziyaret yeri türbe olarak da bilinmektedir. Türbe içerisinde Hızır Hatem'e ait olduğuna inanılan bir tane kabir vardır. Burası Sapanlı Dede olarak bilinse de türbe üzerinde "Hızır Hatem" yazmaktadır. Türbe içerisinde temsili olarak 12 imamın resmi mevcuttur. Yine türbe içerisindeki kabrin ayakucunda yığılı çakıl taşları da bulunmaktadır. Türbede bulunan mezar üzerinde kağıtlara yazılıp bırakılmış dilekler yer almaktadır. Büyükmahal köyünde bir de cemevi bulunmaktadır.

Yeşil Tekke olarak bilinen ziyaret yeri Yozgat'a 37 km mesafede bulunan *Büyüknefes* köyünde, köyün doğusunda, köy evleriyle sınır konumda yer almaktadır. Yeşil renkte demir bir kapısı olan tekke, betondan yapılmış olup üzeri kubbe şeklindedir. Üç küçük penceresiyle tekke içerisinde iki tane mezar bulunmaktadır. Mezar taşının birinin üzerinde “Cafer-i Sadık Sırrı-hu Şehit yüzbaşı”, diğerinin üzerinde “Cafer-i

---

[168] Koçaker, agt.

Sadık'ın oğlu Hafız Şehit Ali Necip Sadık", yazmaktadır. Tekke birçok sebepten dolayı ziyaret edilmektedir. Diğer taraftan, mimari olarak çok özelliği olmayan köy çeşmesinin beden duvarlarında yer alan devşirme bloklar tarihi bakımdan önem taşımaktadır.

Hıdır Baba ziyaret yeri Yozgat'a 60 km mesafede bulunan *Çadırardıç* beldesinin kuzeyinde olup beldeye iki km uzaklıkta bulunan Ziyaret Tepesi üzerinde yer almaktadır[169]. Hıdır Babaya ait olduğuna inanılan ziyaret yerinde mezarın yeri belli değildir. Ancak ziyaret için belde halkı buraya ahşaptan üzeri çatılı bir bina yapmıştır. Bina içerisinde de her hangi bir mezar bulunmamaktadır. Binanın içi serili olup gelen ziyaretçiler burada namaz kılmaktadırlar. Hıdır Baba ziyaret yeri olarak bilinen bu yere kurak geçen yaz aylarında Çadırardıç sakinleri, yağmur duasına çıkarlar. Burada dua edip kurban keserler. Kesilen kurban pişirilip ziyarete gelen kişiler tarafından topluca yenilir.

Gül Baba ziyaret yeri ise Çadırardıç beldesi mezarlığı içerisinde yer almaktadır. Burada etrafı taşlarla çevrili bir mezar yer almaktadır. Gül Baba ziyaret yerine, daha çok belirli bir çağa geldiği halde, yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilir.

Kırklar ziyaret yeri Yozgat'a 20 km mesafede bulunan *Çallı* köyünün güneyinde, köye bir km uzaklıkta,

---

[169] Koçaker, agt.

ağaçlar arasında yer almaktadır[170]. Kırklar ziyaret yerinde sadece hilal şeklinde dizilmiş, büyük ve eski taşlar bulunmaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yerde, kırk kişinin yattığına inanılmaktadır. Burada yatan şahısların Kafkaslardan geldikleri kabul edilmektedir. Buranın Osmanpaşa'da bulunan Emirci Sultan'la bağlantısı olduğuna dair rivayetler de vardır.

Yozgat'a 55 km mesafede bulunan *Çatma* köyü içinde köy camisinin avlusunda bir türbe yer alır[171]. Hüsn-i Gülzari'nin ikinci halifesi olan **Molla İdris Efendi** 1895 yılında Erzurum'da dünyaya gelir[172]. Babası İsa Efendi, annesi ise Hünkar Hanımdır. İdris Efendi'nin çocukluğu ve gençliği Erzurum'da geçer. Kur'an-ı Kerim okumasını annesinden öğrenir. Erzurum'da çeşitli hocalardan dersler almış, yaşadığı çevrede 'Molla' olarak tanınmıştır.

Evlendikten sonra Yozgat'ın Çatma köyüne yerleşir. Çatma köyünde çiftçilikle uğraşır ve imamlık yapar. Yirmi yıl boyunca imamlık vazifesinden hiçbir ücret almaz. Çatma köyüne yakın mesafede bulunan Sungurlu'nun Müdü köyünde Hüsn-i Gülzari ile tanışmış, bu tanışma ile birlikte kendisinde tasavvufa karşı bir ilgi oluşmuş, intisap etmiş ve icazet almıştır.

---

[170] Koçaker, agt.
[171] Koçaker, agt.
[172] www.ussaki.info/molla-idris-gunes/

Vefatı sırasında çevresindekilere şeyhi Hüsn-i Gülzari'nin geleceğini söyler ve kısa zaman sonra Hüsn-i Gülzari ve birçok derviş yattığı odaya gelip zikre başlarlar. İdris Efendi bu zikir esnasında vefat eder.

Molla İdris Efendi'nin mezarı uzun süre yapılamayıp kaybolmaya yüz tutar. İdris Efendi Çorum'un Karakeçili Mahallesi'nden Mustafa Hoca'nın rüyasına girerek kabrinin yapılmasını ister. Mustafa Hoca, Çatma köyüne gelerek İdris Efendi'nin kabrini yaptırır.

Yıldız Doğan Türbesi Yozgat'a 20 km mesafede bulunan *Çorak* köyünün güneyinde köye 250 m mesafede bir tepenin üzerinde bulunmaktadır[173]. Kabrin ayak kısmında mum yakılabilmesi için küçük, üstü kapalı, ön tarafında küçük demir parmaklıklar bulunan bir mum yakma yeri vardır. Ayrıca türbenin yanında çaput bağlamak için dilek ağaçları da bulunmaktadır. Kabrin yanında içerisinde büyük bir ocak bulunan tek gözlü bir baraka mevcuttur. Bu baraka burada kurban kesen kişilerin yemeklerini rahat bir şekilde pişirip yiyebilmeleri için yapılmıştır.

Burada yatan zatın 12 İmama bağlı olduğuna inanılır. Kurak geçen yaz aylarında köy halkıyla beraber çevre köyler buraya yağmur duasına gelir. Dua ile birlikte burada kurban kesilir, kesilen kurban burada pişirilip

---

[173] Koçaker, agt.

topluca yenilir. Ayrıca herhangi bir adağı bulunan kişiler de buraya ziyarete gelmektedirler.

Hasan Dede Türbesi Yozgat'a üç km mesafede bulunan *Darıcı* köyünde bir evin önündeki bahçe içerisinde yer almaktadır. Küçük bir binadan oluşan türbenin duvarları tuğlayla örülmüş olup çamurla sıvanmıştır. Türbenin üzeri asma çatıyla kaplı olup içerisi dardır. Türbe içerisinde Hasan Dede'ye ait olduğuna inanılan bir mezar bulunmaktadır. Bina içerisinde adak olarak adanmış birçok allı yeşilli eşarplarla adak olarak adanan mumların yakılabileceği, mezarın başucunda, mermerden yapılma iki tane mumluk vardır. Ayrıca Hasan Dede'ye ait olduğuna inanılan bir tane resim bina içerisindeki direğe asılmıştır.

Hasan Dede'nin mezar taşında ‘Samut Oğullarından Haydar oğlu Hasan Eroğlu D. 17/03/1915 Ö. 23/06/1991 yazısı bulunmaktadır. Anlatılanlara göre, Hasan Dede aslen *Deremahal* köyündenmiş. Vasiyeti üzerine buraya gömülmüş. Burası köy halkıyla beraber çevre köylerden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Türbeye ziyarete gelenler öncelikle Hasan Dede’nin mezar taşını öperler. Türbeye eşarp bağlanır. Eğer kurban kesilmişse, birlikte yenilmeye çalışılır[174].

Ceçbaba ziyaret yeri Yozgat'a 30 km mesafede bulunan *Delihasanlı* köyünün kuzeyinde, köye bir km

---

[174] Rayman, agm.

uzaklıkta Ceçbaba mevkiinde yer almaktadır. Mezar ağaçlık bir yerdedir. Ceçbaba ziyaret yerinde etrafı eski ufak taşlarla çevrili bir mezar bulunur. Buraya konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar getirilmektedir. Ayrıca köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına gelmekte, dua edip kurban kesmektedir.

Mumunlu Ziyaret Yeri Yozgat'a 15 km uzaklıkta bulunan *Deremumlu* köyünün en yüksek tepesinde bulunmaktadır[175]. Köyün gerçek ismi de *Dereli'*dir. Köyün farklı bir tepede mezarlığı bulunmasına rağmen türbe etrafında yeni definler oluşmuştur.

Ebe Müslim ziyaret yeri Deremumlu köyünün güneyinde, köye bir km mesafede bulunan Mü'minli Baba Tepesi'nin üzerinde yer almaktadır. Ebe Müslim ziyaret yerinde biri taştan diğeri demir parmaklıklarla çevrili olmak üzere iki tane mezar yer almaktadır. Köyü kuş bakışı gören bu mezarlardan demir parmaklıklarla çevrili olanı Ebe Müslim'e aittir. Ebe Müslim'e ait olduğuna inanılan mezar taşı üzerinde, "aslının Yemenden geldiği III. asrın bitişi IV. asırda Deremumlu köyünde kalma Seyit Nizam'ın oğlu Dedesi Yusuf Şahin torunu Ebe Müslim olan Pir", diye yazmaktadır. Ziyarete genellikle genç kızlar gelmekte ve evliliklerinde hayırlı bir kısmet için dua ettikten sonra burada bulunan badem ağaçlarına isteklerinin yerine gelmesi için çaput bağlamaktadırlar.

---

[175] Kurt, agt.

Divan bu köyde kurulduğundan, köyün *Divanlı* ismini aldığı rivayet edilmektedir[176]. İl merkezine 10 km. mesafede bulunan köydeki cami kırma çatılı, sarı kesme taş bir yapıdır. Harime giriş kapısı üzerinde kitabesi vardır. IV. Mehmet'in (Avcı Mehmet) Silahtarı ve Kaptan-ı Deryası, Bozoklu Mustafa Paşa tarafından 1678-79 tarihinde yaptırılır[177]. Yapının etrafını çeviren geniş bir avlu vardır. Avluya batı ve güney kapılarından girilir. Yapının ön kısmında, altı tane yuvarlak ağaç direğe oturan, teras gibi yüksek bir sundurmalı son cemaat yeri bulunur. Caminin kuzey-batı köşesinde yer alan minare, kaidesindeki kitabeye göre 1326 yılında yapılmış olup ince ve çokgen gövdelidir.

---

[176] Acun, agm.

[177] Bozoklu, Bıyıklı ve Küçük Sipahi lakapları ile anılan Mustafa Paşa hakkında kaynaklar onu hak ve hukuka riayet eden, edepli, hizmetkârlarına karşı daima iyi muamelede bulunan, devlet işlerini bilmekle beraber "umûr-ı hâriciyye"si zayıf bir devlet adamı olarak tavsif eder. Ayrıca cömert olduğu, 1692'de Belgrad Seferi'ne giden orduya masraflarını kendisinin karşıladığı 500 süvari ve 200 piyade yazdığı belirtilir. Belgrad'ın kurtarılmasından sonra kale dışında tahribe uğramış bir camiyi tamir ettirdiği bilinmektedir. Vefatında (1698) Edirne'de Üç Şerefeli Cami hazîresine defnedilir. Oğlu Hüseyin Bey Tersane emini olmuştur. Mustafa Paşa, Bozoklu. Mücteba Uğurel. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 31

Yuvarlak kemerli bir kapıdan girilen harim, kıbleye dikey uzanan üç sahnlı bir düzen gösterir. Sahn aralarını iki sıra yuvarlak ağaç direkler ayırır. Harimi her duvarda ikişer tane olmak üzere sekiz dikdörtgen pencere aydınlatır. Mihrap yarım yuvarlak niş şeklindedir. Ayrıca harimde bir giriş ve iki yan duvara oturan mahfil bulunmaktadır. Mahfilin orta sahna bakan ön kısmı, balkon gibi çıkıntı yapar

İnce çıtalarla kasetlenen tavanın orta kısmı kare şeklinde göbeklendirilmiştir. Harimin en güzel süslemesi tavan göbeğinde görülür. Kare tavan göbeğini bir sıra kıvrım dallı çiçek motifleri ile bezenmiş bir bordür çerçeveler. Orta kısımda, üzerleri kalem işçiliği ile yapılmış kıvrım dallar, yapraklar ve çiçeklerle süslü altı kollu yıldızların oluşturduğu bir kompozisyon vardır. Ayrıca üst mahfilin arka duvar pervazında da bu şekilde bir süslemenin olduğu kalan ufak tefek parçalardan anlaşılır. Motifler kıvrımlı dallar, laleler, sümbüller ve papatyalardır. Kullanılan renkler ise siyah, turuncu, beyaz, kiremit ve kahve renkleridir.

Ahşap minberin yan yüzeylerinin vaktiyle, tavan göbeği gibi kalem işçiliği ile bezeli olduğu nakledilir. Fakat Temmuz 1975'te yapılan inceleme sırasında bu süslemelerin üzerinin bir ay önce yeşil boya ile kapatılmış olduğu öğrenilir. Bugün minbere dikkatle bakılacak olursa bu süsleme görülebilir. Yapı içinde ve dışında başka süsleme ile karşılaşılmaz.

Yozgat'a 15 km mesafede bulunan *Fakıbeyli* köyünün ortasında köy camisinin doğusunda camiye 150 m. uzaklıkta bir ziyaret yeri bulunmaktadır[178]. Türbe olarak bilinen ziyaret yerinde etrafı duvarlarla çevrili olan bahçe içerisinde bir mezar vardır. Yine bahçe içerisinde mezarın önünde, gelen ziyaretçilerin namaz kılabilmeleri için tek odalı çatılı bir yapı yer alır. Bu yapının yanında burayı ziyaret eden hastaların yıkanabilmeleri için bir banyo yeri mevcuttur.

Mehmed Şakir Suntay Efendi aslen Kayseri'nin Cami-i Kebir mahallesinden olup Yozgat'ın Gedikhasanlı köyüne yerleşmiş bir aileye mensuptur[179]. Kayseri'de Cücezadeler lakabıyla tanınan bu aileden gelen Ali Efendi'nin ortanca oğludur. 1853'de Yozgat'da doğar. Tahsiline ilk olarak doğduğu köyde başlayıp daha sonra Osman Paşa Medresesi'ni bitirir. Bilahare Kayseri'ye giderek Huand/Hunad Hatun Medresesi'nde eğitim ve öğretim görür. Orada tanınmış ulemadan müritzade Ali Efendi ve diğerlerinden icazetname alır ve Yozgat'a döner.

Mehmed Şakir Efendi Demirli Medrese'de hem Osmanlı döneminde, hem de Cumhuriyet döneminde müderrislik yapar. Okuduğu Osman Paşa Medresesi'nde bir süre müderrislik yaptıktan sonra medreselerin

---

[178] Koçaker, agt.
[179] http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/

kapatılmasıyla köyüne çekilerek İmam-Hatiplik yapar ve halkı irşada devam eder.

Din ilimlerinde, Arapça, Hadis ve özellikle Kur'an ve Tefsir'de vukufiyeti olan Şakir Efendi ruus (doktora) imtihanı vererek dersiam olur. Yozgat ve yöresinde yüzlerce öğrenci yetiştirir. Yozgatlı Mehmed İhsan Efendi (ö.1961) Dersiam Gedikhasanlı Mehmed Şakir Efendi'den de icazet almıştır. Mısır'da vefat eden Mehmed İhsan Efendi, istiklal marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'un da yakın arkadaşıdır[180].

Topaçlı Hacı Efendi, Hacı Azizzade İhsan Efendi, Eski Yozgat müftüsü Mehmet Hulusi Efendi, Poyrazlı Muharrem Efendi, Araplılı Abdullah Efendi, Divanlılı Abdullah Efendi ve Şeyhzade Ahmed Efendi bilinen talebelerindendir[181].

Mehmet Şakir Efendi vücutça sıhhatli olmasına rağmen ömrünün son yıllarında iki gözünü birden kaybeder. Kendisi Nakşibendi tarikatına mensup kamil bir mürşittir. Kerametleri ve menkıbeleri halk arasında dilden dile dolaşan Mehmet Şakir Efendi 1937 yılında *Gedikhasanlı* köyünde vefat eder ve köy kabristanlığına

---

[180] Oral, agm. Oğlu Ekmeleddin Mehmet İhsanoğlu, Türk bilim tarihi profesörü, akademisyen, diplomat, siyasetçi ve yazardır. 2004 ve 2014 yılları arasında Birleşmiş Milletler'den sonra ikinci büyük uluslararası örgüt olan İslam İşbirliği Teşkilatı'nın genel sekreterliğini sürdürmüştür.
[181] Yüner, agt.

defnedilir. Mezarı sevenleri tarafından ziyaretgah olarak yaptırılmış olup günümüzde de ziyaret edilmektedir.

Güllük köyü Güllük ziyaret yeri köyün merkezinde olup, köy halkının mezarlarından oluşmaktadır[182]. Ziyaret yerinin etrafı ve üzeri kapatılmış ve içine halı döşenmiş olup ziyaret yerinde Hacı Bektaş Veli, Hz. Ali fotoğrafları asılıdır. Ali Büyük Türbesi (1) ziyaret yeri köyün yüksek tepesine konuşlandırılmıştır. Hem ziyaret yerinin içinde hem de ziyaret yerinin dışında dal ve çalılara bağlanmış çaputlar vardır. Diğer Ali Büyük (2) Ziyaret yerinde ise sadece bir mezar bulunmaktadır. Onun da etrafı ve üstü kapatılmış durumdadır. İçerisinde yine Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'nin fotoğrafları vardır.

İl merkezine 20 km mesafede bulunan *Güllük* köyünün güneyinde, köye bir km uzaklıkta **Elibüyük** türbesi bulunmaktadır[183]. Türbenin mezar taşına şöyle yazılmıştır. "Aslı Yemen'den gelme Şah Hüseyinoğlu Ali Ekber, IV. Asırda burada şehit düşmüştür." Çevre köylerden buraya yağmur duası için gelinir. Kesilen kurbanlar topluca yenir.

Türbe tek odadan ibaret olup üzeri asma çatılı betonarme bir yapıdan ibarettir. Yapı içerisinde biri Elibüyük olarak bilinen şahsa, diğeri de Ali oğlu Hüseyin Erciyes'e ait olmak üzere iki tane mezar bulunmaktadır. Elibüyük'e ait mezarın etrafı demir parmaklıklarla çevrili

---

[182] Kurt, agt.
[183] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

olup mermerden yapılmadır. Çevre köylerden de ziyaretçisi bulunan bu yer daha çok köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Kırtıllı Baba ziyaret yeri Yozgat'a 35 km mesafede bulunan *Gülyayla* köyünün batısında, köye iki km uzaklıkta bulunan Kırtıllı tepesinin üzerinde yer almaktadır[184]. Ziyaret yeri tek odalı bir binadan ibaret olup bina içerisinde bir tane mezar vardır. Köy halkı, kurak geçen yaz aylarında buraya yağmur duasına çıkar. Burada dua edip kurban kesilir. Kesilen kurban burada pişirilip topluca yenilir.

Dede ziyaret yeri Yozgat'a 26 km mesafede bulunan *İşleğen* köyünün güneyinde, köye üç km uzaklıkta tepenin üzerinde Dede Mevkiinde yer almaktadır.

Etrafı duvarlarla çevrilidir. Yakın zamanda define avcıları tarafından altın arama maksadı ile bazı yerleri kazılmış ve geri kapatılmıştır. Dede Ziyaret yerine daha çok çocuğu olmayan kadınlarla felçli hastalar gelmektedir. Ayrıca köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına buraya gelir ve dualar edilir, kurban kesilir. İnanışa göre, Dede ziyaret yerinin toprağı şifalı kabul edilir. Bu toprak tuza ve suya katılıp şifa amaçlı olarak hayvanlara yedirilir, böcekler zarar vermesin diye tarlalara atılır.

---

[184] Koçaker, agt.

Çataltepe ziyaret yeri Yozgat'a 47 km mesafede bulunan *Karalar* köyünün doğusunda köye 1,5 km uzaklıkta bulunan Çataltepe mevkiinde yer almaktadır. Burada herhangi bir bina olmayıp etrafı taşlarla çevrili sadece bir mezar bulunmaktadır. Bu yer eskiden beri köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Yeli, sızısı ve ağrısı bulunanların burayı ziyaretle şifa bulacaklarına inanılır. Her hangi bir yeri ağrıyan veya yel ve sızısı bulunanlar burayı ziyaret eder, buradan bir taş alıp tepeden aşağıya atar. Arkasından da, "yelim sızım burada kalsın", der.

Karaziyaret Yozgat'a 16 km mesafede bulunan *Kırım* köyünün güney doğusunda olup köye üç km uzaklıkta, ziyaret tepesinin üzerinde yer almaktadır[185]. Burada her hangi bir bina bulunmayıp taşları eski olan iki tane mezar vardır. Köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duası için buraya gelir. Topluca dua edilip kurban kesilir. Kesilen kurban burada pişirilip yenilir. Ayrıca felç hastalarıyla belirli bir çağa geldiği halde konuşamayan çocuklar da buraya getirilir. Daha birçok hastalıktan dolayı da burası ziyaret edilmektedir.

Bulgurcu Veli Ağa türbesi il merkezine 26 km. mesafede bulunan *Kaşkışla* köyündedir[186]. Tek odalı ve üzeri çatılıdır. Anlatılır ki, Veli Ağa bir gün tarlaya

[185] Koçaker, agt.
[186] Rayman, agm.

giderken ekmek için buğday yerine bulgur götürmüş ve sonra da adı 'Bulgurcu Veli Ağa' olarak kalmıştır.

Ziyaret yeri köyün yüksek tepesinde bulunmaktadır[187]. İç kısmında Atatürk'ün, Hz. Ali'nin, Hacı Bektaş Veli'nin fotoğrafları ve geyik figürlü bir bez asılıdır. Ayrıca Türk bayrağı da vardır. Mum yakmak için özenle hazırlanmış mumluk da ziyaret yerinin içinde hazır bulunmaktadır.

Samutlu Veli Ağa Türbesi *Kışla* köyünün yüksek tepesinde bulunmaktadır[188]. Türbe etrafı kapatılmış durumdadır. İçerisi de oturmak için minderlerle ve halılarla donatılmıştır. Ayrıca namazlağı, tespih, dilekte bulunmak için dilek taşları ve dilekleri yazmak için bir defter bulunmaktadır. Defter içerisinde genel anlamda yatırda yatan zatın "yüzü suyu hürmetine" Allah'dan dilenen dilekler yazılmıştır. Türbede yeşil bir kumaş ve kumaş üzerine bırakılmış bir makas vardır. Kaşkışla köyündeki türbede yatan zat ile aynı kişi olduğu da ileri sürülür.

Yozgat'a bağlı, şehrin kuzeydoğusunda 15 km. mesafede, bir vadi içerisindeki *Kızıltepe* köyünün tam ortasında yer alan cami, ufak bir ev görünümlü, kırma çatılı, moloz taş bir yapıdır. Harime giriş kapısının sol üst köşesinde kitabesi vardır. Bu kitabeye göre, H. 1232/M. 1816-1817 tarihinde Halil Ağa'nın karısı Ayşe Hanım

---

187 Kurt, agt.
188 Kurt, agt.

tarafından yaptırılmıştır. Giriş kısmında, doğu yönüne iki kare kesitli direkle açılan bir son cemaat mahalli yer alır. Son cemaat yerinin batı kısmı ince bir duvarla kapatılarak bir mekan oluşturulmuştur. Harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir.

Harim, dikdörtgen planlı olup düz tavanlıdır. Harimin kuzeyinde ufak bir mahfil bulunur. Mahfilin orta kısmı güneye doğru balkon çıkıntısı yapar. İç mekanı, doğuda kareye yakın, içten dışa doğru daralan iki, güneyde de yine içten dışa doğru daralan iki dikdörtgen pencere aydınlatır. Çok sade bir görünümü olan yapının içinde ve dışında herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Mihrabı, basit yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minberi ise, çok iptidaidir.

Halil Dede diye bilinen Halil Aslan'ın türbesi, Yozgat Sorgun yolu üzerinde, Yozgat'a yedi km mesafede olan *Köçekkömü* köyü mezarlığı içerisinde yer almaktadır. Köylüler burayı genellikle Perşembe günleri ziyaret edip adaklarda bulunur ve adamış oldukları mumları burada yakarlar.

Hüso Baba ziyaret yeri Yozgat'a yedi km mesafede bulunan *Köçekkömü* köyünün mezarlığında yer almaktadır[189]. Anlatılanlara göre Hüso Baba, hastalığı için Yozgat'taki hastaneye giderken yolda vefat etmiş ve buraya gömülmüştür. Hüso Baba ziyaret yeri, çevre

---

189 Koçaker, agt.

köylerde fazla tanınmış olmayıp daha çok köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Körpeli Baba türbesi Yozgat'a 45 km mesafede bulunan *Körpeli* Köyünün batısında olup ziyaret yeri köy evleriyle bitişik konumdadır[190]. Türbe, eski taştan kubbe şeklinde yapılmış olup çapı 4-5 m çapındadır. Kubbe üzerinde türbenin havalanması için ufak bir delik bulunmaktadır. Körpeli Baba türbesinin yanında bir de **Sulu Türbe** yer almaktadır. Bu türbenin girişi ise mağara şeklinde olup içerisinde su vardır. Ayrıca türbenin yanında dilek ağacı niyetine kullanılan iğde ağaçları bulunmaktadır. Türbeyi oluşturan taşlar üzerinde hangi millete ait olduğu belli olmayan bir takım yazılar da vardır. Körpeli Baba türbesi, köy halkının yanı sıra çevre köylerde ve komşu illerde de fazlaca tanınmıştır. Bu yüzden pek çok ziyaretçisi bulunmakta ve her türlü rahatsızlık için ziyaret edilmektedir.

Körpeli Baba ziyaret yerinin yanında bulunan Sulu Türbe, özellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir[191]. İnanışa göre çocuğu olmayan kadınlar burayı ziyaret ettiklerinde ve türbenin içerisindeki suya baktıklarında, eğer çocukları olacaksa, beşik görürlermiş. Ziyaretçilerin burada bulunan suyla banyo yaptıkları ve şifa amaçlı suyu içtikleri, uzak yerlerden gelenlerinde bidonlarla bu sudan götürdükleri belirtilmektedir.

---

[190] Koçaker, agt.

[191] Koçaker, agt.

Köseyusuflu köyü, Yozgat'ın güneybatısında, il merkezine 11 km. Yozgat - Ankara yoluna 4 km. mesafede kurulmuş büyük bir köydür. Cami, uzaklardan görülebilen minaresi ile dikkati çeker. Geniş bir avlu ortasında kurulmuş, çadır çatılı moloz taş bir yapıdır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi bulunur. Kitabesine göre cami, 1796 yılında Çapanoğlu Süleyman Bey'in yardımcısı Abdullah Ağa tarafından yaptırılmıştır. Geniş bir avlu ortasında kurulmuş olan bu yapı, büyük bir ev görünümündedir. Avlunun üç tarafını (batı tarafı hariç) 24 odalı medrese hücreleri çevirmekte iken, bugün sadece güney tarafında, tamamen yenilenmiş kerpiçten medresenin yatakhane kısmı ile güney-doğu kısmında, kare planlı üzeri aynalı tonozla örtülü ufak kütüphane deposu ayakta kalmıştır. Abdullah Ağa 1801 tarihinde yaklaşık 500 öğrencinin ders gördüğü medrese ve camie çeşitli gayrı menkuller vakfeder[192].

Altı yıl eğitim süreli medreseye Konya ve Karaman gibi uzak yerlerden öğrenci gelmekte, burası bölgede yüksek dini eğitim vermektedir[193]. Şair ve devlet adamı Mehmet Akif Paşa (ö. 1845)'nın Köseyusuflu Medresesi'nde yüksek eğitim ve öğrenimini yapması, Çorum Hıdırlık'ta medfun, hadisçi ve mutasavvıf Yusuf Bahri Efendi'nin (ö. 1825) bu medrese ile diyaloğunun sürmesi, buranın değerini belirtmesinin yanında hadis

---

192 Keleş, agt.
193 Osman Oral. Yozgat Halkının Dînî Anlayış Ve İnançlarına Katkı Veren Medrese, Zâviye Ve Âlimler

öğretimine verilen önemi de göstermektedir[194]. 1898 Maarif Salnamesi'nde müderrisi Hacı Salih Efendi olarak görünen medresenin 150 öğrencisi olduğu belirtilir[195].

Cevahir Ali Efendi Camii'nde olduğu gibi, önü sonradan kapatılan üç bölümlü son cemaat yerine dikdörtgen bir kapıdan, buradan harime ise, yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Harim, kareye yakın dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. İç mekanı, her duvarda ikişer tane, dıştan içe doğru genişleyen, dikdörtgen sekiz pencere ile vitray pencereler aydınlatır. Harimin gerisinde, Cevahir Ali Efendi Camii'nin mahfil planına çok benzeyen bir mahfil bulunur. Güneye doğru uzanan iki üst galeriyi birbirlerine bağdadi kemerlerle bağlanmış yedi tane, ince uzun sütunceler taşımaktadır. Bu galerilerin alt kısmı 'S' profille duvarlara tutturulmuştur. Eskiden bu kısımlarda şerit manzara resimleri bulunmakta iken, yapılan onarımlar sonunda bunlar tamamen kaybolmuştur.

Yapı dışında hiç bir süsleme unsuruna rastlanmaz. Harim içinde ise yer yer bozulmuş vitray pencerelerle ve kasetli tavan görülür. İnce çıtalarla karelere ayrılmış tavanın orta kısmında ufak ongen bir göbek vardır. Ongenin kenarları ajur tekniğiyle yapılmış fisto motifi ile

---

194 Yusuf Bahri Efendi hakkında Evliyalar Şehri Çorum'a bkn.
195Ali Açıkel. II. Abdülhamid Devri Eğitim Politikası'nın Taşraya Yansıması:Yozgat Sancağı Örneği

işlenmiştir. Tavan göbeğinin içi, çıtalarla yıldız ve geometrik şekillere ayrılmıştır.

Mihrap, yarım yuvarlak silindir gövdeli, sivri kemerli ve istiridye kabuğu gibi kavsaralıdır. Minber, çok sadedir. Sadece korkuluk duvarları kasetleme tekniğiyle yapılmış geometrik süslerden oluşturulmuştur.

İlyas Ağa yatırı Yozgat'a dokuz km mesafede bulunan *Kuyumcu* köyünün güney batısında bulunup köye 1,5 km uzaklıkta yer almaktadır. Tekke olarak da bilinen İlyas Ağa yatırı, yanında bir aşevi ve iki tuvalet yer almaktadır. Hakkında kesin bilgiye sahip olunmamasına rağmen rivayetlere göre, İlyas Ağa Hacı Bektaş soyundan olup Feyzullah Çelebi (1676-1759)'nin torunudur. l800'lü yıllarda yaşamıştır. Tekke şeklindeki bu ziyaret yeri diğer günlerle beraber özellikle her yılın Hızır İlyas (6 Mayıs) günü ziyaret edilmektedir. Köy halkı buraya yağmur duasına çıkıp kurban keserler. Kesilen bu kurban, köy halkı tarafından topluca yenilir.

Piri Baba ziyaret yeri Yozgat'a 17 km mesafede bulunan *Mezra* köyünün güney doğusunda, köy ilkokulunun yanında yer almaktadır[196]. Çatılı ve içi serili olan ziyaret yerinde bir mezar bulunur. Mezar taşı üzerinde yazı yoktur. Ziyaret yerinde Hz. Ali ile birlikte on iki imamın resimleri vardır. Ziyaret yerinin bitişiğinde gelen ziyaretçilerin kurban ve yemek konusunda rahat

[196] Koçaker, agt.

edebilmeleri için bir oda daha yer alır. Piri Baba ziyaret yeri birçok sebepten dolayı ziyaret edilmektedir.

Yozgat'a 22 km mesafede bulunan *Musabeyli* bucağı içerisinde, karakolun karşısında yer almaktadır. Türbeye ait betondan yapılma, demir kapılı, içi serili bir bina bulunmaktadır[197]. Bina içerisinde bir tane mezar yer almaktadır. Türbenin içerisinde bulunan yazıda burada yatan zatın Allah dostlarından biri olduğu kaydedilir.

Kul Emin ziyaret yeri Yozgat'a 15 km mesafede bulunan *Pembecik* köyünün güney doğusundaki köy mezarlığının batı tarafında olup mezarlığa 50 m uzaklıktadır. Mezarlıkla türbe arasında bir yol bulunmaktadır. Mermerden yapılan mezarın görünümü etkileyicidir.

Burası eskiden beri ziyaret edilmektedir. Gül Emin, rivayetlere göre 18. yüzyılda yaşamış, gayb erenlerinden bir halk aşığıdır. Varlığı bilinen en eski Yozgat'lı şairlerden biri olan Kul Emin, Yozgat'ın *Pempecik* köyünde yaşamıştır. Hakkında anlatılan menkıbelerde dini bir şahsiyet olarak karşımıza çıkan Kul Emin'in, hayatını köyünde çiftçilik yaparak geçirdiği rivayet edilmektedir. Kul Emin'in şiirlerinden Bektaşi tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır.

Erdal makalesinde, Aşık Karacaoğlan ve Kul Emin'in Yozgat'taki ziyaret yerlerinden hareketle iki

---

[197] Koçaker, agt.

halk şairinin veliye dönüşümü, velilik kültü, ziyaret yeri fenomeni, veli kavramları üzerinde durur[198].

Çıplak Ali Ocağı Yozgat'a 15 km mesafede bulunan *Pempecik* (eski ismi Pambucak) köyünün içinde cemevinin batısında ve cemevine 100 m uzaklıkta yer almaktadır.

Çıplak Ali Ocağı'nın sadece üç tarafı duvarlarla örülü avluyu andırır bir görünümü vardır. Duvar oyukları içerisinde mum yakma yerleri de bulunmaktadır. 1700'lü yıllardan beri ziyaret edildiği düşünülen Çıplak Ali Ocağı, genellikle felçli hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. Adağı olan kişiler burada adaklarını yerine getirirler, (üç veya beş mum yakma gibi) kurbanı olanlar kurban keserler. Adak olarak sunulan mumlar genellikle Cuma akşamları yakılmaktadır.

Dilek Dede ziyaret yeri Yozgat'a 15 km mesafede bulunan *Salmafakılı* köyünün güneyinde, köyün eski mezarlığının içerisinde yer almaktadır. Küçük, üzeri ahşap asma çatı ile örtülü ziyaret yeri içerisinde bir tane mezar bulunmaktadır. Bina içerisinde bulunan mezar taşı üzerinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Ayrıca bina içerisinde yer alan bu ziyaret yerinde abdest alma ve namaz kılma yerleri de bulunur.

---

[198] Tuğçe Erdal. Ziyaret Yerleri Bağlamında Âşıklık İle Veli Kültünün Birleşimi

Işık Baba ziyaret yeri Yozgat'a dört km mesafede bulunan *Sarıhacılı* köyü içerisinde olup köyün kuzey tarafında bulunmaktadır[199]. Ziyaret yerinin etrafı kare şeklinde duvarlarla çevrilidir ve duvar içi dolma toprakla kapatılmıştır. Üzeri açık olan duvarlar arasında eski taştan mezar taşı bulunan ve Işık Baba'ya ait olduğuna inanılan bir tane mezar yer almaktadır. Işık Baba ziyaret yerinin çevre köylerden pek fazla ziyaretçisi olmayıp daha çok köy halkı tarafından özellikle bayram günleri ziyaret edilmektedir.

Buraya genellikle yürüme çağına geldiği halde yürüyemeyen çocuklar getirilir. Bu çocuklar türbenin çevresinde üç defa döndürülür[200].

Geyik Baba ziyaret yeri Yozgat'a 22 km mesafede bulunan *Sarımbey* köyünün batısında köye bir km uzaklıkta bulunan Geyik Baba mevkiinde, köyü kuş bakışı gören bir meşe ağacının altında yer almaktadır. Mezar, mermerden yapılmış olup üç metre güneyinde küçük taşların arasında mum yakma yerleri bulunmaktadır. Ayrıca gelen ziyaretçiler buraya bir eser bırakmak amacıyla burada bulunan küçük taşlara çaput bağlamaktadırlar.

Menkıbeye göre, Geyik Baba tek öküzle tarla sürmeye gidermiş. Tarlayı sürmeye başlamadan önce bir geyik gelirmiş. Geyik Baba bu gelen geyiği öküzün

---

199 Koçaker, agt.

200 Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

yanına koşarmış ve tarlasını sürermiş. Akşam köye geleceği zaman geyiği serbest bırakırmış. Ertesi gün olaylar aynı şekilde devam edermiş.

Sarımbey köyünde iki ziyaret yerinin ikisi de köyün yüksek tepesinde bulunmaktadır.

İl merkezine 40 km. mesafede bulunan *Sarınınören* köyündeki ziyaret yeri köyün en yüksek tepesinde bulunmaktadır[201]. Etrafı ve üstü diğer Alevi köylerindeki ziyaret yerlerinde olduğu gibi kapatılmış durumdadır. Türbenin iç kısmında oturulacak yerler yoktur, fakat türbe etrafında çalılıktan başka ağaç olmadığı için türbe içine bir halat bağlanmış ve çaputlar bu halata bağlanmıştır. Türbenin hem dışında hem içinde mumlar yakılmıştır.

Satı Ana tekkesi Yozgat'a 35 km mesafede bulunan *Sarınınören* köyünün güneybatısında, köye 250 m uzaklıktaki ziyaret tepesi üzerinde yer almaktadır[202]. Satı Ana Tekkesi, küçük taşlarla örülmüş bakımsız bir yapı görünümündedir. Tekke içerisinde bir tane mezar yer almaktadır. Burada direklere bağlı sicimler mevcuttur. Sicimler üzerine atılmış renkli eşarplar yer almaktadır. Tekkenin 100 m yukarısında ‘ziyaretin çeşmesi’ adında bir su bulunmaktadır.

---

[201] Kurt, agt.
[202] Koçaker, agt.

Molla Osman Türbesi Yozgat merkeze giderken *Sekili* köyünün çıkışında yer almaktadır[203]. Türbe etrafında anlatılara göre sonradan oluşturulmuş bir mezarlık vardır. Ayrıca ziyaretçiler için küçük bir mescit yapılmıştır. Mescidin olmasına rağmen türbe içerisinde de namaz kılmak için namazlağı ve tespihler de mevcuttur.

Tayfur Baba ziyaret yeri Yozgat'a 25 km mesafede bulunan *Tayfur* köyü içerisinde, köy camisinin doğusunda, camiye 100 m uzaklıkta bir bahçenin içersindedir[204]. Burası ahşap bir yapıdır. İçerisinde iki tane mezar vardır. Birisinin Tayfur Baba'ya ait olduğuna inanılmaktadır. Tayfur Baba'nın köyün kurucularından olduğu tahmin edilmektedir. Tayfur Baba ziyaret yeri, çevre köylerde fazla tanınmış olmayıp daha çok köy sakinleri tarafından ziyaret edilmektedir.

Pir Hüsniye Ana Türbesi Yozgat'a 10 km mesafede bulunan *Tayıp* köyünün batı tarafındaki Höyük Tepesinin üzerindedir[205]. Pir Hüsniye Ana'nın, "IV. asırda Yemen'den gelip burada kalan Şah Hüseyin'in torunu, Ali Asker'in kızı olduğu", rivayet edilmektedir[206].

---

[203] Kurt, agt.
[204] Koçaker, agt.
[205] Koçaker, agt.
[206] Ali Asker, babası Hz. Hüseyin ve 72 kişiyle beraber Kerbela'da şehit olur. 2013'teki bir haber, kabrinin Edirne'de olduğu ile ilgilidir. Selimiye camiisinin tam karşısında dört yol ağzındadır.

Yağ Baba ziyaret yeri Yozgat'a 30 km mesafede bulunan *Tekkeyenicesi* köyünün batısında, köye dört km uzakta, Yağ Baba mevkiinde yer almaktadır[207]. Ziyaret yerinde sadece bir mezar bulunmaktadır. Ancak mezarda kimin yattığı bilinmemektedir. Diğer taraftan, muhtemelen 19. yüzyılda yapılmış olan köy camiinin duvarları neredeyse tamamen kalem işi süslerle donatılmıştır. Caminin kuzey kısmı fevkaniye kadar kısmen yıkılmıştır.

Köseyusuflu Medresesinin, bir ara hocalar arasında anlaşmazlık çıkması üzerine bölündüğü, buradan ayrılan hocalardan Hacı Ömer Efendi ile Oflu Hüseyin Efendi'nin yine Yozgat'a bağlı *Topaç* köyüne gidip, orada bir medrese tesis edip derse devam ettikleri nakledilir.

İl merkezine 18 km. mesafede bulunan Topaç köyündeki medrese, hayır sahiplerinin yardımıyla Mehmet Arif Efendi b. Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. 12 odadan meydana gelen medresenin vakıf tarihi olan 1904'ten önce inşa edilmiş olması muhtemeldir[208]. Medresenin vakıfları banisi Mehmet Arif Efendi tarafından vakfedilen nakid 1000 kuruştan ibarettir. Bu nakid, mütevelli tarafından istirhab olunup, nemasından medresenin tamir ve bakımı yapılacaktır. Gelirin fazlası ise cihet-i tevliyete meşruttur.

---

[207] Koçaker, agt.
[208] Keleş, agt.

Topaç köyündeki 1823 tarihli Abdullah Ağa Camiinin vaiz kürsüsü ve minberi ahşap işçiliğinin güzel örneklerindendir. Üzeri boyanmıştır. Mihrap kalemişi bezemelerle süslenmiştir. Son cemaat yeri taş kolon üzerine ahşap kirişleme olarak yapılmıştır. Sonradan son cemaat yeri kapatılmıştır. Giriş kapısı kemerlidir ve üzerinde kitabesi bulunmaktadır.

Cadılı Dede ve **Ahmet**'in Türbeleri, Yozgat'a 18 km mesafede bulunan Topaç köyünün doğusunda, köye 1,5 km uzaklıkta, köyü kuş bakışı seyreden iki ziyaret yeri olarak aralarında yaklaşık 1 km uzaklık bulunan ayrı ayrı tepelerin üzerinde meşe ağaçlarının altında yer almaktadır[209]. Ziyaret yerlerine ait herhangi bir bina bulunmayıp mezar olduğuna inanılan her iki ziyaret yerinin de etrafı taşlarla çevrilidir. İki ziyaret yeri arasında bir de çeşme bulunmaktadır.

Cadılı Dede ve Ahmet'in Türbe olarak bilinen ziyaret yerleri daha çok çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca her hangi bir adakta bulunmak isteyen kişiler de ziyarette bulunup burada bulunan ağaçlara çaput bağlamaktadırlar.

Türkmensarılar köyü, Yozgat'a 30 km. mesafede, Yozgat-Alaca yolunun 3 km. batısında, koruluklarla kaplı küçük bir vadi içerisinde yer alır[210]. Cami, köye giren yolun diğer yakasında, kırma çatılı, oluklu kiremitli,

---

209 Koçaker, agt.
210 Acun, agm.

minaresiz, büyük bir ev görünümünde moloz taştan yapılmış bakımsız ufak bir yapıdır. Camiye giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunur. Bu kitabeye göre, cami 1786 senesinde Çapanoğlu Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin ön kısmında, iki ağaç direk üzerine oturan, üzeri harim çatısıyla birlikte örtülmüş, önü parmaklıkla kapatılmış, dört basamakla çıkılan, sundurmalı bir son cemaat kısmı bulunur. Buradan harime yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Harim dikdörtgen planlı, düz tavanlı ufak bir mekandır. Bu iç mekanı, birer tane yan duvarlarda, iki tane de güney duvarda olmak üzere dört ufak, dıştan içe doğru genişleyen dikdörtgen pencere aydınlatır. Harimin kuzey tarafında, iki büyük ve iki ufak kare kesitli ağaç direklere ve duvarlara oturan, ön kısmının ortası güneye doğru balkon gibi çıkıntı yapan bir mahfil bulunur. Mahfil altının ön kısmı tahta parmaklıkla kapatılmıştır.

Çok basit görünüşlü olan bu yapı içinde ve dışında pek az süsleme yer alır. Dışta sadece yuvarlak kapı kemerini çevreleyen, ufak yuvarlak daireler içinde çok küçük üçgen prizmalara ve geometrik şekillere rastlanır. Bu süslemeler alçı üzerine baskı ile yapılmıştır. Harim içinde de, mahfilin güneye bakan kiriş uçları 'S' kıvrımlı bir şekilde pahlanmıştır. Ayrıca dışarı çıkıntı yapan balkonun alt kısmı fisto gibi süslenmiştir. Mihrap düz bir niş şeklindedir. Minber ise, harimin güney-batı duvarına yapışık, yan yüzeyi yamalı gibi tahta parçalarının

çakılmasıyla oluşturulmuş hantal görünüşlü bir yapıya sahiptir.

Yassıhöyük köyünde **Durna Dede** türbesi Zöhre Ana tarafından düzenlenmiştir[211]. Türbede kurban kesme, mum yakma, yağmur duasına çıkma ve çaput bağlama gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir[212]. Anlatıldığına göre türbedeki ermiş kişi yapılması istenilen yolun türbe yanından geçmesine izin vermemiştir. Yassıhöyük köyünde iki ziyaret yeri bulunmaktadır. Durna Dede'yi Zöhre Ana düzenlemiştir, fakat Dokuz Dede Ziyaret yeri Durna Dede kadar bakımlı değildir.

---

211 Kurt, agt.

212 Zöhre Ana (Süheyla) Yozgat'ın Köçekkömü köyünde dünyaya gelir (1957). Yaşayan tek Ehl-i Beyt evliyası olarak anılır.

Akdağmadeni Evliyaları

Akdağmadeni, kuruluşu itibariyle Yozgat'ın en eski kazalarından biridir[213]. İlçe merkezi 1815 yılına kadar ormanlık bir alandır. Bu tarihte Akdağ civarında bulunan kurşun madenini işletmek üzere Bozok Sancağına bağlı idari yetkiye haiz bir çinko-kurşun işletme müdürlüğü kurulur. Bu işletmeden dolayı *Maden* kelimesi yerleşim yerinin ilk ismi olarak kullanılmaya başlanır. Maden ocaklarında çalışmak üzere civar köyler dışında, başta Trabzon, Gümüşhane, Ahıska ve Arapgir'den olmak üzere bölgeye sanatkar ustalar ve işçiler gelir. Daha sonra İstanbul'dan Rumlar ve doğudan Ermeniler gelerek buraya yerleşirler. Dolayısıyla ilçenin ilk yerleşimcileri arasında Müslümanlar, Hristiyan Rumlar ve Ermeniler, Türk Ortodokslar ile Gümüşhane Torul'dan gelen gizli Hristiyanlar bulunmaktadır.

Akdağmadeni kaza oluncaya kadar civar köyler, Bozok Sancağının Karahisar Behramşah kazasına (şimdiki Çepni köyü) bağlıdır. Göçlerle birlikte nüfusu hızla çoğalınca, Maden 1860 yılında Karahisar Behramşah kazasına bağlı bir nahiye yapılır ve *Akdağmadeni* adını alır. 1871 yılında ise kaza yapılarak Yozgat'a bağlanır. 93 Harbi diye bilinen Osmanlı-Rus Savaşında (1876-1877) Rus zulmünden kaçarak buraya

---

[213] Ali Osman Kurt. Kültürler Kavşağı Akdağmadeni'nin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi

yerleşen Kafkas muhaciri Ahıska Türklerinin yaşadığı yere *Ahishavi Mahallesi* denilir.

II. Mahmud döneminde İstanbul'dan buraya göç eden Rumların yerleştiği bölgeye *İstanbulluoğlu Mahallesi* adı verilmiştir. Merkez mahallelerinden birisinin adı *Tahmaz Mahallesi*'dir. Bir papazın ismine nispetle bu adın verildiği söylenmektedir. Yakın zaman önce mahallenin ismi *Yeşildere* olarak değiştirilir. Bu mahallede Rumlara ait kiliseler ve tarihi binalar bulunmaktadır. Kiliseler harabe durumdadır.

İstavriler adı verilen bir kabilenin maden ocaklarında çalışmak üzere, Trabzon'a bağlı Gümüşhane sancağının Torul kazasından gelerek Akdağmadeni'nin *İstavri* Mahallesiyle Başçatak ve Aktaş köylerinde iskan edildikleri nakledilmektedir. Buna göre merkez mahallelerden birinin adının geçmişte *İstavri* olduğu, daha sonra değiştirildiği veya unutulduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Gümüşhane'nin *İstavros* Mahallesi, kazası Torul'un ise *İstavri* (bugünkü adı *Uğurtaşı*) adında bir köyü vardır. Bu köyde yaşayan Rum nüfusunun bir bölümünün 1830'larda madenlerde çalışmak üzere Akdağmadeni'ne göç ettiklerinden söz edilmektedir. İstavriler burada sıkıntıya düşmemeleri için sicil kayıtlarına Müslüman olarak kaydedilmiş, çocuklarının okuması için burada okullar inşa edilmiştir. İstavrilerin zahiren Müslüman gözüküp gizliden Rum Ortodoks ayini yaptıkları, Trabzon'dan hoca kılığında papaz getirtip çocuklarını vaftiz ettirdikleri, gençleri

evlendirdikleri iddia edilmektedir. Onlar, 93 Harbi sonrasında hem camiye hem de kiliseye giderek iki dinin de ibadet ve ayinlerine katılmışlardır. İddialara göre İstavrilerin Hristiyanlığa dönmesinde Gümüşhane metropolitinin etkisi büyük olmuştur. Hristiyan olunca bu metropolitliğe bağlanmışlardır. Tanzimat Fermanı'yla gayrimüslim tebaaya bir takım haklar tanınır. Bu tarihten sonra Osmanlı topraklarında din değiştirme olayları artar. Din değiştirmelerden biri de Akdağmadeni'nde yaşayan *İstavri* kabilesi olmuştur. Resmi kayıtlarda Müslüman olarak tescil edildikleri için Hristiyan oldukları yönündeki iddiaları kabul görmemiştir. Devlet yetkilileri durumlarını inceleyip Müslüman oldukları, askerlik vazifesini yapmamak için böyle davrandıkları sonucuna varmıştır. Bu konu Osmanlı Devleti'ni otuz beş yıl (1880-1915) kadar uğraştırmıştır. Günümüzde Akdağmadeni'nde *İstavri* adında bir mahalle bulunmamaktadır.

Resmi kayıtlarda *Çamlık Mahallesi,* mübadelede Selanik muhacirlerinin yoğunlukta yaşadığı bir yer olması dolayısıyla halk arasında *Muhacir Mahallesi* adıyla anılmaktadır. Göç edenler olsa da halen Akdağmadeni'nde önemli bir Selanik muhaciri yaşamaktadır. İlçe merkezinde bulunan *Selanik Caddesi* onların varlığının bir göstergesidir.

1895 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesine göre, Merkez kaza olan Akdağ kazası 6 mahalle, 510 hane, 1 hükümet konağı, 1 cami şerif, 4 medrese, 1 rüştiye , 2

ibtidai mektebi, 210 dükkan, 10 kahve, 1 hamam ve umum kaza 145 karye (köy), 82 cami ve mescidi, 152 mektep, 6 tekke, 16 ahşap, 2 kargir köprü, 287 çeşme, 3 kilise, Ermeni ve Rum milletlerine mensup 3 mektep, 129 değirmen, 5 fırın havidir. Sarayboğazı adıyla bilinen mahalde sekiz odayı mustamel kargir Cimcime Sultan (?) Hanı, yolculara hizmet vermektedir. Bankı Deresi üzerinde banisi bilinmeyen oldukça sağlam kargir bir köprü vardır. Kazay-ı mezkurde (Yolageldi Baba) ve (Sürmeçayı Baba) nam zatlar gömülü olup türbe-i şarifleri umum tarafından ziyaret edilmektedir.

Karahisar-ı Behramşah'ta Dini ve Askeri Kuruluşlar şunlardır[214]. Ağcakoca Zaviyesi, Çoğanluoğlu Zaviyesi, Enbiya Ali Zaviyesi, Hayran oğlu Veli Zaviyesi, Karabıyık Zaviyesi, Seydi/Şeyh Ali Şir Zaviyesi, Şeyh Aydın Zaviyesi, Belcüklü ve Bazarcık (Köyleri) Camileri, Karahisar-ı Behramşah/Müşalim Kalesi.

Karahisar-ı Behramşah Kalesi ilçe merkezinin 10 km. kuzeyinde yer almakta, Sivas-Ankara karayolunun geçtiği E-88 karayoluna beş km. mesafede konumlanmaktadır[215]. Kale, nahiye merkezinden bağımsız olarak, köyün kuzeydoğusunda bölgeye hakim

---

[214] *Murat HANİLÇE.* Yozgat'ın Kuzey İlçelerinin Osmanlı Taşra Teşkilatı İçerisindeki Yeri (XV ve XVI. Yüzyıl)

[215] Murat Hanilçe. Yozgat İlinde İki Osmanlı Kalesinin Dünü ve Bugünü Karahisar-ı Behramşah (Müşalim) Kalesi ve Akçakale

bir tepe üzerine kurulmuştur. Eski Sivas-Kırşehir yolu üzerinde önemli duraklardan biri olduğu anlaşılmaktadır. 1870'li yıllara kadar Karahisar-ı Behramşah adını muhafaza eden kale ve etrafındaki yerleşmenin bulunduğu köy, bu tarihten sonra Müşalim Kalesi adıyla anılır. 1965 senesinde burası Çalışkan köyü adını alır. 1995 yılında ise Müşalimkalesi adına yeniden kavuşur. Köyde bugün Büyükgeçe ve Küçükgeçe adında iki mahalle bulunup bu mahallelerin sınırını ortalarından geçen Bahçe Deresi çizmektedir.

Kalenin 13. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği ve güney kısmının zamanla yerleşime açıldığı da düşünülmektedir. Müşalim adı yerel bir idarecinin oğlu Ali Bey'in (öl. 1471) babası ve gerçek adı Nusret olan Müşalim'den gelmektedir. Bu bölge Müşalim ailesinin yıllarca tasarrufunda kalmıştır. Malikane hissesi Karahisar'daki Ali Şir Zaviyesi ile Karabıyık ve Ağcakoca zaviyelerine ait iken, divani hisseleri Zile (Tokat) zaimi Müşalim'in sülalesinden olan Ali Bey'in oğluna ait idi. Bölgenin ahalisi Dulkadirli Şehsuvaroğlu Ali Bey'in tasarrufundaki topraklarda çalışan Çongar ve Ulu-yörük taifelerinden oluşmaktaydı. 1518 senesinde Karahisar-ı Behramşah'ın 10 personeli bulunuyordu. Bu tarihe gelindiğinde, 1485'teki cerehoran adı verilen ücretli kale teşkilatının yerini timarları bulunan mülazımlara bıraktığı anlaşılmaktadır.

Karahisar-ı Behramşah Kalesi zaman içerisinde etkinliğini yitirmiş ve fonksiyonunu büyük ölçüde Zile

kalesine bırakmıştır. Bununla beraber arşiv kayıtları kalenin 18. yüzyıl ortalarına kadar aktif olduğunu göstermekte, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren kalenin ihmal edilmeye başlandığını ortaya çıkarmaktadır. Kalenin bulunduğu Müşalim köyü 19. Yüzyıla ait nüfus defterlerinde Muşlu Ali köyü adıyla kayda geçirilmiştir.

Kalenin batı eteğinde bir mezarlık içinde iki tane türbe dikkat çekmektedir. Bu iki türbeden daha yüksekte (kaleye daha yakın) olanı 15. yüzyılın ikinci yarısında Zile zaimi olup bu kalede oturan Müşalim oğlu Ali Bey'e aittir.

Büyük Geçe Mahallesi kalenin kuzeydoğusu boyunca devam etmekte, daha kuzeydoğusunda ise Küçük Geçe Mahallesi bulunmaktadır. Büyük Geçe Mahallesindeki cami yanında bir kayalık kısım bulunmakta ve burası mezarlık olarak kullanılmaktadır. Mezarlıkta yeni dönem mezarların yanında eski dönem mezarları da vardır. Mezar taşları o kadar yıpranmış ve yosunla kaplanmıştır ki mezarlarda yatanların isimlerine dair hiçbir bilgi ve iz kalmamış olup bu kayalığa da Sela Kayalığı denilmektedir. Bu kayalığın batısında Aşevi Tekkesi bulunur. Tekkenin içinde bakımsız bir mezar olup mezar hakkında hiçbir bilgi yoktur. Kalenin kuzey eteğindeki evlerin arasında **Üşüdüm** adında bir tekke vardır. Rivayetlere göre adamın birisi üşümüş ve buraya gelmiş, daha sonra burada vefat etmiştir. Bu tekke de Aşevi Tekkesi gibi bakımsız olup tekke içindeki mezar hakkında hiçbir bilgi yoktur. Cami kapısının karşısında bir tane çeşme bulunmaktadır ve bu çeşmenin başında

Arap harfleriyle yazılan bir tane taş kitabe vardır. Bu kitabenin tarihi H. 1136/M.1723-1724'tür.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru sadece güney nahiyelerindeki sekiz köyde varlığı görünen gayrimüslim nüfus 1831 sayımına göre hem Yozgat merkezde hem de özellikle Akdağ kazasında önemli artış gösterir ve toplam sancak nüfusunun altıda birine çıkar[216]. Gayrimüslim nüfus içerisinde Akdağ madenlerinde çalışmak üzere 1750'lerden sonra bölgeye intikal eden Ermeniler çoğunluğu oluşturmaktadır.

İlçenin Yeşildere (Tahmaz) Mahallesinde bulunan kilisenin 1862 tarihinde yapıldığı kitabesinden anlaşılmaktadır[217]. Ön cephesi kesme taş, diğer cepheleri kesme mermer taşlardan yapılmış olan kilisenin, ön kısmında yuvarlak kemerli giriş boşluğu bulunmaktadır. Kemerler ortadan iki adet yuvarlak, yanlarda ise iki adet köşeli taşlarla birbirine bağlanmıştır. Giriş kapısı yuvarlak kemer süslemeli ve kapı üzerinde 11, çerçeve altında iki adet Grekçe kitabe mevcuttur. Kilisenin iç kısmı dikdörtgen planlı olup, tabanı taş döşemelidir. Kilisenin içerisinde kiliseyi doğu, batı doğrultusunda üç eşit parçaya bölen sekiz adet yuvarlak sütun bulunmaktadır. Sütunlar birbirlerine yuvarlak kemer ve ağaç hatıllarla bağlanmıştır. Kilisenin iç kısmındaki sıva

[216] Yozgat. Yunus Koç. TDV İslam Ansikloedisi. Cilt 43
[217]http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/

üzerinde yer yer haç ve geometrik süslemeler gözükmektedir.

Akdağmadeni ilçe merkezi Ahishavi Mahallesi'ndeki dükkan olarak inşa edilmiş olan tescilli bina daha sonra PTT binası olarak hizmete girmiştir[218]. Bilhassa ön cephe görünüşü itibariyle ender bir yapıdır. Binanın ana giriş kapısının sol bölümünde Osmanlıca 1216 sağ bölümünde 1719 tarihleri bulunmaktadır. Hangi amaçla yapıldığı ve ne olarak kullanıldığı bilinmemektedir. Buradaki restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır.

Eski Hapishane binası Ahishavi Mahallesi'nde yer almaktadır[219]. Tescilli olan bina vaktiyle han olarak kullanılmış, daha sonra hapishane haline getirilmiştir. Bugün ise Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Ön cephesi kesme mermer taşlarla inşa edilmiştir. Süsleme elemanları yönünden dikkat çekmektedir. Yapılış tarihi bilinmemektedir. Yaptıranın 'Gazarosun Hüseyin Efendi' isimli biri olduğu söylenmektedir. Bu kişi Rum iken Müslüman olmuş, tekrar Rum olarak mübadeleye tabi olarak gitmiştir. Çok zengin olduğu söylenen Gazarosun Hüseyin binayı şahsi işlerinde kullanırmış. Burası Belediye tarafında restorasyonu tamamlanan tescilli yapılardandır.

---

[218]https://www.akdagmadeni.bel.tr/
[219]https://www.akdagmadeni.bel.tr/

İstanbulluoğlu Mahallesi Camii 1907 yılında kilise olarak yapılmış, kilise olarak senelerce hizmet vermiştir. Rumlar gittikten sonra ofis olarak kullanılmış, dönemin belediye başkanı Necati Erdoğan tarafından 1962 yılında camiye dönüştürülmüştür. Halen cami olarak kullanılmaktadır. Camiye dönüştürüldükten sonra binanın ana giriş kapısının ön kısmında bulunan ve ana bina ile bağlantısı olan kemerlerin arası örülmek suretiyle oda haline getirilmiştir. Restorasyonu devam etmektedir.

Akdağ'da Kılınç Abdal, Karıderesi Köyü'nde Hacı İbrahim Zaviyesi bulunmaktadır[220].

Hacı Hamamı Akdağmadeni çarşısında, belediyenin hemen alt kısmında, üst çarşı caddesini kesen dar bir aralık içinde yer alan sekizgen kasnaklı, iki büyük kubbeli, meyilli bir zemine oturan moloz taş bir yapıdır[221]. Kapısı üzerindeki kitabeye göre, H. 1311/M. 1895-96 tarihinde yaptırılmıştır.

Çalışkan köy (Muşallim), Akdağmadeni'ne bağlı, Sivas - Ankara karayoluna sekiz km, ilçeye ise 11 km. mesafede bulunan büyük bir köydür[222]. Zaviye, kalenin güney tarafına rastlayan aşağı kısımda yer alır. Kırma çatılı dikdörtgen planlı büyük bir ev görünümünde, moloz taş bir yapıdır. Zaviye, Ali Şir tarafından

---

220 Oral, agm.
221 Acun, agm.
222 Acun, agm.

yaptırılmıştır. Ali Şir XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın başlarında yaşamıştır.

Birçok onarımlar sonucunda zaviye özelliğini tamamen kaybetmiştir. Son cemaat yerinden harime giriş kapısı üzerinde yer alan, gelişi güzel yazılmış H. 1192/M. 1778 tarihi bize yapının büyük bir onarım geçirdiğini, belki de kuzeybatı köşesinde bulunan minarenin de bu tarihlerde ilave edildiğini belirtir. Çok yakın bir zamanda da bir onarım geçirdiği belli olmaktadır. Zaviyenin XVIII. Yüzyıla ait Bektaşi vesikalarında kaydı geçer[223].

Geniş bir avlu ortasında kurulan bu yapıya, dikdörtgen bir kapıdan girilir. Harim dikdörtgen planlı düz tavanlıdır[224]. Yapı içinde ve dışında her hangi bir süsleme unsuruyla karşılaşılmaz. Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber yeniden yapılmıştır.

Muşali Kalesi köyünün kuzeyinde her tarafa hakim bir kale (Muşali–Muşallim Kalesi) ile batı eteğinde kurulmuş iki türbe bulunmaktadır[225]. Bunlardan kaleye yakın olanı **Ali Çelebi**, aşağıda olanı ise **Mahmut Çelebi** Türbesi'dir.

---

223 M. Murat Öntuğ. Bozok Sancağı'ndaki Dinî Ve Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)

224 İsmail NEŞELİ. Akdağmadeni'nin Sosyo-Kültürel Ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2011

225 Turgay Doğan. Ziyaret Fenomeni Açısından Kırşehir ve Çevresi (İnceleme ve Değerlendirme). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 2004

Türbe içinde ve dışında birer mezar taşı vardır. Türbeler sınıflamasında "Dikdörtgen Planlı, Baldaken Tarzında Türbeler" grubuna giren bu türbe, kare planlı, 'L' ayaklar arasındaki üç sivri kemerli ve duvara pandantifle oturan ufak kubbeli bir yapıdır[226]. Pek muntazam olmayan beyaz ve kahverengi kesme taşın kullanıldığı 'L' ayaklarda, ağaç hatıllara ve devşirme malzemeye rastlanır. Örülü olan kuzey duvarında devşirme malzeme daha çok kullanılmış ve bu durum duvar yüzeyinde bir hareketlilik sağlamıştır.

Mahmut Çelebi Türbesi Muşallim Kalesi’nin batısındaki iki türbeden aşağıda kalanı, kubbesi yıkık türbedir[227]. Yukarısındaki Muşallimoğlu Ali Türbesi’nden farkı yanı yoktur.

Ali Şakir Ergin türbe içinde kırık mezar taşı üzerindeki yazıyı P. Wittek’in şu şekilde okuduğunu söylemiştir. "882/9-X:7-XI-1477 tarihli bir mezar taşı mevcuttur. Bu bir Hiristiyan mezar taşı şeklindedir. Bunun üzerinde ve yanlarda müstakil bir yazı zemini görülür. Bunların ikisi üzerinde Kur'an'ın 112. suresi (İhlas Suresi) yazılıdır. Diğer ikisinde de merhumun adı ve ölüm tarihi yazılıdır. “Büyük Emir Ali Çelebi'nin oğlu Mahmut Çelebi Recep 882". Bu kitabelere göre, türbenin 882/1477 tarihinde yapıldığı söylenebilir. Bu yapı,

---

226 Acun, agm.
227 Acun, agm.

Muşallim'in torunu, Ali Çelebi'nin oğlu Mahmut Çelebi'ye aittir.

Kare planlı, yıkılmış olan esas mezar odasının üzeri ardıç ağaçları ile kapatılmıştır. Yapı dışında devşirme malzemelerin süs unsuru olarak da kullanıldığı görülür.

Yöre halkının Ali Çelebi ve Mahmut Çelebi Türbeleri ile ilgili anlatmış oldukları efsane de şu şekildedir. "Ali Çelebi ve Mahmut Çelebi, Muşali Kalesi düşmanların elinde iken burayı fethetmek için kalenin bulunduğu tepenin altında savaşırlarken, düşmanın biri Mahmut Çelebi'nin kafasını uçurur. Kafası yere düşen Mahmut Çelebi, yerden kafasını koltuğunun arasına alarak düşmanla savaşmaya devam eder. Bu durumu gören düşman paniğe kapılıp korkup kaçmaya başlar. Bu arada kadının biri Mahmut Çelebi'nin kafasının koltuğunun altında olduğunu görünce; "Bakın, adam kellesi koltuğunda savaşıyor" diye bağırır. Bunu Mahmut Çelebi de duyar ve durumu fark ettiği anda olduğu yere düşer ve şehit olur.

Ocak, Yozgat Yıllığına dayanarak menkıbeyi şöyle nakleder[228]. Efsaneye göre kalenin adı, burasını Bizanslılar'dan fethe gelen Muşlu Ali'den gelmektedir. Muşlu Ali, komutasındaki bir bölük askerle kaleyi kuşatmış, bu sırada başı uçurulmuştur. Ama o yılmayarak

---

[228] Ahmet Yaşar Ocak. Türk Folklorunda Kesikbaş

başını koltuğuna almış ve savaşa devam etmiştir. Nihayet Bizanslıları kovalayıp mağlubiyete uğratarak kaleyi fethetmiş ve sonra düşüp ölmüştür

Aynı çarpışmada Ali Çelebi'de şehit düşer ve Ali Çelebi ve Mahmut Çelebi'nin şehit düştükleri yerlere kubbeleri de bulunan türbeleri yapılır. Fakat ertesi günün sabahı bakarlar ki Mahmut Çelebi'nin Türbesi'nin kubbesi yıkılmıştır. Tekrar kubbesini inşa ederler, fakat ertesi gün gene aynı şekilde kubbesinin yıkılmış olduğu görülür. Bir kez daha kubbesi inşa edilir. Bu kez inşa eden ustaların o gece rüyalarına Mahmut Çelebi girer ve "Benim gövdem üstünde başım yok, siz de türbem üzerine kubbe koymayın" der. Bu rüya üzerine artık Mahmut Çelebi'nin türbesinin üzerine kubbe yapımından vaz geçilir**".**

Düşek Evliya ziyaret yeri Akdağmadeni'ne 37 km. uzaklıkta bulunan Alicik Köyü'nün içinde, köy camisinin yaklaşık 50 m. batısında bulunmaktadır[229]. Ziyaret yeri üzeri kiremitlerle kapalı bir yapı içerisinde olup, yapının içi halı ile döşelidir. İçerisinde evliya denen zat ile birlikte eşi ve çocuğuna ait olduğu söylenen üç mezar vardır.

Aydın Dede Türbesi Akdağmadeni'ne 25 km. uzaklıkta bulunan Boğazköy köyünün 1 km doğusunda

[229] Neşeli, agt.

arazi içerisinde yer almaktadır[230]. Ziyaret yeri küçük bir oda şeklinde olup içerisinde biri Aydın Dede diğeri de eşine ait olduğu söylenen iki mezar bulunmaktadır.

Büyük Derviş Ali Ziyaret yeri, Akdağmadeni'ne 22 km mesafede bulunan *Bozöyük* köyünün batısında olup, köy evlerine sınır konumda bulunan derviş kayası mevkiinde yer almaktadır[231]. Ziyaret yeri her hangi bir yapı içerisinde olmayıp mezarlık adı verilen bir yerde bulunmaktadır. Ziyaret yerinin içinde bulunduğu mezarlık, köyün asıl mezarlığı olmayıp köyden vefat edenlerin vasiyeti üzerine, yani, "beni Derviş Ali'nin yanına defnedin", demelerinden dolayı burası mezarlık görünümü almıştır. Büyük Derviş Ali'nin mezar taşı üzerinde şöyle bir yazı bulunmamaktadır[232]. “Ağu içenlerden Kara Donlu Can Baba Evlatlarından Koca Derviş Ali, Ruhuna Fatiha. Doğumu (D.): 1804, Ölümü (Ö.): 1890” Mezarın yanında, ziyaretçilerin rahat bir şekilde ziyaretlerini yerine getirebilmeleri için aşevi olarak nitelendirilen tek odalı bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı çok gösterişli ve bakımlı olup içi tamamen halı ve kilimlerle serilidir. Ziyaret yeri içinde birçok yatak, yorgan, battaniye, eşarp, kap kacak gibi şeyler bulunmaktadır. Aş evi olarak nitelendirilen bu binadaki

---

230 İsmail NEŞELİ. Akdağmadeni’nin Sosyo-Kültürel Ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2011

231 Koçaker, agt.

232 Neşeli, agt.

her şey gelen ziyaretçiler tarafından adak olarak getirilmiştir. İçinde Atatürk, Hacı Bektaş Veli ve On iki İmama ait resimler bulunmaktadır[233].

Büyük Derviş Ali ziyaret yerine, köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Ziyarete daha çok soğuk algınlığına yakalanan hastaların yanı sıra her hangi bir işinin hayırla sonuçlanması için adak ve dileklerde bulunanlarla, adak adayıp da bu adağını sunmak isteyenler gelmektedir. Gelenler cüher adı verilen topraktan yerler. Adak olarak getirilen yeşil bezden yırtıp alırlar. Bu bez parçasını üzerlerinde gezdirirler. Böylece kaza, bela ve diğer kötülüklerden korunacaklarına inanılır. Perşembe akşamları mum yakılır. Anlatıldığına göre, burada her yıl en az 50, 60 büyükbaş hayvan kurban edilerek yoksul köy halkına dağıtılır.

Hasan Efendi'nin (Hasan Ünal) ziyaret yeri ilçeye 20 km mesafede bulunan *Bulgurlu* köyündeki eski caminin avlusunda yer almaktadır[234]. Hasan Efendinin 1960'larda vefat ettiği tahmin edilmektedir. Yozgat'ta kabri bulunan Şehzade Ahmet Ergin Efendiyle beraber sohbetlere katılan Nakşibendi tarikatına mensup bir kişi olduğu söylenir[235].

---

233 Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri
234 Koçaker, agt.
235 Neşeli, agt.

Gömleksiz Dede ziyaret yeri ilçeye 35 km mesafede bulunan *Buzluk* köyünün kuzeyinde, köye 1,5 km uzaklıkta Çekerek Irmağının yanında yer almaktadır[236]. Ziyaret yeri bir mezardan ibarettir.

Horasan tarafından geldiğine inanılan Gömleksiz Dede'nin kabri eskiden beri ziyaret edilmektedir. Çevre köylerden ve illerden de ziyaretçisi gelmektedir. Ziyarete daha çok akıl hastaları, felçli hastalar ve belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

Yılancık Ocağı Akdağmadeni'ne 28 km mesafede bulunan *Çardak* köyünün doğusunda, köye bir km uzaklıktaki Yılancık mevkiinde, çalıların ve söğüt ağacının altında yer almaktadır[237]. Yapılı bir binası olmayan bu yerde sadece bir mezar bulunmaktadır.

Davutlu Türbesi ziyaret yeri, Akdağmadeni-Sivas Karayolunun 9. km'sinde, Davutlu Köyü'nün girişindeki tepenin üzerinde bulunmaktadır[238].

İlçeye 34 km. mesafede *Demirşeyh* köyünün kuzeyinde, köyle aynı ismi taşıyan bir türbe vardır[239]. Türbe köyün kuzey tarafında olup köye iki km uzaklıktaki Tekkeler mevkiinde yer almaktadır. Çardak tarzında yapılmış olan tekkenin duvarları küçük taşlarla

---

[236] Koçaker, agt.
[237] Koçaker, agt.
[238] Neşeli, agt
[239] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

çevrilidir. İçeride iki oda ve bu odalarda birer tane mezar bulunmaktadır. Mezarların yanında tokaç şeklinde ovunma tahtaları vardır. Tekkelerin doğu yönünde olanında **Demirşeyh**'in diğerinde ise hanımının yattığına inanılır[240]. Burası ağrılardan muzdarib, çocuğu olmayan kadınlar ve dilek sahipleri tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler üzerlerinden yırttığı kumaş parçalarını burada bağlarlar. Türbenin üzerine seccade ve halı gibi eşyalar bırakırlar. Hastalığı için muska alan köylüler iyileştiklerinde muskalarını burada bırakırlar. Ağrısı olanlar tekkede bulunan tokaçla ağrıyan yerlerini ovarlar.

İlçenin 30 km. güneyindeki Gündüzler Köyü'nde bulunmakta olup, köyün eski adı olan "Ermelik" adıyla anılmaktadır. Yüksekliği 1231 m. olan tepenin tam zirvesinde yapılan kale'nin duvarları halen belirli vaziyettedir. Kalenin, güney ve kuzey yönlerinde de sur yıkıntıları mevcuttur[241].

Hayran Tekkesi ziyaret yeri, ilçeye 19 km mesafede bulunan *Hayran* köyü camisinin kuzeyinde cami ile duvarları yan yana, ancak camiden ayrı bir odada yer almaktadır[242]. Tekkenin içi serili olup fazla bakımlı değildir. Tekke içerisinde üçü çocuk dördü büyük olmak üzere aynı aileden olduklarına inanılan yedi tane mezar

---

240 Koçaker, agt.
241 Neşeli, agt.
242 Koçaker, agt.

bulunmaktadır. Bina eski bir yapı olup üzeri damla, damın üzeri de çatıyla kaplıdır. Tekkenin yanında camiye bitişik ancak tekkeye ait olan ve gelen ziyaretçilerin rahatça namaz kılabilmeleri için bir tane oda bulunmaktadır. Bu ziyaret yerinin eskiden beri ziyaret edildiği anlatılır. Burada yatan şahısların Horasan'dan geldiklerine inanılmaktadır. Burada yatanlardan biri gençliğinde Devletli Demir Şeyh olarak bilinmekteymiş. Gelen ziyaretçiler burada dualar edip namaz kılarlar. Şifalı olduğuna inanılan toprağından alıp yerler. Dualarının ve dileklerinin kabul edilmesi için kapıda bulunan eşiğe çivi çakarlar.

Geyik Baba ziyaret yeri Akdağmadeni'ne 33 km mesafede bulunan *Karaçokrak* köyünün içinde, köy trafosunun yanında yer almaktadır[243]. Altı metre uzunluk, altı metre genişlik ve bir metre yükseklikte duvarla çevrili olan ziyaret yerinde, bir tane mezar bulunmaktadır. Buraya birçok sebepten dolayı ziyarete gelinmektedir[244].

Süleyman Efendi ziyaret yeri ilçeye 29 km mesafede, *Kayakışla* köyünün içinde, merkez trafonun karşısında, Taşpınar yolu üzerinde ve köyün alt başında bulunmaktadır[245]. Ahşaptan bir bina içerisinde yer alan ziyaret yerinde bir tane mezar vardır. Buranın eskiden

[243] Koçaker, agt.
[244] Neşeli, agt.
[245] Koçaker, agt.

beri ziyaret edildiği söylenir. Köy halkı tarafından burada yatan şahıs Süleyman Efendi olarak değil, daha çok evliya olarak bilinmektedir. Horasan'dan geldiğine ve burada eşkıyalar tarafından şehit edildiğine inanılır. Süleyman Efendi ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Bunların arasında felçli hastalarla, çocuğu olmayan kadınlar, belirli bir çağa geldiği halde, yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar çoğunluktadır.

Tekke olarak bilinen ziyaret yeri ilçeye 19 km uzaklıkta, *Kirsinkavağı* köyünde, köy camisinin 200 m doğusunda yer almaktadır[246]. Ziyaret yeri binasının duvarları tuğladan yapılmış olup üzeri asma çatıdır. Bina içerisinde bir tane mezar, duvardan duvara çekilmiş bir tane de urgan yer alır. Urgan üzerine, gelen ziyaretçiler tarafından atılan allı yeşilli birçok eşarp ve seccadeler bulunmaktadır. Mezar üzerinde bir de tokmak mevcuttur. Tekke içerisinde boydan boya betondan seki şeklinde üzeri halı ve kilimlerle örtülü bir yer vardır. Bir de poşet içerisinde asılı şifalı olduğuna inanılan toprak yer almaktadır. Anlatıldığına göre, eskiden şimdiki binanın yeri köyden Deli Bekir Lakaplı birisinin eviymiş[247]. Orada bir çocuk yanmış. O zamanın adamları burayı rüyalarında görmüşler rüyada adamlara çevirin beni türbe yapın, yoksa hepinizi yakarım demiş. Ondan sonra burası türbe yapılmış.

---

[246] Koçaker, agt.
[247] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

Veli Baba ziyaret yeri, Akdağmadeni'ne 20 km mesafede bulunan *Konacı* köyünün güney batısında olup köye iki km uzaklıkta bulunan tekkenin önü mevkiinde yer almaktadır[248]. Veli Baba ziyaret yerinin binası taşlarla örülmüş olup üzeri sıvalıdır. Demir bir kapısı bulunan ziyaret yeri içerisinde iki tane mezar bulunmaktadır. Mezarlardan birinin Veli Baba'ya, diğerinin ise Veli Baba'nın hanımına ait olduğu ileri sürülür. Mezarlar üzerinde de ağaçtan yapılma tokaç şeklinde ovunma tahtası denilen küçük tahtalar bulunmaktadır.

Tekke olarak bilinen ziyaret yeri Akdağmadeni'ne 30 km mesafede bulunan *Kuşlukaçağı* köyündeki köy ilkokulunun yanında yer almaktadır[249]. Tekkenin binası kesme taştan yapılmıştır. Bina üzeri asma çatıyla kapalı olup yüksekliği bir metreden biraz fazladır. Bina içerisinde bir tane mezar vardır. Gelen ziyaretçiler bina içerisine eğilerek girmekte ve buraya daha çok felç hastalarıyla, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

Evliya olarak bilinen ziyaret yeri Akdağmadeni'ne sekiz km mesafedeki *Melikli* köyünün içerisinde olup Ankara-Sivas karayolunun 50 m kuzeyinde yer almaktadır[250]. Etrafı duvarlarla çevrili bir alan içerisinde mezar taşları ile eski olduğu anlaşılan bir tane mezar bulunmaktadır. Köy halkı burada yatan şahsın

---

[248] Koçaker, agt.
[249] Koçaker, agt.
[250] Koçaker, agt.

şehit olduğuna inanmaktadır. Evliya, birçok sebepten dolayı ziyaret edilmektedir. Ancak ziyarete daha çok felçli hastalar; ağzı-gözü eğilenler, vücudunun her hangi bir yerinde yarası ve beresi olanlar gelmektedir. Gelen ziyaretçiler Evliyanın bulunduğu yerde dua eder ve yatıp uyurlar.

Kırtıllı Baba ziyaret yeri ilçeye 17 km mesafede, *Ortaköy*'ün doğusunda köye iki km uzaklıktaki Kırtıllı Mevkiinde yer almaktadır[251]. Kırtıllı Baba ziyaret yerinde toplama küçük taşlardan oluşan bir mezar bulunur. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yerin eskiden beri ziyaret edildiği söylenir.

Kırtıllı Baba ziyaret yerine daha çok hastalar şifa bulmak amacıyla gelmektedir. Ziyarete çocuğu olmayan kadınlar, felçliler, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

Çerkez Kayası ziyaret yeri ilçeye 43 km. uzaklıktaki Sağıroğlu Köyü'nde yer almaktadır. Köyün 2 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Burada yeri tam olarak bilinmeyen, ancak dilden dile söylenerek gelen bir yatırın varlığından söz edilmektedir. Kulaktan kulağa bir efsane şeklinde anlatılan bu yatır köy ve çevresince burası ziyaret edilmektedir[252].

---

[251] Koçaker, agt.
[252] Neşeli, at.

İlçeye 22 km mesafede bulunan *Veziralanı* köyünde **Ali Seydi Baba** ve **Dede Ağa** isimli iki yatır bulunur[253]. Odalarda Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'ye ait tasvirler yer alır. Ali Seydi'nin Horasan'dan geldiğine inanılır. Burası yağmur duası ve yürüyemeyen çocuklar için ziyaret edilir. Türbe köy camisinin yanında, cami duvarıyla bitişik bir şekilde olup, camiden ayrı bir oda içerisinde yer almaktadır. Ziyaret yerinde iki tane mezar bulunur. Mezarın birinde Ali Seydi, diğerinde ise Dede Ağa isminde mübarek bir zatın yattığına inanılmaktadır. Türbe iki odadan oluşmaktadır. Girişteki odanın tabanı serili olmayıp betondur. Diğer oda ise son derece bakımlı, tabanı halılarla serili olup duvarları lambri kaplamadır. Serili yerde bulunan mezarlar üzerinde küçük halılar üzerine dokunmuş Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli'nin resimleri bulunmaktadır[254].

Ali Seydi Türbesine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir[255]. Köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına buraya gelip dua ederek kurban kesmektedir. Bu kurbanın eti, köy halkı tarafından pişirilip topluca yenilir. Ayrıca çocuğu olmayan kadınlarla, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar da buraya getirilir. Dua edilip ziyaret yerleri etrafında üç defa

---

[253] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

[254] Koçaker, agt.

[255] İsmail NEŞELİ. Akdağmadeni'nin Sosyo-Kültürel Ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2011

dolandırılır. Yine ziyaretçiler dileklerinin kabul olması için kurban kesip köyde bulunan fakirlere dağıtmaktadırlar.

Akdağmadeni'nde 11 yerleşim yeri Alevi köyü olarak bilinmekte ve bu köylerin sadece bir tanesinde cemevi bulunmaktadır[256].

Kanuni Sultan Süleyman döneminin Melami şeyhlerinden Pir Ali Aksarayî/Alâeddin Aksarayî'nin oğlu Derviş Kemal, şeri'ata aykırı davranışlarından dolayı daha 20 yaşında on iki müridiyle birlikte öldürülür. Bozok sancağına bağlı Akdağ nahiyesi Bozok Akhisarı köyüne Derviş Kemal adına Bektaşi tarikatı müritlerince bir zaviye yaptırılır[257].

---

256 Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

257 Murat Öntuğ. Bozok Sancağı'ndaki Dinî Ve Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)

Aydıncık Evliyaları

Mamure adı ile bilinen köyün esas ve kadim ismi Eskiköy olup bu isimle 200 yıldan beri teşekkül etmiş bir nahiye olduğu bilinmektedir[258]. Nahiyede hem jandarma teşkilatı, hem de polis teşkilatının olduğu görülür. Burada 1929 yılında iki katlı büyük bir Hükümet Konağı inşa edilir ve bu binanın 1950 yılında kendiliğinden yıkılarak harap olduğu, bundan sonra Nahiye Müdürlüğü ve Jandarma Komutanlığının başka bir binada uzun zaman kirada oturduğu anlatılır.

Karakolun ilk önce başka yerde açılıp buraya nakledildiği, nahiyenin Sivas vilayetine bağlı olduğu, kazasının da Tokat Sancağı'na bağlı Zile olduğu bilinmektedir. O dönemde Eskiköy Nahiyesine bağlı 65 adet köy bulunduğundan hem nahiyenin vasıtası olmaması, hem de bağlı bulunduğu Zile kazasının 65 kilometre uzakta bulunması nedeniyle karakolun burada açılmış olduğu tahmin edilmektedir.

İdari olarak Kızıl Künbed Nahiyesi Cumhuriyet dönemine kadar Zile Kazasına bağlı nahiye statüsünde varlığını devam ettirir[259]. XIX. yüzyılın sonlarında yapılan yeni bir düzenlemeyle Sivas'a kaza olarak bağlı olan Tokat'ın Sancak statüsünü alması sonucu Kızıl

258 http://yozgataydincik.bel.tr/

259 Ebubekir Güngör. (Nahiye-İ Kızılkünbed) Aydıncık Nüfus Defterleri (1838-1841). Aydıncık Belediyesi. 2017

Künbed Nahiyesi Zile Kazası aracılığıyla Tokat Sancağı sınırlarına dahil edilir. Cumhuriyet döneminde Kızıl Künbed Nahiyesi, Mamure Nahiyesi adını alarak, 1925 yılında ilçe olan Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlanmak suretiyle idari ilini değiştirir. 1944 yılında Sorgun'un Hacıköy nahiyesi lağvedilerek Çekerek ilçesi kurulmuş, Mamure nahiyesi ise buraya bağlanmıştır. Bu dönemde nahiye 32 köyden oluşup, (Aydıncık Nahiyesi) Mamure Nahiyesi merkez muhtarı aracılığıyla yönetilir. 1967 yılında kaza olmuş (belediye), 1990 yılında da Eskiköy merkez olmak üzere Aydıncık adıyla ilçe statüsüne geçmiştir.

Eskiköy'de varlığı bilinen Aydıncık Medresesi'nin döneminde çok ünlü olduğu kaydedilir.

Aydıncık ilçesinde 10 yerleşim yeri Alevi yerleşimi olarak bilinmektedir.

Çalın Taşın önünde **Çomak Dede** bulunur. **Güldede** ziyaret yeri ilçenin batısında olup sanayi sitesinin yanındaki mezarlıkta yer almaktadır[260]. Tarihi geçmişi hakkında yeterli bilgi bulunmayan bu yerin eskiden beri ziyaret edildiği söylenir. Ziyaret yerinde iki kişinin yattığına inanılmaktadır. Güldede ziyaret yeri mezarlık içerisinde yer alır. Mezarlığın hemen karşısına belediye tarafından Güldede adına piknik alanı olarak kullanılan aile parkı yapılmıştır. Güldede parkı ile

---

260 Koçaker, agt.

Güldede'nin yattığı mezarlık arasından da bir yol geçer. İlçe halkı, kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına Güldede ziyaret yerine gelir. Dua edilip kurban kesilir. Ayrıca belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar, buraya ziyarete getirilip toprağından alınarak yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklara yedirilir.

İlçe merkezine 25 km. mesafede bulunan *Büyüktoraman* köyünde **Ilıcak Suyu Türbesi** ve üst katı cami olan cemevi bulunmaktadır[261].

Kuduz Ocağı ilçeye 12 km mesafede bulunan *Dereçiflik* köyünde, köy mezarlığı içindedir. Köy mezarlığının ortasında bulunan ocakta bir ardıç bir de meşe ağacı vardır. Bu ağaçların arası açık olup ağaçların altında Çapanoğlu sülalesinden Mahmud Sinan Dede'nin yattığına inanılmaktadır. Köyde veya çevre köylerde kümes hayvanları dışında kuduran hayvanlar buraya getirilip etrafında dolandırılır. Ağaçların dibinden alınan toprak hayvanların yallarına veya yemlerine katılarak yedirilir veya sularına katılarak içirilir.

Tekke olarak bilinen ziyaret yeri ilçeye 17 km mesafede *Hacıilyas* köyünün güneyinde olup köye bir km uzaklıkta, Kırımoluk köyü ile Hacıilyas köyü arasında Hacıilyas köyünün arazisinde yer almaktadır. Tekkeyi ziyarete daha çok çocuğu olmayan kadınlar gelmektedir.

---

[261] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

Gelen ziyaretçiler tekke etrafında üç defa döner. Dualar okunur, iki rekat namaz kılınır. Dileklerde bulunulur.

Ayrıca köy mezarlığında bulunan ismi, tarihi ·geçmişi bilinmeyen ve köyde kimsesi olmayan **'Garip'** adında birinin mezarı da ziyaret edilmektedir. Garibin mezarından alınan toprak, tarlayı istila etmiş böceklerin tarlayı terk etmeleri için tarlaya atılır. Böceklerin tarlayı terk edebilmeleri için tarlanın kenarından boş bir alan bırakılır, böcekler o alandan çıkarlar.

Alaca yolunun 4 km. kuzeybatısında, Aydıncık ilçesine 10 km. uzaklıkta ilçenin kuzeyinde yer alan *Kazankaya* köyünde **Sıddık Dede** Türbesi vardır.

Seyit Dede Türbesi ilçeye yedi km mesafede bulunan *Üzümlük* köyü girişinde, köye 200 m uzaklıkta yer almaktadır. Bu ziyaret yerine bağlı olarak cemevi niteliğinde bir ziyaret yeri de köyün içinde bulunmaktadır. Köyde bulunan ziyaret yeri bir ev gibi yapılmış olup burada temsili bir kabir bulunmakta ancak kabir yer almamaktadır. Köyün dışında olan ziyaret yerinde Mahmut Dede ve Seyit Dede adına yapılmış bina içerisinde iki tane kabir bulunmaktadır. Köyün içindeki bina tam teşkilatlı olup bina içerisinde buraya gelen ziyaretçiler tarafından getirilen iki yüklükten oluşan yatak, birçok halı, kilim, namazla, eşarp, yastık vs. birçok eşya bulunmaktadır. Ayrıca içeride, gelen ziyaretçilerin para atması için bir kutu da mevcuttur. Türbede Hz. Ali, On iki imam ve Seyit Dede'ye ait olduğuna inanılan bir

de resim vardır. Ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden, illerden ve hatta yurt dışından ziyaretçiler gelmektedir. Seyit Dede ziyaret yerine ziyarete gelen kişiler, saygıdan dolayı buraya girerken kapı eşiklerini ve mezar taşlarını öperek girerler. Çıkarken de aynı şekilde öperek geri geri çıkılır.

Şifa bulmak amacıyla burayı daha çok akıl hastaları, felçli hastalar gelip ziyaret eder. Türbe içerisinde bir gece kalır. Dileklerinin yerine gelmesi için kurban kesilir.

Evliya ismiyle anılan türbe ilçeye iki km mesafede bulunan *Yenice* köyünün doğusunda, köy mezarlığının karşısında, bir harman içerisinde yer almaktadır[262]. Tarihi geçmişi hakkında yeterli bilgi bulunmayan bu ziyaret yerinde kimin yattığı bilinmemektedir. Evliya olarak bilinen ziyaret yerine köy halkının yanı sıra çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Türbeyi daha çok kolları ve bacakları ağrıyan hastalar ziyaret etmektedirler. Ziyaret esnasında ziyaretçiler dua okuduktan sonra türbenin etrafında üç defa dönülür. Gelen ziyaretçiler şifa amaçlı olarak buranın toprağından alıp yerler. Dua, adak ve dileklerin kabul olması için, ziyaret yerine bozuk para atılır.

Yozgat'ta ikinci bir Karacaoğlan mezarı, Aydıncık ilçesinin Gezibeli Yaylası'ndaki Kartal Kayası

---

[262] Koçaker, agt.

mevkiindeki “Karacaoğlan Tepesi”nde bulunmaktadır[263]. Buradaki de oldukça yüksek bir tepenin düzlüğünde tıpkı Sorgun’daki gibi taşlarla çevrili bir mezardır.

[263] Erdal, agm

Boğazlıyan Evliyaları

İlçe XVII. Yüzyıl ortalarında ve XVIII. Yüzyıl başlarında Akdağ'ın bir bucağı durumunda idi[264]. İlçede Boğazlıyan oğulları denen bir aile yaşamakta idi. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Maraş'ta bulunan Dulkadiroğulları, saraya vergi ödeyemez duruma geldiğinden, Kanuni Sultan Süleyman'a başvurarak emrinde bulunan çok sayıda Türkmen Aşiretinin Bozok'a göç ettiğini Bozok'un kendine bağlanması halinde vergi ödemeye devam edeceğini aksi halde buna imkan kalmadığını bildirir. Kanuni Sultan Süleyman'ın bir fermanı ile Bozok, Maraş'ta bulunan Dulkadiroğulları'na bağlanır. Bu durumda uzun yıllar Maraş'a bağlı bulunan Bozok'un sulak ve münbit bir bölgesi olan Boğazlıyan 1773 yılında ayanlığını sürdüren Çapanoğlu Mustafa Bey'in çiftliği durumuna getirilir ve pek çok arazisi adına tapulanır. Boğazlıyan Ankara vilayetine tabi, Yozgat Sancağı'na bağlı bir kaza idi. 1900 yılında kaza merkezinin Uzunlu Karyesi'nden Boğazlıyan'a nakline karar verilmesinden dolayı iki taraf arasında ihtilaf meydana gelmiştir. Uzunlu'da, ahali zabıtaya hücum ederek, toplam on bir ölü ve on dokuz yaralıya sebep

---

[264] Berna Akdoğan. 19. Ve 20. Yüzyılda Arşiv Vesikalarına Göre Boğazlıyan. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde. 2006

olmuş buna rağmen, kaza merkezi Boğazlıyan'a nakledilmiştir.

Boğazlıyan Kazası'na bağlı, Uzunlu Karyesi ahali vekili Ali Rıza imzasıyla çekilen telgrafnamede; kaza merkezinin Boğazlıyan'dan ayrılması veya oradan kaldırılması istendiği halde kendilerine herhangi bir malumat verilmediğini beyan etmiş, 26 Nisan 1909 tarihinde alınan cevaba göre, Kaza merkezinin Boğazlıyan Kazası olduğu halde, her nasılsa bir aralık Uzunlu Karyesi'ne nakledilmiş, görülen lüzum üzerine tekrar Boğazlıyan'a nakledilmiştir. Bu sırada ahalinin hükümete karşı isyan derecesinde olan hareketlerinden dolayı tedbirler alınmış, icra edilen tahkikat evrakları Adliye Nezareti'ne oradan savcılığa gönderilmiştir. Meydana gelen hadiselerden dolayı ve Boğazlıyan'da bir takım masraflar yapılarak devlet dairelerinin inşa edilmesi, Kayseri güzergahında bulunması sebebiyle merkez kazanın Uzunlu'ya nakli uygun görülmemiştir.

1912 tarihli bir belgeye göre, Boğazlıyan'ın havasından dolayı başka bir yere nakline teşebbüs edildiği, oysaki öteden beri kaza merkezi olan Boğazlıyan'ın düz bir ova üzerinde, ziraate elverişli, havasının gayet iyi olup etrafının açık olduğu, Samsun, Yozgat ve Sivas yollarının güzergahında bulunduğu, bazı mevkilere yapılacak inşaattan çıkacak masraftan dolayı kaza merkezinin nakli geciktirilmiştir. 1916 tarihinde, Yozgat İli'ne bağlı Boğazlıyan Kazası'nın, yaya veya binitli olarak Yozgat'a on sekiz, Kayseri'ye on bir saat

mesafede ve Niğde Sancağı'na bağlı Ürgüp Kazası'nın Niğde'ye on altı, Kayseri'ye on saat mesafede idi. Her iki kaza da tüm işlerini Kayseri İli'yle yürütmekte olup, kaza ahalileri de Kayseri'ye bağlanmak için talep etmişlerdi.

1853 yılında Boğazlıyan kazasında müdür vekili bulunan Cemal Bey halk ile uyum gösteremediğinden yerine asaleten beş yüz kuruş maaş ile Mustafa Ağa tayin edilmiştir. 1854'de Boğazlıyan kazası eski müdürü Sabık Hacı Mustafa Ağa boşta kaldığından, Konya Valisi'ne uygun bir müdürlük açıldığında Mustafa Ağa'nın istihdamının acilen gerçekleştirilmesi için başvurulmuştur. Boğazlıyan Kazası hanedanından Bostancızade Halil Ağa da Kırserdarlığı hizmetinde istihdam edilmiştir[265].

---

[265] Kır serdarlığının ortaya çıkışı, özellikle uzun süren savaşların, isyanların ve sosyal kargaşanın duraklama döneminden başlayarak sürekli hale gelmesinden itibaren kırsal alanlarda ortaya çıkan eşkıyaları ortadan kaldırmak ve buralarda güvenliği sağlamak için oluşturulduğu ileri sürülür. Kır serdarlığının, daha çok yeniçeri asker kaçaklarının yakalanması ve bunların bulundukları bölgelerde meydana getirdikleri olayların önlenmesi üzerine odaklandığı görülür. Ayrıca bu teşkilat, Osmanlı Devleti'nde düzenli ordunun sistemleşip birimlerinin jandarma veya zaptiye adıyla kökleşmesine kadar onun boşluğunu dolduran hükümetin izni ve yerel idarelerin arzusuyla oluşturulan bir güvenlik birimidir. Kır serdarlığıyla ilgili sistemin mevcut yeniçeriler arasındaki Turnacıbaşı gibi üst düzey tecrübeli askerler vasıtasıyla işletildiğini ve XVIII. yüzyılın sonundan itibaren daha alt düzeydeki yeniçerilerin de bu görev için seçildiği

Boğazlıyan'da görevli Üçüncü Sınıf Komiser, Mehmed Zeki evraklarda yaptığı usulsüzlük ile ilgili mahkemeye alınmış, bu durumda vazifesinin idaresinde kalması uygun olmayacağı kaymakamlığa arz edilmiş ise de mağdur olmaması için başka bir komiserlikte kalması düşünülmüştür. 23 Ekim 1907 tarihinde beraatine karar verilip, Ankara Polis memurluğuna tayin, üçüncü sınıf komiserliğe terfi etmiştir. 1909 yılında Akdağ Madeni aşı memurluğuna Hafız Mehmet Hilmi Efendi, Boğazlıyan Kazası'na da Livan Efendi tayin edilmiş ve Livan Efendi, kazada kalması gerektiğini Ankara Vilayeti'ne bildirerek müsaade istemiştir. Ancak daha sonra, Livan Yosef Efendi maaşını dahi alamadığından, İncesu Kazası aşı memurluğuna tayin istemiştir. Boğazlıyan Kazası Ceza Reisi Salih Bey'le, savcı yardımcısı Fevaid Efendi'nin emirlere aykırı davranışları sebebiyle başka bir yere tayini ve kanuni muamelenin başlanılması Adliye Nezareti'ne yazılmıştır. 4 Kasım 1913 tarihiyle alınan cevapta Boğazlıyan Kazası Bidayet Mahkemesi reisi Salih Efendi'nin Kars Kazası, Fevaid Efendi'nin de Suşehri'ne tayinleri yapılmakla birlikte haklarındaki

---

görülmektedir. XIX. yüzyılda ise bu görev, ihtiyaç duyulan bölgelerdeki valiler aracılığıyla geçici süreliğine seçilen bölgeden veya halktan askeri zabitlere, bölge halkından ileri gelen kimselere ve hatta affedilmiş eski eşkıyalara dahi verilmiştir.

tahkikat devam etmiştir. Salih Bey'in Kars'a nakli bildirilmekle beraber, Fevaid Efendi Suşehri'ne gitmeyip, memleketine gitmek istemiştir.

Salnamelere göre XX. Yüzyılın başlarında, Boğazlıyan Kazası'nda 6.366 hane, 116 cami, mescit ve medrese, 66 mektep, 1 hükümet konağı, 1 hapishane, 2 han, 2 kahve, 800 dükkan, 5 fırın, 5kilise, gayr-i müslimlere ait 2 mektep, 250 çeşme, biri kargir on-dördü ahşap olmak üzere 15 köprü bulunmaktadır[266].

Osmanlı Devleti döneminde Boğazlıyan'da, Müslüman, Ermeni ve Rumlar iç içe yaşamışlardır. Boğazlıyan'da birçok Ermeni yaşamasına rağmen, Türkler hiçbir zaman asimile politikası gütmemiş, azınlıklar, yerli halkın sahip olduğu temel hak ve hürriyetlere sahip olmuşlardır. Özellikle Ermenilerde bağımsız bir devlet kurma fikri yerleşmeye başlayınca, gelişen süreç içerinde, her yerde olduğu gibi Boğazlıyan'da da nüfus yapısının değişimler gösterdiği görülür. Yurt dışından gelen mülteciler, şehirler arası yapılan göçler, çıkan arbedelerdeki cinayetler, iskan, mübadele nüfus da artma ve azalmalar şeklinde kendini göstermiştir.

Sadi ve Arif Paşaların Sadarete yazdıkları 16 Ocak 1893 tarihli telgraftan anlaşıldığına göre, Boğazlıyan'ın bağlı bulunduğu Yozgat'ta, beş Katolik,

---

[266] Açıkgöz, agt.

pek çoğunun Rum, Hıristiyanların % 90'ının ise Ermeni olduğu anlaşılır.

1863-1921 yılları arasında çeşitli sebeplerle değişik milletlerden insanlar iskan edilmiştir. Boğazlıyan yöresinde yaşanan önemli tarihi toplumsal olaylardan biri yapılmış olan bu iskan hareketleridir. Bu hareketlerin temel hedefi, muhacir ve mültecileri yerleşik hayata geçirmekti.

Tehcirden sonra, Boğazlıyan'da iskan edilen muhacir ve mültecilerin, yevmiyelerinin muntazaman ödenmemesini bahane ederek, civar yerlere dağıldıkları Niğde Kaymakamlığı'ndan bildirilmiş, muhacir ve mültecilerin firarlarına ve izinsiz iskan yerlerini terk etmelerine izin verilmemiş, firar edenlerin ise iskan yerlerine iade edilmesi hususunda kesin talimat verilmiştir.

Yozgat Valiliği'nden, Boğazlıyan Kazası'ndaki iskan muamelelerindeki kanunsuz ve yolsuzlukların derece ve mahiyeti sorulmuştur. Kaza da bulunan Milli Emlak Müfettişi Osman Nuri Bey'den alınan rapordan, tevzi talimatnamesinin birinci maddesine göre teşkili lazım gelen komisyonun oluşturulmadığı ve muhacirlere tahsis olunan arazilerin hiçbir kayda dayanmaksızın dağıtılmış olduğu, tevzi defterlerinin türlü kağıtlardan ibaret, talimatname hükmüne aykırı vaziyette bulunup, geçici tasarruf vesikalarının bu defterlere uygun bulunmayıp, zaman zaman defterlere ve vesikalara

ilaveler yapıldığı ve muhacirlere tarlaları gösterilmediği için başka tarlaların gereksiz yere işgal edildiği, 6 Temmuz 1924 tevzi talimatnamesine aykırı muameleler yapıldığı, mübadil ve muhacirlere dağıtılmış olan tohumluk, hayvanat, ziraat araçları, iaşe giderlerinin bedel olarak sarf edildiği, Maliyenin masraf defterleri üzerinden meydana çıkan 48 bin lira için borçlular namına defter tutulmadığı gibi, 24 bin liralık borç senetlerinin Maliyeye teslim olunmadığı, borçluların kimler olduğunun bilinemediği, en değerli arazilerin, toprağa muhtaç olmayan nüfuzlu kimselere verildiği, anlaşılmaktadır. Ne var ki, Osman Nuri Bey hakkında Maliye Vekaletince takibat başlatılmış, takibatın neticesinde Osman Bey'in yaptığı muameleler İskân mevzuatına uygun bulunmamıştır[267].

Tahsisat yokluğu vakit yetersizliği, memur azlığı dolayısıyla her yerde yapıldığı gibi, Boğazlıyan'da da muhacirlere verilen arazi ölçülmeden defterler üzerinden yapılmış ve tahsis kararlarına defterlerdeki sınır ve miktarlar konmuş, muhacir ve mültecilere bu arazi ve sınırla teslim edilmiştir.

Boğazlıyan Kazası tehcirinden dolayı tutuklu bulunan, Yozgat Jandarma Taburu Kumandanı Binbaşı Tevfik Bey, icra kılınan mahkeme neticesinde onbeş sene kürek cezasına mahkûm edilmiştir. Vatanperver kaza kaymakamı Mehmed Kemal Bey ise, 8 Nisan 1919

[267] Akdoğan, agt

tarihinde idam cezasıyla Bayezıd meydanında asılmış, cenazesi Kuşdili'ndeki Mahmud Paşa Türbesi'ne götürülerek defnedilmiştir[268].

Ermeniler tarafından terkedilmiş olup Vakıflar idaresine devredilen bir apartmanla bir ev, Milli şehit Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in eşi Hatice ve kızları Müzehher ve Müşerref hanımlarla, oğlu Adnan Bey namına tahsis ve temlik edilmiştir.

Müslim ve gayrimüslimlerin iç içe yaşadığı Boğazlıyan'da halkın büyük bir çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla, gayrimüslimler ise ticaretle uğraşmaktaydı.

Boğazlayan'ın Sırçalı *(Terli)* köyünde bulunan *Sırçalu Zaviyesi* Şahruh Bey b. Alauddevle Bey tarafından yaptırılmıştır[269]. İnşa tarihi bilinmeyen zaviyenin mevcut vakfiye suretinin tarihi olan H.1 Şaban 899'dan önce yaptırılmış olması gerekir.

Sırçalu zaviyesinin vakıfları, 7 Mayıs 1494 tarihinde Şahruh Bey b. Alauddevle Bey tarafından vakfedilmiştir. Vakıfın şartları gereği mevkuf köy ve mezraa gelirlerinin 2/3'si vakıfın evladına, kalan 1/3'i ise tevliyet vazifesine meşruttu. Zaviyenin masrafları ise vakfın mütevellileri tarafından karşılanacaktı. XIX.

---

268 Akdoğan, agt.
269 Keleş, agm.

Yüzyıla ait birçok belge vakfın bu dönemde faal olduğunu göstermektedir[270].

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri Boğazlıyan ilçesine 19 km mesafede bulunan *Sırçalı* köyünde bulunan Aşağı Caminin içinde yer almaktadır. Daha önce caminin dışında iken 1981 yılında caminin girişine alınır.

Bu türbenin eskiden beri ziyaret edildiği ve bu ziyaret yerinden dolayı, köyün adının önceden Sırçalı Tekkesi olduğu söylenir.

Pek fazla ziyaretçisi olmayan bu yer daha çok sara hastaları tarafından ziyaret edilmektedir. Köy halkı da vakit namazlarında camiye girip çıkarken burada yatan zatı ziyaret eder ve bir fatiha okur.

Hacı Ahmet Ağa (Ulu Cami) Camii, günümüzdeki hastanenin yakınında, müftülük binasının arkasındadır[271]. Çok geniş bir avlu ortasında kurulmuş, beşik çatılı, kuzey-batı köşesinde yuvarlak gövdeli iki şerefeli ve birinci şerefeye kadar siyah ve beyaz taşlarla damalı bir şekilde yapılmış, uzun minareli ve bazilikal görünümlü bir yapıdır.

1759-60 tarihli vakfiyesine göre cami, El Hac Ahmet tarafından yaptırılmış, 1173 tarihinde Ahmet ibn Mehmet tarafından Kozan Çayı üzerinde bir değirmen

---

270 Muhammed Köse. XIX. Yüzyılda Alaüddevle Ve Şahruh Bey Vakıfları'nın İktisadi Durumu (Bozok/Yozgat Vakıfları)
271 Acun, agm.

vakfedilmiştir. Ayrıca üzeri kesik piramit gibi minare kaidesi üzerinde H. 1284/M. 1867-68 onarım tarihi vardır. Yapı girişinin ön kısmına, yakın bir tarihte camekanlı sundurmalı kısım ilave edilmiştir. Sundurmalı kısımdan harime yuvarlak kemerli iki kapıdan girilir. Minare kaidesine yakın olan kapı üzerinde, sundurmayı taşıyan kolonlardan birinin altında kalmış, Hacı Ahmet Ağa yazısı okunabilen bir kitabe parçası göze çarpar.

Harim, kıbleye dikey üç sahnlı bazilikal planlıdır. Orta sahn yan sahnlardan daha geniş ve yüksektir. Sahnları, çokgen gövdeli iki sıra üçer ağaç sütun ayırır. Sahn üzerlerini tahtadan yapılmış beşik tonozlar örter. İç mekanı yan duvarlarda dört, kıble duvarında iki ve kuzey duvarında bir tane olmak üzere on bir pencere aydınlatır. Ayrıca bazı pencerelerin üzerinde, dıştan okülüs, içten yuvarlak kemerli ufak pencereler vardır.

Yapı içinde ve dışında her hangi bir süsleme unsuruyla karşılaşılmaz. Mihrap yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber yeni yapılmıştır. Caminin orijinal yönü, bazilikal görünümlü dış görünüşü ile tavan örtü sistemidir. Ayrıca yapı dışında damalı minaresi dikkatimizi çeker.

Hacı Ahmet Ağa Camii bahçesi içerisinde camii giriş kısmının çaprazında yer alan türbe 1994 yılında

yapılmıştır[272]. Türbenin giriş kapısının üst kısmında **Yozgatlızâde Mehmet Şevki Hafız** Türbesi, Hicri ölüm tarihi 1226 (Miladi 1811) olarak yazmaktadır. Mehmet Şevki Hafız avlusunda yattığı caminin ilk imamıdır. Bu türbede insanlar sadece dua etmek amacıyla türbe ziyareti gerçekleştirmektedirler.

Karakoç Mahallesi'nde yer alan **Ballı Dede** Türbesi'nin bulunduğu yer daha önceleri tarla olarak kullanılmaktaymış[273]. Tarla sahibi halk arasında kurbacık olarak ifade edilen bir rahatsızlık geçiren çocuğunu Kayseri'ye bağlı olan Karakimse Köyü'ndeki kurbacık ocağına götürmek ister. O köye gitmeden bir gün önce türbedeki topraktan alarak çocuğunun iyi olacağına dair bir rüya görür. Sabahleyin türbenin bulunduğu yerden toprak alıp çocuğunun ağzına atar ve çocuğunun rahatsızlığının geçtiğini görür. Türbe 1997 yılında bu bir rüya üzerine günümüzdeki şekliyle yapılmış olur.

Yola Durdu Muhammed Hanifi Türbesi, ilçeye sekiz km mesafede bulunan *Esentepe* Köyü'nün batısında Karakuyu diye bilinen alanda yer almaktadır[274]. Burası 150 metre kare avlusu bulunan muntazam bir şekilde içi ve dışı yapılı üzeri çatılı bir binadır. İçerisinde bir tane

---

[272] Mükremin Açıkgöz. Yozgat İli Boğazlıyan İlçesi'nin Tarihi Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde. 2012

[273] Açıkgöz, agt.

[274] Açıkgöz, agt

mezar bulunmaktadır. Rivayete göre Muhammed Hanifi ismindeki Allah dostu insan Kudüse giden Yahudilere kazan kaynatır, yemekler sunar ve İslamiyeti anlatırmış. Günümüzde birçok kişi dua etmek üzere bu türbeyi ziyaret etmektedir. Ayrıca köy halkı geçmişten günümüze, kuraklık görüldüğü dönemlerde yağmur duası yapılacağı zaman mutlaka Yola Durdu Muhammed Hanifi Türbesi'ne yakın bir alanda bir araya gelmektedir.

İlçeye 25 km mesafede bulunan *Poyrazlı* köyünden olan **Muharrem Efendi** (1184-1945) köy halkı tarafından çok sevilmiş, saygı duyulmuş ve köyün manevi büyüğü olarak görülmüş bir zattır[275]. Köy mezarlığı içerisinde yer alan mezarının türbe şeklinde yapılması noktasında istekler olsa da çocukları mezar olarak kalmasını istemişlerdir. Günümüzde çevre köylerden dahi dua etmek amacıyla birçok insan hayırla anarak mezar ziyareti gerçekleştirmektedir.

---

275 Açıkgöz, agt.

Çandır Evliyaları

Çandır Yozgat'ın Çayıralan ilçesine bağlı nahiye merkezi iken[276], 1930 yılında Belediye, 1948 yılında Bucak ve 1990 yılında da ilçe olmuştur.

Çandır henüz bir köy iken, vakfiyesine göre zaviyeyi H. 897 (M.1492) yılında Şahruh Bey eşi Şahsultan için yaptırır. Çandır köyü zaviyesinin vakıfları, banisi Şahruh Bey tarafından vakfedilen Çandır ve Köhne adıyla bilinen Delubaş köylerinin yarısı ile Aşan Çay önü, Arslan, Kuyucak, Tozluhan, Gözübüyüklü mezraalarının yarı gelirleri ve Kozan köyünde iki değirmen ile bir bahçeden meydana gelmektedir. Vakıfın şartları gereği mevkuf köyler, mezralar, değirmenler ve bahçenin gelirlerinden 2/3'si zaviyenin ihtiyaçlarına, kalan 1/3'i ise tevliyet ve meşihat vazifesi ile vakıfın evladına meşruttu[277].

Şah Ruh Bey Mescidi ise kasabanın tam ortasında yer alır[278]. Mescide giriş kapısı üzerinde bulunan tamir kitabesine göre, Ahmet Beyoğlu Arslan Paşa tarafından 1745 yılında tamir ettirilmiştir. Aslında mescit daha eski tarihlidir. 1492 tarihli hüccette Şahruh Bey'in karısı Şah Sultan Hatun için bir zaviye yaptırdığı

---

276 Keleş, agm.
277 Muhammed Köse. XIX. Yüzyılda Alaüddevle Ve Şahruh Bey Vakıfları'nın İktisadi Durumu (Bozok/Yozgat Vakıfları)
278 Acun, agm.

yazılıdır. Tahrir defterinde ise hem zaviye, hem de mescitten bahsedilir. Buna göre Şahruh Bey'in Çandır'daki mescidi hüccetin tanzim tarihinden sonra yaptırdığı ileri sürülebilir.

Mescit kırma çatılı, iki minareli ve moloz taş bir yapıdır. Minarelerinden biri uzun, diğeri kısadır. Kısa minare tuğladan yapılmış, gövdesi yuvarlak, petek ve şerefe kısmı köşelidir. Uzun minare ise, yuvarlak gövdeli ve kısa minareden daha yenidir. Mescidin ön kısmında beş ağaç direk üzerine oturan sundurmalı son cemaat yeri vardır. Sundurmalı kısımdan direkt olarak mahfil altına girilmektedir. Son cemaat yeri ile mahfilin bulunduğu kısım, minarelerin durumundan da anlaşılacağı gibi, harime sonradan ilave edilmiştir. Harim üç sahnlı bazilikal düzenlidir. Orta sahn yan sahnlardan daha geniştir. Sahnlar arasını, alt kısmı kare, gövdeleri çokgen iki sıra, beşer tahta direk ayırmaktadır. Mihrap önündeki ikişer direk aralarının üst kısımları tavana doğru üçgen şeklinde desteklenerek bir kemer görünümü verilmeye çalışılmıştır. Harimi batı duvarında üç, doğu duvarında beş, giriş ve kıble duvarında da ikişer tane olmak üzere on iki pencere aydınlatır. Ayrıca kuzey duvarına ve iki yan duvarlar ile giriş önündeki iki sütuna oturan bir mahfil vardır. Mahfilin orta sahna bakan ön kısmı, balkon gibi kıbleye doğru çıkıntı yapar. Batıda, kıbleye dikey galeri gibi girinti yapan mahfil altının ön kısmı, parmaklıkla kapatılmıştır.

Harimde süsleme unsuruna rastlanmaz. Minber yeni yapılmıştır. Mihrap ise gövdesi silindir, kavsarası kat kat ters merdiven şeklinde mukarnaslıdır. Mukarnas nişinin ön cephesi kaş kemerlidir. Mukarnas içleri ufak üçgenlerle süslenmiştir. Mihrap kenarını bir sıra kaval silme çevreler. Kaş kemerin (tam bir kaş kemer değildir) iki yanında bulunan üçgen boşluklarda birer tane, içleri çok ufak üçgenlere ayrılmış iki kabara motifi bulunur. Mihrap alınlığı üç sivri kemerli kör nişe ayrılmıştır. Nişler arasında birer alem motifi yer alır. Kör niş içlerindeki yuvarlak kabaralar üzerinde ise, ortada fırıldak, yanlarda ufak üçgen motifleri görülür.

İlçede bulunan Şah Sultan Hatun (Sara Hatun) Türbesi Dulkadir Hükümdarı Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh Bey'in karısı ve Şehsuvar Bey'in kızı Şah Sultan Hatun'a aittir. Türbe içerisindeki lahitte yazılı Hicri–905 tarihli kitabeden türbenin 1499 yılında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Türbe oldukça düzgün kırmızı kesme taştan yapılmış, duvar örgüsünde yer yer üç sıra beyaz kesme taşa da yer verilmiştir. Türbenin önünde bir de eyvan kısmı bulunmaktadır. Buna göre türbe, eyvan ve türbe bölümü olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir. Türbe kısmı kare kaide üzerine sekizgen gövdeli olup, üzeri içten kubbe dıştan sivri bir külah ile örtülüdür. Doğu yönündeki eyvan içten sivri beşik tonozlu, dıştan da kırma çatılıdır. Sembolik lahit odasına, sekilerden gidilerek, iki yandaki dörder basamaklı merdivenle

çıkılır. Merdivene çıkış kısmının önü, eyvan duvarının iç kısmına açılan birer nişle genişletilmiştir. Üst üste gelen kapılardan, üstteki kapı, segment kemerli ve üzeri stalaktitlidir. Sekizgen gövdeli, üzeri kubbe ile örtülü ve içerisinde bir lahit bulunan sembolik lahit odasını, güney ve kuzeyde, içten dışa doğru daralan iki dikdörtgen pencere aydınlatır. Pencerelerin kenarlarını dışta, beyaz lento çerçeveler. Esas mezar odası, kare planlı, üzeri aynalı tonozla örtülü, iki mazgal deliklidir. İçerisindeki mezarlar yok olmuştur.

Türbe dışında, renkli taş almaşığı ile yapılmış, dört sıra bordür süslemeden başka, külah saçağı altında, beyaz mermer üzerine yazılmış Farsça beyite ve pencere sövelerindeki renk kontrası ile yapılmış süslemeye rastlanır. Ayrıca sembolik lahit odasının segment kemerli kapı kenarı, orta kısmı oluk oluşturacak şekilde, iki sıra kaval silme ile çevrelenmiştir. Kaval silmelerle, stalaktitli kavsara arasında kalan iki üçgen boşlukta, içi katmerli çiçek motifi vardır.

Eyvan, türbeden daha alçaktır. Eyvan kısmından lahit odasına dörder basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Türbenin iki mazgal pencere ile aydınlanan mumyalık kısmı kare planlı olup, üzeri aynalı bir tonozla örtülüdür.

Türbe içinde, sekizgenden kubbeye geçiş kısmındaki üçgen boşluklar, istiridye kabuğu şeklinde süslerle doldurulmuştur. Kubbenin tam orta kısmı (kilit

taşının bulunduğu kısım) küçük armut şeklinde bir sarkıtla sonuçlandırılmıştır.

Alaüddevle Bozkurt Bey, 1479-1515 yılları arasında Dulkadiroğlu Bey'i olarak hüküm sürer[279]. Osmanlı Sultanı II. Mehmed, Alaüddevle Bozkurt Bey'e Kırşehir Sancağı'nı tımar olarak vermiştir. Alaüddevle Bey de Kırşehir'in Budaközü nahiyesine bağlı 'Bey Kışlası' mezrasına yerleşmiş ve idarecisi olduğu Kırşehir bölgesinde birçok vakıf tesis etmiştir.

1515 tarihinde Göksun ve Andırın bölgesi civarında Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri ile Dulkadirli birlikleri arasında çıkan savaşı Osmanlı kuvvetleri kazanmış ve Sultan I. Selim Alaüddevle'yi beyliğin başından azledip beyliği Osmanlı Devleti'ne bağlayarak başına da Ali Bey'i getirmiştir. Böylelikle Beylik üzerindeki Memluklu nüfuzuna son verilmiş bölgelerdeki camilerde hutbe Osmanlı sultanı adına okunmaya başlanmıştır. Ölümüne 'Merg-i Hâin' deyimi düşürülen Alaüddevle Bey'in başı Göksun'da torunu Yavuz Sultan Selim'e sunulmuştur.

Alaüddevle Bey'in oğlu Bozok valisi Şahruh Bey (1522-1607) bugünkü Çandır ilçesine bağlı Kozan köyünde ikâmet etmekteydi. Yozgat'ın köy olduğu bu tarihlerde Kırşehir'de Bozok dâhilinde bulunduğundan

---

279 Muhammed Köse. XIX. Yüzyılda Alaüddevle Ve Şahruh Bey Vakıfları'nın İktisadi Durumu (Bozok/Yozgat Vakıfları)

Şahruh Bey aynı zamanda Kırşehir bölgesinin de Sancak Beyi idi. Şahruh Bey, 1485-1490 tarihlerindeki Osmanlı-Memluk Savaşı sırasında, 1489 Mart ayında yapılan bir baskında esir edilerek gözlerine mil çektirilen beydir. Mil çekilmesi görmesine engel olmamıştır. Daha sonra Kırşehir beyi olan Şahruh, yörede birçok sanat eseri yaptırmıştır. Bu kümbet de karısı Şah Sultan'ın ölümünden sekiz dokuz yıl sonra yaptırılmıştır.

Alaüddevle ve Şahruh Bey zamanında yoğun imar faaliyetlerinin yapıldığı Bozok'ta uzun bir süre Dulkadirli yasaları uygulanmış ve onların zamanında had, ceza ve ta'zir suçlarına ilişkin cezai hükümlerin bulunduğu bir kanunnamede yayınlanmıştır.

Abdullah Efendi ziyaret yeri ilçenin doğusunda, bağ yolu kenarında, Bahçelievler Mahallesinde, Büyük Mezarlık diye bilinen mezarlığın güneyinde, büyük giriş kapısı yanında bulunmaktadır. Abdullah Efendi, Adana/Kadirli doğumlu olup babasının vefatından sonra annesi ile Kayseri'ye gelerek orada yerleşir bir süre sonra annesi burada evlenir. Abdullah Efendi Kayseri de Medrese tahsiline başlar. İlk olarak Hacı Tosun Efendi'den Sarf ve Kur'an dersleri alır. Küçük Hacı Hafız Efendi, Hamurcu Osman Efendi, Kızıklı Hacı Kazım Efendilerden nahiv dersleri ve sarf derslerini alarak tamamlar. Küçük Hacı Hafız Efendi'nin teşvikiyle Kayseri/ Güneşli Kasabasına (Eski Mencusun köyüne) Ramazan İmamı olarak gönderilir. Gittiği yerde bir aylık sohbetleri, yaşayış tarzı, ahlaki tavır ve davranışları, ilmi

kariyeri ile büyük etki bırakmış; Ramazan sonrası Mencusun'da odasında misafir kaldığı Mencusun eşrafından olan ve sonradan da kayın pederi olacak hocası Hacı Hafız Efendi, Abdullah Efendi'ye gelerek kızıyla evlenmesi konusunda bir teklifte bulunur. Abdullah Efendi'nin teklifi kabul etmesiyle ilk evliliği gerçekleşir. Bu evlilikten üç kız, bir erkek evlatları dünyaya gelir. Eşinin vefatından sonra çocuklarıyla birlikte Çandır'a gelir ve kalan hayatını burada sürdürür. Oğlu Mehmet Karslı Çandır'da Belediye Başkanlığı yapmıştır. Çandır da kaldığı (1913-1915) yılları arasında Boğazlıyan Müftülüğü görevinde bulunmuştur. Daha sonra Çandır'a gelerek Müderrislik yapmaya devam etmiştir. Abdullah Efendi'den ders alan talebelerden Ali Paşa Oğullarından Burhan Efendi, Kuru Hüyüklü Ali Efendi, Doburca köyünden Hacı Mehmet Efendi, Çandır'dan Berberoğullarından İsmail Efendi (Mustafa Hafızın babası), en son öğrencilerinden ve Çandır'da öğrenci yetiştiren Cücezade diye bilinen Mustafa Karahan'dır. Abdullah Efendi 4 Mart 1949'da doksan yaşlarında iken Çandır'da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Gelen ziyaretçiler sadece Allah rızası için ziyaret etmektedir.

Çayıralan Evliyaları

Çayıralan bölgesinin tarihi ilk olarak Dulkadiroğulları Beyliği zamanına uzanmaktadır. Dulkadiroğulları Beylerinden Sultan Alaüddevle Bozkurt Bey (Han) (1479-1515) beyliği döneminde Akdağ-Çayıralan bölgesinde Kılınç Abdal Zaviyesi'ni yaptırır. Bu dönemde burada köy yoktur ama Çayır Şeyhi ve Karalu gibi mezralar vardır. Kuvvetle muhtemel ki Bozok Sancağı'nın ilk Sancak Beyi de Çerkez İsa Bey'dir.

1500'lü yıllarda Bozok Sancağı'nın merkezi Akdağ kazası-nahiyesi, buranın da merkezi Çayır Şeyhi karyesi (köyü) dir. Bu köy Bozok Sancağı Sancak Bey'i (Valisi) Çerkez İsa Bey'in çiftliği olan yerde kurulmuştur. Çiftliğin adı sonraları Karalu Çiftliği olarak anılır. Bu günkü lisenin yan tarafına düşen yerde de Karalu mezrası denilen köyden küçük ziraat yapılan bir yerleşim yeri vardır. Çerkez İsa Bey bu çiftliği vakfetmiştir. Dolayısıyla köyün arazisi cami ve caminin etrafı vakıf arazisidir.

Muhtemelen İsa Bey hayattayken, Karalu Çiftliği'ne Halep taraflarından göç eden Karalu Cemaati'ne mensup Türkmenleri yerleştirmiştir. 1530 tarihinde Karalu Cemaati bugün yaşamakta olduğu Akdağ; yani Çayıralan (Çayır Şeyhi köyü)'da yaşamaktaydılar. 1500'lü yılların başında Akdağ (Çayır

Şeyhi) kazasının etrafında çok sayıda mezra, kışlak ve sair vardır. Bunların büyük bir kısmı Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerindeki iskan siyaseti sonucu kısa bir süre içerisinde birer köy halini almışlardır. Karalu Cemaati tarafından Akdağ nahiyesinde Çayır Şeyhi köyü ile beraber üç köy kurulmuştur.

Bozok Sancağı ilk Tapu Tahrir Defterleri'ne göre iki Kadılık (Kaza) bölgesine ayrılmıştır. Bozok Sancağı Tapu Tahrir Defterleri'ne göre o tarihlerde Akdağ nahiyesinde 22 köy ve 27 mezra vardır.

Akdağ nahiyesi, Çayır Şeyhi köyü (bugünkü Çayıralan ilçesi) ve etrafındaki 63 köyden oluşmaktadır.

Osmanlı tarihinde sonraki dönemlerde Çayır Şeyhi köyü büyük bir köy olarak bazen nahiye ve bazen de kaza merkezi olmuştur. Akdağ (Çayır Şeyhi) Cumhuriyet dönemine kadar Osmanlı Devleti'nin idari yapısındaki değişikliklere göre, bazen kaza bazen de nahiye merkezi olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1948 yılında ilçe merkezi olmuştur.

Çayıralan İlçesi'nde bulunan **Çerkez Bey** Türbesi, Bozok'ta 1542 yılında tımar sahibi ve 1557–1558 yıllar arasında Kırşehir Sancak Beyi olan Çerkes Bey'e aittir. Kaynaklardan 16. yüzyılın ikinci yarısında bugünkü Çayıralan'ın Çerkez Bey'in çiftliği olduğu öğrenilmektedir.

Kümbetli Cami ismi ile tanınan yapının güneydoğusunda ve aynı avlu içerisinde bulunan türbe, kare kaide üzerine sekizgen planlı içten kubbeli ve dıştan sivri külahlı bir yapıdır. Bu türbe önündeki eyvanı ile Şah Sultan Hatun Türbesi'ne benzerlik göstermektedir. Eyvanın doğu duvarında bulunan kitabeye göre, türbe 1587 yılında yapılmıştır.

Türbenin ön kısmı eyvana tamamen açıktır. Lahdin bulunduğu oda dıştan sivri kemer silmeli üç dikdörtgen pencere ile aydınlatılmıştır. Buradan mezar odasına dört basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Kare planlı esas mezar odasının üzeri aynalı tonoz örtülüdür ve üç mazgal pencere ile aydınlatılmıştır.

Yapı dışında süsleme olarak, eyvanı da içine alacak şekilde, gövde de bir sıra açık sarı taş ile pencere sövelerinde beyaz mermer taş görülür. Üst üste gelen kapılardan, sembolik lahit odası kapı kenarını, ortası oluk meydana getirecek şekilde iki kaval silme çevreler. Segment kemerli kapı üzeri stalaktitlidir. Kavsara ile kaval silme arasında kalan iki üçgen boşlukta, yuvarlak pano içlerinde, üst üste ikişer tane çiçekli taş rozet bulunur.

Cami, şehir çarşısının batı tarafında, Çerkeş Bey türbesinin yanındadır[280]. Türbeyle aynı avluda olması nedeniyle Kümbetli Cami ismini alır.

---

[280] Acun, agm.

Yapının kırma çatısı ve yuvarlak gövdeli uzun bir minaresi vardır. Sonradan eklenen son cemaat yerinden harime giriş kapısı üzerinde, yeni harflerle yazılmış küçük kitabenin, bir tarafında, yazı ile H. 1152/M. 1739-40 da onarıldığı, diğer tarafında ise, eski yazı ile H. 981/M. 1573-74 tarihi yazılıdır. Caminin orijinal kitabesi yoktur. Buna göre, ilk yapı H. 981 de yapılmış olabilir. Çerkeş Bey'in, çiftliği olan Çayır Şeyhi'de bir mescid yaptırdığı bilinmektedir. Ayrıca cami avlusundaki Çerkeş Bey'in türbe kitabesinde, Çerkeş Bey'in H. 966/M. 1558-59 da öldüğü yazılıdır.

Enine üç sahnlı harim, çeşitli onarımlar geçirdiğinden orijinal durumunu koruyamamıştır. Mihrap önündeki iki ağaç direkten doğu yönündeki yıkılmıştır. Bu şekliyle harim, girişi üç enine sahnlı, mihrap önü de birbirine eşit olmayan büyüklükte boyuna sahnlı gibi görünmektedir. Sahnlar köşeleri pahlanmış beş ağaç direkle ayrılır. Harimi, her duvarda ikişer tane kareye yakın dikdörtgen pencereler aydınlatır. Harimde, girişin üzerinde bulunan mahfilin güneye bakan orta kısmı balkon gibi dışarı doğru çıkıntı yapar. Mihrap yarım silindir şeklindedir. Minber ise yeni yapılmıştır.

Duvarlarda yer yer kalan süsleme artıklarından anlaşıldığına göre, eskiden harimin tüm duvarları kalem işleriyle bezeli olmalıydı. Bugün ise, enine kirişlerden kıbleye en yakın olanı üzerinde bir parça süsleme görülür. Bu süsleme kıvrım dallı çiçek motiflerinden oluşur.

İlçeye 13 km mesafede bulunan *Konuklar* Kasabası mezarlığındaki **Molla Osman** (1880-1960) ziyaret yerine gelen insanlar dua ettikten sonra buranın toprağından alır, yer ve üzerinde gezdirirler[281]. Buraya çevre köylerden ziyaretçi gelmektedir. Toprak alındıkça eksilen yere başka yerlerden getirilen toprak eklenir. Nazardan korunmak için hayvanlara da buranın toprağından sürülür. Bu mezar 1960 yılında vefat eden Merhum Osman Efendi'ye aittir[282]. Hayatta iken çok sevilen bu zatın keramet ehli olduğuna inanılırdı. Köylüler bütün dertleri için bu zata giderlerdi. Bir gün köylülerden biri "Hocam sizden sonra biz nereye gidelim, derdimize çareyi nerede arayalım", diye sorar O da, "Benim mezarımın toprağından alırsanız her derde deva olur", diye cevap verir.

Çokradan, Çayıralan-Sarıkaya yolu üzerinde kurulmuş, Çayıralan'a yedi km. mesafede büyük bir merkez köydür[283]. Köyün camii, kırma çatılı, dikdörtgen planlı, moloz taş yapıdır. Sonradan yapılan yuvarlak gövdeli çok uzun minare, yapının güney doğu köşesinde yer alır. Caminin kitabesi yoktur. Yalnız minarenin bulunduğu köşede, çatı saçağı altında kalemişi bir kartuş içinde H. 1232/M. 1816-17 tarihi yazılıdır. Harim içinde

---

281 Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

282 Abdurrahman Filiz. Çayıralan (Yozgat) Ve Çevresinde Ölümle İlgili İnanış Ve Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 2006

283 Acun, agm.

görülen süs özellikleri bakımından da, yapıyı bu döneme tarihlendirmek mümkün olur.

Doğudaki dikdörtgen kapıdan girilen harim, dikdörtgen planlı, düz tavanlıdır. Harimin kuzeyinde bir mahfil bulunur. Mihrap, yarım yuvarlak bir niş şeklindedir. Minber sonradan yapılmış ve çok sade olup ahşaptandır.

Yapı içinde, kuzey duvarı haricinde tüm duvarları çepeçevre çok sade kartuşlar çevreler. Kalem işi ile yapılan bu kartuşların çoğunun içleri boştur. Bazılarının içlerinde yazı, bazılarının içlerinde de C ve S kıvrımlı naturalist süslemelere rastlanır. Yapı dışında ise, her hangi bir süsleme ile karşılaşılmaz.

Hatip Evi, Çokradan'ın ilk kurulduğu yıllarda burada bulunan ve hitabetinin kuvvetli olmasından dolayı hatip namıyla bilinen âlim bir zata ait olduğu bilinmektedir. Bir başka rivayete göre ise, Çayıralan ilçesinin kuzeyinde *Derekemal* köyü ile *İnönü* köyüne giden yolun arasında kalan Danışık yaylası'nda buluşup tanışan üç evliyadan birinin mezarı burada olduğuna inanılır[284].

Çayıralan ilçesinde dört Alevi yerleşim yeri vardır[285]. Bunlar Evciler, Çukurören, Karaazap ve Gülderesi köyleridir. Evciler köyünde bir tane cemevi,

---

[284] Filiz, agt.

[285] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

Halil Dede Çevik Türbesi ile Samut Dede Türbesi bulunmaktadır. Burası Gaziantep'ten dedelik için gelip dedelik yaptıgı sırada ölen Samut Dede'ye aittir. Mezarı Kalın Harman mevkiindedir. Yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Çoban Dede ziyaret yeri Çayıralan ilçesine beş km mesafede bulunan *Aşağıtekke* köyünün güney batısında, köye bir km uzaklıkta, Bozdan mevkiinde yer almaktadır[286]. Yüksek bir tepe üzerinde bulunan ziyaret yeri üç odalı olup odalar arasında sadece kapı yerleri vardır. Bina içerisinde bir tane mezar bulunmaktadır. Binanın duvarları beton, çatısı ise ahşaptır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir.

Çoban Dede'yi ziyarete daha çok çocuğu olmayan kadınlar, ev almak isteyip de evi olmayanlar; kısacası adak ve dilekte bulunanlar gelmektedir.

İmam Musa'yı Kazım evlatlarından Molla Mustafa oğlu **Halil Çevik**'in ziyaret yeri Çayıralan ilçesine 14 km mesafede bulunan ve dört köyün birleşmesinden oluşan (Evci, Çukurören, Gülderesi, Karaazap) *Evci* kasabasında, eski ismiyle Çukurören köyünün batısında, köye 250 m uzaklıkta yer alan Halil Dede mevkiinde yer almaktadır.

Ormanlık bir alan içerisinde yer alan ziyaret yerinin yapılı bir binası olup binanın etrafı da örme

---

[286] Filiz, agt.

taşlarla çevrilidir. Binanın yanında başka şahıslara ait mezarlar da bulunmaktadır.

Kasaba halkı kurak geçen yaz aylarında buraya yağmur duasına gelirler.

Dedenin Yanı mezarı Çayıralan'ın kuzeyinde Külekçi köyünde Evciler Kasabası çıkısındadır[287]. Zaman zaman mezarda gelinlikler içinde birisinin görüldüğü iddia edilmektedir. Bu yüzdende gelin konvoyu mutlaka buraya uğramaktadır. Burada dua edilir. Sonra da oglan evine gidilir. Mezarın yanında bulunan ahad ağacına adak adamaya, dilek tutmaya gelenler çaput bağlarlar. Bu mezarda gece ışık yandığı iddia edilmektedir.

Çayıralan'ın güneyinde *Turlahan* köyü güney doğusunda koruluk alan içerisinde kime ait olduğu bilinmeyen **Sık Doruk Dede** yatırı çevre halkı tarafından ziyaret edilmekte ve kutsal sayılmaktadır[288].

Çayıralan'dan *Günyayla* köyüne giderken sağ tarafta **Kara Kütük** denilen yerde kime ait olduğu bilinmeyen Kara Kütük Mezarı kutsallık kazanmış olup yöre halkı tarafından ziyaret edilir[289].

---

[287] Filiz, agt.
[288] Filiz, agt.
[289] Filiz, agt.

Çekerek Evliyaları

Hacıköy adı altında merkezi bir köy iken Sivas ilinin Zile ilçesine bağlıdır. 1924-1925 tarihlerinde ilçe merkezi Kadışehri'ne nakledilince Hacıköy de bu ilçeye bağlanır[290]. İlçe merkezi bir yıl sonra Kadışehri'nden Hacıköyü'ne nakledilir. Ancak daha sonra Sorgun ilçe olunca Hacıköy de bu ilçeye bağlı bir köy olarak kalır. Sonradan Hacıköy 1928 yılında Sorgun ilçesine bağlı bir bucak haline getirilir. 1944 yılında Hacıköy bucağı ilçe merkezi haline getirilir ve Çekerek ırmağının adı verilerek Sorgun ilçesine bağlı Kadışehri ve Mamure (Aydıncık) bucakları da Çekerek ilçesine bağlanırlar.

Kurtuluş Savaşının ilk yıllarında ilçenin Özüveren köyünde oturan Aynacıoğulları, etraflarında topladıkları eşkıyalarla birlikte isyan çıkarmış, Zile ve Akdağ ilçelerini basmışlardır[291]. Bu isyanı bastırmak için Binbaşı Ali Galip Bey'in Komutasında Kuvayı Milliye Kuvvetleri ilçenin Koyunculu köyü civarında Aynacıoğulları ile çatışmaya girmişler, fakat köy imamı olan Osman Yılmaz 'Kör Hoca'nın Aynacıoğulları ile işbirliği yapması nedeniyle esir olmuşlardır. Aynacıoğulları da Ali Galip Bey ve altı subay arkadaşını Fakıdağ civarında Deveci dağı yakınlarına götürerek burada şehit etmişlerdir. Bu olaya tarihimizde 'Kör Hoca olayı' da denir. Daha sonraları Ali Galip Bey'in

---

290 www.cekerek.bel.tr/

291 http://www.cekerek.gov.tr/

Milletvekili olan kardeşinin ve bucak halkının girişimleri ile şehit subayların kemikleri, o zaman bucak merkezi olan ve şimdiki ilçe merkezi olan Hacıköyü'ne 1935 yılında getirilerek bir şehitlik abidesi diktirilmiştir. Bu abide Halen Cumhuriyet meydanındadır. 20.05.1990 tarih ve 3644 sayılı kanunla Çekerek ilçesine bağlı 105 köyden, Aydıncık 32 köy ile Kadışehri 33 Köyle Çekerek ilçesinden ayrılarak iki yeni ilçe olurlar. Bu durum Çekerek´i olumsuz yönde etkiler ve günümüzde Çekerek ilçesine bağlı 40 köy, 4 kasaba bulunmaktadır.

İlçe merkezi ve köylerindeki başlıca türbeler şunlardır. Çoban Dede Türbesi, Seyyid Ahmet Türbesi, Tokmak Dede Türbesi, *Aşağıçakır* köyünde "Kara Dede", *Kırkdilim* köyünde "Şeyh Resul", *Kamışçık* köyünde " Karakavak", *İkizce* köyünde " Lokma Veli Baba Mezarı" ve *Sarımbey* köyünde "Sofuoğlu Ocağı" ziyaret yerleri vardır.

İlçeye 18 km. mesafede bulunan *Bazlambaç* köyündeki medrese hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Bekir Efendi, Mehmet Efendi, İbrahim Efendi ve Çopraşıklı Hüseyin Efendilerin, Bazlambaç Medresesinin müderrislerinden oldukları kaydı mevcuttur.

Vakıf tarihinde *Karadere* nahiyesine, günümüzde ise Çekerek merkez ilçesine bağlı *Hamzalı* köyünde bulunan Hızır Halife Zaviyesi, Alauddevle Bey

tarafından yaptırılmıştır[292]. Zaviyenin şeyhliğini, köye de ismini veren Hamzalu taifesinden Hızır Halife b. Mehmed yapmaktaydı.

Zaviyenin vakıfları, 25 Ocak 1464 tarihinde vakfiyedeki tabir ile Sultan b. Sultan el -Emir Merhum Sultan Mehmed Han Ebu'l-Feth (Fatih) tarafından vakfedilen Uzunkavak köyüne bağlı Durdulağıl (?) mezrasının "malikane" hissesinden meydana gelmekteydi. Vakıfın şartları gereği mezkur mezraanın gelirleri, her yıl bir hatm-i şerif okuyarak sevabını vakıfın ruhuna hediye etmesi kaydıyle Şeyh Halife b. Mehmed ve onun evladına meşruttu. Vakfın tevliyeti, azledilmemek kaydiyle, zaviyenin şeyhi olan Türkmen taifesinden Kılınç Abdal b. Şeyh İbadullah ve onun evladına şart kılınmıştı. Zaviye, Bektaşi tarikatına mensup olup zararlı bir faaliyeti görülmediği için XIX. yüzyılda mevcudiyetini korumaktaydı[293].

Akdağ yöresinde bulunan Kılınç Abdal Zaviyesi Alauddevle Bey tarafından yaptırılmıştı[294]. Zaviyeye 1480 tarihinde Ebu'l-Feth Sultan Mehmed Han-ı Sani tarafından Akdağ'a bağlı Kuyuca Viran mezraasının "malikane" hissesi vakfedilmişti. Mezraanın gelirleri, zaviyenin taamiyyesine meşruttu. Bu vakfın tevliyeti de, azledilmemek kaydiyle, zaviyenin şeyhi olan Türkmen

---

292 Keleş, agm.
293 M. Murat Öntuğ. Bozok Sancağı'ndaki Dinî Ve Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)
294 Keleş, agm.

taifesinden Kılınç Abdal b. Şeyh İbadullah ve onun evladına şart kılınmıştı.

Çeltek köyünün ilçeye uzaklığı 25 km olup yerleşim yeri dağlık ve yüksekçedir. Köy ismini 1,5 Km güneyindeki **Pir Ali Baba** yatırından almaktadır. Halk arasında **Çeltek Evliyası** olarak bilinen Pir Ali Baba hakkında çeşitli menkıbeler anlatılmakta olup, bugün dahi ziyaretçileri oldukça fazladır. Anlatılır ki, ziraat ile uğraşan Pir Ali Baba tek öküzle bugünkü kabrinin bulunduğu yerdeki tarlasına çift sürmeye gider, dağdan bir geyik gelerek tek öküzün yanına koşulurmuş. Yine komşu köy ve kendi köylerinden birkaç kişinin ifadesine göre Kıbrıs Barış Harekatı sırasında bir Cuma günü türbesinin kapısının açılmaması, savaşa katıldığı yönünde yorumlanmaktadır. Pir Ali Baba Yesevi tarikatına bağlı olup yedi kardeştirler. Kendisi gibi erenlerden olan kız kardeşi Hacı Fatma'nın kabri köyün içindeki caminin yanında olup, kabrin yerini, Sarıkaya köyünden Deli Hacı bulmuştur. Bu kardeşlerden biri Zile Çeltek'inde, diğerleri Amasya ve Sivas'ta bulunurken ikisinin yerleri ise bilinmemektedir[295]. Bu kişilerin buralara ne zaman geldikleri konusunda ihtilaflar bulunmakla birlikte büyük ihtimalle Anadolu'nun ilk fetih yıllarında geldikleri söylenmektedir.

---

[295] Zile'nin köylerinden Çeltek'te Çeltek Baba ismiyle de anılan Mahmut Emirci Doğan isimli zat için Evliyalar Şehri Tokat'a bkn.

Fatma Ana Türbesi *Çeltek* köyü merkezinde, köy camisinin batısında yer almaktadır. Cami ile Fatma Ana türbesi arasında bir yol bulunmaktadır.

Türbe binası 1986 yılına kadar ahşap ve eski bir yapı imiş. 1986 yılında betonarme bir bina yapılmış olup üzeri çatılıdır.

Fatma Ana ve sülalesinin künyesi Çeltek'miş. Bu şahıslar köyün kuruluşunda önde gelen kişiler olduğu için köye de Çeltek ismini vermişler.

Çeltek köyünde bulunan bu ziyaret yerlerine köy halkıyla beraber çevre köy ve illerden pek çok ziyaretçi gelmektedir. Ziyarete daha çok akıl hastaları, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilir. Daha birçok sebepten her iki yer ziyaret edilir. Gelen ziyaretçiler namaz kılıp dua ederler, bazıları da kurban keser. Kesilen kurban köyde fakirlere dağıtılır.

İlçenin 11 köyü Alevi yerleşim yeri olarak bilinmektedir[296]. Bu köyler içerisinde en fazla nüfus Sarıköy'de yer almakta olup Alevi ve Sünniler birlikte ikamet etmektedirler. Bu köylerin neredeyse tamamında cemevi bulunmaktadır. Aşağı Çakır köyünde Kara Dede Türbesi, Kırkdilim köyünde Şeyh Resul Türbesi, Kamışçık köyünde Karakavak Türbesi, İkizce köyünde

---

[296] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

Lokma Veli Baba Türbesi, Sarımbey köyünde Sofuoğlu Ocağı Türbesi bulunmaktadır.

Ahu Sultan Kerim Baba (Dutluk Ziyaret Yeri) ilçeye altı km mesafede bulunan *Kurtağılı* köyünün doğusunda köye 1,5 km uzaklıkta dutluk mevkiinde yer almaktadır.

Ziyaret yeri büyük bir köy evini andırmaktadır. Beş dönüme yakın bir alan içerisinde bulunmaktadır. Bu alan içerisinde Ahu Sultan Kerim Babanın kabrinin bulunduğu küçük bir bina, büyük bir sohbet odası, mutfak, banyo ve tuvalet gibi yerlerle beraber üzeri asma çatıyla kapalı, aralarında bir metre yükseklikte duvar bulunan içi serili üç tane yemek yeme yeri de vardır.

Dutluk mevkiine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Ziyarete her türlü hastalık için gelinmekte, ancak daha çok çocuğu olmayan kadınlar burayı ziyaret etmektedirler.

Bayındır Baba ziyaret yeri, ilçeye 6 km mesafede bulunan *Bayındırhöyüğü* kasabasının batısında, imar hududu içerisinde, üzüm bağlarının yanındadır. Ziyaret yerinin bir binası olmayıp sadece hayvanlardan korumak için Bayındır Baba’nın bulunduğu yerin etrafı alçak bir duvarla çevrilmiştir. İç kısmı da belediye tarafından çam ağaçlarıyla ağaçlandırılmıştır.

Tarihi geçmişi tam olarak bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Bayındır Baba'nın

Horasan erenlerinden olup Mevlana ve Hacıbektaş'ın müritlerinden olduğu ve 1570 yılından beri burada bulunduğu kabul edilmektedir.

Kasabanın Bayındır Baba'dan dolayı 2000 yılında belediye meclis kararıyla eski ismi kaldırılmış ve yeni ismi Bayındırhöyüğü olarak değiştirilmiştir. Kasaba halkı kurak yaz aylarında buraya yağmur duasına gelir. Dua edilip kurban kesilir. Diğer zamanlarda ise sadece dua amaçlı ziyaret edilmektedir.

İlçeye yedi km mesafede bulunan *Cemaloğlu* köyünün güneyinde, köye bir km uzaklıkta bulunan evliya tepesinin üzerinde **Evliya** ismiyle anılan bir türbe yer almaktadır. Mezarın bulunduğu yer önceden eski bir yapı içerisindeymiş 1999 yılında yeni binası yapılmış. Bu bina içerisinde erkeklerle kadınların odaları ayrı olmak üzere bir kadının ve iki erkeğin mezarı bulunmaktadır. Evliya ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Buraya daha çok felçli hastalar, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

Çekerek ilçesine 15 km mesafede bulunan, *Kuzgun* köyünün kuzeyinde, köye 500 m uzaklıkta armutlu mevkiinde yer alan türbenin etrafı tel örgülerle çevrilidir. Bir bahçe içerisinde duvarları tuğladan yapılmış, üzeri çatı ile kaplı bir bina içerisinde olup bina büyük bir meşe ağacının altında yer almaktadır. Bina içerisinde bir tane mezar bulunmaktadır. Betondan

yapılmış mezar taşı üzerinde her hangi bir yazı yoktur. Çevre köylerden fazla ziyaretçi gelmeyip daha çok köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Hamza Ali Baba ziyaret yeri ilçeye 10 km mesafede bulunan *Hamzalı* köyünün içinde olup köy camisinin güney doğusunda camiye 150 m uzaklıkta yer almaktadır[297]. Köyde bir de Çaputlu Çalı mevkiinde bir evliyanın olduğuna inanılmaktadır.

Her ikisinin de daha önceden yapılı bir binası yokmuş. 1999 yılında köyün içinde bulunan Hazma Ali Baba ziyaret yerinin binası yapılır. 2003 yılında da Çaputlu Çalı mevkiindeki evliyanın bulunduğuna inanılan yere bina dikilir. Köyün içerisinde bulunan ziyaret yerinde bir tane mezar bulunmaktadır. Diğer Çaputlu Çalı mevkiinde bulunan yerde mezar olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Tarihi geçmişleri bilinmeyen bu yerler eskiden beri ziyaret edilmektedir.

Her iki ziyaret yeri de köy halkıyla beraber çevre köyden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyarete daha çok belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilir. Bununla beraber felçli hastalar ve çocuğu olamayan kadınlar da ziyarete gelmektedirler. Çaputlu Çalı mevkiinde bulunan ziyaret yerine toprak yiyen çocuklar götürülür ve bu şekilde şifa aranır.

---

[297] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

Kara Dede ziyaret yeri ilçeye 15 km mesafede bulunan, *Aşağıçakır* köyünün güney doğusundadır[298]. Köye 200 metre uzaklıkta Karatepe mevkiinde bulunmaktadır.

Ziyaret yeri tepe üzerinde bulunup yapılı bir binası yoktur. Sadece etrafı eski taşlarla çevrilmiş bir mezar vardır. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Kara Dede Ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden ve illerden pek çok ziyaretçi gelmektedir. Buraya daha çok hayvanlar için ziyarete gelinir. Ziyaretten sonra toprağından alınır, hayvanların yemine ve suyuna şifalı olduğuna inanılan bu topraktan katılarak onlara yedirilir ve içirtilir. Köy halkı kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına buraya çıkar. Dua edilip kurban kesilir. Kesilen bu kurban köy halkı tarafından burada topluca yenir.

İkinci **Kara Dede** ismiyle anılan ziyaret yeri, Çekerek ilçesine yedi km uzaklıkta bulunan *Kuruçay* köyünün batısında, köy evleriyle sınır konumda yer almaktadır. Kara Dede ziyaret yerinin bir binası olmadığı gibi her hangi bir mezar da bulunmamaktadır. Eskiden mezar yeri belli iken, günümüzde belli değildir. Ziyaret yerinde bulunan ardıç ağacının altında yattığına inanılır. Kara Dede ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyarete gelenler bulunmaktadır. Çevre köylerle beraber köy halkı kurak yaz mevsimlerinde

---

[298] Koçaker, agt.

buraya yağmur duasına çıkar. Dua edilip kurban kesilir. Köy halkından toplanan bulgurla beraber kesilen kurbanın eti pişirilip yenilir. Ayrıca ziyarete, belirli bir çağa geldiği halde konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar da getirilmektedir. Ardıç ağacının etrafında üç defa dolandırılıp dualar okunmaktadır.

Postoğlu Evliyası denmekle beraber Deli Hacı da denen ziyaret yeri, Çekerek ilçesine 10 km mesafede bulunan *Sarıkaya* köyünün doğusunda, köye 300 m uzaklıkta, ağaçlık bir mevkide yer almaktadır. Ziyarete daha çok belirli bir yaşa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar götürülür.

Seyit Ahmet Evliyası, ilçenin doğusunda, ilçe evleriyle sınır konumda, sanayi yolu üzerinde, Adnan Menderes Caddesinde, mezbahanenin yanında yer almaktadır.

Burada bir bina bulunmayıp, etrafı eski taşlarla duvar şeklinde çevrilmiş, kapısı bulunmayan kare şeklindeki alan içerisinde büyük bir ardıç ağacının altında yer alan bir kabirden ibarettir. Bu ziyaret yerinin üç yüz yıllık bir geçmişi olduğuna inanılmaktadır. Evliyanın dört kardeş oldukları söylenmektedir. Seyit Ahmet dışında diğerlerinin isimleri bilinmemektedir. Birincisi Çekerek'in Alaca girişinde, ikincisi Bayındır Höyük çıkışında, üçüncüsü Kurtağılı'nda, dördüncüsü ve en çok ziyaret edileni olan Seyit Ahmet'in ziyaret yeri de Çekerek'in Zile çıkışında bulunmaktadır. Ziyarete daha

çok uzun süre hastalık çekmiş ve bu hastalıklardan kurtulamamış kişiler gelmektedir.

Sofuoğlu Ocağı ilçeye 18 km mesafede bulunan *Sarıköy* köyünün güneyinde, köy evleriyle sınır konumda yer almaktadır. Ocak yeri betondan yapılmış olup bir avlu içerisinde bulunmaktadır. Bu kutsal sayılan yer ateş yanacak kadar büyük bir ocak şeklinde yapılmış olup avlu içerisinde bir de elma ağacıyla beraber masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Ocağın yanına içerisinde her hangi bir kabir bulunmayan türbe şeklinde bir ziyaret yeri inşaatı devam etmektedir. İnşaattaki kitabede şunlar yazmaktadır. "Sofuoğlu Hasan, Çekerek'in Sarıköy'ünde yaşamıştır. 16. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Yaşadığı zaman içerisinde birçok beyitleri ve deyişleri bulunmaktadır. Anlatılanlara göre yaşadığı dönemde Hakk'a erdiğini bilen kişiler varsa da açığa vermemişlerdir. Kendisi dünyadan ahrete göç ettikten sonra bıraktığı deyişlerden ve beyitlerden Hakk'a erdiği anlaşılmaktadır. Bu deyişleri Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüyle eşkıyalar tarafından yağmalanmıştır. Halen nerede ve kimlerin elinde olduğu bilinmemektedir."

Tarihi geçmişi tam olarak bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Sofuoğlu ocağının yaklaşık 450 yıllık bir mazisinin olduğu, Sofuoğlu'nun da Hacıbektaş soyundan geldiği ve köyün kurucularından olduğu tahmin edilmektedir.

Köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi burayı ziyaret etmektedir. Ocağı ziyarete gelen kişilerce avlu kapısından içeri girildiğinde ocağın iki kenarı öpülür. Dilek tutulur. Yerden ufak bir taş parçası alınıp ocak duvarına hızlıca bastırılır ve bırakılır. İnanışa göre taş duvarda kalırsa dilek kabul olacak, taş duvarda kalmazsa dilek kabul olmayacak demektir. Dilek kabul olduktan sonra lokma adında pasta, çörek yapılır ve köy halkına dağıtılır. Lokma yapabilmenin şartı da köyden hiçbir kimseyle küs olmaması ve lokmanın kişinin kendi kazancı olması gerekmektedir. Eğer küslüğü varsa lokma yapmadan önce barışır.

Şeyh Resul ziyaret yeri, Çekerek ilçesine 23 km mesafede bulunan *Kırkdilim* köyünün doğusunda, aşağı mahallenin 200 m kadar altında bulunmaktadır[299]. Şeyh Resul ziyaret yerinin bir binası olup bina içerisinde bir tane mezar bulunmaktadır. Burada ziyaretçilerin para atmaları için bir para kutusu vardır. Yine gelen ziyaretçilerin kestikleri kurbanları daha rahat pişirip yiyebilmeleri için bina içerisinde kap kacak benzeri birçok eşya bulunmaktadır. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Şeyh Resul ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Söylenenlere göre burası sadece adak ve dileklerin kabul edilmesi için ziyaret edilmektedir.

---

[299] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

Veli Baba ziyaret yeri ilçeye 25 km mesafede bulunan *İkizce* köyünün doğusunda, köy evleriyle sınır konumda bulunmaktadır. Ziyaret yerine ait bir bina bulunmayıp Veli Babaya ait olduğuna inanılan bir tane mezar yer almaktadır. Mezarın etrafı da taştan örme duvarla çevrilidir.

Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Çevre köylerden fazla ziyaretçisi olmayıp sadece köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Veysel Baba ziyaret yeri ilçeye 10 km mesafede bulunan *Kalederesi* köyünün doğusunda olup köye bir km uzaklıkta yer alan Evliyanın Yeri mevkiinde bulunmaktadır. Veysel Baba ziyaret yerinin tuğladan yapılı bir binası olup bina içerisinde bir tane mezar vardır. Etrafında Veli Baba'nın yakınlarına ait mezarlar bulunduğuna inanılmaktadır.

Veli Baba ziyaret yeri daha çok köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Köy halkı buraya kurak geçen yaz aylarında yağmur duasına çıkar. Dualar edilip kurban kesilir.

Kadışehri Evliyaları

1530 yıllarına dayanan kaynaklarda yer alan Kadışehri ismini muhtemelen Kadı Burhaneddin almıştır[300]. Kadışehri köyünde bir Mevlevihane bulunmaktaydı. 1455'te mevlevihanenin şeyhi Mevlana İsmail'di. Bu tarihte, Sultan Alaeddin tarafından verilen hükmünün kayıp olduğu, bir çiftlik arazi tasarruf ettiği ve bu arazinin vergiden muaf olduğu anlaşılmaktadır. 1485'te zaviye Emin Bey diye birinin uhdesindeydi. Zaviye içerisinde bir de Emin Bey'in kardeşi Mehmed vardı. 1519'da zaviye şeyhi Emin Bey oğlu Şahabeddin ile kardeşiydi. Muaf çiftliğe ek olarak 10 ay çalışan bir değirmenin de içinde bulunduğu zaviye vakfının 1519'da hâsılı toplam 230 akçeydi. XVI. yüzyıl ortalarında Mevlevihane'nin şeyhliği Emin Bey oğlu Şahabeddin ve kardeşi Kaya üzerindeydi. 1574 senesinde zaviyedar Şeyh Pir Veli Dede'ydi. Zaviyenin vakfının başlıca akarıysa zaviye çiftliği gelirleriydi.

XVI. yüzyılın ortalarında Sivas-Tokat Sancağı, Zile kazasının Özükavak nahiyesine bağlı, 27 hane ve bir mücerredden oluşan az nüfuslu bir köydür. Mülki taksimat bakımından Osmanlı Dönemi'nde bir müddet ilçe merkezi, 1904 yılında ise nahiye yapılır. 1921 yılında

---

300 *Murat HANİLÇE.* Yozgat'ın Kuzey İlçelerinin Osmanlı Taşra Teşkilatı İçerisindeki Yeri (XV ve XVI. Yüzyıl)

Kadışehri "Devecidağı" ismiyle ilçe olmuş ve Tokat iline bağlanmıştır. 1922 yılında Çekerek, ilçe merkezi haline gelince Devecidağı buraya bağlanır. Bugünkü Çekerek ilçesine bağlı bulunan köylerin asayiş durumlarının bozuk olması 18 asker, bir binbaşının bu bölgede şehit edilmesi üzerine Devecidağı ilçesi kaldırılarak asayişin düzelmesi için eski ismi Hacıköy olan, bugünkü ismi ile Çekerek ilçesi durumuna getirilir. 1926 yılında Çekerek ilçesinden ilçe merkezi alınıp Kadışehri ilçesi adı altında yeniden ilçe merkezi yapılır. 1928 yılında bir bucak merkezi olarak Yozgat Merkez kazasına bağlıdır. Bir süre sonra Kadışehri ilçe olmaktan çıkarılmış, eski ismi "Köhne" olan, bugünkü Sorgun ilçesine bağlanmış ve nahiye merkezi olarak kalmıştır. Daha sonraki tarihlerde Çekerek ilçe olmuş, bu defa Kadışehri nahiye olarak bu ilçeye bağlanmıştır.

1935 yılında Kadışehri nahiyesine bir ilkokul açılır. 1950 yıllarında sağlık ocağı, hayvan pazarı kurulur, bilahare Tarım Kredi Kooperatifi açılır. Nahiye merkezlerinde o zamanlarda nahiye müdürleri bulunmaktadır. Karakol komutanlığı, nüfus memurluğu mevcut olup resmi kurumlar da bu sayılan kuruluşlardan ibarettir. 6 Haziran 1976 tarihinde belediye kurulmuş ve Kadışehri kasabası olmuştur. Daha sonra 1982 yılında kasaba elektriğe kavuşur[301].

1991 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan kanunla Kadışehri tekrar ilçe hüviyetini kazanır.

---

[301] http://www.kadisehri.bel.tr/

İlçe sınırları içinde yer alan Halka-i Hass'ta başlıca Dini ve Askeri Kuruluşlar şunlardır. Seydi Ömer Camii, İne Sultan Zaviyesi, Şeyh Bahadır Zaviyesi, Yalnızşeyh Zaviyesi, Ağcakale.

Kadışehri'nin doğu tarafında bulunan *Yılman Dağı* tepesinde bir mezarın olduğu kabul edilmekte; eskiden ziyaret edilen bu yerin taşlarla çevrili bir mezar görünümü arz ettiği, daha sonra türbe şeklinde yapıldığı anlatılmaktadır.

İlçenin batı yönündeki diğer bir dağın tepesinde **Ör Dede** diye bilinen bir evliya yatmaktadır[302]. Burada kutsal sayılan birkaç çam ağacı vardır.

Gücükburun adıyla bilinen ziyaret, ilçenin güneyinde bir km mesafedeki "Gücükburun" mevkiinde yer almaktadır[303]. İlçe halkının Gücükburun olarak bildiği bu mekana çevre köylerden gelenler "**Kılıçaslan Ziyareti**" olarak bakarlar. Gücükburun denilen mevkide yapılı bir bina yoktur, sadece bir mezar vardır. Ancak mezarda kimin yattığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Gücükburun ziyaret yerinin ilçe halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçisi bulunmaktadır. Ziyarete daha çok felçli hastalar akıl hastaları, belirli bir çağa

---

[302] Yılmaz, agm.
[303] Yılmaz, agm.

geldiği halde konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar getirilmektedir[304].

Kadışehri ilçesinin iki köyü Alevi yerleşim yeri olarak bilinmektedir ve bu iki köyde de cemevi bulunmaktadır[305].

Akçakale, günümüzde Yozgat ili Kadışehri ilçesi sınırları içerisinde kendisiyle aynı adı taşıyan köyde bulunmaktadır[306]. İlçeye 12 km. uzaklıktadır. Muhtemelen Osmanlılar dönemindeki Ağcakale'nin üzerinde bulunduğu blok kayalık bugün köyün kurulu olduğu düzlükten 200 m. kadar yüksektedir. Yöredeki inanışa göre, kale kalıntısının büyük ölçüde ortadan kalktığı kayalık alan üzerinde Şemunel Gazi'nin türbesi bulunmaktadır. Bu açıdan kalenin bulunduğu tepe, çevre insanlarının ziyaret ettiği önemli ziyaret yerlerinden birisidir.

Kalede bulunan **Şemunel Gazi** türbesi binası tuğladan yapılmış olup üzeri betonarmedir. Türbe içerisinde Şemunel Gazi'ye ait olduğuna inanılan bir mezar yer almaktadır. Mezarın üzerinde bu zata ait olduğu söylenen ve savaş malzemesi olarak kullandığına inanılan iki geyik boynuzu bulunmaktadır. Bu zatın Hz.

---

304 Koçaker, agt.

305 Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

306 Murat Hanilçe

İsa'dan (as) sonra dünyaya geldiği ve onun havarilerinden biri olduğu rivayet edilmektedir.

Kayalık içerisinde oyma merdivenlerle inilen bir su kaynağı da bulunmaktadır[307]. Derin mahzenin (su kaynağının) aynı zamanda bir hapishane olarak kullanıldığı Kadı Burhaneddin dönemindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Ağcakale'nin kendi adıyla devlet kuran Kadı Burhaneddin açısından iki farklı önemi olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi Kadı Burhaneddin'in Eretna hakimiyetine son vermeden önce bu kalede belli bir dönem hapis yatmış olması ve bu hapis yaşantısından sonra kendi devletini kurmaya kesin bir şekilde karar vermesidir. Kadı Burhaneddin Ahmed, Eretna hakimiyetine son vermeden hemen önce rakipleri tarafından tuzağa düşürülüp kendi ifadesiyle 51 gün boyunca Ağcakale'de bir kuyu içerisinde tutsak edilir.

1574 senesi itibarıyla Ağcakale'nin yavaş yavaş askeri bir üs olmaktan çıkıp aynı zamanda sakinlerinin belirli bir muafiyet karşılığı savunma görevini de yerine getirdiği bir yerleşim merkezine dönüşmeye başladığı söylenebilir.

Göyneksiz Baba isimli ziyaret yeri; Kadışehri'ne on km mesafedeki *Buzluk* köyü yakınında, Çekerek

---

[307] Yılmaz, agm.

Irmağı kenarında bulunmaktadır[308]. Önceleri kara bir yapı iken 2015 yılı yaz mevsiminde Ramazan Baba müntesipleri öncülüğünde yeni bir bina inşa edilmiştir.

Göyneksiz Baba'nın (Gömleksiz) nereden ve hangi tarihte geldiği bilinmemektedir. Ancak normalde bu gibi kutsal sayılan mekanlarda olmayan bir uygulama burada dikkati çekmektedir. Buna göre türbeye gelenler yiyip içip eğlenir, halay çekip oynarlar. Söylence o ki Göyneksiz Dede, "Bana gelenler, oynasın gülsün, şifa bulsun." demiştir.

Garip Ömer, ilçeye beş km mesafede bulunan *Çamsaray* köyündedir[309]. Ziyaret, taş duvarlarla örülmüş olup tavanı ahşaptır. Binanın üzeri çatı ile kaplıdır. Bina içerisinde dört mezar bulunur. Bu mezarlardan biri Garip Ömer adıyla bilinen veli zata, diğerleri ise hanımı ve çocuklarına aittir. Bina içerisinde gelen ziyaretçiler için bir de namaz kılma yeri bulunur. Türbe kapısı sadece ziyaretçi geldiğinde açılır.

Mezar taşında doğum tarihi H.1228 (1813), ölüm tarihi ise H.1289 (1875) yazar. Türbe içerisinde "Veliyullah Garip Ömer 1228" yazılı bir tabela ile bina girişinde Arap harfleriyle 1289 yazılı ayrı bir tabela bulunur. Muhtemelen bu isim kendisine köyde herhangi bir yakını olmadığı için verilmiştir.

---

[308] Yılmaz, agm.
[309] Yılmaz, agm.

Şeyh Mansur türbesi, ilçeye beş km mesafede bulunan *Gümüşdiğin* köyündeki eski camii girişinde yer alır[310]. Tarihi geçmişi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bu mekan, eskiden beri ziyaret edilmektedir.

Halk arasında daha çok "**Osman Efendi**" diye bilinen Hacı Osman Aksoy türbesi, *Gümüşdiğin* köyünün kuzeydoğusunda, köye yaklaşık 200 m uzaklıktaki Çimentepesi mevkiinde ve köy mezarlığının içinde yer almaktadır[311]. Bu haliyle türbe önce yapılmış, daha sonra etrafında mezarlık teşekkül etmiştir.

Civar köylerde "Derin Alim" olarak bilinen Hacı Osman Efendi, 1955 yılında vefat etmiştir. Köyün yerlisi olan Hacı Osman Efendi otuz yıla yakın İslami ilimler tahsil etmiş, bu bakımdan hem bir zahir alimi, hem de bir gönül adamı olması hasebiyle batın alimi olarak anlatılır. Kendi köyü ve ilçeye 10 km. mesafede bulunan Özükavak'ta talebe okutmuştur.

Hacı Osman Efendi'nin evi "Ocak" olarak kabul edilirdi. Halk arasında "Ürfe" diye bilinen ve vücutta çıbanların çokça çıktığı hastalar bu eve getirilirdi. Oğlunun vefatıyla birlikte çocukları tarafından devam ettirilmemiş, böylece ocak kapanmıştır.

Kadışehri'ne sekiz km mesafedeki *Gümüşsu* (eski adı Ladik, halk İledik der) köyünde bulunan ziyaret,

---

310 Yılmaz, agm.
311 Yılmaz, agm.

Cemalettin Efendi olarak bilinir[312]. Ladik'te İnebey Zaviyesi ile ilgili XV ve XVI. yüzyıl ait arşiv kayıtları yer alır. Türbe köy camisinin doğu tarafında, üzeri kubbeli, küçük bir yapı şeklinde inşa edilmiştir.

Köy mezarlığı içerisinde **İbrahim Sani** olarak bilinen bir başka ziyaret yeri daha vardır. Bu isim tasavvuf tarihinde Anadolu Aleviliği bağlamında Tahtacıların dedelerinin bağlı olduğu iki ocaktan biri olarak kabul edilir. Ancak burada yaşayan halk, Cemalettin Efendi'nin doğu bölgelerinden geldiğini kabul eder.

Köyde ayrıca, dönemin ağır hastalığı olarak kabul edilen sarılık'a karşı "Ocak" bulunur.

Abdurrahman Baba (Dede) türbesi, Kadışehri ilçesine on km mesafede, *Halıköyü* mezarlığının içerisinde yer almaktadır[313]. Türbe tek odalı inşa edilmiştir. Odanın içi serili, temiz ve bakımlıdır. Mezar, binanın girişinde, sağ üst köşededir. Tarihi geçmişi hakkında doyurucu bir bilgi yoktur. Burada yatan zatın Abdülkadir Geylani'ye (ö.561/1166) bağlı (Kadiri) bir soydan geldiğine inanılır.

Pelitli Dede ilçeye on beş km mesafede, *Kabalı* köyünün batısında ve köye iki km uzaklıkta yer alan

---

[312] Yılmaz, agm.
[313] Koçaker, agt.

Gökçay mevkiinde bulunmaktadır[314]. Türbe betonarme bir yapı olup içerisinde bir mezar vardır. Muhtemelen bu ismi, etrafında bulunan pelit ağaçlarından almıştır.

Bu ziyaretle birlikte aynı köyün sınırları dahilinde "Ziraat" denilen mevkide, tepenin üzerinde bir türbe binası daha inşa edilmiştir. Nakledilir ki, burada daha önce bir taş yığını varmış ve insanlar buraya evliya derlermiş.

Halk arasında **Osman Geylani Hazretleri** olarak nitelendirilen ziyaret yeri, ilçeye yaklaşık otuz km mesafede bulunan (Virancek) *Örencik* köyü merkez camii yanında ayrı bir bina içerisindedir[315]. Ancak türbenin tavanı oldukça basıktır ve gelen ziyaretçiler eğilerek içeri girmek zorundadır. Köyde 1908 yılından önce yedi derslikli bir medrese bulunduğu nakledilir. Nitekim medreseye aynı köyden Sıdkı Efendi b. Hüseyin Ağa ismindeki vatandaşın bin kuruş yardımda bulunduğu vakfiyelerde yazılıdır.

Şeyh Bahaüddin ilçeye beş km mesafedeki *Seyhan* köyünün güneyinde, köye yaklaşık 250 m mesafede ağaçların arasında ve köy mezarlığının içindedir[316]. Büyük bir şekilde kubbeli inşa edilmiş türbe, betonarmedir ve üzeri saçla kaplıdır.

---

[314] Yılmaz, agm.
[315] Yılmaz, agm.
[316] Yılmaz, agm.

Türbe içerisinde iki mezar bulunmaktadır. Mezar taşları betondan olup üzerlerinde herhangi bir yazı yoktur. Genel kanaat, bu iki zatın isimlerinin Şeyh Bahaüddin ve Şeyh Alaeddin olduğudur. Vaktiyle evliyayı ziyaret edenler dua ettikten sonra cüher adı verilen topraktan çok az bir miktarda yerlerdi.

Orta Çağ'da hemen yanı başında akan bir dere sebebiyle ismi Dere Şeyhi diye anılan bugünkü Seyhan köyündeki Şeyh Bahadır bin Şeyh Adil adını taşıyan zaviyeye Melik bin Zeynü'l-melik tarafından toplum yararına kullanılmak üzere arazi bağışlanmıştır[317]. 1455, 1485, 1530 ve 1576 tarihleri başta olmak üzere sonraki dönem Osmanlı arşiv kaynaklarında da zaviye hakkında bilgiler mevcuttur. Şeyh Bahadır Zaviyesi 'ne ait en eski vakıf kaydı H. 774 (M. 1372/73) tarihli vakfiyedir[318]. Zaviyenin ve dolayısıyla vakfedilen evkafın varlığını yüzlerce yıl sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bugün Seyhan köyünde çok geniş alandan ziyaretçi akınına uğrayan tekke ile aynı köyde Tekkeşin (Tekkenişin) adıyla bir aile bulunmaktadır. Gezer makalesinde, Şeyh Bahaddin isminin arşiv belgelerine göre yine Kadışehri İlçesine bağlı Yelten köyünde olması gerektiğini ileri sürer.

---

317 Mustafa Şahin. Kadışehri İlçesinin Deveci Dağı Eteğindeki Altı Köyün Tarihi Halk Hekimliği Yemekleri İnanışları Ve Yerel Kelimeleri

318 Yalçın Gezer. Şeyh Bahadır Zaviyesine Ait 774 Hicri Tarihli Vakfiye

Avşaroğlu türbesi ilçeye sekiz km mesafede, *Üçağaç* köyünün güney tarafında yer almaktadır[319]. Eski ve bakımsız bir yapıya sahiptir. Avşar oğluna ait olduğuna inanılan bir tane kabir bulunmaktadır[320]. İlçeye 13 km. mesafede bulunan *Buzluk* köyündeki Gömleksiz (Göyneksiz) evliyanın kardeşi olduğu kabul edilir. Bu zatın yakın çevredeki köylerde medfun yedi kardeşten (Bunlar Göyneksiz Baba, Gücükburundaki Kılıçaslan, Yılancı, Akçakalede'ki Şem'un el-Gazi, Çalılıtepede'ki Hamza Baba, Halıköyde'ki Abdurrahman Baba) Avşar adında bir kadın olduğunu söylenir.

Avşaroğlu Evliyası birçok sebepten dolayı ziyaret edilmektedir. Buraya daha çok çocuğu olmayan kadınlar, felçli hastalar ziyarete gelir. Köy halkı topluca yağmur duasına buraya gelir. Dualar edilir kurban kesilir. Vakti geldiği halde konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar da buraya ziyarete getirilir.

Hamza Baba ziyareti, ilçeye beş km mesafedeki *Vasfibey* köyünün kuzey batısında bir tepenin üzerinde yer almaktadır[321]. Köyün tarihi, bağlı bulunduğu ilçe merkezine göre çok daha eskidir. Köydeki kayanın ortasında daha önceden küçük bir kilise olduğu için çevredeki köylerce "Kilise köyü" olarak bilinir.

---

319 Yılmaz, agm.
320 Koçaker, agt.
321 Yılmaz, agm.

Bazı söylencelere göre burada yatan zatın Rufai tarikatına mensup olduğu, Erzurum'un Horasan kazasından geldiği ve 1966 yılında burada vefat ettiği söylenir. Bu yıllara takaddüm eden dönemlerde Yozgat civarında Erzurum/Horasan Sanamer köyünden Kadiri-Rufai meşayihi Seyyid Hacı Ahmed Baba ve yerine geçen oğlu Yakup Baba'nın etkili olduğu görülmektedir[322].

Hamza Baba Zile ve Çekerek'te kasaplık yapmış, birçok köyde iki seneye yakın konaklamış, ailesiyle beraber gezginci olarak yaşamıştır. Hayatının son üç dört yılını ise Vasfıbey'de geçirmiş ve burada vefat etmiştir. Ailesi de dahil köyde hiçbir yakını kalmamıştır.

Köyde Hamza Baba türbesinden başka yeri tam olarak tespit edilemeyen ve köye ismini veren "Vasfibey" adında birinin daha kabrinin olduğu söylenir. Bu kişinin şehit bir yüzbaşı olduğuna inanılır.

Çam Dede, ilçeye sekiz km mesafedeki *Yakacık* köyünün bir km güneyinde yer almaktadır[323]. Çam Dede ziyaretinin çatısı yoktur, duvarları ve dam kısmı ise betondan yapılmıştır. Muhtemelen bu adı etrafındaki çam ağaçları veya meşe ağaçlarından almıştır. Çam Dede

---

322 Hacı Ahmed Baba hakkında Evliyalar Şehri Erzurum'a bkn.
323 Yılmaz, agm.

ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir[324].

Şeyh Mehmet Dede ziyareti, ilçeye sekiz km mesafedeki *Yangı* köyünün güneybatısında ve köye bir km uzaklıkta, "Bağlar" adı verilen bir mevkide, köyün yeni mezarlığı içinde yer alır. Şeyh Mehmet Efendi'nin Selçuklulardan olduğuna inanılır.

Emir Baba türbesi, ilçeye on km mesafede bulunan *Yavuhasan* köyünün doğusunda yer almaktadır[325]. Köy, ilçenin Beydili Alevi Türkmenlerinin bir kolu olmaları hasebiyle tek "Sıraç" köyüdür. Emir Baba türbesinin mezar taşında "İbrahim oğlu Emir Hüseyin Baba, Ölüm tarihi: 1936, Kadışehri'nin Üçkaya köyünden gelme" şeklinde bir ibare yer alır. Emir Baba Türbesi, köyün doğusunda olup köy evleriyle sınır vaziyette bulunmaktadır[326]. Emir Baba Türbesi çok güzel bir şekilde yapılmış olup türbenin içi de ziyaretçiler tarafından getirilen halı, kilim vs şeylerle de güzel bir şekilde serilmiştir. Türbe içerisinde Emir Baba'ya ait olduğuna inanılan bir tane kabir bulunmaktadır.

Yavuhasan köyünde **Emir Baba** türbesinden başka biraz daha onun gölgesinde kalan ve onun kadar tanınmayan bir başka ziyaret yeri daha vardır[327]. Halk

---

324 Koçaker, agt.
325 Yılmaz, agm.
326 Koçaker, agt.
327 Yılmaz, agm.

arasında "**Sırıklı Dede**" namıyla maruf bu ziyaret, tepenin hemen arkasında yer alır. Köylüler tarafından buraya da bir türbe yapılmıştır.

Abbas Dede ziyareti ilçeye beş km. mesafede bulunan ve XV. yüzyıla ait arşiv kayıtlarında ismi yer alan *Yelten* köyündedir[328]. Burası dua amaçlı olarak eskiden beri ziyaret edilmektedir. Fazla bilinmeyen türbe sadece köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Türbenin keşfedilmesi görülen bir rüya üzerinedir[329]. Abbas Dede türbesi tuğladan yapılmış ve üzeri çatıyla örtülmüştür. Binanın giriş kapısı demirden olup ziyarete sürekli açık tutulmaktadır. Ziyaret yeri içinde, kuzey tarafında duvar kenarında bir tane mezar bulunmaktadır. Burası sadece dua amaçlı ziyaret edilmektedir.

Kurtaran Dede ziyareti, ilçenin Tokat sınırlarına yakın en son köyü olan *Yukarıkızılöz'*ün kuzeydoğusunda ve köye yaklaşık beş yüz metre uzaklıkta yer alan kendi adıyla maruf Kurtaran Tepesi mevkiinde bulunur[330].

Buradaki medfun zatın "Şuayip Yuhanna" adında bir tarikat şeyhi olduğu iddia edilir. Muhtemelen bu Müslümanlığı seçen bir mühtedidir. Zira aynı mevkiin

---

328 Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

329 Ömer Yılmaz. Kadışehri Yöresinde Mevcut Ziyaretlerin Bölge Halkının Dinî, Kültürel ve Psiko-Sosyal Hayatına Etkisi. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 MAYIS 2016 Bildiri Kitabı III. Cilt.

330 Yılmaz, agm.

karşısında bulunan dağda da benzer bir durum görülmekte, Hz. İsa'nın havarilerinden Pavlus'un olduğuna inanılmaktadır. Bir başka ifadeyle, Kurtaran Dede Gümüşsu köyünün doğusundaki tepede, Pavlus ise batısındaki tepede konumlanmıştır.

Saraykent Evliyaları

Eski adı Karamağara olan ilçe 1972 yılına kadar bucak iken, bu tarihte çıkan bir kanunla Belediye teşkilatı kurularak kasaba olur[331]. Karamağara'nın ismi 1975'te Saraykent olarak değiştirilir. 1990'da ilçe olarak Yozgat iline bağlanır.

İlçenin Saray Mahallesinde bulunan Romalılardan kalma han ve hamam kalıntıları Saraykent'in eski bir yerleşim merkezi olduğunu göstermektedir.

1941 yılında Karamağara'da büyük bir deprem olmuş, çok sayıda vatandaş hayatını kaybetmiş ve yerleşim yerinin tamamına yakını yıkılmıştır. 1970 yılında da sel felaketi yaşanmış, beş vatandaş hayatını kaybetmiş, çok sayıda büyük ve küçükbaş hayvan telef olmuştur.

Önceleri Karamağara olarak bilinen ilçenin 16 km. kuzeyindeki Saray Mahallesinde bulunan ve Eski Han, Sarayözü Han, Sarayköyü Han isimleriyle de bilinen Çınçınlı Sultan Hanı günümüzde oldukça harap durumdadır[332]. Hanın yakınlarında tarihi termal kaplıcalarıyla bilinen *Ilıca* köyü vardır. Binanın batı duvarı ortadan kalkmış, bugüne kalabilen diğer beden

---

[331] http://www.saraykent.gov.tr/
[332] ttps://www.kulturportali.gov.tr/

duvarlarının kaplamaları sökülmüş, bu nedenle duvarlar incelmiştir. Yapının güneybatısında müştemilat kalıntıları görülmektedir. Dikdörtgen planlı ve doğu batı yönlüdür. Horasan harçla, moloz taş kullanılarak balıksırtı örülen duvarların üzeri kaplama taştır. Mevcut duruma göre hanın birbirine bitişik tonozla örtülü dört mekandan oluştuğu anlaşılmaktadır. Yapının içi tamamen moloz taşla dolu olduğundan içte tonoz örtülerinin nereye oturduğu, ortada açık veya kapalı bir mekanın varlığı tespit edilememektedir. Valide Sultan Melike Mahperi Hatun tarafından 1240-1241 yıllarında yaptırılmış olduğuna düşünülmektedir[333]. Diğer taraftan, Karamağara Camii minaresine yerleştirilmiş olan kitabeden 1238 yılında Mahperi Hatun tarafından yaptırılmış olduğu kabul edilir.

Yozgat–Kadışehri yolu üzerinde, Kesikköprü, Örencik köylerinin kesiştiği noktada yolun sağında bulunan Çekerek hanı Çekerek Suyu'nun yanında yer almaktadır. Valide Sultan Melike Mahperi Hatun tarafından 1239-1240 yıllarında yaptırılmış olduğu kabul edilir. Han kalıntısının yaklaşık 30-35 metre kuzeyinde yer alan Kesikköprü kalıntısı ise moloz taştan kireç harcı ile yığma, düzgün kesme taştan taş kaplama olarak yapılmıştır. Sadece iki uçtaki kemer boyunlarının bir kısmı günümüze gelebilmiştir. 5,5 m. eninde, 65 m.

---

[333] http://www.turkishhan.org/ Mahperi Hatun Selçuklu araştırmacısı Katharine Branning'e ilham kaynağı olur ve Branning 'Ay Sultan' isimli tarihi romanını kaleme alır.

boyunda ve tahminen beş gözlüdür. Güneyinde hana doğru uzanan bir yol kalıntısı dikkat çekmektedir.

Sarayözü Türkmen Mezarlığı Sarayözü yerleşim alanının 700 metre güneyinde, Sarayözü-Saraykent yolunun doğusunda, yola yaklaşık 50-60 metre mesafededir[334]. İşlenmiş mezar taşları, dikdörtgen şeklinde, koyun başını andırır kabartmalı, çizgi bezeme şeklinde çiçek motifleri, ok yay şeklini andıran değişik işaretlerden oluşmaktadır. Taşların bir kısmı ayakta, bir kısmı ise yatık durumdadır. Mezar taşlarındaki şekil ve bezemelerden yola çıkılarak mezarlığın Anadolu'ya ilk gelen Türk-İslam boylarına ait olabileceği düşünülmektedir.

Aliyar Baba ziyaret yeri, Saraykent ilçesine 2 kın mesafede bulunan *Güldibi* köyünün kuzeyinde, köye 650 veya 700 m uzaklıkta yer almaktadır. Ziyaret yeri her ne kadar burası olsa da bir rivayete göre de kabrin yeri türbenin doğusundaki tepededir.

Aliyar Baba ziyaret yeri iki göz odadan yapılmış olup odalardan birinde iki tane yatır bulunmakta, diğerinde ise namaz kılınıp dua edilmektedir. Türbe içerisindeki iki mezardan birinde Aliyar Baba'nın, diğerinde ise hanımı ve çocuklarının yattığına inanılır. Aliyar Baba ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Ziyarete

---

334 http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/

daha çok çocuğu olmayan kadınlar, felçli hastalar, ağrısı ve sızısı olanlar gelmektedir.

Sarıkaya Evliyaları

İlçede Roma devrine ait tarihi kalıntılar ve eserlerin yanında çok sayıda yazılı esere de rastlanmaktadır[335]. Sarıkaya İlçesi Kaplıcalar Mahallesinde, Kaplıca Tesislerinin içerisinde bulunan, Roma dönemine ait "Basilica Therma (Aqua Sarvenae)" isimli antik kentin bulunduğu alandaki Roma Hamamı, modern kaplıca tesislerinin bulunduğu alandadır. Hamamın büyük kısmı yıkılmış, yalnızca tonozlu arka mekana geçişi sağlayan batı cephe duvarı ayakta kalabilmiştir. Bu kısımda 10 gözlü ve 2 katlı mermer, kemerli bir duvar görülmektedir.

Yapı üzerine sonradan yapılan eklentilerle oldukça tahrip edilmiş olmakla birlikte 2010 yılında Yozgat turizmine kazandırılmak için temizlik kazıları başlatılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığınca Termal Turizm Merkezi ilan edilmiş olup, birçok hastalığa iyi gelen şifalı sulara sahip bir kaplıca merkezidir.

Roma Kral Kızı Hamamı diye bilinen Sarıkaya Kaplıcalarının efsanesi halk arasında şöyle anlatılır. Kayseri'de oturan Roma krallarından birinin kızı amansız bir hastalığa yakalanır. Kral kızını birçok hekimlere götürür, tedavisi için her şeyi yapar. Ama güzelliği dillere

[335] http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/

destan bu kızın derdine çare bulunamaz. Kızın hastalığı gün geçtikçe ilerlemektedir ve kız artık yürüyemez bir haldedir. Ayakları tutmamaktadır, dizleri küt olmuştur. Bugünkü adıyla kızın hastalığı romatizmadır. O günlerde Sarıkaya sazlık ve bataklıktır. Sıcak suyun olduğu yerde küçük bir gölet oluşmuştur, balçık halinde çamurlu bir hamamdır burası. Kral küçük kızını son çare olarak bu sıcak suyun bulunduğu yere gezsin diye gönderir. Artık ömrünün sayılı günlerini yaşayan zavallı kız avunmak için bu çamurlu gölet kenarında dolaşmakta, zaman zaman da arkadaşlarıyla çamurlara girmektedir. İşte gezmek ve avunmak için girdiği çamurlar ve sıcak su kıza iyi gelir. Bir müddet burada kalır, gün geçtikçe kızın hastalığı iyi olmaya başlar. Küt dizleri açılır; yavaş yavaş adım atmaya, yürümeye başlar. Sonunda tamamen iyileşen güzel kızın buradaki sıcak sudan iyi olduğu anlaşılır. Bunun üzerine kızın babası kral, buraya mermerden bir havuz yaptırır, etrafı kesme büyük taşlarla çevrilir, önceleri kimsenin olmadığı bu havuz çevresinde bir şehir oluşur. Kralın kızının adı bu yeni şehre verilir. Yetmiş bin nüfuslu bu şehrin adı "Öper" veya "Hoperi"dir. Bu büyük şehir bir deprem sonucu yok olmuş, sadece hamamların olduğu yer kalmıştır. İlçede Romalılardan kalma büyük taşlarla örülü duvar kalıntılarına, şehri çevreleyen surlar, sütunlar ve sütün başlıklarına sık sık rastlanmaktadır.

İlçenin 1071 Malazgirt Zaferinden sonraki yıllarda, bölgenin Selçuklu hakimiyeti altına girdiği ve

Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlıların hakimiyetine geçtiği sanılmaktadır[336]. Günümüzde, ilçe sınırları içerisinde Selçuklu ve Osmanlı devirlerinden kalma az sayıda yerleşik Türkmen köylerine rastlanmaktadır. Ayrıca 1878 Osmanlı-Rus (93 Harbi) Savaşı nedeniyle Doğu Anadolu bölgesinden göç eden ve Kars Muhaciri diye adlandırılan halkın yerleştiği köyler de bulunmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren, ilçeye 1924–1936 yıllarında Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'dan gelen, 1951 yılından itibaren de Bulgaristan'dan göç eden Türk vatandaşları yerleştirilmiştir.

İlçe, 1935 yılına kadar Boğazlıyan ilçesinin bir köyü iken, Vali Bekir Sami BARAN döneminde bucak merkezi haline getirilmiştir. O zamana kadar bucak merkezi olan Aşağı Sarıkaya köyünden bucak teşkilatı tamamen alınarak, Terzili Hamamı veya Hamam köyü diye anılan şimdiki ilçe merkezine getirildiği için, ilçenin adı Sarıkaya olarak anılmaya başlanmıştır. Yerleşim yeri 1957 yılında aynı adla ilçe merkezi olmuştur.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri Sarıkaya ilçesine 28 km mesafede bulunan *Azapbaşlı* köyünün doğusunda, köyle sınır konumda, tepenin üzerinde yer almaktadır. Türbe yanında bir de mezar bulunmaktadır.

---

[336] http://www.sarikaya.gov.tr

Evliya olarak bilinen ziyaret yeri Sarıkaya ilçesine 13 km mesafede bulunan *Babayağmur* kasabasının merkez camii yanında meşe ağacı dibinde bulunmaktadır. Kasabanın güneyinde bir de Karaçalı mevkiinde evliyanın yattığına inanılır. Bu ikisinin akraba olduğu tahmin edilmektedir.

Kömüş Baba ziyaret yeri, Sarıkaya ilçesine 12 km mesafede bulunan *Bebek* köyünün kuzeyinde, köye dört km uzaklıkta ormanlık bir alan içerisinde, dağın tepesinde, Kömüş Baba mevkiinde yer almaktadır.

İlçeye 28 km. mesafede bulunan *Erbek* köyündeki Erbek Dede Zaviyesinin Dulkadiroğulları zamanından kalma olduğu ileri sürülür. Erbek köyü mezarlığı içinde Erbeğin tekkesi bulunmaktadır[337]. İçinde altı mezarın yer aldığı türbe ziyaretine gelenler arasında ruh hastaları, çocuğu olmayan veya yaşamayan kadınlar ekseriyettedir.

İlçeye yedi km mesafede bulunan *Kadılı* köyünde bulunan Ahmet Paşa Camii Çapanoğulları eserlerindendir.

İlçeye 18 km. mesafede *Karacalar* köyünde bulunan medrese hayır sahibi köylüler tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi ve müştemilatı bilinmeyen medresenin elimizde bulunan vakfiyesinin tarihi olan 1908'den önce yapılmış olması gerekir. Medreseye

---

[337] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

vakfedilen nakid mütevelli tarafından yıllık onu onbir buçuk (%15) kuruş hesabıyla istirhaba verilip, elde edilen 225 kuruştan yılda 80 kuruş müderrise, 60 kuruş da medresenin tamir ve bakımına harcanacaktır. Tevliyet ciheti, gelir fazlası olan yıllık 85 kuruş maaş ise hayatta oldukça vakıfın kendine, vefatından sonra ise erkek evladına meşruttur.

Evliya olarak bilinen ziyaret yeri, Sarıkaya ilçesine 30 km mesafede bulunan *Kemallı* köyü camisinin doğusunda, camiye 150 m uzaklıkta bulunan bir kişinin evinde, ayrı bir odada yer almaktadır. Buzluk köyünde bulunan Gömleksiz Baba'nın büyük kardeşi olduğuna inanılır. Köy halkıyla beraber çevre köyler ve illerden de birçok ziyaretçisi olan evliyayı daha çok felçli hastalar, ağzı eğilen kişiler veya çocuğu olmayan kadınlar ziyaret etmekte, zamanı geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar da buraya ziyarete getirilmektedir.

Dedeler ziyaret yeri Sarıkaya ilçesine 15 km uzaklıkta bulunan *Pınarkaya* köyünün doğusunda, köyle sınır konumda bulunan köy mezarlığının içinde yer almaktadır. Köyün önceki ismi burada yatan kişilerden dolayı *Şeyhlerin Köyü* olarak bilinmektedir[338]. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Ziyaret yerinde Adil Şeyh, Bekir Şeyh, Nuh

---

338 Ankara Vilayet salnamelerinde geçtiği ismiyle, vaktiyle Boğazlıyan'a dahil olan Şıhlar köyü.

Dede, Mustafa Dede ve Hacı Hüseyin Dede'nin yattığı söylenir. Orta Asya'dan geldiklerine, Zeynel Abidin'in soyundan, peygamberimizin yetmiş üçüncü sülalesinden torunları olduklarına inanılır. Dedeler ziyaret yerine çeşitli sebeplerden dolayı birçok ilden, ilçe ve köylerden ziyaretçi gelmektedir.

Diğer taraftan köyde tarihi değere sahip olan Çapanoğlu Camii bulunmaktadır.

Sorgun Evliyaları

Bozok'un Osmanlı sancağı olmasından itibaren bölgenin ekonomik ve sosyal durumunu belirlemek için yapılmış tahrirlerde yer alan Sorgun, ilk olarak nahiye, daha sonra ise kaza olarak kayıtlara geçer[339]. Temettuat sayımlarının yapıldığı 1844/1845 yıllarında ise Sivas eyaletine tabi olan Yozgat sancağına bağlanır. Bir bucak olarak anılırken, ismi Köhne-i Kebir olarak geçmiştir. 1925 yılında Sorgun bucağı, ilçe olarak düzenlenerek lağvedilen Devecidağ (Kadışehri) ilçesi, Hacıköy ve Mamure bucakları ile birleştirilir. Köhne-i Kebir kelimesinin Arapça olması nedeni ile 1928 yılında ilçeye tekrar Sorgun ismi verilir.

Garipler köyü kilisesi 17x12,3 metre ölçülerindedir[340]. Apsis uzunluğu 3,4 metredir. Çatısı kısmen yıkık durumdadır. Güneybatı köşesinin üst kısmı dışında bütün duvarları sağlam vaziyettedir. Köşelerde, pencerelerde, kemer ve kapılarda kesme taş, diğer kısımlarda moloz taş kullanılmıştır. Narteks kısmı batıdadır. Kilise bir dönem cami ve sonra okul olarak kullanılmıştır. Kilise dikdörtgen planlı, doğu-batı

---

[339]SerkanPolat. Temettuat Defterlerine Göre Sorgun Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi. Yozgat. 2010

[340]https://www.kulturportali.gov.tr/

doğrultusunda uzanan, narteksli ve üç nefli düzgün kesme taş ve moloz taşla inşa edilmiş bir yapıdır.

Garipoğulları Beyliği döneminde camiye dönüştürülen kilise uzun yıllar yöre halkı tarafından hem cami hem de eğitim amaçlı kullanılır. Daha sonra köydeki okulun kapanması ve yeni cami yapılmasıyla kendi haline bırakılır.

İlçe ve çevresindeki yatır ve türbelerin başlıcaları şunlardır. Gülşehri kasabası Hoşumlu Mahallesinde Ali Dede Türbesi, Sofu Hoca Türbesi ve Hacı Murat Türbesi, Tulum köyünde Can Baba Türbesi ve Sarıkız türbesi, Gözbaba köyünde Dede Türbesi, Kayakışla köyünde Durak Abdal Türbesi, Çayözü köyünde Eli Yeşil Süleyman Türbesi, İsmailhacılı köyünde Hacı İsmail Türbesi, Gevrek ve Karalık köyü arasında Halil Baba Türbesi, Doğanlı köyünde Zeyneddin Baba Türbesi.

Sorgun Alevi nüfusunun en fazla yaşadığı yerleşim merkezidir[341]. İlçenin 19 köyü Alevi yerleşim yeri olarak bilinir. İlçede yedi cemevi bulunmaktadır. Köylerdeki türbeler şunlardır[342]. Çavuşlu köyü Üç Dede Türbesi, Moğallı köyü Isıtma Türbesi, Veli Öldük köyü, Zırtıllıoğlu Türbesi, Çayözü köyü Tekke Türbesi, Tulum köyü Karadonlu Can Baba Türbesi, Tulum köyü Durak

---

[341] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

[342] Yüner, agt.

Abdal Türbesi, Bahadın Kasabası Gül Veli/Ladigar Ana Türbesi, Bağlarbaşı köyü Coolin Ocak.

Salih Paşa Camii Sorgun Çayı'nın kenarında kırma çatılı, çokgen gövdeli minareli, ufak bir yapıdır[343]. Yapının kuzeyinde ufak bir avlusu ve bu avlunun batı kısmında müftülük binası bulunur. Harimin batı duvarında, kare minare kaidesinin alt kısmına yakın bir yerde abdest muslukları sıralanmıştır. Harime giriş kapısı üzerinde bir kitabesi vardır.

Harime, önü kapatılmış, tek kapılı son cemaat yerinden girilir[344]. Harim, üç boyuna sahnlı, düz tavanlıdır. Orta sahn yan sahnlardan çok geniş tutulmuştur. Kitabesinde de belirtildiği gibi, Salih Paşa tarafından 1813 tarihinde yaptırılmıştır. Yapı 1955 yılında, batı duvarı sabit kalmak şartıyla, orijinal planı pek bozulmadan tamamen yenilenmiştir. Yan sahnlar orta sahndan, kıbleye doğru uzanan ince uzun üst galeriyi taşıyan dört yuvarlak beton sütunla ayrılmıştır. İç mekanı üçer, yan duvarlarda ikişer, ön ve arka duvarlarda olmak üzere 10 tane dikdörtgen alt pencere ile aynı dizilişle 10 tane üst pencere aydınlatır. Son onarım sırasında harim zemini çok yükseltilerek pencerelerin alt hizasına kadar çıkartılmıştır. Yapı tamamen yenilendiği için, yapı dışında ve içinde herhangi bir süsleme unsuru ile

---

343 Acun, agm.
344 https://www.kulturportali.gov.tr/

karşılaşılmaz. Yapı ile beraber mihrap ve minberi de tamamen yenilenmiştir.

Halk arasındaki rivayete göre, Salih Paşa son dönem Osmanlı subaylarından Tosya'lı (Kastamonu) bir kumandandır. Ordusuyla Sivas'a giderken, Köhne'de (Sorgun'un eski adı) cami olmadığını görünce, bir cami yaptırmağa karar verir ve o seneki pirinç tarlalarından elde ettiği gelirle bu camiyi yaptırdığı, söylenir.

Gül Veli ziyaret yeri Sorgun ilçesine 23 km mesafede bulunan *Bahadın* beldesinin güneyinde, beldeye bir km uzaklıkta, Gül Veli mevkiinde yer almaktadır. Kenarları demir parmaklıklarla çevrili olan kabir, etrafı tel örgülerle çevrili ufak bir bahçenin içerisinde yer almaktadır. Kabir taşı büyük olup üzerinde her hangi bir yazı bulunmamaktadır. Gül Velinin kabrinin yanında üç tane daha kabir bulunmaktadır. Kesin olarak bilinmemekle beraber burada yatan kişilerin Gül Veli’nin yakını olduğuna inanılır.

Bahadın kasabasından olan **Aşık İbrahim** (XVIII. yüzyıl), Alevi-Bektaşi tarikatına bağlı bir şairdir. Şiirlerini irticali olarak söylemiş olan aşık İbrahim Alevi-Bektaşi inancı, gurbet, hasret ve yoksulluk konularını ele almıştır[345].

---

[345] İsmail. Özmen. Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi. T. C. Kültür Bakanlığı yayınları. 1998

Gani Dede ziyaret yeri ilçeye 14 km mesafede bulunan *Belencumafakılı* kasabasının batısında, kasabaya dört km uzaklıkta bulunan Külhüyük, Boğazcumafakılı ve Belencumafakılı merkezlerine ait olan Gani Dede dağında yer almaktadır.

Burada sadece küçük taş yığıntısından ibaret olan bir tane mezar bulunmaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Gani Dede'nin bu dağda sade bir hayat yaşadığına inanılmaktadır. Gani Dede ziyaret yerine kasaba halkıyla beraber diğer köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir.

Üç Dede ziyaret yeri, Sorgun ilçesine 32 km uzaklıkta bulunan *Çavuşlu* köyünün kuzeyinde, köye 250 m uzaklıkta bir tepe üzerinde, Üç Dede mevkiinde yer almaktadır.

Çayözü köyünde **Eliyeşil Süleyman** türbesi kubbeli bir yapı olup yol kenarındadır. Türbe içerisinde yer alan yazıda, "Hasan Dede, Arapkirin Ocak Köyünden gelme İsmail Ağa'nın Oğludur. Kökeni İstanbul'daki Karacaahmet'e dayanır. Süleyman Dede Hasan Dede'nin amcasıdır. Hasan Dede Hıdır Abdal evlatlarındandır.", açıklaması yer alır.

Tekke (II) olarak bilinen ziyaret yeri Sorgun ilçesine 11 km uzaklıkta bulunan *Çayözü* köyünün doğusunda, köye 1 km uzaklık Kayseri Yozgat yolu üzerinde, Kayseri'ye giderken yolun solunda yer almaktadır.

Yedi metre uzunluğunda yedi metre genişliğinde içi halı ile serili tekkede beş mezar bulunmaktadır. Tekke kubbeli olup kubbeye asılı bir de ufak bir avize bulunmaktadır. Tekke içerisinde mum yakmak yasak olup mum yakmak isteyenler dışarıda bulunan mumluklarda mum yakabiliyorlar. Tekkeden ayrı ancak tekkenin yanında, büyükçe, sohbet etmek amacıyla yapılmış bir bina daha bulunmaktadır. Tekkeye köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir.

İlçeye 9 km. uzaklıktaki *Çiğdemli* kasabasında bulunan medresenin banisi Dişlizade Hasan Ağa'dır. 1898 Maarif Salnamesi'nden 100 öğrencinin öğrenim görmekte ve Hacı Ahmed Efendi'nin de müderris olarak görev yapmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Çiğdemli'deki Camii Kebir girişinde bulunan mermer kitabedeki yazıya göre cami, Bozok Sancağı'ndan İsa Bey tarafından yaptırılmıştır. Mimarı Çerkez Ahmet Bey'dir. Rumi 1167 (M. 1751 tarihinde Sorgun'lu Hacı Mahmut adlı bir zat tarafından tamir ettirilir.

Çiğdemli kasabası yedi mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Camii Kebir, Kale, Gülveren, Karşıyaka, Bürünören, Duralidayı ve İsmailhacılı mahalleleridir.

Bürünören Mahallesindeki (köyü) Ağillas Tekkesinde Kafkaslardan geldiği söylenen **Ak İlyas** isminde zat yatmaktadır.

Durali Baba Türbesi konum itibariyle eskiden *Duralidayılı* Mahallesinin (köyünün) dışında ve yükseğinde imiş. Fakat zamanla köy büyüdüğü için türbe de köy içerisinde kalmış. Zamanla türbenin etrafı duvarla örülmüş ve girişine demir bir kapı takılmış. Türbe içerisinde üç mezar taşında, "Durali Baba Ruhuna Fatiha, Ümmügülsüm Hatun Ruhuna Fatiha, Derviş Oğlu Mehmet Efendi Ruhuna Fatiha", yazmaktadır. Ayrıca duvara paralel yedi sekiz metre uzunluğunda mezar taşı olmayan bir mezar daha bulunmaktadır.

Durali Baba ziyaret yeri köy camisinin batısında camiye 100 m uzaklıkta bulunmaktadır. Ziyaret yerinde her hangi bir bina bulunmayıp burası sadece etrafı kare şeklinde, yüksekliği 2 m yakın, bir tane giriş kapısı bulunan taş duvarlarla çevrilmiş bir alandan ibarettir. Durali Baba ziyaret yeri çevre köylerde ve illerde de meşhurdur. Birçok kişi tarafından bilinmekte ve ziyaret edilmektedir.

Anlatılır ki, Horasan Erlerinden üç pir; Ali, Halil ve Bedir adlı zatlar Zile'den Sorgun'a doğru gelirken, Halil Baba Gevrek-Karalık köyleri arasında vefat eder. Ali Baba ve Bedir Baba ise bugünkü Duralidayılı köyünün olduğu yere gelince gaipten bir ses, "Dur ya Ali", diye seslenir. Ali Baba köyün üstünde vefat eder. Bedir Baba ise ilçedeki kaplıcanın olduğu yerde vefat eder. Ali Baba'nın türbesi Duralidayılı köyünün yukarısındadır. Etrafı taşlarla çevrilidir. Halk tarafından

ziyaret edilmektedir. Köyün ismi de bu "Durali Baba" evliyasından gelmektedir.

Köyün içinde ve güneyindeki tepede ayrı ayrı olmak üzere iki evliya türbesi daha vardır. Bu iki evliyanın da "Durali Baba'nın" kardeşleri olduğu rivayeti yaygındır. Halk tarafından buraları da ziyaret edilir.

İlçeye 43 km. mesafede bulunan *Doğanlı* köyündeki **Zeynettin Baba** Türbesi etrafı duvarla örülü üstü açık olarak köyün kuzey kısmında yer almaktadır[346]. Türbe içerisinde bir mezar vardır.

Yozgat'ta Karacaoğlan'a ait olduğu söylenen iki mezar ve etrafında oluşan bir takım söylenti ve menkıbeler bulunmaktadır. Bu mezarlardan ilki bölge halkının "Karacaoğlan Tepesi" diye adlandırdıkları mevkii olan Yozgat'ın Sorgun ilçesinin Doğanlı ve Gevrek köylerinin arasındaki yüksekçe tepededir. Doğanlı köyünde doğmuş olan **Karacaoğlan**, XVI. yüzyılda Yavuz ve Kanuni zamanlarında yaşamış, İran seferine, Avrupa seferlerine ve Rumeli'deki savaşlara katılmış Mamalu aşiretinden olan bir Yeniçeri-Bektaşi şairidir[347]. Saz ile söylediği deyişler ile tanınmıştır. Sorgun'un Gevrek köyünde aşık olduğu kızı alamayınca üzüntüsünden burada ölmüştür.

---

346 Kurt, agt.

347 Erdal, agm

Evliya olarak bilinen ziyaret yeri Sorgun ilçesine 15 kın mesafede bulunan *Erkekli* köyünün batısında, köye 1,5 km uzaklıkta bulunan Dede mevkiinde yer almaktadır. Ziyaret yerine ait yapılı bir bina olmayıp sadece etrafı küçük taşlarla çevrilmiş çam ağaçları arasında bir tane mezar bulunmaktadır. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Evliya olarak bilinen ziyaret yeri köy halkıyla beraber çevre köyden gelen ziyaretçiler tarafından da ziyaret edilmektedir.

Mehmet Şakir Sontay (1847-1937) Efendi'ye ait ziyaret yeri, Sorgun ilçesine 28 km uzaklıkta bulunan *Gedikhasanlı* köyünün doğusunda köye 250 m uzaklıkta bulunan köy mezarlığının içinde yer almaktadır. Şakir Efendi çevre köylerde ve illerde Gedikhasanlı Şakir Efendi olarak bilinmektedir.

Yapılı bir binası bulunmayan ziyaret yerinin etrafı 3 m genişliği 8 m uzunluğu bulunan demir parmaklıklarla çevrilidir. Kabir üzerinde kesme taştan yapılmış yeni mezar taşının yanı sıra eski mezar taşı da yer almaktadır. Eski mezar taşları yeni mezar taşlarının ortasında kalmıştır. Kabrin hemen baş kısmında bir de sokak lambasından aydınlatma vardır.

Aslen Kayseri'nin Cami-i Kebir Mahallesinde sakin Cücezadelerden olup Gedikhasanlı köyüne yerleşmiş ilmiyeye mensup bir ailedendir. Hoca Ali Efendi'nin ortanca oğludur. İlk ve medrese tahsilini önce köyünde, sonra Osman Paşa Medresesinde yaptıktan

sonra Kayseri'ye gider. Orada Müridzade Ali Efendi'den ve diğer hocalardan tahsilini tamamlayarak icazet aldıktan sonra Yozgat'a döner. Yozgat'ta Demirli Medrese'de Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde ayrı ayrı iki dönem müderrislik yapar. Daha sonra Osman Paşa Medresesinde müderrislik yapmış, Medresenin lağvedilmesinden sonra da köye çekilerek İmam-Hatiplik görevine ve halkı irşada burada devam etmiştir. Din ilimlerinde, Arapça, Fıkıh, Hadis ve özellikle Kur'an ilimlerinde ve Tefsir ilminde çok derin bilgi ve nüfuzu olan Şakir Efendi'nin Ruus imtihanı verip Dersiam olduğu, kendisine "Müstehikkin-i İlmiye" maaşı tahsis edildiği, kendisinin de bu maaşı devletten almayı kabul etmediği söylenir. Dini ve zahiri ilimlerde olgun olduğu gibi tasavvuf yolunda da üstün mertebelere erişen Şakir Efendi Nakşibendi tarikatına mensup bir mürşid olup birçok kıymetli talebeler yetiştirmiştir.

Vücutça sıhhatli olmasına rağmen ömrünün son yıllarında iki gözünü birden kaybetmiştir. Kerameti zahir, halk arasında menkıbeleri bugün bile dilden dile canlı dolaşan Hoca efendi köyünde vefat etmiş ve vasiyeti üzerine köyün umumi kabristanına defnedilmiştir. Mezarı her gün sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir.

Sorgun ilçesine 16 km mesafede bulunan *Gevrek* köyünün üst mahallesinde, bir evin önünde **Haslar Baba** türbesi bulunmaktadır. Üzeri çatılı ve içi döşeli bir

türbedir[348]. Türbeye ait olan bina kesme taştan (Kayseri Taşı) yapılmış olup taşların birleşimi çizgilerle belirtilmiş. Türbenin iç duvar görünümü de aynen dış duvar görünümündedir. Türbe üzeri çatılı olup içi serilidir.

Temiz ve bakımlı olan türbe içerisinde Haslar Has Baba'ya ait olduğuna inanılan bir tane kabir bulunmaktadır. Buraya köy halkıyla beraber çevre köylerden de pek çok ziyaretçi gelmektedir. Değişik rahatsızlıklar için ziyaret edilir. Ağrı ve sızısı olanlar içerdeki kütüğe sürtünerek iyileşmeye çalışır. İyileşen hastalar muskalarını türbenin tavanına asar.

Tekke (I) olarak bilinen ziyaret yeri *Gököz* köyü ilkokulunun önünde, armut ağacının altında yer almaktadır. Tekkeye ait yapılı bir bina bulunmayıp mezara ait bir işarette yoktur. Ancak okulun önünde bulunan armut ağacını köy halkı bir işaret olarak kabul etmekte ve muhterem zatın bu armut ağacının altında yattığına inanılmaktadır.

Bayram Tepesi ziyaret yeri Sorgun ilçesine 37 km mesafede bulunan *Günyazı* köyünün güneyinde köye 2 km uzaklıkta bulunan bayram tepesi mevkiinde yer almaktadır. Bayram tepesi ziyaret yerinde herhangi bir bina veya yatırın bulunduğuna dair ne bir taş vardır ne de bir işaret mevcuttur. Ancak köy halkı burada yatır

---

[348] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

olduğuna inanır. Ziyarete genellikle felçli hastalarla, belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilir. Köy halkı kurak geçen yaz aylarında buraya yağmur duasına gelir.

Pir Dede Türbesi, Sorgun ilçesine 10 km uzaklıkta bulunan *Halilfakılı* köyünün kuzey doğusunda, köye 1 km uzaklıkta Pir Dede Mevkiinde yer almaktadır[349]. Türbenin yeri türbeye varıncaya kadar anayoldan itibaren yönlendirme levhalarıyla belirtilmiştir.

Pir Dede Türbesi betondan yapılmış olup üzeri çatılıdır. Türbe üç göz odadan oluşmaktadır. Pir Dede'nin kabri binanın hemen girişindedir. Diğer iki göz oda ise biri bayanlara diğeri erkeklere ait olan mescitten ibarettir. Türbe içerisinde birçok mutfak malzemesi bulunmaktadır. Yatırın hemen başucunda anahtarlı bir para atma kutusu yer almaktadır. Kutu üzerinde atılan paraların buranın bakımı ve çevre düzenlemesinde kullanıldığı yazmaktadır. 2003'te köy muhtarlığı tarafından tamir edilmiş olan türbeye ağrı ve sızıları olanlar gelmektedir.

Durak Abdal Tekkesi, Sorgun ilçesine 24 km mesafede bulunan *Kayakışla* köyünün kuzeyinde, köye iki km uzaklıktaki Tekke Mevkiinde yer almaktadır. Tekke taş duvarlarla örülmüş olup duvarlar çimentoyla sıvanmıştır. Üzeri kubbe şeklinde yapılmış olup tekkenin

---

[349] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

hem dışı hem de içi boyasızdır. Tekke içerisinde tahta sandukalardan oluşan iki tane mezar bulunmaktadır. Mezarlardan birinin Durak Abdal'a ait olduğuna inanılmaktadır. Durak Abdal Tekkesi köy halkıyla beraber çevre köylerden gelen pek çok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Ahmet Dede Türbesi, ilçeye 28 km mesafede bulunan *Küçükeynelli* köyü içinde, köy camisi yanında bulunan bir evin avlusunda yer almaktadır. Ahmet Dede Türbe binası yeni yapılmış olup duvarları tuğlayla örülmüştür ve üzeri beton damla kaplıdır. Dam üzerinde de küçük bir kubbe bulunmaktadır. Dar olan türbe içerisinde Ahmet Dede'ye ait olduğuna inanılan bir tane mezar vardır.

Dede ziyaret yeri Sorgun ilçesine 20 km uzaklıkta bulunan *Ocaklı* köyünün doğusunda köyle sınır bir konumda köy ilkokulunun yanında yer almaktadır. Dede ziyaret yerine köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyaretçi gelmektedir.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri Sorgun ilçesine 16 km uzaklıkta bulunan *Taşpınar* Köyü'nün batısında, köye 2 km uzaklıkta, Sarımbey yolu üzerinde bulunmaktadır.

Türbe binası yapılı olup duvarları tuğlayla örülmüş olup sıvasızdır. Türbe üzeri asma çatıyla kaplıdır. Türbe binası 2000 yılında yapılmış olup içerisinde her hangi bir kabir yoktur. Sadece yere gömülü

olan büyük bir taş yer almaktadır. Bu taşın altında bir evliyanın yattığına inanılmaktadır. Ziyarete genellikle belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar getirilmektedir.

Karadonlu Can Baba ziyaret yeri, Sorgun ilçesine 21 km mesafede bulunan *Tulum* köyü köy meydanında, bir evin bahçesinde yer almaktadır. Karadonlu Can Baba ziyaret yerine ait yapılı bir bina bulunmayıp etrafı demir parmaklıklarla çevrili mezar taşı betondan mezar baş taşı da mermerden olan bir mezardan ibarettir. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Karadonlu Can Baba ziyaret yerinin çevre köylerden fazla ziyaretçisi olmayıp daha çok ziyarete köy halkı gelmektedir. Belirli bir çağa geldiği halde yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar ziyarete getirilmektedir. Çocuklar dualar eşliğinde mezar etrafında dolandırılmaktadır. Adanmış olan mumlar varsa genellikle Perşembe akşamları burada yakılmaktadır.

Tulum köyünün tarihi 11. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya göçen Türkmenlere dayandırılmaktadır. Fakat sonradan Celali İsyanı, Baba Zünnun İsyanı vb. sebeplerden dolayı köylerinden sürülen Alevi Türkmenler Tulum köyüne iskan edilmiştir Köyün nüfusunun tamamını Alevi Türkmenler oluşturmaktadır.

Zırtıllıoğlu Türbesi, Sorgun ilçesine 21 km uzaklıkta bulunan *Veliöldük* köyünde, köy mezarlığı başında yer almaktadır. Bu ziyaret yeri aşevi şeklindedir.

Türbe içerisinde yemek pişirmek için iki tane büyük ocak bulunmaktadır. Ayrıca yine türbe içerisinde masa sandalye ve mutfak malzemeleri de yer almaktadır. Türbe içerisinde Hz. Ali, On İki İmam, Hacı Bektaşı Veli ve Zöhre Ana'nın resimleriyle bir de mum yakma yeri bulunmaktadır. Binanın hemen doğu bitişiğinde Zırtıllıoğlu Sülalesine ait olduğuna inanılan üç tane mezar bulunmaktadır. Mezarlardan biri Mehmet Dede'ye Diğeri Bade Selçuk'a ait olup diğerinin üzerinde her hangi bir yazı bulunmamaktadır. Türbe içinde bulunan anahtarlı kutuya atılan paralar da buranın ihtiyacında kullanılmaktadır. Ziyarete genellikle her hangi bir adağı veya dileği bulunanlar gelmektedir.

Musa Baba ziyaret yeri, Sorgun ilçesine 26 km uzaklıkta bulunan *Yaylalık* köyünün kuzeyinde, köy evleriyle sınır konumda bulunmaktadır. Ziyaret yerinin üzerini iğde ağaçlan kapatmış olup inanışa göre, Musa Baba bu ağaçlar sayesinde kendini gizlemektedir. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir.

Şefaatli Evliyaları

Osmanlı döneminde ufak bir köy olan Şefaatli, Cumhuriyet döneminde Ankara Kayseri demiryolu hattının hizmete açılmasından sonra gelişmeye başlar. 1954 yılında Yozgat'ın ilçesi olur.

Paşaköy Medresesi ile Camii'nin, 18. yüzyılın sonlarında Amasya taraflarında görev ifa eden iki kardeş; Tokmak Hasan Paşa (ö.1788) ile Çerkeş Mehmet Paşa (ö.?) tarafından Yozgat'ın Şefaatli ilçesine bağlı Paşaköy'de yaptırıldığı ileri sürülür. "Bina-i Çerkes Mehmet Paşa sene 1187 ve tamir, Yakup Muzaffer 1313", ibaresinden caminin sonradan tamir gördüğü söylenebilir.

1898 tarihli salnamede medresenin banisinin mütevelli Nuri Ağa olduğu geçmekte ve o tarihlerde 200 öğrencisi olduğu anlaşılmaktadır. Medresede görev yapan müderrislerden bazıları şunlardır. Müderris Hacı Arif Efendi (ö.?), Müderris Hacı Yakub Efendi (ö.?), Numan Efendi (ö.?), Bekir Efendi (ö.?) ile Hafız Hoca Efendi lakabıyla tanınmış Kurra Abdullah Efendi (ö.?)'den ibarettir. Bunlardan Yakup Efendi'nin şöhreti, İslam ülkelerinin birçok yerine yayılmış, Kayseri müderrisleri arasında, "Yozgat alimleri denilince akla hemen Müderris Hacı Yakup Efendi gelir", denilmiştir. O, Yozgat'ta görev yapan Mehmet Şakir Efendi'nin (ö.1937) de yakın dostudur. II. Abdülhamit Han'ın cülus merasiminde hazır

bulunan Müderris Yakup Efendi, Paşaköy Medresesi'nde vefatına kadar talebe yetiştirmiş, Çapanoğlu Camii'nde bir müddet İmam Hatiplik görevini de ifa etmiştir. Bir rivayete göre, Hacı Yakup Efendi Medine'de "İlm-i Hikmet" dersleri de okutmuştur. Medreseden günümüze hiçbir şey kalmamıştır.

İlçeye 16 km. mesafede bulunan *Seyityar* (Seydiyar) köyünde bulunan medresenin, 1898 Maarif Salnamesi'ne göre 80 öğrencisi bulunmaktadır.

Herhangi bir isim taşımayan ve sadece **Türbe** olarak bilinen ziyaret yeri, Şefaatli ilçesine 26 km mesafede bulunan *Alifakılı* köyü ortasında yer almaktadır. Türbe içerisinde bir tane mezar bulunmaktadır. Daha önce eski bir yapısı bulunan bu yer yıkılmış, şimdiki yapı olarak tekrar yapılmıştır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyaretçisi gelmektedir.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri, Şefaatli ilçesine dokuz km uzaklıkta bulunan *Caferli* köyünün doğusunda olup köye iki km uzaklıktaki İğdeli mevkiinde yer almaktadır. Ziyaret yerinin yapılı bir binası olmayıp sadece eski taştan yapılmış mezarlar bulunmaktadır. Mezar taşları üzerinde herhangi bir yazı yoktur. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir, Türbeye köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyarete gelenler vardır.

Hasan Dede Ziyaret, yeri Şefaatli ilçesine 30 kın mesafede bulunan *Erkekli* köyünün batısında, köye bir km uzaklıkta, köye kuş bakışı bir yerde bulunan Korubaşı tepesinde yer almaktadır. Bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Anlatılır ki, Yozgat İmam-Hatip Lisesi eski müdürlerinden Muhittin Şahiner burayı rüyasında görmüş, Hasan Dede diye gelmiş, mezarını yaptırmış. Ondan sonra da burası ziyaret yeri haline gelmiş. Mezarın bulunduğu Korubaşı Tepesi ile köyün arası meşe ağaçlarıyla kaplı olup inanışa göre, kabirde yatan Hasan Dede bu ağaçların sıra dışı bir şekilde kesilmesine müsaade etmiyormuş.

Türbe olarak bilinen ziyaret, yeri Şefaatli ilçesine 20 km uzaklıkta bulunan *Gülpınar* köyünde Şakir Şahiner'in evinin bahçesinde bulunmaktadır. Her hangi bir ismi ve binası bulunmayan bu yer köy halkı tarafından türbe olarak bilinmektedir. Bahçe içerisinde üzerinde herhangi bir yazısı bulunmayan eski bir mezar taşı bulunmaktadır.

İlçeye 11 km mesafede bulunan *Hamzalı* köyündeki Yeşil Türbe içinde sol tarafta **Nuri Dede** (1919-2000), ortada **Ahmet Efendi** ve sağ tarafta **Seyit Kutup Efendi**'ye ait olmak üzere üç tane mezar vardır[350]. Türbenin yanında sohbet odası ve tam teşekküllü bir mutfak bulunmaktadır. Türbenin önünde yazın kısa süre suyu kesilen bir çeşme vardır. Halk

[350] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

arasında bu çeşmenin suyuna Zemzem suyunun karıştığına, Seyit Kutup efendinin de doktor olduğuna inanılmaktadır. Burası her türlü hastalık için ziyaret edilir. Anlatıldığına göre, kalp gözü açık olanlar, başta Nuri Dede olmak üzere diğer zatları da görmektedir.

Türbede yatan Seyit Kutup Abdullah Efendi'nin 'manen doktor' olduğuna inanılır.

Anlatılanlara göre, Yeşil türbede yatan Nuru Dede bu çeşmeye Zemzem suyunun karıştığını söylermiş. Bu yeri ölmeden önce Nuru Dede belirlemiş. Yeşil Türbeyi Nuru Dede 1995 yılında türbe olarak kendi evinin yanına yaptırmış. Mahzenli Ali Baba'nın postu Nuru Dede'ye geldiği için Nuru Dede ve ailesi köyden başka bir yere göç edememişler[351].

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri, Şefaatli ilçesine 31 km uzaklıkta bulunan *Höyükkışla* köyünün güneyinde bulunan köy mezarlığının içinde yer almaktadır.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri, çatılı küçük bir bina içerisinde yer almaktadır. Ziyaret yerinin duvarlarında küçük pencere gibi delikler bulunmaktadır. Çok bakımsız olan bina içerisinde ismi belli olmayan etrafı demir parmaklıklarla çevrili tek bir mezar bulunmaktadır. Felçli ve ağzı eğilen hastalara burası

---

[351] Ali Efendi'nin türbesi Kırşehir'in Mahsenli beldesinde köy camii bahçesinde bulunmaktadır. Bkn. Evliyalar Şehri Kırşehir.

ziyaret ettirilir, alınan toprağı suya katılıp içirilir. Buranın toprağı şifa amaçlı olarak hastalığa yakalanan hayvanların da tuzuna ve yemine katılarak onlara da yedirilip içirilir.

Albazlar ziyaret yeri Şefaatli ilçesine 21 km uzaklıkta bulunan *Kabakini* köyünün kuzey doğusunda köye 1.5 kın uzaklıkta demir yolunun kenarında yer almaktadır. Burası eskiden beri ziyaret edilmektedir.

Albazlar zıyaret yeri genellikle Perşembe akşamları ziyaret edilir. Ziyarete daha çok romatizma rahatsızlığına yakalananlarla baş ağrısı çekenler gelir. Ziyaretçiler burada iki rekat namaz kılıp dua ederler. Çevre köylerle beraber buraya yağmur duasına çıkılır. Ziyarete gelenler dilekte bulunup bozuk para atarlar. Ayrıca kan akıtmak amacıyla kurban olarak tavuk kesilir.

İlçeye km mesafede bulunan Kazlıuşağı köyünde Çapanoğlu Camii kesme taştan yapılmıştır. Kitabesinden H. 1258 tarihinde tamir edildiği anlaşılmaktadır. Caminin kürsüsü, Yozgat Nakıpzade Camii kürsüsü gibi duvara gömülmüştür. Buraya pencere içinden bir merdivenden geçilir. Caminin banileri molla Hacı Ali Efendi ve Osman Efendinin kabirleri cami bahçesinde bulunmaktadır.

Hacı Hasan Hoca Ocağı, Şefaatli ilçesine 25 kın uzaklıkta bulunan *Şerefoğlu* köyünün kuzeyinde, köye 250 m uzaklıkta, tarlaların içerisinde, tek bir mezarın bulunduğu ocaktır. Mezar taşı üzerinde mezarda yatan kişinin Ayşe Bulut (1319 -1974) olduğu belirtilmiştir.

Hacı Hasan olarak bilinen kişinin kızı olduğu tahmin edilmektedir. Ancak burası çevre köylerde ve köy içerisinde Bode Ocağı olarak bilinmektedir.

Köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyaretçisi gelmektedir. Ziyarete daha çok felçli hastalarla yel ve sızısı bulunanlar gelir ve mezar üzerinden toprak alır ve yerler. Ayrıca sızısı ve yeli olan hastalardan perşembe akşamı gelen ziyaretçiler burada iki rekat namaz kılar ve mezar üzerinde bulunan ufak kütüklerle ovunurlar.

Yenifakılı Evliyaları

Yenifakılı, XVI. Yüzyılda Bozok Sancağının Karadere Nahiyesine bağlı bir karye idi. Kabile olarak da "Agcakoyunlu" kabilesindendir. 19. yüzyılın hemen başında Kırşehir sancağı Arabsun (Gülşehri) bağlı olan Karafakühlü daha sonra da Avanos'a, Karafakılı, Yağlıkebir, Yağlısagir, Eskiviran köyleri ile birlikte 1929'da Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesine bağlanır. 1990'da ilçe olur.

Türüdü Dede ziyaret yeri, Yenifakılı ilçesine 22 km uzaklıkta bulunan, *Çöplüçiftliği* köyünün batısında, köye iki km uzaklıktaki Ören mevkiinde yer almaktadır. Ziyaret yerinde bir bina bulunmayıp sadece eski taştan yapılma bir mezar vardır. Mezar taşı üzerinde de herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen Türüdü Dede ziyaret yeri eskiden beri ziyaret edilmektedir. Buraya köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyaretçi gelmektedir. Önceden ziyaretçisi daha fazlayken zamanla azalmış olduğu nakledilir. Bu yer daha çok yeli, sızısı ve romatizma rahatsızlığı bulunan kişiler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelen kişi, burada iki rekat namaz kılar, mezar taşı üzerinde bulunan taşlardan alarak ağrıyan yerlerine sürer. Ayrıca, ziyarete gelen kişiler kan akıtmak amacıyla burada tavuk veya hindi de olsa kurban keserler. Kurbanı kesen kişi kestiği kurbanı yiyemez. Ziyaret yerinde birisi varsa ona verir, yoksa köye getirip bir fakire verir.

İnanışa göre, Türüdü Dede'yi ziyarete gidenler dileklerinin kabul olması için üzerlerinden yırttıkları küçük bez parçalarını mezar üzerinde bulunan taşlara bağlarlar. Anlatılanlara göre, daha önceden define avcıları ziyaret yerinin bulunduğu yerde define aramışlar. Kabirde yatan Türüdü Dede'nin kemiklerine varana kadar çıkarmışlar. Köy halkı çıkarılan kemikleri bir araya toplamış ve şimdiki bulunduğu yere tekrar gömmüşler.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri Yenifakılı ilçesine dokuz km mesafede bulunan *Yiğitler* köyünün doğusunda köye bir km uzaklıkta bulunmaktadır. Türbe olarak bilinen ziyaret yerine ait bir bina bulunmayıp tek mezardan ibarettir.

Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer eskiden beri ziyaret edilmektedir. Anlatılanlara göre, köy halkı mezarın bulunduğu yere bir bina yapıp üzerini kapatmak istemiş. Burada yatan şahıs köyün önde gelenlerinden Molla Hasan'a rüyasında görünmüş. "Üzerimi kapatmak istiyorsunuz. Üzerimi kapatmayın, sadece beni ziyaret edin, üzerime taş atın, buğday dökün, su serpin, demiş." Bunun üzerine bina yapılmaktan vaz geçilmiş.

Yerköy Evliyaları

1925 yılında mütevazı bir köy olan Yerköy, 1930 yılında demiryolunun geçmesi ile kısa bir süre içinde hızla gelişerek 1935'te bucak (nahiye), 1945'te ise ilçe olmuştur[352].

İlçeye 40 km mesafede bulunan *Arslanhacılı* köyünde eski cami yıkılmış, şimdiki cami 1966 yılında yapılmıştır. Caminin içinde eski camiden kalma, yaklaşık olarak 75 - 80 cm yüksekliğinde, bakırdan üzeri kalaylı, iki şamdan vardır. Şamdanlar üzerinde yer alan kitabeden, eski caminin XVIII. Yüzyılın ortalarında yapılmış olması gerektiği ileri sürülür. Anlatılır ki, Arslanhacılı köyünün ismi ilk önce 'Küçükmısır' imiş. Üç tane azılı eşkıyayı yakalayıp devletin yetkililerine teslim edince köye Arslanhacı adı verilmiş. 93 muhaciri olarak bilinen Osmanlı Rus savaşında göç eden çok kişi buraya yerleşmiş, ancak yüksek yerden geldikleri için sıcak ve sivrisinekle mücadele edememişler. Büyük bir bölümü seferberlik olarak bilinen Osmanlının son zamanında savaşlarda ölmüşler.

Fatih Sultan Mehmet'in hocası Molla Hüsrev'in köyü olduğu söylenen *Eskiyerköy*, küçük bir yerleşim yeridir. Cami köyün içinde yer almaktadır. Caminin doğusundaki hazirede yer alan bir mezar taşı kitabesi

---

[352] www.kulturportali.gov.tr/

geçen yüzyılın başlarına ait olup caminin inşa tarihinin daha eski olduğu ileri sürülür. Mustafa Paşa Köprüsü, Yerköy'ün güneyinde yaklaşık 3.5 km. uzaklıktadır. Köprü, Kızılırmak'ın en büyük kolu olan Delice Suyu üzerinde, kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda inşa edilmiştir. Köprünün uzunluğu yaklaşık olarak 25 m. eni 3. 90 m. (orijinal genişliği 3. 50 m.) dir. Korkulukları yıkılarak köprü genişletilmiştir. Yapı dört gözlüdür. Gözlerinin kemer açıklığı yaklaşık olarak 5 m., kemer yüksekliği 3 m dir.

Köprünün banisinin Çapanoğlu Mustafa Bey olduğu, banisinin yaşadığı döneme ve kemer biçimlerine göre XVIII. yy. sonu ile XIX. yy. başlarına tarihlendiği ileri sürülür.

Salmanlı köyü eski camii yıkılmış fakat kitabesi yeni yapılan caminin önünde durmaktadır. Kitabesine göre caminin, 1307 / M. 1889 - 1890 Tarihinde, Kurrazade Sabit Efendi eliyle tamir edildiği belirtilmektedir. Camiden çıkartılan diğer iki kitabe, bugün yeni yapılmış cami yakınındaki çeşmeye götürülmüştür. Her iki kitabe de 1889 - 1890 tarihlidir.

Çapanoğlu Camii, *Saray* köyünün ortasında yer almaktadır[353]. 1957'de yapılan tek şerefeli minaresiyle camide herhangi bir kitabeye rastlanmamaktadır. Yalnız mihrabın iki yanında yer alan şamdanlar üzerinde üç

---

[353] Acun, agm.

satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Bu şamdan kitabesine göre cami, H. 1163/M. 1749 tarihinde Kapucubaşı Çapanoğlu Ahmet Paşa (? - 1765) tarafından yaptırılmıştır. Kırma çatılı, köşe duvarları ve pencere kenarları kesme taş, diğer kısımları moloz taş bir yapıdır. Caminin ön kısmında, tek kapısı batıya açılan bir avlusu vardır. Avlunun doğu iç duvarına bitişik abdest muslukları ile kuzey dış duvarına bitişik ufak tuvaletler bulunur. Doğu ve batı duvarları kuzeye doğru çıkıntı yapan son cemaat yerinin ön kısmı sonradan kapatılmıştır. Son cemaat yerine ve buradan da harime yuvarlak kemerli birer kapıdan girilmektedir. Harime giriş kapısının iki yanında, basık yuvarlak kemerli, sonradan kapı gibi genişletilmiş birer pencere vardır.

Harim, kıbleye dikey uzanan üç sahnlı bazilikal planlıdır. Sahnları birbirinden ayıran kare kesitli, büyük ağaç direkler yer alır. Harim örtüsü, bu destekler üzerinde, kıbleye dikey uzanan iki kalın ana kirişle taşınır. Ana kirişlerden doğu ve batı yan duvarlarına doğru küçük kirişler uzatılmıştır. Yan sahnları örten bu kirişler üzerine de orta sahn kirişleri getirildiği için daha yüksek bir örtü oluşturur. Böylece orta sahn yan sahnlardan hem geniş, hem de daha yüksek tutulmuştur. Her duvarda ikişer tane olmak üzere sekiz tane dikdörtgen pencere iç mekanı aydınlatır. Harimde, kıbleye dikey uzanan, kirişler üzerine oturtulmuş bir mahfili bulunur. Mahfilin orta kısmı balkon gibi güneye doğru çıkıntı yapar.

Yapı içinde, ahşap ve kalemişi olmak üzere iki tür süslemeyle karşılaşırız. Ahşap süslemeleri kiriş uçlarındaki ufak konsol gibi «S» kıvrımlarda ve minberde görmekteyiz. Minberin korkulukları kafes işçiliği ile yapılmış olup, diğer tarafları sadedir. Harimin doğu, batı ve güney duvarlarını üç yönden çevreleyen, en ve boyları birbirlerinden farklı ölçülerdeki dikdörtgen süs panoları mahfilin ön hizasına kadar gelir. Bu panolar pencerelerin üst hizasından, tavan kirişlerinin altına kadar uzanır. Mihrap duvarında 12, yan duvarlarında da 14'erden 28 olmak üzere toplam 40 pano bulunur. Bunlar mihraba göre ve karşılıklı olarak simetrik bir düzenleme ile yerleştirilmiştir.

Pano içlerinde çok kere aynı motifler tekrarlanmıştır. Üst kısımları mihrabiyelidir. İçlerinde zincirle sarkıtılmış kandiller, rozetler, taç alınlığı ve halı göbeği gibi motifler yer alır.

Üç sıra mukarnaslı kavsarası olan ve beş köşeli mihrap nişinin her yüzünde zincirle sarkıtılmış kandil motifleri bulunmaktadır. Mihrap nişi, iki yan ve üstten kıvrım dallı rozetlerden oluşan dikdörtgen bir bordürle kuşatılmıştır. Bu çerçeve içinde kalan mihrap nişi köşeliklerinde birer gülçe yerleştirilmiştir. Bunlar dışında kalan yüzeyler ise kıvrım dal ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Caminin en güzel bezemesini mihrap üstüne rastlayan yerde görmekteyiz. Dış sınırları bakımından tuğlu bir taç motifi görünümündeki zengin süsleme unsuru, mihrap nişini taçlandırır niteliktedir.

Cami, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca 2001 yılında tescil edilerek koruma altına alınmıştır[354].

Sekili (Delicesu) Han kalıntısı Sekili merkezine 2,5 km. kadar uzaklıkta, Sekili tuzlasına giden yol ve Delicesu ırmağının üzerine kurulmuş köprünün kuzeydoğusunda, ona 50 - 60 m. uzaklıktadır. Kurt Erdmann, Hanı 1926 da gören von der Osten'e atfen; Sekili'de, köprünün yanında, Selçuklular dönemine ait büyük bir hanın olduğunu yazar. K. Bittel ise, 1942'lerde bu hanın yok olduğunu belirterek yanına gitmediğini söyler. Han köprünün yanında değil yakınındadır. Handan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Yalnız köylülerce yeri belirtilmektedir. Burada bir iz şeklinde temel kalıntısı vardır.

Sekili Köprüsü, Sekili merkezine 2 - 2,5 km. kadar uzaklıkta, Sekili tuzlasına giden yol ve Delicesu ırmağının üzerine kurulmuştur. Bir km kadar yakınında Aşağıkızılca köyü (Kırşehir) vardır.

Köprünün kitabesi yoktur. Harpuşta (eşek sırtı) bir köprüdür. Bu özelliğiyle de Selçuklu dönemine (XIII. yy. ortaları) tarihlenir. Zaten yakınındaki yıkık han da Selçuklu dönemi kervansarayıdır. Köprü kuzey - güney istikametinde, 60 m. kadar uzunlukta, 4,20 - 4,50 m. genişlikte, ucları güneyde batıya, kuzeyde doğuya doğru kıvrılan bir şekilde uzanır. 50 cm. kadar yükseklikte

[354] https://www.kulturportali.gov.tr/

korkuluğu vardır. Dört gözlüdür. En büyük kemer açıklığı (güneyden ikinci), 11,20 m, kemer yüksekliği 5,50 m. dir. Sivri kemerli dört gözlü köprünün kaynak ve mansap (suyun aktığı yön) tarafında mahmuzlara rastlanır. Köprü yer yer kesme taş ve düzgün moloz taştan yapılmıştır.

Yerköy sınırları içerisinde Abdullah Efendi Türbesi (Yerköy ilçesi Delice köyü); Köprücü Baba (Hoca) Türbesi (Yerköy ilçesi); Molla Osman Dede Türbesi (Yozgat ili Yerköy ilçesi arası); Yeşil Tekke Türbesi (Yerköy ilçesi Küçüknefes köyü); Yerköy: Yukarıelmahacılı köyünde “Arife Ana Türbesi” ziyaret yerleri vardır.

Garip Dede türbesi, Yozgat'a 40 km mesafede bulunan, Yerköy ilçesinin Höyük Mahallesinde, Höyük Parkının biraz aşağısında yer almaktadır. Türbe 1998 yılında Ülkü Ocakları tarafından yaptırılmıştır. Türbe bir evin kenarında ayrı bir bina şeklinde olup temizliği ve bakımı ev sahipleri tarafından yapılmaktadır. Türbe sırf ziyaret ve dua amaçlı ziyaret edilmektedir.

Molla Osman Türbesi, Ankara Yozgat (E-88) karayolu üzerinde olup Yozgat'ın Yerköy ilçesinin batısında ilçeye 14 km mesafede ve Ankara'ya gidişte yolun solunda bulunmaktadır. Molla Osman Türbesi iki bölümden oluşmaktadır. Asıl bölümde Molla Osman Dede yatmaktadır. Diğerinde ise **Durmuş Dede** isminde bir zat yatmaktadır. Dokuz metre uzunluğunda altı metre

genişlikte olan türbe son derece lüks yapılmıştır. İçi mermerlerle yapılı olan türbede birçok süsleme de bulunmaktadır. İçi bakımlı olup elektriği de bulunan türbenin yanında bir çeşme ile tuvaletler yer almaktadır.

Abdullah Dede'nin ziyaret yeri, Yerköy ilçesine 10 kın uzaklıkta bulunan *Delice* köyünün batısında, köyle sınır konumda olan köy mezarlığında yer almaktadır. Abdullah Dede ziyaret yeri üzeri çatı ile kaplı 3 m genişliğinde 9 m uzunluğunda ahşap bir binanın içinde yer almaktadır. Mezarının boyu 5 m civarındadır.

Çeşitli hastalıklar için şifa bulunmak amacıyla ziyaret edilmekle beraber daha çok yürüyemeyen ve konuşamayan çocuklar ziyarete getirilir.

Fakı Dede ziyaret yeri, Yerköy ilçesine 32 km mesafede bulunan *Derecik* köyünün doğusunda köy ilkokulunun yanında bir mezar şeklindedir. Hakkında tarihi bilgi olmayan Fakı Dede ziyaret yeri eskiden beri ziyaret edilmektedir. Köy halkıyla beraber çevre köylerden pek çok ziyaretçi gelmektedir. Toprağının şifalı olduğuna inanılır.

Tuluce Dede ziyaret yeri Yerköy ilçesine 23 km uzaklıkta bulunan *Hacıosmanlı* köyünün doğusunda, köye bir km uzaklıktaki Tulice tepesinin üzerinde bulunmaktadır. Ziyaret yerine ait her hangi yapılı bir bina bulunmayıp sadece etrafı küçük taşlarla çevrili meşe ağaçları arasında bir mezar vardır.

Türbe olarak bilinen ziyaret yeri Yerköy ilçesine 14 km uzaklıkta bulunan *Harkaşan* köyünün güneyinde olup köye iki km uzaklıkta yer almaktadır. Ziyaret yeri tarlalar içerisindedir. Ziyaret yerine ait bir bina bulunmayıp sadece eski taşlardan yapılma bir mezar bulunmaktadır.

Bekir Dede ve **Ahmet Dede** ziyaret yerleri, ilçeye 16 km mesafede bulunan *Kahya* köyünün güneyinde, köyle sınır konumda bulunan köy mezarlığında yer almaktadır. Türbe şeklinde bir binası olmayan bu ziyaret yerleri mezarlık içerisinde ayrı ayrı yerlerde bulunmaktadırlar. Bekir Dede'nin Ahmet Dede'nin oğlu olduğu ancak Bekir Dede'nin Ahmet Dede'den daha evliyalık bakımından üstün olduğu söylenmektedir.

Yakup Hoca ziyaret yeri, Yerköy ilçesine 18 km mesafede bulunan *Kumluca* köyünde, köy camisinin doğu kısmında bulunmaktadır. Yakup Hoca ziyaret yerine ait bir bina bulunmayıp kabir cami duvarıyla bitişiktir. Kabrin etrafı demir parmaklıklarla çevrilidir. Kabir taşı üzerinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu şahsın mezarının 250 veya 300 senelik olduğu tahmin edilmektedir. Köy halkıyla beraber çevre köylerden de ziyaretçisi gelmektedir. Köy camisini de yaptıran kişinin Yakup Hoca olduğuna inanılmaktadır. Kumluca Köyü Camii'nin, kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. Fakat köylülerce H. 1141 / M. 1728-1729 da yaptırıldığı söylenmektedir. Cami yakın bir tarihte tamir edilmiştir.

Yakup Hoca'dan dolayı Kumluca köyü çevre köylerde 'Hocanın Köyü' olarak da bilinir. Anlatılır ki, köye yakın komşu köylerden Yamuklar'da (günümüzdeki ismiyle Akpınar) ilçeye pazar için gidecek olan köylüler cami imamına; yani köyün hocasına, "sen bugün inekleri otlatacaksın", derler. Hoca çaresizlik içerisinde kabul eder ve yazıya sürer inekleri. Sonra günümüzdeki ismi Kumluca olan köylüler de pazar için ilçeye; yani Yerköy'e giderken yolda hocaya rastlarlar. Ama hoca onlardan utandığı için saklanmaya çalışırsa da başaramaz. Hocanın yanına gelen köylüler, "hayırdır sen niçin inekleri otlatıyorsun?", diye sorduklarında, hoca durumu anlatır. Buna kızan köylüler aynı gün hocanın evini, eşyalarını; ne var ne yok ise toplayıp kendi köylerine imamlık yapması için götürürler. Bu yüzden köyün ismi 'Hocanınköy' olarak kalmıştır.

Dede Türbesi Yerköy Şefaatli yolu üzerinde olup Yerköy ilçesine 16 km mesafede bulunan *Sarıyaprak* köyünün doğusunda köye bir km uzaklıkta yer alan Döne Hatun mevkiindedir. Dört metre genişliğinde beş metre uzunluğunda bakımsız ve betonarme binaya sahip olan türbe içerisinde iki tane mezar bulunmaktadır. Türbe işlek bir yol kenarında olduğu için ziyaretçisi hemen hemen hiç eksik olmamaktadır.

Halit Baba Türbesi, Yerköy ilçesine 30 km mesafede bulunan *Sedir* köyünün kuzeyinde, köye dört km uzaklıkta olup Türbenin Beli mevkiinde yer almaktadır. Betonarme üzeri çatılı bir binası bulunan

türbe içerisinde bir tane mezar yer almaktadır. Ziyaret yeri içi serili olup mezar taşı üzerinde her hangi bir yazı bulunmamaktadır.

Hacı Mustafa Tandoğan Hazretleri (1871-1986), Yozgat'ta dünyaya gelir. Babası Hasan Efendi, annesi Ulviye Hanımdır. Mamalı Türkmen aşiretine mensup bir aileden olan Hasan Efendi, emin, cesur ve faziletli bir insan olarak tanınır. Hasan Efendi, bir süre Sultan II. Abdülhamid Han'ın yaveri olarak görev yapmıştır. Hasan Efendi'nin babaları ve dedeleri Yozgat'ın Sorgun ilçesinden gelmektedir. Hacı Mustafa Tandoğan Hazretleri ilk gençlik dönemlerini Yozgat'ta geçirir. Hayatını, İslamı anlamaya, yaşamaya ve anlatmaya adayan Hacı Mustafa Tandoğan Hazretlerine, halk arasında (Yozgat ve Kırşehir havalisinde, özellikle köprüsü olmayan köylere köprü yapılmasına öncülük ettiği için) "Köprücü, Köprücü Hoca, Köprücü Hocaefendi" gibi isimler verilmiş ve bu isimlerle anılmışlardır. Konya'da, Mevlana Hazretlerinin 25 yıl türbedarlığını yapmış olduğu nakledilir. Yerköy'e gelip yerleştiğinde, 102 yaşlarında bulunmaktadır. Bu tarihten sonra, 13 yıl daha yaşamış ve hayatını burada tamamlamıştır. *Tatbekirli* köyü camii bahçesinde kendisinden önce vefat etmiş ve orada medfun bulunan hanımı Seyyide Memnune Hanımefendinin yanında defnedilmiştir.

Yerköy ilçesinin iki köyü Alevi yerleşim yeri olarak bilinmektedir[355]. Herhangi bir cemevi bulunmamaktadır. İlçenin Yukarıelmahacılı köyünde **Arife Ana** türbesi bir Alevi ziyaret yeridir[356]. Burası çoğunlukla bahar aylarında kalabalık gruplar halinde her türlü rahatsızlık için ziyaret edilir. Arife Ana türbesi, Yerköy ilçesine 12 km mesafede bulunan *Yukarıelmahacılı* köyünün güney doğusunda olup köye bir km uzaklıktaki ziyaret tepesi üzerinde yer almaktadır. Türbe genellikle köylüler tarafından bahar aylarında yediden yetmişe herkes tarafından ziyaret edilir. Adakta bulunanlar burayı ziyarete geldikleri gün adaklarını yerine getirirler. Köy halkı türbeyi ziyarete çıkacağı zaman çevre köyleri de davet eder ve çevre köylerden de ziyaretçiler gelir.

---

[355] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

[356] Hayrettin Rayman. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri

Yozgatta Zaviyeler

Bu müesseselerin hemen hemen tamamı XV. ve XVI. Yüzyıllarda Bozok Sancağı'nı da idare eden Dulkadıroğlu beyleri tarafından kurulmuşlardır. Bunlardan Alauddevle Bey'in Akdağ'da Şahverdi Fakih zaviyesi; Aliki yöresinde Erbağ zaviyesi; Batı yöresinde Yusuf Abdal zaviyesi; Gedük yöresinde Seyyid Selahaddin zaviyesi; Akdağ yöresinde Kılınç Abdal zaviyesi; yine aynı yörede Toraman Köyü'nde Ali Derviş zaviyesi; Boğazlayan'da Yolkulu zaviyesi; Kara Dere'de adı zikredilmeyen bir zaviye; Yukarı Kanak'da bir zaviye; Aşağı Kanak'da Yunus Halife zaviyesi ve Yolageldi zaviyesini, oğlu Şahruh Bey'in ise, Çandır Şahsultan Hatun zaviyesi ile Boğazlayan'ın Terli köyündeki Sırçalu Zaviyesini yaptırdığı bilinmektedir. Bu zaviyelerden hepsinin vakfiyesini tespit etmek mümkün olmamıştır. Kaynaklarda yalnız dört tanesinin vakfiye sureti bulunmaktadır.

Yozgat’ta Alevilik

Yozgat Aleviliğin canlı olarak yaşandığı önemli bir yerleşim merkezidir[357]. Yozgat’ta yaşayan Alevilerin büyük bir çoğunluğu Türkmen Alevilerden oluşmaktadır. Alevi vatandaşlar türbeleri çoğunlukla duaların kabulü, hastalıkların, belaların, musibetlerin def edilmesi vb. dilekler için ziyaret ederler. Merkeze bağlı 23-26 köy Alevi yerleşim yeri olarak tespit edilmektedir. Bu köylerin 12 tanesinde cemevi vardır.

Bunlar Köçekkömü köyünde Hüso Baba ve Halil Dede Türbesi, Mezra köyünde Pir Baba Türbesi, Deremumlu köyünde Eba Müslim Türbesi, Sarımbey köyünde Geyik Baba Türbesi, Büyük Mahal köyünde Hızır Hatem Türbesi, Büyük İncirli köyünde Hasan Baba Türbesi, yine Büyük İncirli köyünde Adile İbrahim Türbesi, Yozgat Merkez Çamlıkta Emine Ana Türbesi, Pembecik köyünde Kul Emin Türbesi, Güllük köyünde Eli Büyük Türbesi, Tayip köyünde Pir Hüsniye Ana Türbesi, Aktaş köyünde Kuzu Baba ve İbn Abbas Türbesi, Çorak köyünde Yıldız Doğan Türbesi, Pembecik köyünde Çıplak Ali Türbesi, Büyük İncirli köyünde Tıvga Ocağı Türbesi, Kuyumcu köyünde İlyas Ağa Türbesi, Sarınınören köyünde Satı Ana ve Nebahat Ana türbesi, Büyüknefes köyünde Yeşil Tekke Türbesidir.

---

[357] Fevzi Rençber. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevîlerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti

Bozok yöresi Alevileri türbe veya yatırda yatan ereni dualarına vesile kılarak türbenin etrafını üçer, beşer, yedişer, on ikişer ve on dörder kez dönmektedirler. Her dönüşte türbenin ayak ve baş tarafı öpülerek niyaz edilir. Türbede yatan şahıslar için her yıl anma etkinlikleri düzenlenir ve cem erkanları icra edilir. Bu türbelerin etrafında bulunan taş, kaya, su, ağaç ve toprak kutsal kabul edilerek ziyarete gelenler tarafından dileklerinin gerçekleşmesi için vesile kılınır.

Arşivlerde XVII. ve XIX. yüzyıllar arasında Boğazlıyan'da Yakub Abdal ve Yolageldi Baba; Bozok merkezde Hızır Halife ve Sarı Mehmedlü; Akdağ'da Kılıç Abdal, Devletşahkulu ve Derviş Şah ile Bozok'ta tam olarak nerede olduğu kayıtlarda belirtilmeyen Musa Dede isimlerinde sekiz Bektaşi tekkesinin olduğu zikredilmektedir.

Akdağ kazasındaki Devletşahkulu ve Derviş Şah tekkelerindeki Hasan, Mehmed, Haydar ve Kalender isimli Bektaşiler'in tekkelerden uzaklaştırıldıkları bilinmekle beraber nereye gönderildikleri kayıtlarda mevcut değildir[358]. Bu Bektaşiler'in malvarlıklarına da el konulmuştur. Buna karşılık Bozok sancağının Akdağ kazasındaki Kılıç Abdal; Boğazlıyan kazasındaki Yakub Abdal ve Yolageldi ile Bozok sancak merkezindeki Hızır Halife ve Sarı Mehmedlü tekkeleri itikadi yönden uygun görülen eski şeyhlerinin uhdesine bırakılmıştır.

---

358 Yüner, agt

Dolayısıyla bu tekkeler mevcudiyetini korumuştur. Ayrıca Bozok sancağında yeri belirtilmeyen Musa Dede Tekkesi ise muhtemelen devlet görevlileri buraya ulaşmadan tekke dervişleri tarafından burası boşaltıldığı için boş bir halde bulunmuştur.

Yozgat’ta Halvetilik

Halvetilik, diğer tarikatlara nazaran bölgede en fazla etkin olan tarikat olmuştur.

Çatak Halveti Zaviyesi, Yozgat merkezdeki Yukarı Çatak Mahallesi’nde kurulan Halveti Şabani Tekkesi’dir. Günümüzdeki Alacalıoğlu İlkokulu civarındadır. Bu tarikat, Yozgat çevresinin dini kültüründe büyük bir etkiye sahip olmuştur. Burada görev yapan ve Küçük Şeyh Efendi diye de bilinen Hüseyin Muhyiddin Efendi'nin (ö.1928) adı ile *Muhyiddin Efendi Tekkesi* veya *Küçük Şeyh Efendi Tekkesi* de denilmiş olup Halvetiye tarikatının Şabaniye koluna bağlıdır.

Halveti tekkesinin ilk şeyhi Hacı Hüseyin Efendi (ö. 1843)’dir[359]. Şeyh Hüseyin Efendi’den sonra Şeyh Osman Safayi Baba (ö. 1857) postnişin olmuştur. Şeyh Osman’dan sonra da “Küçük Şeyh Efendi” diye bilinen Şeyh Hüseyin Muhyiddin Efendi gelmiştir. Bundan sonra tekkede postnişin olan şeyhler yerlerine halife bırakmamışlardır. Ne zaman inşa edildiği bilinmeyen bu tekke, Eş Şeyh el Hac Hüseyin Efendi b. Mustafa’nın vakf-ı nukududur. Bahçesinde haziresi olan tek katlı ahşap bir bina olan tekke, ev olarak kullanılmıştır. Şeyh Hacı Hüseyin Efendi, Şeyh Osman Safayi Baba ve Şeyh

---

[359] Yüner, agt

Hüseyin Muhyiddin Efendi'nin mezarları bu bahçede bulunmaktadır. Mezar taşlarında Halveti meşayihlerinden olduğu bilgisi vardır.

Şeyh Hacı Hüseyin Efendi'nin mezarının baş taşında Halveti tacı bulunmaktadır. Tekkenin asıl yapısı günümüzde mevcut değildir. Sit alanı dışında bulunan ve "Şeyh Muhittin Manevi Şahsiyeti Vakfı" adına tapulu bu tekke, Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan karar gereği, tekke evi ve bahçesindeki üç adet mezar taşından ibaret hazirenin, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Tekke evi, kuzey-güney doğrultuda yaklaşık 18x10 ölçülerinde ve L planlıdır. Moloz taş malzemesi kullanılarak inşa edilmiş olan bu evin, üst örtüsü ahşap malzemeden olup, kırma çatı ile kapatılmıştır. Ev, dört oda ve iki holden oluşmuştur. Tekke evinin kuzeyinde bulunan avlunun kuzey batı köşesinde üç mezar taşı bulunmaktadır.

Yozgat'ta Mevlevilik

1908 yılından önce kurulan Yozgat Mevlevihanesi Osmanlı son dönemi eserlerindendir. Yapının banisi, Mevlevi dedelerinden Konyalı Şeyh el-Hac Salih Sabri Dede Efendi b. Şeyh Hasan'dır[360]. Mevlevihane'nin şeyhleri Hafız Süleyman Efendi ve Şeyh Necdi Efendi'dir. Tekke Lise Caddesi üzerindeki Yozgat hükümet binası karşısında yaptırılır. Dikdörtgen plan çatılı yapının girişinde sonradan kapatılmış iki sütunlu bir sundurma yer almakta olup genel hatlarıyla sade bir yapıdır.

Yozgat Mevlevihanesi kapatıldıktan sonra dergahın bulunduğu yapı, bir süre depo, sonra uzun yıllar il halk kütüphanesi binası olarak kullanılmış, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılarak 2004 yılında mescide çevrilmiştir.

Yapının kitabesi yoktur[361]. H. Cemaziyel evvel 1326, M. 20 Haziran 1908 tarihli bir vakıf sureti vardır. Dergahın vakıfları, banisi Şeyh Salih Sabri Efendi tarafından vakfedilen 500 guruştan meydana geliyordu[362].

---

[360]Osman Oral. Yozgat Halkının Dînî Anlayış Ve İnançlarına Katkı Veren Medrese, Zâviye Ve Âlimler

[361] Ayşe DAŞCI. Yozgat Mihrapları. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya-2010

[362] Keleş, agm.

Vakıfın şartlarına göre mezkur para, vakıf mütevellisi tarafından ihtiyacı olanlara yıllık %15 hesabı ile istirbah olunup, gelirinin 1/4'i dergahda Postnişin-i irşad olan zata, yarısı mezkur dergaha ayende ve revende için it'am-ı ta'am masraflarına veriliyor, kalan 1/4'i ise asıl paraya zam olunuyordu. Vakfın tevliyet vazifesi, sağlığında kendi üzerinde olup, vefatından sonra ise dergah-ı şerifde postnişin olan zatlara meşruttu.

Mihrap sade bir niş şeklinde olup yüzeyi alçı sıva kaplıdır. Mihrapta çerçeve ve kenar bordürü, kemer ve mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrabın etrafını çevreleyen yivli kenar bordürü nişi çevreleyen yuvarlak kemerle birleşik durumdadır.

Dergahın son hocası Şeyh Necdi olduğundan mescidin adı "*Şeyh Necdi Mescidi*" diye de anılmaktadır. Camii uzun süre halk kütüphanesi olarak kullanılmıştır[363]. Harim enine dikdörtgen planlı düz tavanlı kırma çatılı yapı kesme taştan tek katlı olarak inşa edilmiştir. Binaya giriş güney cephedeki iki sütun üzerinde yükselen aynalı tonozlu bir kapıdan sağlanmıştır. Binaya giriş cephesinde kapının sağında yuvarlak kemerli silme taş çerçeveli demir şebekeli altı adet solunda dört adet olmak üzere 10 penceresi mevcuttur. Ayrıca kapı üzerinde elips şekilli küçük bir

---

[363] Emine Saka Akın-Elif Öztürk. Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkileşiminin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi

penceresi vardır. Mescid, günümüzde ibadethane olarak kullanılmaktadır.

Yozgat Mevlevihanesi Veled Çelebi"nin Menakıb"ına Göre 1912’de Faal Olan Mevlevihaneler arasında yer almadığı gibi I. Dünya Savaşında Mevlevi Alayı'na katılan Mevlevihaneler arasında da yer almaz.

Yozgat'ta Nakşibendilik

Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi'nin (ö. 1903) halifesi Akdağmadeni müftüsü Mehmet Edip Efendi (ö. 1923), Çorum'da tekkesi bulunan Şiranlı Şeyh Mustafa Efendi'nin 393 (ö. 1899) halifesi olan Gedikhasanlı Mehmet Şakir Efendi (ö. 1937), Tokatlı Şeyh Mustafa Haki Efendi (ö. 1920) 'nin halifesi Müderris Rahmi Efendi (ö. 1938), Erbilli Şeyh Mehmet Es'ad Efendi (ö. 1931) ve halifeleri müderris Şeyh Çandırlı Abdullah Efendi (ö. 1940) ile Beyazid dersiamlarından (umuma, halka açık ders erme yetkisine sahip müderris) Yozgat müftüsü Şeyh Mehmet Hulusi Efendi (ö. 1964), Alacalıoğlu medresesi müderrisi Şeyh Sadreddin Efendi, Kastamonulu Şeyh Hasan Hilmi Efendi (ö. 1911)' nin halifesi müderris Hacı Veli Ağazade Mehmet Ali Efendi, bu şeyhin halifesi Damatzade Necib Efendi, Sorgunlu Müderris Hacı Ahmet Efendi (ö. 1921), Çiçekdağ taraflarından Mahzenli Ali Efendi (ö. 1951), Sivaslı Mustafa Taki Efendi (ö. 1925) 'nin halifesi Akdağmadeni civarında faaliyet gösteren Yusuf Ziyaeddin Efendi, Adanalı Sami Efendi'nin halifesi Akdağmadeni müftüsü Ozanlı Mehmet Emin Efendi (ö. 1969) Yozgat'taki Nakşi-Halidi temsilcilerindendir[364]. Alacalıoğlu Medresesinin en şöhretli müderrislerinden Sadreddin Efendi, bir Nakşi şeyhidir. Bu medrese, medrese fonksiyonun yanında bir tekke vazifesi de görmüştür. Bu nedenle medreseye, müderrisine nispetle Sadreddin

---

[364] Yüner, agt

Efendi Tekkesi de denilmiştir. Yozgat'ın Yukarı Çatak mahallesinde, Alacalıoğlu Camii'nin yanında, bugün artık bulunmayan bu medresenin veya Sadreddin Efendi Tekkesi'nin vakıf kaydına şimdiye kadar rastlanılamamıştır.

Yer ve İsim İndeksi

A

B

C

Ç

D

E

F

G

H

I

İ

K

M

N

O

Ö

P

S

Ş

T

Ü

V

Y

Z

Kaynakça

Kitaplar

1. Cuinet Vital. La Turquıe D'Asie Geographie Administrative. Cilt I
2. Çelebi Evliya. Seyahatname. Cilt. III. Kitap I. YKY. 1999
3. Etem Çerkes. Anılarım. Berfin Yayınları. 1993
4. Faroqhi Suraiya. Anadolu'da Bektaşilik. Simurg Kitapçılık. 2003
5. Güngör Ebubekir. (Nahiye-i Kızılkünbed) Aydıncık Nüfus Defterleri (1838-1841). Aydıncık Belediyesi. 2017
6. İnönü İsmet. Hatıralar. Bilgi Yayınevi. 2009
7. Jones Elias Henry. The Road to En-dor. http://www.pgdp.net
8. Kinneir J. M. Journey Through Asia Minor, London 1818
9. Ocak Ahmet Yaşar. Türk Sufiliğine Bakışlar. İletişim Yayınları. 1996
10. Ocak Ahmet Yaşar. Veysel Karani ve Üveysilik. Dergah Yayınları. II. Baskı. 2002
11. Özmen İsmail. Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi. T. C. Kültür Bakanlığı yayınları. 1998
12. Papadopoulus Alexander. Resmi Belgelerle Avrupa Savaşından Önce Türkiye'li Rumlar Üzerindeki Zulüm. Pontus Trajedisi 1914 – 1922. Pencere Yayınları. 2013

13. Perrot Georges. Souvenırs d’un Voyage En Asie Mineure.. Paris. 1864
14. Sandes E.W.C. Tales of Turkey.
15. Sandes E.W.C. In Kut And Captivity With The Sixth Indian Division
16. Texier Charles. Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi. Çev. Ali Suat. Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı. Ankara – 2002
17. Nutuk
18. II. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU. Yozgat’ın Turizm Potansiyelleri ve Sorunları. 04 - 06 MAYIS 2017. BİLDİRİ KİTABI I-II
19. I. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU. 05 - 07 MAYIS 2016. BİLDİRİ KİTABI I-IV
20. II. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU. 04 - 06 MAYIS 2017. BİLDİRİ KİTABI I-II

Tezler

1. Açıkgöz Mükremin. Yozgat İli Boğazlıyan İlçesi'nin Tarihi Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde. 2012
2. Akdoğan Berna. 19. Ve 20. Yüzyılda Arşiv Vesikalarına Göre Boğazlıyan. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde. 2006

3. Arslan Gürbüz. Milli Mücadele Yıllarında Yozgat. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul. 2007
4. Cansız İsmail. Şeriyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 1997
5. CEYLAN (CAVCAV) Fadime. Vilâyet Sâlnâmelerinde Yozgat (H.1290-H.1325) (M.1873- M.1907). Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Afyonkarahisar 2013
6. Daşcı Ayşe. Yozgat Mihrapları. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya-2010
7. Doğan Turgay. Ziyaret Fenomeni Açısından Kırşehir ve Çevresi (İnceleme ve Değerlendirme). Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 2004
8. Filiz Abdurrahman. Çayıralan (Yozgat) Ve Çevresinde Ölümle İlgili İnanış Ve Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 2006
9. Güneş Mustafa. Hüzni Divanı. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana. 1988
10. Karadavut Zekeriya. Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin) Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya. 1992
11. Keleş Hamza. Vakfiyelerine Göre Yozgat Vakıfları. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 1996

12. Koçaker Ebubekir. Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri ile ilgili bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2004
13. KURT Furkan. Yozgat'taki Türbeler ve Ziyaret Yerleri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara. 2013
14. NEŞELİ İsmail. Akdağmadeni'nin Sosyo-Kültürel Ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2011
15. Polat Serkan. Temettuat Defterlerine Göre Sorgun Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi. Yozgat. 2010
16. Sezer Makbule Savaş. Yozgat ve Çevresi Tarihi Yapılarındaki Süslemeler. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi. Denizli. 1998
17. Ünsal Mesut. Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. 2004
18. Yaz Ülkem. Yozgat Merkez Osmanlı Cami Hazirelerinde Bulunan Mezar Taşları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 2011
19. Yüner Recep. İnanç Tarihi Açısından Yozgat. Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas. 2015

Makaleler

1. Acun Hakkı. Yozgat Ve Yöresi Türk Devri Yapıları. Vakıflar Dergisi. Sayı 13
2. Açıkel Ali. II. Abdülhamid Devri Eğitim Politikası'nın Taşraya Yansıması: Yozgat Sancağı Örneği
3. Bilgi Nejdet. Yozgat'tan Zorunlu Göç
4. Bilgi Nejdet. Ali Şakir Ergin. Çapanoğulları Hadisesi ve Abdulkadir Beyin Hatıraları
5. Bilirli Tahir. İmar Meclisi Raporlarında Yozgat (1845-1846)
6. Coşkun Hasan. Yozgat Ziyaret Mekanlarının İnanç Turizmine Katkısının Sosyolojik Analizi
7. Çal Halit. Yozgat Çapanoğlu Camisi Haziresindeki Mezar Taşlarında Tipler
8. ÇETİN İsmigül. Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde Yozgat
9. DEMİR Mesut. Kapitülasyonların Kaldırılmasının Yozgat'ta Kutlanması -Bir Dua Ve Bir Hakaret Davası
10. Demirel Demokaan. Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği
11. Demiryürek Mehmet. Tahrir Defterleri İle Evkaf Muhasebe Defterlerine Göre Emirci Sultan Zaviyesi (Osmanpaşa Tekkesi)
12. Deniz Rasim. Hicabi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği
13. Erdal İbrahim. Erken Cumhuriyet Döneminde Yozgat'ta Mübadil Ve Mültecilerin İskanı Uygulamaları (1923-1938)

14. Erdal Tuğçe. Ziyaret Yerleri Bağlamında Âşıklık İle Veli Kültünün Birleşimi
15. GAFAROV Vasif**.** Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Rus Esirlerin Tutuldukları Osmanlı Kampları Ve Yozgat Üsera Garnizonu
16. Gezer Yalçın. Şeyh Bahadır Zaviyesine Ait 774 Hicri Tarihli Vakfiye
17. Güneş Mustafa. XX. Yüzyıl Divan Şairi Yozgatlı Hüzni
18. Hanilçe Murat. Yozgat İlinde İki Osmanlı Kalesinin Dünü ve Bugünü Karahisar-ı Behramşah (Müşalim) Kalesi ve Akçakale
19. HANİLÇE Murat. Yozgat'ın Kuzey İlçelerinin Osmanlı Taşra Teşkilatı İçerisindeki Yeri (XV ve XVI. Yüzyıl)
20. Karaca Taha Niyazi. Yozgat Eğitim Tarihine Katkı
21. KARAYAMAN Mehmet. Yozgat Merkez Ve Kazalarında Hilâl-İ Ahmer Cemiyetinin Kuruluşu Ve Faaliyetleri
22. Karcı Erol. II. Abdülhamid Döneminde Yozgat Sancağının Sağlık Durumu
23. KELEŞ Hamza. Yozgat Ve Çevresinde Tekkeler Ve Zaviyeler
24. Kızılkaya Oktay. XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kafkasya Muhacirlerinin Yozgat Sancağında İskânına Dair Tespitler

25. Köse Muhammed. XIX. Yüzyılda Alaüddevle Ve Şahruh Bey Vakıfları'nın İktisadi Durumu (Bozok/Yozgat Vakıfları)
26. Köse Metin Ziya /Ali Kozan. Nevşehir Şer'ıyye Sicili 3 Numaralı Defterde Yer Alan Çapanoğlu Mîr Cebbarzâde Süleyman İle İlgili Kayıtlar
27. Kumaş Nursal. Osmanlı Mutasarrıfı Çapanoğlu Mahmut Celaleddin (Celâl) Bey'in Hâtıraları
28. Kurt Ali Osman. Kültürler Kavşağı Akdağmadeni'nin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi
29. Mert Talip. Yozgat İdadisi/Yozgat Sultanisi
30. Oğuz Ahmet. 19. Yüzyılın Son Çeğreğinde Yozgat'ta Açlık, Kıtlık Ve Zahire Ticareti
31. Oral Osman. Yozgat Halkının Dini Anlayış Ve İnançlarına Katkı Veren Medrese, Zaviye Ve Alimler
32. Öcal Yaşar. XIX. Yüzyıl Seyahatnamelerinde Yozgat ve Çevresi
33. Öcal Yaşar. Çaparzade (Çapanoğlu) Süleyman Bey'in İdaresindeki Maden İşletmeleri
34. Öntuğ M. Murat. Bozok Sancağı'ndaki Dinî Ve Eğitim Kurumları (XVIII. Yüzyıl)
35. ÖZGER Yunus. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Yozgat'ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı
36. Polat Serkan. Çapanoğlu Ahmed Paşa'nın Muhallefatı

37. Polat Serkan. İstanbul'un Zahire İhtiyacının Temini Hususunda Çapanoğlu Süleyman Bey'in Faaliyetleri
38. Rayman Hayrettin. Yozgat ve Yöresi Ziyaret Yerleri
39. Rençber Fevzi. İnanç Turizmi Bağlamında Yozgat Alevilerinde Türbe Ve Yatır Ziyareti
40. Sağıroğlu Özlem -Arzu Özen Yavuz. Yozgat Tarihi Camilerinin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi
41. Saka Emine AKIN-Elif ÖZTÜRK. Turizm Ve Tarihi Çevre Koruma Etkilerinin Yozgat Kenti Örneğinde İncelenmesi
42. Saydam Abdullah. Tanzimat'ın Memurları
43. Şahin Mustafa. Kadışehri İlçesinin Deveci Dağı Eteğindeki Altı Köyün Tarihi Halk Hekimliği Yemekleri İnanışları Ve Yerel Kelimeleri
44. ŞAHİNGÖZ Mehmet. Milli Mücadele'de Yozgat Ve Havalisinde Çeşitli Olaylar Karşısında Yapılan Tezahürat, Protesto Ve Mitingler
45. ÜZEN İsmet, Mehmet Şah ÖZCAN. Bir Kut'ül-Amare Savaş Esirinin (Binbaşı E.W.C. Sandes) Yozgat Günleri (1916-1917)
46. Yaman Ahmet Emin. II. Dünya Savaşında Türkiye' de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)
47. Yaşar Ahmet Ocak. Türk Folklorunda Kesikbaş
48. YILDIZ Hatip-Abdullah CENGİZ. Osmanlı Modernleşme Döneminde Bozok (Yozgat)

Sancağı’nda Açılan Rüşdiye Mekteplerinin Durumu
49. Yıldırım Mehmet Zahit. Jurnal Defterlerinde Bozok
50. Yılmaz Ömer. Kadışehri Yöresinde Mevcut Ziyaretlerin Bölge Halkının Dini, Kültürel ve Psiko-Sosyal Hayatına Etkisi.

Ansiklopedi

1. Yozgat. Yunus Koç. TDV İslam Ansikloedisi. Cilt 43
2. Yozgatlı Hacı Ahmed Efendi. Ali Şakir Ergin. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 43
3. Emirci Sultan. Ahmet Yaşar Ocak. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 11
4. AKYOL, Mehmet Hulusi - A. Şakir Ergin. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt. 02
5. Karakaya Enis, Çapanoğlu Camii. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 08

WEB

1. http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/
2. https://earth.google.com/
3. https://www.facebook.com/
4. https://archive.org/
5. http://www.capanoglular.com/
6. http://www.yozgatgazetesi.com/
7. http://teis.yesevi.edu.tr/